T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA

ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

Danışman

Prof. Dr. ERDİNÇ ÖZTÜRK

ÇOCUKTAN EBEVEYNE ŞİDDETİN PSİKOTRAVMATOLOJİK BİLEŞENLERİ VE PSİKOPATOLOJİK DİNAMİKLERİ

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

UZM. PSK. DAN. MEHMET AKİF YALÇIN

İSTANBUL, 2023

ÇOCUKTAN EBEVEYNE ŞİDDETİN PSİKOTRAVMATOLOJİK BİLEŞENLERİ VE PSİKOPATOLOJİK DİNAMİKLERİ

Mehmet Akif YALÇIN

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü,

Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Erdinç ÖZTÜRK

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, hem ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında ilişkiyi incelemek hem de çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların umutsuzluk ve depresyon düzeylerini değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda doktora tez çalışmamız, kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiş İstanbul'da yaşayan 12-18 yaş aralığında en az bir çocuk sahibi olan 260 anne ve 200 baba ile yürütülmüştür. Çalışmamızda, ebeveynlerin demografik bilgilerine, çocuklarının bireysel özelliklerine ve evlatlarıyla ilişkilerine dair soruların yer aldığı 34 sorudan oluşan Kişisel Bilgi ve Aile Dinamikleri Formu, Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formu (EYŞDGF), Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ), Beck Depresyon Envanteri (BDE), Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) ve Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) kullanılmıştır. Doktora tez çalışmamızda çocuktan ebeveyne; psikolojik şiddet %32,2, ekonomik şiddet %9,1, fiziksel şiddet %5,4 oranında iken, çocuktan ebeveyne şiddetin herhangi bir türüne maruz kalma oranı ise %34,1'dir. Çocuklarından şiddet gören ebeveynlerin, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre daha fazla umutsuzluk, depresyon ve sürekli öfke yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Çocuklarından şiddet gören ve görmeyen ebeveynlerin Anne Baba Tutum Ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların istatiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak cinsiyet açısından

yapılan istatiksel analiz sonucuna göre çocuklarından şiddet görmeyen anneler, çocuklarından şiddet gören annelere göre aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumunda daha yüksek puan almışken, çocuklarından şiddet gören anneler, çocuklarından şiddet görmeyen annelere göre baskıcı-otoriter tutum boyutunda daha yüksek puan almıştır. Çocuklarından şiddet görmeyen babalar, çocuklarından şiddet gören babalara göre sadece aşırı hoşgörülü tutum boyutunda istatiksel açıdan daha yüksek puana sahiptir. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre evlatlarına daha fazla fiziksel ve duygusal şiddet uygulamıştır. Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren ebeveynlerin çocukları, şiddet görmeyen ebeveynlerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha fazla; çevresindeki eşyalara ve kendisine fiziksel zarar verdiği, alkol/maddeyi kötüye kullandığı, okulda disiplin cezası aldığı ve şiddet içerikli dijital oyunlar oynadığı belirlenmiştir. Ayrıca çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla eşleri ile çocuğun eğitimi ve disiplini konusunda uyumsuzluk yaşamaktadır. Sonuç olarak ülkemizde çocuktan ebeveyne şiddet konusunda hem ebeveynlerle hem de çocuklarla nitel ve nicel çalışmaların arttırılması, resmi belgelerde ya da raporlarda bu şiddet türünün tanımına yer verilmesi ve bu konuda çalışan uzmanların bilinçlendirilmesi çocuktan ebeveyne şiddet olgusuna dair farkındalığın artmasına katkı sağlayacaktır. Çocuktan ebeveyne şiddetin önlenmesine yönelik erken müdahale ve destek çalışmalarının resmi kurumlar ve sivil toplum örgütleri ile birlikte koordineli bir şekilde yapılması öncül bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Aile; çocuktan ebeveyne şiddet; aile içi şiddet; ebeveynlik stilleri; öfke ifade tarzları; sürekli öfke; durumsal öfke; disfonksiyonel aile dinamikleri; depresyon; umutsuzluk

PSYCHOTRAUMATOLOGICAL COMPONENTS AND PSYCHOPATHOLOGICAL DYNAMICS OF CHILD-TO-PARENT VIOLENCE

Mehmet Akif YALÇIN

Istanbul University-Cerrahpaşa, Institute of Forensic Sciences and Legal Medicine,

Department of Social Sciences, Doctoral Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Erdinç ÖZTÜRK

ABSTRACT

The main aim of this study is to examine the relationship between child-rearing styles and trait anger and anger expression styles and child-to-parent violence, as well as to evaluate the hopelessness and depression levels of parents who experienced child-to-parent violence (CPV). For this purpose, the study was carried out with 260 mothers and 200 fathers who have at least one child between the ages of 12-18 living in Istanbul, selected by convenience sampling method. In our study, the Personal Information and Family Dynamics Form consisting of 34 questions about the demographic information of the participants, the individual characteristics of their children and their relationships with their children, the Violent Behaviors Against Parents Interview Form, the Parental Attitudes Scale, the Beck Depression Inventory, the Beck Hopelessness Scale and the State-Trait Anger Expression Inventory were used. In our doctoral thesis, from child to parent; while psychological violence is 32.2%, economic violence is 9.1%, physical violence is 5.4%, the rate of exposure to any type of violence from child to parent is 34.1%. It was revealed that parents who were exposed to violence by their children experienced more hopelessness, depression and trait anger than parents who did not experience violence from their children. It was determined that the scores of parents who were exposed to violence from their children and those who did not receive violence from the Parent Attitudes Scale sub-dimensions did not differ statistically

significantly. However, according to the results of the statistical analysis made in terms of gender, mothers who were not exposed to violence from their children scored higher in over-tolerant parenting than mothers who were exposed to violence from their children, while mothers who were exposed to violence from their children scored higher in the oppressive-authoritarian attitude dimension than those who did not experience violence from their children. Fathers who are not exposed to violence from their children have a statistically higher score only in the dimension of over-tolerant attitude than fathers who are exposed to violence from their children. Parents who were exposed to CPV resorted to more physical and emotional violence on their children than parents who did not experience CPV. It was determined that the children of the parents who exposed to CPV caused physical harm to the objects around them and themselves, abused alcohol/substance, received disciplinary punishment at school, and played violent digital games at a significantly higher rate than the children of the parents who did not exposed to CPV. In addition, parents who are exposed to CPV experience disagreement with their spouses about the education and discipline of the child significantly more than the parents who do not experience CPV. As a result, increasing the qualitative and quantitative studies with both parents and children on CPV in our country, including the definition of this type of violence in official documents or reports, and raising awareness of professionals working on this issue will contribute to increasing awareness on CPV. It is of primary importance that early intervention and support activities for the prevention of CPV are carried out in coordination with official institutions and non-governmental organizations.

Keywords: Family; child-to-parent violence; family violence; parenting styles; anger expression styles; trait anger; state anger; dysfunctional family dynamics; depression; hopelessness

ÖNSÖZ

Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nda doktora tezi olarak hazırlanmıştır. *"Aile Psikopatolojisi"* ekseninde yürütülen bu doktora tezi, Enstitümüzün Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Erdinç Öztürk'ün başkanlığında bilimsel faaliyetlerin yürütüldüğü *"Psikotravmatoloji ve Psikotarih Araştırmaları Birimi"*nde gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle doktora çalışmamın her aşamasında engin mesleki bilgi, tecrübe ve kıymetli akademik katkılarını benden esirgemeyen, tez sürecinde karşılaştığım sorunların çözümünde bana ışık tutan, cesaret verici tutumuyla bana yol gösteren, bir klinik psikolog ve bir dissoanalist olarak kendisini psikoloji disiplinine adayan ve modern psikotravmatoloji alanının öncü ismi olan tez danışmanım İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü Müdürü ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Başkanı Sayın Prof. Erdinç ÖZTÜRK hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gerek lisans gerekse yüksek lisans ve doktora öğrenimim sürecinde değerli tavsiyeleri ile beni her zaman aydınlatan ve yön veren manevi desteğini her daim hissettiğim değerli hocam Sayın Prof. Dr. K. Oya PAKER'e,

Tezin yazımı sürecinin tüm aşamalarında değerli akademik görüşleriyle benden desteğini esirgemeyen Öğr. Gör. Görkem DERİN'e,

Doktora çalışmamın heyecanını benimle paylaşan ve güven veren değerli arkadaşım Gözde KAŞIKÇI'ya, tez sürecinde desteğini esirgemeyen Murat ALTINDAL, Tülay KARAGÖZ, Rahime GÜNGÖR, Seda KORGAN ve ismini sayamadığım değerli arkadaşlarıma ve son olarak yaşamım ve eğitim hayatım boyunca beni her anlamda destekleyen ve her zaman yanımda olan sevgili anneme ve babama şükranlarımı sunarım.

Uzm. Psk. Dan. Mehmet Akif YALÇIN

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET I

ABSTRACT III

ÖNSÖZ V

İÇİNDEKİLER VI

TABLOLAR ve ŞEKİLLER LİSTESİ XII

KISALTMALAR XV

1. GİRİŞ VE AMAÇ 1

2. GENEL BİLGİLER 10

2.1. Aile Kavramı 10

2.1.1. Ebeveyn Kavramı 12

2.1.2. Çocuk Kavramı 13

2.1.3. Ailenin İşlevleri 15

2.1.4. Aile Dinamikleri ve Aile Modelleri 20

2.2. Şiddet 24

2.2.1. Şiddet Kavramı 24

2.2.2. Şiddetin Sınıflandırılması 25

2.2.2.1. Eylemin Türüne Göre Şiddet 26

2.2.2.2. Yöneltildiği Hedef Açısından Şiddet 30

2.2.3. Şiddetin Nedenleri 31

2.2.4. Aile İçi Şiddet 33

2.3. Çocuktan Ebeveyne Şiddet 34

2.3.1.Aile İçi Şiddetin Bir Türü Olarak Çocuktan Ebeveyne Şiddet 34
2.3.2. Çocuktan Ebeveyne Şiddet Kavramı 35
2.3.3. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Kavramsallaştırılmasındaki Zorluklar 37
2.3.4. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Bildirilmesindeki Zorluklar 40
2.3.5. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Prevalansı 42
2.3.6. Çocuktan Ebeveyne Şiddeti Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar 49
2.3.6.1. Sosyal Öğrenme Teorisi 49
2.3.6.2. Ekolojik Sistemler Teorisi 50
2.3.6.3. Feminist Teori 54
2.3.6.4. Bağlanma Teorisi 55
2.3.6.5. Stres Teorisi 56
2.3.6.6. Şiddet Döngüsü Teorisi 57
2.3.7. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Risk Faktörleri 58
2.3.7.1. Yaş 58
2.3.7.2. Cinsiyet 65
2.3.7.3. Alkol ve/veya Madde Kötüye Kullanımı 67
2.3.7.4. Kişisel ve Psikolojik Özellikler 68
2.3.7.5. Sosyoekonomik Statü 69
2.3.7.6. Aile İçi Şiddete Dolaylı veya Direkt Maruz Kalma 71
2.3.7.7. Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tarzları 73
2.3.8. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Aile Dinamikleri ve Üyeleri Üzerindeki Etkileri 76
2.3.9. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Hukuki Yönü 78

2.4. Ebeveynlik Stilleri 85
2.4.1. Demokratik Ebeveynlik Stili 86
2.4.2. Baskıcı-Otoriter Ebeveynlik Stili 87
2.4.3. Aşırı Hoşgörülü/İzin Verici Ebeveynlik Stili 88
2.4.4. İhmalkar Ebeveynlik Stili 89
2.4.5. Aşırı Koruyucu Ebeveynlik Stili 90
2.5. Disfonksiyonel Aile Dinamikleri 92
2.5.1.Ailede Gizli Cepheleşme 93
2.5.2. Patolojik Konformizm 93
2.5.3. Sahte Karşılıklılık 94
2.5.4. Çift Mesaj 95
2.5.5. Güvensiz Bağlanma ve İstismarcıya Bağlanma 95
2.5.6. Duyarsızlık 97
2.5.7. Şımartılma 97
2.5.8. Arkadaş Anne/Baba 98
2.5.9. Anne/Babalık Reddi 99
2.5.10. Yüksek Beklenti Düzeyi 100
2.5.11. Değişken Oranlı Kural ve Kuralsızlıklar 100
2.6. Öfke 101
2.6.1. Öfke Kavramı 101
2.6.2. Öfke İfade Tarzları 104
2.6.2.1. Öfkenin İçte Tutulması 104

2.6.2.2. Öfkenin Dışa Vurulması 106
2.6.2.3. Öfkenin Kontrol Edilmesi 106
2.6.3. Ebeveynlerin Öfke Düzeylerinin ve Öfke İfade Tarzlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri 107
2.7. Umutsuzluk 111
2.7.1. Umutsuzluk Kavramı 111
2.7.2. Umutsuzluğa Yol Açan Faktörler 113
2.7.3. Umutsuzluk Belirtileri 115
2.7.4. Ebeveynin Umutsuzluğu ile İlgili Yapılan Araştırmalar 115
2.8. Depresyon 118
2.8.1. Depresyon Kavramı 118
2.8.2. Depresyon Belirtileri 118
2.8.3. Depresyon Bozuklukları 119
2.8.3.1. Yıkıcı Duygudurum Bozukluğu 120
2.8.3.2. Majör Depresyon Bozukluğu 121
2.8.3.3. Süregiden Depresyon Bozukluğu (Distimi) 121
2.8.3.4. Aybaşı Öncesi Disfori Bozukluğu 123
2.8.3.5. Maddenin/İlacın Neden Olduğu Depresyon Bozukluğu 124
2.8.3.6. Başka Bir Sağlık Durumuna Bağlı Depresyon Bozukluğu 124
2.8.4. Depresyon Bozukluklarının Etiyolojisi 125
2.8.5. Depresyon Bozukluklarının Epidemiyolojisi 126
2.8.6. Ebeveyn Depresyonunun Aile İşlevselliği ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri 128

3. GEREÇ VE YÖNTEM 134
3.1. Araştırma Modeli 134
3.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi 134
3.3. Veri Toplama Araçları 135
3.3.1. Kişisel Bilgi ve Aile Dinamikleri Formu 135
3.3.2. Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formu (EYŞDGF) 135
3.3.3. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) 136
3.3.4. Beck Depresyon Envanteri (BDE) 136
3.3.5. Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) 138
3.3.6. Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) 139
3.4. İstatistiksel Yöntem 140
4. BULGULAR 142
4.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri 142
4.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Özellikleri 143
4.3. Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formuna (EYŞDGF) Verilen Cevapların Analizi 144
4.4. Ebeveyn-Çocuk İlişki Özellikleri ve Çocukların Bireysel Özellikleri ile Şiddet Gören ve Görmeyen Katılımcılar Arasındaki İlişki 148
4.5. Katılımcıların Şiddete Maruz Kalma Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puan Dağılımları 157
4.6. Katılımcıların Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Çocuklarına Şiddet Uygulama (Fiziksel, Duygusal ve İhmal), Hayatını Tehdit Altında Görme ve Şiddete Maruz Kalma Nedeniyle

İşlevsel Bozukluk Sahibi Olma Değişkenleri Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarındaki Değişime İlişkin Sonuçlar 161

4.7. Ebeveynlerin Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanları Arasındaki İlişki 171

5. TARTIŞMA 178

5.1. Klinik Adli Psikoloji ve Disfonksiyonel Aile Dinamikleri Açısından Hipotezlerin Değerlendirilmesi 178

5.2. Çocuktan Ebeveyne Şiddet Ekseninde Katılımcıların Çocuk-Ebeveyn İlişkisinin ve Çocuğun Psikolojik Karakteristiklerinin Değerlendirilmesi 196

6. SONUÇ ve ÖNERİLER 214

7. KAYNAKÇA 224

8. EKLER 276

EK 1: BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU 276

EK 2: KİŞİSEL BİLGİ VE AİLE DİNAMİKLERİ FORMU 277

EK 3: EBEVEYNE YÖNELİK ŞİDDET DAVRANIŞLARI GÖRÜŞME FORMU (EYŞDGF) 281

EK 4: ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ (ABTÖ) 283

EK 5: BECK UMUTSUZLUK ÖLÇEĞİ (BUÖ) 285

EK 6: BECK DEPRESYON ENVANTERİ (BDE) 286

EK 7: SÜREKLİ ÖFKE-ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEĞİ (SÖÖTÖ) 288

9. ÖZGEÇMİŞ 290

TABLOLAR ve ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo I. Katılımcıların Demografik Özellikleri 142

Tablo II. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Güvenirlik Analiz Sonuçları 143

Tablo III. Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formuna (EYŞDGF) Verilen Cevapların Analiz Sonuçlarına İlişkin Yüzdelik Dağılım..... 145

Tablo IV. Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formuna (EYŞDGF) İlişkin Betimleyici İstatistikler 147

Tablo V. Şiddet Gören ve Görmeyen Katılımcılara İlişkin Dağılım 148

Tablo VI. Şiddet Gördüğünü Belirten Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları 149

Tablo VII. Ebeveyn-Çocuk İlişki Özellikleri ve Çocukların Bireysel Özellikleri ile Şiddet Gören ve Görmeyen Katılımcılar Açısından Elde Edilen Bulgular..... 150

Tablo VIII. Ebeveynlerin Çocukları ile Yaşamış Oldukları Sorun Alanlarına İlişkin Dağılım 153

Tablo IX. Çocuklarına Şiddet Uygulayan Ebeveynlerin Fiziksel Şiddet Uygulama Yöntemleri 154

Tablo X. Ebeveynlerin Çocuklarının Hangi Davranışına Bağlı Olarak Şiddet Uyguladıkları 155

Tablo XI. Katılımcıların Çocuklarının Aldıkları Psikiyatrik Tanıya İlişkin Dağılım..... 156

Tablo XII. Ebeveynlerin Çocuklarından Gördükleri Şiddet Nedeniyle Anna-Babaların Yaşadıkları Yaralanma Türü, Aldıkları Uzman Desteği ve Çocukların Teknoloji kullanımına İlişkin Dağılım..... 156

Tablo XIII. Katılımcıların ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler..... 157

Tablo XIV Katılımcıların Şiddete Maruz Kalma Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları 158

Tablo XV. Kadın Katılımcıların Şiddete Maruz Kalma Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları..... 159
Tablo XVI. Erkek Katılımcıların Şiddete Maruz Kalma Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları..... 160
Tablo XVII. Katılımcıların Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları..... 161
Tablo XVIII. Katılımcıların Çocuklarına Fiziksel Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları..... 162
Tablo XIX. Kadın Katılımcıların Çocuklarına Fiziksel Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları 163
Tablo XX. Erkek Katılımcıların Çocuklarına Fiziksel Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları 164
Tablo XXI. Katılımcıların Çocuklarına Duygusal Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları..... 165
Tablo XXII. Kadın Katılımcıların Çocuklarına Duygusal Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları 166
Tablo XXIII. Erkek Katılımcıların Çocuklarına Duygusal Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları 167
Tablo XXIV. Katılımcıların Çocuklarını İhmal Etme Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları 168
Tablo XXV. Kadın Katılımcıların Çocuklarını İhmal Etme Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları..... 169
Tablo XXVI. Erkek Katılımcıların Çocuklarını İhmal Etme Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları..... 170

Tablo XXVII. Şiddet Gören Ebeveynlerin DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları 171
Tablo XXVIII. Şiddet Görmeyen Ebeveynlerin DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları 172
Tablo XXIX. Şiddet Gören Babaların DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları 173
Tablo XXX. Şiddet Görmeyen Babaların DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları 174
Tablo XXXI. Şiddet Gören Annelerin DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları 175
Tablo XXXII. Şiddet Görmeyen Annelerin DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK Ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları 176

Şekil 1. Ekolojik Sistemler Teorisi Modeli (Santrock, 2015). 51
Şekil 2. Etki Çemberleri (Cottrell & Monk, 2004) 53

KISALTMALAR

ABTÖ: Anne Baba Tutum Ölçeği

APA: American Psychiatry Association

BDE: Beck Depresyon Envanteri

BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği

CPV: Child-to-Parent Violence

ÇEŞ: Çocuktan Ebeveyne Şiddet

ÇKK: Çocuk Koruma Kanunu

DSM: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

EYŞDGF: Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formu

OECD: Organisation for Economic Co-Operation and Development

SES: Sosyoekonomik Statü

SÖÖTÖ: Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Günümüzde dünyanın çoğu toplumunda hüküm süren disfonksiyonel ailelerde deneyimlenen ebeveynlerden çocuklara olan şiddet döngüleri, çocuktan, ergenden ve yetişkinden ebeveynlere olan şiddet döngülerine evrilmiştir. Aile psikopatolojisi ile ilgili yapılan çalışmalar, büyük oranda ebeveynden çocuğa yönelik şiddet odağında yürütülmekteyken özellikle postmodern toplumlarda değişen aile tutum ve dinamiklerinin etkisiyle çocuktan ya da ergenden ebeveyne şiddet (ÇEŞ) odağına kaymıştır (Ayhan & Öztürk, 2021; Öztürk, 2020a). Dissoanaliz ve modern psikotravmatoloji kuramlarına göre, çocuktan ebeveyne şiddet, disfonksiyonel aile modellerinin yaygınlaşması sonrasında ebeveyn-çocuk ilişkilerinde ortaya çıkan negatif bir psikotoplumsal dönüşüm ile karakterizedir. Bir disfonksiyonel aile dinamiği ve psikopatojen karakteristikleri açısından şımartılma ve ihmalin en patolojik hali olan çocuktan, ergenden ve yetişkinden ebeveyne yönelik şiddet, en kısa sürede çözüme kavuşturulması gereken aile içi yeni bir travma türü olarak Öztürk tarafından *"asimetrik travmatik yaşantı"* ya da *"ters travmatik yaşantı"* olarak tanımlanan boyutuyla psikotoplumsal bir sorun haline gelmiştir. *"Asimetrik travmatik yaşantı"* süreçlerinin, disfonksiyonel aile dinamikleri ve yanlış çocuk yetiştirme stillerinin bir sonucu olduğu dissoanaliz kuramında önemle vurgulanmaktadır (Ayhan & Öztürk, 2021; Öztürk, 2020a, 2021b, 2022a, 2022b; 2023a; 2023b).

Modern psikotravmatoloji açısından bütüncül bir eksende aile içi şiddetinin bir türü olarak değerlendirilen çocuktan ebeveyne şiddet, anne-babaların bu travmatik olayı bildirme oranlarındaki artış ile birlikte hem klinik psikoloji hem adli psikoloji hem de rehberlik ve psikolojik danışmanlık disiplinleri tarafından yoğun bir şekilde çalışılmaktadır (Contreras & Cano, 2016a; Coogan, 2011; Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2014; Öztürk, 2022a). Globalleşen dünyanın hemen hemen her ülkesinde belirli oranlarda yaşantılanan çocuktan ebeveyne

şiddet, çocuk ve adalet odağında kurumsal alanda çalışan kanun koyucuların ve uygulayıcıların üzerinde önemle durduğu bir alandır (Holt, 2016). Klinik psikoloji ve psikiyatride aile içi şiddet konusunda yapılan modern psikotravmatoloji temelli çalışmalar genel olarak ebeveynin çocuğa yönelik şiddet/istismar davranışları üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak travmatik yaşantılar ile ilişkili disfonksiyonel aile dinamiklerinin toplumun önemli bir oranında yaşantılanmasıyla birlikte (Öztürk, 2021a) ebeveyne yönelik şiddet olaylarının artması (Condry & Miles, 2014) hatta çocuktan ebeveyne yönelik şiddet (ÇEŞ)'in mağdur ebeveynler üzerinde psikolojik, fiziksel (Holt, 2013) ve ekonomik (Cottrell, 2004) olumsuz sonuçlarının fark edilmesi konuya dair kısa ve uzun dönemli bilimsel çalışmaların yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Harbin ve Madden (1979) tarafından ilk kez "*hırpalanmış ebeveyn sendromu*" olarak kavramsallaştırılan çocuktan ebeveyne şiddet, çocuğun bazı davranışlarla ebeveyne yönelik fiziksel, psikolojik, duygusal ve ekonomik zarar vermesi ve onlar üzerinde hem güç hem de kontrol sağlaması şeklinde tanımlanmıştır (Cottrell, 2001).

Çocukların refahından sorumlu olan ebeveynlerin kendi çocukları tarafından şiddet mağduru olabileceği fikri, sadece çocuklarından şiddet gören ebeveynler için değil, aynı zamanda profesyoneller ve toplum için de son derece zorlayıcı olup üzerinde önemle durulması gereken psikotoplumsal bir olgudur (Wilcox, 2012; Wilcox ve ark., 2015). Çocuktan ebeveyne şiddet, yalnızca ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki dinamiklerinin olağan yönünü bozmakla kalmayıp, aynı zamanda mağdurlara yönelik "*kötü ebeveyn*" şeklindeki damgalayıcı söylemler nedeniyle şiddetin bu türünü neredeyse bir tabu haline getirmektedir (Wilcox, 2012; Wilcox ve ark., 2015). Çocuktan ebeveyne şiddet olgusunun kısa ve özellikle uzun dönemli psikopatolojik sonuçları henüz ebeveynler ile kısmi düzeyde çalışılmış olsa da aile psikopatolojisinde olduğu gibi birçok etkenin bir arada ve hepsinin birbiri ile ilişki içinde olduğu görüldüğünden dolayı şiddetin bu türünün bireyler üzerindeki ruhsal etkilerinin araştırılmasının önemli olduğu ifade edilmektedir (Ayhan & Öztürk, 2021). Diğer aile içi

şiddet türlerinde (eşler arası veya aile üyeleri arasındaki şiddet ve/veya taciz) olduğu gibi çocuktan ebeveyne şiddetin de kısa ve uzun dönemli ruhsal açıdan yıkıcı yansımaları bulunabilmektedir. Bu doğrultuda ebeveynlerde stres, depresyon, dissosiyasyon, anksiyete, intihar düşünceleri, fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları, iş ve mali konularda zorluklar ile sosyal ve aile ilişkilerinde sorunlar da ortaya çıkabilmektedir (Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013; Home Office, 2015; Öztürk, 2021).

Çocuktan ebeveyne şiddetin ortaya çıkışındaki temel risk faktörlerinden biri olarak ebeveynlik stilleri üzerinde durulmaktadır. Ebeveynlik stilleri, anne-babaların çocuk yetiştirmeye dair tutum, inanç, beklenti ve davranışları olarak tanımlanmıştır (Darling & Steinberg, 1993). Ebeveynlik stilleri, çocukların sosyal, duygusal ve davranışsal gelişimini şekillendiren önemli ekolojik faktörlerden biri olarak kabul edildiğinden çocuklarda görülen içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarıyla ilgili temel araştırma alanlarından biri olmuştur (Hosokawa & Katsura, 2019). Literatürdeki bazı araştırmalar çocuktan ebeveyne şiddet ile otoriter-kontrolcü ebeveynlik stili (Cottrell & Monk 2004; Ibabe & Bentler, 2016; Pagani ve ark. 2004) ve aşırı müsamahakar/izin verici ebeveynlik stili (Calvete ve ark., 2014; Contreras & Cano, 2014a; Cottrell & Monk 2004; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013) arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Öztürk'e göre ise; arkadaş anne/baba ile aşırı izin verici/ihmalkar çocuk yetiştirme stilleri çocuktan ebeveyne şiddetin temel belirleyicileri arasında yer almaktadır. Dissoanalitik ekole göre çocuktan, ergenden ve yetişkinden ebeveyne olan şiddetin ana motivatörü şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stilleridir (Öztürk, 2020b; 2021; 2022a; 2022c). Çocuklara yönelik aile içi şiddet ile ilişkili alanyazında yüzlerce bilimsel çalışma yapılmaktayken, artık günümüzde disfonksiyonel aile dinamikleri perspektifinden çocuktan ebeveyne şiddet odaklı araştırmalar da gerçekleştirilmektedir. Öztürk, kendi geliştirdiği dissoanaliz kuramında; şımartılma, ailede gizli cepheleşme, patolojik konformizm, sahte karşılıklılık, çift mesaj, güvensiz bağlanma, istismarcıya

bağlanma ve istismarcı ile özdeşim kurma, duyarsızlık, arkadaş anne-baba, anne/babalık reddi, yüksek beklenti düzeyi, değişken oranlı kural ve kuralsızlıklar gibi aile içindeki disfonksiyonel iletişim stillerinin çocuktan ebeveyne şiddetinin etken ajanları olduğunu önemle vurgulamaktadır (Öztürk, 2020b; 2021; 2022a; 2022c).

Çocuktan ebeveyne şiddete maruz kalan anne/babalarda depresyon, dissosiyasyon, anksiyete ve intihar düşünceleri gibi ruhsal belirtilerin ortaya çıktığı ve özellikle umutsuzluğun devreye girdiği ifade edilmektedir (Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013; Öztürk, 2020a). Klinik psikoloji ve psikiyatri açısından umutsuzluk depresyonun bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir ve kişinin geçmişinde yaşadığı olumsuz yaşantılardan kaynaklandığı belirtilmektedir. Kişi, yaşanan olumsuz olayların ya da travmatik bileşenlerin sebepleri ve hatta sonuçları ile bu sonuçların kendisi üzerindeki ruhsal etkilerine dair yorumlamalarda bulunduğu anda genellikle umutsuzluk ortaya çıkar (Bell, 2001). Aile içi şiddet, mağdur üzerinde çaresizlik, umutsuzluk, kendisini suçlama ve özgüvenin azalması gibi ruhsal problemlere yol açmaktadır (Şarlak, 2018). Bu konu ile ilgili literatür incelendiğinde temel konumuz olan ÇEŞ mağduru ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri ile ilgili sınırlı sayıda araştırma yapıldığı görülmüştür (Bell, 2018; Holt, 2011). Ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri ile ilgili yapılan araştırmalar daha çok aile içi şiddetin mağduru kadınlar (Clements & Sawhney, 2000; Kısa, Zeyneloğlu & Verim, 2019) ve engelli çocuk sahibi ebeveynler (Avşaroğlu & Gilik, 2017; Vetrayan, Daud & Paulraj, 2013) üzerinedir.

Depresyon, çökkünlük, üzüntülü ve bunaltılı duygu durumu, düşünme, konuşma, devinim ve fizyolojik işlevlerde yavaşlama ile birlikte değersizlik, isteksizlik, karamsarlık duygu ve düşünceleri barındıran bir sendrom olarak tanımlanmıştır (Öztürk & Uluşahin, 2008). Depresyon belirtileri bireyler arasında değişiklik gösterebilmektedir ancak bu belirtiler genellikle üzüntü ve umutsuzluk duygularını barındırmaktadır (Lotfaliany ve ark., 2019). Araştırmalar genellikle ebeveyn depresyonunun çocuklar üzerindeki olumsuz sonuçlarına

odaklanmıştır ve ebeveyn depresyonu ile çocuğun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış sorunları arasındaki ilişkiyi inceleyen ve giderek genişleyen bir literatür bulunmaktadır (Hoffman, Crnic & Baker, 2006; Maughan ve ark., 2007; Lim ve ark., 2011). Çocuktan ebeveyne şiddetin ebeveynler üzerindeki psikolojik, fiziksel, ekonomik ve sosyal etkilerine dair araştırmalar ise sınırlıdır. Konumuz ile ilgili yapılan çalışmalarda ÇEŞ bildiren ebeveynlerin yüksek oranda depresyon, umutsuzluk ve intihar düşünceleri gibi birçok psikolojik sıkıntı yaşadığı tespit edilmiştir (Bell, 2018; Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013; Paterson ve ark., 2002).

Şiddetin öğrenilebilir yönü göz önünde bulundurulduğunda aile içinde ebeveynlerin öfke düzeyleri ve öfke ifade ediliş tarzları çocuktan ebeveyne şiddet konusunda ele alınması gereken önemli bir faktör olarak görülmektedir. Öfke; incindiğimizde, haklarımız çiğnendiğinde, isteklerimiz ya da gereksinimlerimiz doğru şekilde karşılanmadığında ortaya çıkan duygusal bir reaksiyondur (Lerner, 2016). Öfke, literatürde *"durumsallık"* ve *"süreklilik"* olarak iki farklı boyutta değerlendirilmektedir. Durumsal öfke, kişinin belli bir amaca yönelik davranışının engellenmesi ya da kendisini haksızlığa uğramış hissetmesi durumunda ne düzeyde gerginlik, kızgınlık, sinirlilik ve hiddet gibi subjektif duyguların yaşandığını gösteren duygu durumudur (Spielberger ve ark., 1983). Sürekli öfke ise, durumsal öfkenin kişinin genel olarak hayatında ne sıklıkla yaşandığını ifade etmektedir (Özer, 1994). Öfkenin durumsallık ve süreklilik boyutlarının yanı sıra öfkenin hangi şekilde ifade edildiği de önemlidir. Öfke, ifade tarzları bakımından (öfkenin içte tutulması, öfkenin dışa vurulması ve öfkenin kontrol edilmesi) üç biçimde ele alınmaktadır (Özer, 1994; Spielberger, 1983). Öfkesini doğru yöntemlerle ifade edemeyen kişi, agresif davranışlarıyla diğer insanların kendisinden uzaklaşmasına, ayrıca doğru ifade edilemeyen öfke de kişinin diğer insanlarla ilişkilerinde sorunlar yaşamasına, suçluluk duygusu hissetmesine ve düşük benlik saygısı geliştirmesine neden olabilmektedir (Özer, 1997). Ebeveynlerin öfkesi, çocukların sosyal

öğrenme yoluyla onların saldırgan davranışlar kazanmasında etkili bir faktör olarak görülmektedir (Bandura, Ross & Ross, 1963). Ebeveynin öfkesini olumsuz davranışlarla sergilediği ve anlaşmazlıkların bağırarak çözüldüğü aile ortamlarındaki çocuklarda düşmanca davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Yapılan bazı çalışmalar ebeveyn öfkesi ile çocuklarda görülen duygusal ve davranışsal sorunlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Acton & During, 1992; Renk, Phares & Epps, 1999; Plickert & Pals, 2020).

Çocuktan ebeveyne şiddetin prevalansının belirlenmesi dünya genelinde bu şiddet türünün sınırlı sayıda araştırmaya konu olması, tanımlamadaki farklılıklar ve güçlükler, ÇEŞ hakkında araştırmaların kısıtlı sayıda örnekleme dayanması ve ebeveynlerin yaşanan olayı gizli tutması gibi nedenlerden dolayı oldukça zordur (Beckmann ve ark., 2017; Brennan ve ark., 2022; Coogan, 2011; Holt, 2013, 2021; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Kennair & Mellor, 2007). ABD'de Margolin ve Baucom (2014) tarafından 93 ergen ve ebeveynlerinden oluşan genel popülasyon örneklemi ile yapılan prospektif boylamsal çalışmanın sonucuna göre, araştırmaya katılan çocukların %22'sinin ebeveynine fiziksel şiddet uyguladığı, %59'unun evdeki eşyaya veya anne/babaya ait mala zarar verdiği, %75'inin ise sözel şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. Kanada'da çocukların annelerine yönelik sözel ve fiziksel saldırganlığını ölçmek amacıyla yapılan bir araştırmanın sonucuna göre kız ve erkek çocukların son 6 ay içerisinde annelerine yönelik %13.7'sinin fiziksel, %64'ünün ise sözel şiddette bulunduğu tespit edilmiştir (Pagani ve ark., 2004).

İspanya'da 1698 ergen öğrenci ile yapılan bir çalışmanın sonucuna göre katılımcıların %13,7'sinin son bir yıl içerisinde en az bir kez ebeveynlerine fiziksel saldırıda bulunduğu ve neredeyse bütün ergenlerin psikolojik şiddette (annelere yönelik %96, babalara yönelik %86) bulunduğu belirlenmiştir (Calvete, Gámez-Guadix & Orue, 2014). Avustralya'da Victoria eyaleti 2009-2010 yılları polis verilerine göre yaşanan aile içi şiddet olayları şikayetlerinin %9'u ÇEŞ ile ilgilidir (Howard, 2011). İngiltere'de altıncı sınıfta okuyan 210 öğrenci ile

yapılan bir çalışmanın sonucuna göre, son 12 aylık süre içinde çocukların %18'i en az bir kez, %7'si birden fazla kez, %1'i sıkılıkla ebeveynine yönelik hafif düzey fiziksel şiddet (itmek, kolunu bükmek, bir nesne fırlatmak ve tokat atmak) ve %25'i ise hafif düzey psikolojik şiddet davranışları (bağırmak, küfretmek ve kasıtlı olarak onları üzecek şeyler söylemek) gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Baker, 2021). İngiltere ve Galler Suç Araştırması (Crime Survey for England and Wales [CSEW]) çalışmasının dokuz yıllık sürede (2011/12–2019/20) 322.990 katılımcıya uygulanan anket verilerinin analiz edildiği çalışmanın sonucuna göre çocuktan ebeveyne şiddetin, bildirilen tüm şiddet vakalarının %1,2'sini oluşturduğu ve mağdur olduğunu rapor eden ebeveynlerin %43'ünün polise herhangi bir bildirimde bulunmadığı tespit edilmiştir (Brennan ve ark., 2022). Şili'de 13-20 yaş arası toplam 1,861 ergen (%48.1 erkek, % 51.9 kız) ile yapılan çalışmanın sonucuna göre, ebeveyne yönelik son 12 ay içinde ergenlerin %82.2'sinin psikolojik, %52.2'sinin ekonomik ve %20'sinin ise fiziksel şiddet uyguladığı tespit edilmiştir (Ilabaca & Gaete, 2018).

Çocuktan ebeveyne şiddet, ebeveynler üzerindeki psikolojik, ekonomik ve fiziksel zararlarının genellikle ciddi düzeylere ulaşması durumunda ancak mağdur anne-babalar tarafından polise bildirilmekte ve bu şiddet, adli süreçlere yansıyabilmektedir (Brennan ve ark., 2022; Holt, 2013). Bu kapsamda ülkemizde çocukların hangi tür fiillerden dolayı adli sürece dahil olduğunun değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2021 verilerine göre suça sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine 132.443 çocuk getirilmiştir. Bu çocukların %36.6'sına yaralama, %27.2'sine hırsızlık, %5.1'ine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, %4.3'üne ise cinsel suçlar isnat edilmiştir (TÜİK, 2021). Ancak çocukların karıştığı şiddet suçlarının yüzde kaçının ebeveynlere yönelik işlendiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Türkiye'de Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) tez veri tabanı incelendiğinde aile içi şiddet konusunda 1997-2022 yılları arasında 130 yüksek lisans, 23 doktora ve 15 adet de tıpta uzmanlık tezi

çalışmasının yapıldığı görülmüştür. Genel olarak bu çalışmalar aile içinde kadına ve çocuğa yönelik şiddeti/istismarı ele almaktadır. Buna karşın çocuktan ebeveyne şiddeti konu alan herhangi bir tez çalışmasının olmadığı görülmüştür.

Günümüzde dünyanın çoğu toplumunda hüküm süren disfonksiyonel ailelerde deneyimlenen ebeveynlerden çocuklara olan şiddet döngüleri, çocuktan, ergenden ve yetişkinden ebeveynlere olan şiddet döngülerine evrilmiştir. Ancak çocuktan ebeveyne şiddet konusuna aile içi şiddetin diğer türlerine göre belirli oranda daha az odaklanıldığı görülmektedir. Bu nedenle çocuktan ebeveyne şiddetin, aile içi şiddet suçu ile mücadele kapsamında ele alınması gereken önemli bir fenomen olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda doktora tez çalışmamızın temel amacı hem ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile çocuktan ebeveyne şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi hem de çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin değerlendirilmesidir. Çocuktan ebeveyne şiddet fenomeni, modern psikotravmatoloji alanının öncül odak konuları arasında yer almaktadır. Bu çalışmamızda çocuktan ebeveyne olan şiddet döngüsü, modern psikotravmatoloji ve dissoanaliz kuramları perspektifinden ele alınmıştır. Doktora tez çalışmamızın temel amacı kapsamında oluşturulan hipotezler şu şekildedir:

1. Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyen anne-babalara oranla istatiksel açıdan daha yüksektir.
2. Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların Beck Depresyon Envanteri toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyen anne-babalara oranla istatiksel açıdan daha yüksektir.

3. Ebeveynlerine şiddet uygulayan çocuklar, ebeveynlerine şiddet uygulamayan çocuklara oranla şiddetin diğer türlerini (çevresindeki insanlara, kendisine, hayvanlara ve eşyalara) daha fazla gerçekleştirmektedir.
4. Çocuğuna fiziksel şiddet uygulayan ebeveynler, çocuktan ebeveyne şiddeti daha fazla deneyimlemektedir.
5. Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzları Ölçeği'nin sürekli öfke, öfkenin içe vurumu ve öfkenin dışa vurumu alt boyutları toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyenlere göre daha yüksektir.
6. Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren ebeveynlerin Anne Baba Tutum Ölçeğinin Baskıcı-Otoriter Tutum ve Aşırı Hoşgörülü Tutum alt boyutları toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyenlere göre daha yüksektir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Aile Kavramı

Dissoanaliz kuramı açısından aile; bilginin, deneyimin, merhametin, adaletin, sadakatin, geleneğin, empatinin ve travmatik yaşantılarla baş edebilme stratejilerinin ebeveynden çocuğa aktarıldığı toplumun en önemli ve en değerli ajanıdır (Öztürk, 2022a; 2022b). Öztürk (2021) modern psikotravmatolojik perspektiften aile kavramını, *"bir ulusun entegrasyonunun, dinamizminin ya da durağanlığının hem ana özelliğini hem de varlık biçimini belirleyen hatta o çağdaki kitlesel ruhla eşlenik olan toplumsal süreçlerin her hareketinden sorumlu olan en küçük ve en eksiksiz bütünün ta kendisi!"* şeklinde tanımlamaktadır. Aile kavramı, kimi yaklaşımlar tarafından biçimsel özelliklerine kimi yaklaşımlar tarafından ise işlevsel özelliklerine odaklanarak açıklanmaya çalışılmıştır ve bu yönüyle aileyi tüm boyutlarıyla tanımlamak oldukça güçtür (Aluş, 2015). Belli bir toplum belli bir zaman bağlamında kültür, örf ve tüm eğilimleri ile ailede temsil edilir ve bu yönüyle aile toplumların temel yapı taşı niteliğini taşımaktadır (Anıl, 2008). Aile, genel olarak neslin devamı ve kültürün aktarılmasının yanında çocukların toplumsallaşması ve geleceğe hazırlanması, biyolojik, psikolojik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması gibi fonksiyonları da içinde barındıran bir birimdir (Aydın, 2000). Birey doğumla birlikte bu birimin bir üyesi olur ve insanlarla birlikte yaşamayı, iletişimi ve ilişki kurmayı öğrenir (Akın, 2013). Dar ve net bir çerçevede yapılan bir tanıma göre aile, evlilik, kan bağı ya da evlat edinmeyle birbirine bağlanmış kişilerden meydana gelen, üyelerinin aynı çatı altında ortak bir yetişme alanına sahip yapıdır (Öztürk, 2021). Daha kapsamlı bir tanıma göre aile, yakın olan başka kişiyle aynı mekanı paylaşarak yaşayan, iki ya da daha fazla kişiden oluşan, duygusal bağların kurulduğu, kendi içinde rollerin ve görevlerin üstlenildiği, ait olma ve sevgi gibi duygusal ihtiyaçların karşılandığı toplumsal bir kurumdur (Doğan, 2007). Aile, hiç evlenmemiş bireyleri, evlense de çocuk sahibi olmamışları, evlilikleri boşanma veya ölüme bağlı olarak

bitenleri ve geleneksel olmayan yollarla bir araya gelmiş kişilerin birlikteliklerini de içerebilmektedir (Gladding, 2015).

Tarihsel süreçte insanoğlunun ilk dönemlerinden günümüze varlığını sürdürmüş en temel toplumsal yapılardan biri olan aile, zaman içinde gerek yapısal olarak gerek fonksiyonel olarak değişimler geçirmiştir (Genç, 2016). Sanayileşme, şehirleşme ve modernleşme gibi süreçlerin etkisiyle toplumlarda sosyal, kültürel ve demografik değişimler olmuştur ve bu durum ailenin yapısının özelliklerinin de değişmesine yol açmıştır. Bu değişimlerin etkisiyle toplumlardaki geniş aileler yerini çekirdek aileye bırakmaya başlamıştır (Çiçek & Çopur, 2018). Aile, üye sayılarına ve sosyoekonomik özelliklerine göre geniş ve çekirdek aile olmak üzere iki türde ele alınmaktadır. Geniş aile; genellikle kırsal bölgelerde yaşayan, akrabalık ilişkileri güçlü, ataerkil bir yapıya sahip, anne, baba ve çocukların yanında akrabalık bağı bulunan diğer kişilerin de aynı çatı altında yaşayabildiği aile türüdür (Gökçe, 2012). Çekirdek aile; genellikle şehirde yaşayan, anne, baba ve çocuk(lar)dan oluşan, akrabalık bağlarının belirli oranda zayıfladığı, karar alma yetkisinin aile üyeleri arasında paylaşıldığı aile olarak tanımlanmıştır (Gladding, 2015; Gökçe, 2012). Bu aile türleri dışında tek ebeveynli aileler, tekrar evlilikle oluşan aileler, çocuksuz aileler, çok kuşaklı aileler gibi farklı türde aileler de bulunmaktadır (Gladding, 2015).

Aileyi bir insan organizmasına benzetmek gerekirse bu organizmanın yaşamını devam ettirebilmesi için kendi içinde bir dengenin olması şarttır. Aile üyeleri arasındaki etkileşim ve ilişkilerinde yaşanan problemler, rollerdeki karmaşalar ve belirsizlikler, yetkilerin olumsuz ve yersiz kullanımı ve belirlenmiş kuralların sık sık ihlal edilmesi aile içindeki dengenin bozulmasına ve problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Durğun, 2016). Toplumun temel yapı taşı niteliğinde olan aileler, gerektiğinde üyelerin birbirilerine güvenlik, bakım, maddi manevi destek vermek gibi sorumlulukların olduğu bir sistemdir. Bu sistem, çocuk yetiştirmede, bilişsel şemaların geliştirilmesinde, bireylerin sıkıntı ve stresinin yönetilmesinde

önemli bir işlev görür (Bhugra & Fiorillo, 2012). Ailenin işlevselliğini merkeze alarak tanımlamaya çalışan yaklaşıma göre bir ailenin *"aile"* olarak kabul görmesi için bazı kriterleri yerine getirmesi gerekir. Bunlar; ebeveynlerin uyumu, aile üyeleri için gerekli finansal kaynağın sağlanması, beslenme, giyim, barınma, güven ve duygusal sıcaklık gibi ihtiyaçların karşılanması, yaşanan sağlık sorunları veya kayıp durumları karşısında üyelerin desteklenmesi ve çocukların eğitimi bu kriterlere örnek verilebilir. Aile üyelerinin sağlıklı gelişimi için elzem olan bu kriterleri sağlayamayan ailelerde davranış sorunları, işlevsel bozukluklar ve hatta travma ile ilişkili psikopatolojiler ortaya çıkabilmektedir (Öztürk, 2021).

2.1.1. Ebeveyn Kavramı

Genellikle anne ve baba olarak tanımlanan "*ebeveyn*" kavramı, çocuğun zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimi için gerekli ortamı sağlayan kişileri ifade etmek için kullanılmıştır (Demirutku, 2017). Diğer bir tanıma göre ebeveyn, bireyi biyolojik olarak yetiştirmenin yanı sıra duygusal, sosyal ve eğitimsel gelişiminden de sorumlu olan anne, baba ya da aile büyüğüdür (Yurdakul ve ark., 2013). Tarihsel süreçte aile kavramı geleneksel bakış açısıyla anne, baba ve onların biyolojik çocuklarını ifade etmek için kullanılmıştır, ancak toplumsal ve kültürel düzeyde yaşanan değişimlere bağlı olarak hem aile yapısı değişmiş hem de ebeveyn kavramının tanımları farklılaşmıştır (Abraham, 2017). Daha geniş bir ifadeyle ebeveyn kavramı, evlenmiş, hiç evlenmemiş veya boşanmış biyolojik ya da evlat edinen anneler ve babalar, temel bakım verenler olarak nitelendirilmektedir. Ancak kardeşler, büyükanneler, büyükbabalar ya da aile içinden olmayan diğer bakım verenler çocuğun bakımını sorumluluk edindiklerinde onların da ebeveynlikleri çok önemli hale gelmiştir (Bornstein, 2005). Ebeveynlik çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında toplumsal yaşama hazırlanmasını da kapsayan bir kavramdır. Ebeveyn ise çocuğun hayatta kalması ve gelişebilmesi için çabalayan, kendisini çocuktan sorumlu tutan kişi veya kişileri ifade etmektedir (Selçuk, 2015). Ebeveyn çocuk ilişkisi, çocuğun gelişimi açısından kritik bir

öneme sahiptir ve evrensel olarak ebeveynlik uygulamalarının üç temel hedefi bulunmaktadır. Bunlar; çocukların sağlık ve güvenliğini sağlamak, çocukları üretken yetişkinler olarak hayata hazırlamak ve kültürel değerleri aktarmaktadır (APA, 2022). Ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerinde kullandıkları baskı, sert disiplin ve aşırı koruyucu tutumların çocuk ve ergenler üzerinde olumsuz sonuçlar doğurduğu, demokratik tutumun ise olumlu etkilerinin olduğu belirtilmektedir (Sümer, Gündoğdu-Aktürk & Helvacı, 2010). Bu kapsamda ileriki bölümlerde ebeveyn stilleri konusu daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

2.1.2. Çocuk Kavramı

Yaşam zincirinin doğal ve değişmez parçalarından biri olan çocukluk, bebekliğin tersine doğal bir gerçeklik değil, sosyo-kültürel bir kavramdır. Bu sebeple de diğer toplumsal kavramlar gibi değerlere ve normlara göre belirlenir (Akyüz, 2001). Çocuk kavramının tarihsel süreç içerisinde farklı toplum ve kültürlerde farklı anlamlar yüklenerek birbirinden farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir. Tarihsel dönemlerde toplumların sosyal, kültürel, politik ve ekonomik yapıların çocuğa yüklenen anlam ve roller üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Erküt ve ark., 2017). Geçmiş çağlarda çocuk kavramına bakıldığında antik dönemde çocuklarla ilgili tutumlara yönelik bilgiler çok sınırlıdır ve özel bir yaş kategorisi olarak çocukluğa oldukça az ilgi gösterilmiştir. Bu dönemde çocuk ve genç için kullanılan terimler o kadar belirsizdir ki, bebeklik ile yaşlılık arasında kalan hemen her çağı içerdiği belirtilmiştir (Akyüz, 2001). Orta Çağ'da ise çocukluk kavramının bulunmadığı, hatta çocukların "*minyatür yetişkin*" olarak kabul edildiği ifade edilmektedir (Erküt ve ark., 2017; Sağlam & Aral, 2016). Çocuk kavramına dair ilk düşünceler 16. yüzyılda başlamıştır ve 17. Yüzyılda ise çocuk kavramı, çocuğun masumiyetini ve zayıflığını vurgulamıştır. Bu düşünce masum ve zayıf olan çocuğu koruma görevini yetişkinlere vermiştir (Taşkın, 2006). Bu yüzyılda çocuklar kendilerine özgü giysilere, öykülere, oyunlara, resimlere ve müziklere sahip olmaya başlamışlardır. Böylece çocuklar yetişkin etkinliklerinden uzak tutularak yetişkin ve

çocuk dünyası birbirinden ayrılmıştır (Akyüz, 2001). Çocukluğun yetişkinlikten farklı bir yaşam dönemi haline gelmesi; ekonomik faaliyetlerin tarımdan sanayiye kaymasına, orta sınıfın gelişmesine, çocuk ölümlerinin azalmasına ve ailenin hem rolünün hem de yapısının değişmesine bağlanmıştır (Kaya-Çabuk, 2018). 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları ise modern çocukluk anlayışının ortaya çıktığı dönem olarak kabul edilmektedir (Heywood, 2003). Yaşanan bilimsel ilerlemeler, sosyoekonomik hayattaki değişimler, filozofların, eğitimcilerin ve psikologların çocuklarla ilgili yaptıkları birçok araştırma çocuğa yönelik algıyı büyük oranda etkilemiş ve 20. Yüzyılı adeta "*Çocuk Yüzyılı*" haline getirmiştir (Gander & Gardiner, 2004).

Günümüzde belirli sınırlar içesinde tanımlanması güç olan çocuğun farklı disiplinler tarafından tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Çocuğu toplumsal bir varlık olarak ele alan sosyologlar, çocuğun fizyolojik ve biyolojik özelliklerini ön plana alan hekimler, çocukların psikolojik özelliklerine odaklanan psikologlar yaptıkları tanımlamalarla çocuğa yönelik birbirinden belirli ölçüde farklı bakış açılarını ortaya koymaktadırlar. Günümüz dünyasında çocuk ve çocukluk kavramlarına ilişkin tanımlar biyolojik, sosyolojik ve psikolojik tanımları da kapsayan, çocuğu bireysel özellikleri ve çevresi ile bir bütün olarak ele alan, gelişimsel özelliklere ve haklara önem veren bir yaklaşımla yapılmaktadır (Sağlam & Aral, 2016). Çocukluk, yetişkinlikten farklı değerlendirilmesi gereken, kendine özgü özellikleri ile benzersiz bir dönemi ve bir potansiyeli ifade eder. Çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda çığır açmış ve günümüzde hala etkisini sürdüren Sigmund Freud, Jean Piaget, Erik Erikson ve takipçilerinin çalışmalarında çocukluk yetişkinliğe geçiş süreci olarak ele alınmıştır ve çocuk yetişkine göre henüz ruhsal ve gelişimsel açıdan tamamlanmamış bir birey olarak kabul edilmiştir (Erdiller-Yatmaz ve ark., 2018). Gelişim psikologlarına göre çocukluk çağı, fiziksel, bilişsel, psikomotor, psikososyal, dil ve ahlak gelişimi alanlarında ortaya çıkan ilerleme ve değişimlerden oluşmaktadır. Çocukluk dönemi, uzmanlarca genellikle 0-18 yaş

arası olarak kabul edilmektedir. Freud gelişim dönemlerini 18 yaşına kadar sınırlandırırken Erikson'a göre gelişim yaşam boyu devam etmektedir (Atak, 2011; Ayyıldız & Akardaş, 2020).

Gündelik kullanımda çocuk kavramı genellikle iki anlamda karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak çocuk, birisinin evladı olmayı, ikinci olarak da bir toplumda ekonomik ve hukuksal anlamda yetişkin statüsüne gelmemiş kişiyi ifade etmektedir (Marshall, 1999). Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük'üne göre çocuk kavramı *"1- Küçük yaştaki erkek veya kız. 2- Soy bakımından oğul veya kız. 3- Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan kız veya oğlan, uşak*" olarak tanımlanmıştır. Hukuksal anlamda yapılan tanımlamaların daha çok yaş kriteri baz alınarak yapıldığı görülmektedir. Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesinde çocuk, "*çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır"* şeklinde tanımlanmıştır. Yine Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (International Labour Organization [İLO], 2015) 182 No'lu *En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi'*ne göre 18 yaşın altındaki herkes çocuk olarak kabul edilmiştir. Bu tanımlara paralel olarak Türkiye'de 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 6.'ıncı maddesi çocuk kavramını, "*henüz 18 yaşını doldurmamış kişidir*" şeklinde tanımlamıştır. Yine 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunun 2. maddesinde çocuk "*daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder*" şeklinde tanımlamıştır.

2.1.3. Ailenin İşlevleri

Toplumsal devingenliğin, sosyal hareketliliğin ve yenilenmenin bir gelişim ve dönüşüm olarak fonksiyon görmesinin altında yatan temel etken ailedir (Öztürk, 2021). İnsanlık tarihi ile birlikte var olan ve toplumun temel yapı taşı olarak değerlendirilen ailenin,

tarih boyunca yapısında, boyutunda, tipinde ve işlevlerinde önemli değişiklikler olmuştur. Geniş aileden çekirdek aileye doğru evrilen bu toplumsal kurum zamanla eğitim ve meslek edindirme gibi bazı alanlardaki işlevlerini farklı kurumlara devretmiştir. Buna karşın neslin devamını sağlama, koruma, yetiştirme, ahlaki eğitim, sosyalleşme, toplumsallaşma ve bireylerin kişisel gelişimi gibi önemli işlevlerini hala devam ettirmektedir (Kır, 2011). Aile işlevleri hem toplumun hem de bireylerin ihtiyaçlarına hizmet etmekte olup, çocukların bakımı, beslenmesi, eğitimi, kültürel değerler kazanması, sosyalleşmesi, psikolojik, ekonomik, sevgi ve korunma gibi birçok ihtiyacının karşılanması görevlerini yerine getirmektedir. Ayrıca bu işlevler aile üyelerinin toplumsal yaşama hazırlaması ve daha kolay uyum sağlamaları açısından gerekli olan maddi manevi ortamı hazırlayarak onların biyopsikososyal açıdan sağlıklı bireyler olarak yaşamlarını sürdürmeleri için önemli bir yere sahiptir (Bilican-Gökkaya, 2014; Paçacıoğlu, 2018). Ailenin bu işlevleri sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesinde aile içi iletişim, karşılıklı saygı ve iş birliği temel faktörlerdir. Aile üyeleri arasındaki sınırlar, roller, sorumlulukların ve yetkilerin dağılımı, uyum ve süreklilik için gerekli duygusal gücün ortaya çıkmasını sağlar. Aile içi ilişkilerde katılık veya esneklik, yakınlık veya uzaklık, sağlıklı iletişim veya iletişimsizlik gibi faktörler ailenin vazgeçilmez işlevleri olan temel ihtiyaçlar ile gelişimsel ihtiyaçların karşılanması ve sorun çözme tarzlarını yakından etkiler (Ünal, 2009). Ailenin işlevleri literatürde biyolojik, psikolojik, eğitim, toplumsal, kültürel ve ekonomik işlev başlıkları altında ele alındığı görülmüştür (Kır, 2011). Bu bağlamda aşağıda bu işlevlere dair açıklamalara yer verilmiştir.

Biyolojik İşlevi: Aile, evlilik birliği içinde eşlerin nikah yoluyla cinsel ihtiyaçlarını meşru yoldan karşılayan, var olduğu toplumun nüfus artışını ve neslinin devamını sağlayan biyolojik işlevi olan bir kurumdur. Buna karşın her toplumun kendine özgü değerleri ve normları bulunmaktadır. Birçok toplumda evlilik dışı cinsel ilişki kültürel değer ve normlara aykırı bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda aile, çiftler arası nikah akdi ile

cinsel birlikteliği meşru hale getirmektedir. Ayrıca ailenin biyolojik işlevi, toplumun evlenme yaşı, nüfusun yaş dağılımı, genel nüfus içinde kadın erkek oranını ve nüfus artışı gibi pek çok özelliği etkileyen bir faktördür (Kır, 2011). Ailenin diğer bir biyolojik işlevi ise çocukların korunmasıdır. Doğumla birlikte korumasız ve diğerinin bakımına muhtaç olan çocuğun beslenme, giyim, barınma ve uygun şartlarda yetiştirilme gibi ihtiyaçları ailede karşılanır (Kır, 2011). Aile çocuğa dış çevreden gelebilecek her türlü maddi ve manevi zararlı etkilere karşı bir kalkan görevi görür ve onun daha sağlıklı gelişebileceği yaşanabilir bir ortam sunar. Böylece aile neslin devamını sağlayarak insanlığın varlığının korunmasında temel bir işlev görür (Gökçe, 1991; Kır, 2011).

Psikolojik İşlevi: Aile hem eşler hem çocuklar hem de ailedeki diğer üyeler arasında sevgi bağının kurulması ve güven duygusunun oluşmasını sağlamaktadır (Gökçe, 1991). Çocuk doğumdan sonra korunmasızdır ve her türlü bakıma muhtaç haldedir. Bu süreçte aile çocuğun temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılar. Bununla beraber çocuğun üzülme, öfkelenme, ağlama, sevinme, nazlanma, sığınma ve sevgi gibi duygusal ihtiyaçları da vardır. Çocuğun bu psikolojik ihtiyaçlarını en iyi karşılayan anne sevgisi ve şefkatidir. Aile, bu ihtiyaçlar için çocuğa sıcak bir yuva oluşturur ve onu topluma yararlı sağlıklı bir kişilik geliştirmesi için destekler (Kır, 2011). Aile, üyelerine sıcak ve şefkatli bir ortam sağlayarak onların güven ve psikolojik tatmin duygularını arttırmaktadır. Bireylerin temel ihtiyaçları olan sıcaklık, beslenme ve barınmanın yanında sevgi, şefkat ve anlayış da kişilerin en temel ihtiyaçlarındandır. Günümüzde ailenin birçok işlevi başka kurumlar tarafından sağlansa da sevgi en temel fonksiyon olarak varlığını devam ettirmektedir (Özkalp, 2018). Aile, üyelerinin yaşadıkları duygu durumuna uygun tepkiler verebilmeyi ve ortak aktiviteleri paylaşabilmeyi ifade etmektedir. Yaşadığı sıkıntı karşısında aile üyesinin kendisini anlaşılmış hissetmesi ve uygun şekilde destek görebileceğini bilmesi ailenin sağlıklı olduğunun göstergesidir (Ünal, 2009).

Eğitim İşlevi: Çocuğun her türlü eğitiminin başladığı yer ailedir. Çocuk aldığı bu eğitimle hayata hazırlanır ve mesleğe yönlendirilir (Gökçe, 1991). İlkel toplumlarda eğitim tamamen ailenin görevi olmuştur ancak endüstrileşme sonrasında meslekte uzmanlaşma gereksiniminin bir sonucu olarak aile eğitim işlevini karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu durum sistemli eğitim kurumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece çocuğun eğitim görevini devlet üstlenmiş ve örgün eğitim kurumlarıyla bu işlev yerine getirilmeye başlanmıştır (Kır, 2011). Aile, eğitim süreciyle çocuklara içinde yaşadıkları toplumun kültürel değerlerini aktarmak ve öğretmek gibi bir fonksiyona sahiptir (Çağan, 2011). Çocuk görgü kurallarını, toplumsal hayatı düzenleyen değerleri, normları ve insani nitelikleri ilk olarak ailede öğrenmektedir. Ailede çocuğun aldığı eğitimin niteliği ise ebeveynlerin bilinç düzeyleri, ailenin kültür seviyesi ve sosyoekonomik durumu ile yakından ilişkilidir (Kır, 2011).

Toplumsal İşlevi: Aile, toplumsal yaşamın en küçük temsili olma niteliğini taşımaktadır. Toplumsal yaşamı oluşturan diğer tüm kurumlar (siyaset, ekonomi, eğitim, din vb.) ve bu kurumlara bağlı gösterilen davranış tarzlarının küçük ölçekli temsilleri aile yaşamında kendini göstermektedir (Çağan, 2011). İnsanı insan yapan özelliklerin kazanılması, toplumun değerlerine ve normlarına uygun davranışlar edinme, toplumsallaşma süreci ile ilk olarak ailede başlar. Bireylerin dili, değerleri, inançları, normları ve kültürü edinmesinde ailenin önemli bir payı bulunmaktadır (Özkalp, 2018). Çocuğun, sosyokültürel kimliğini kazandığı, diğer insanlarla etkileşime girerek toplumsal hayata hazırlandığı, toplumsal değer ve normları öğrenip kendisinden beklenen rolleri yerine getirecek bilgi ve becerileri kazanıp toplumsallaştığı temel yapı ailedir (Kır, 2011). Ayrıca aile bireylere sosyal bir statü kazandırmaktadır. Bireylere öngörülen statü çoğunlukla doğrudan ait olduğu aile ile ilgilidir ve ailenin sosyokültürel özellikleri, ekonomik seviyesi, etnik kökeni, dini ve eğitim seviyesi gibi özellikleri üyesi olan kişinin statüsünü doğrudan etkilemektedir (Anastasiu, 2012).

Kültürel İşlevi: Çocuklar için birincil grup olarak değerlendirilen aile, çocukların kültürü öğrenmelerinde ve toplumsal hayata katılmalarında etkin bir role sahiptir (Özkalp, 2018). Toplumlar diğer canlılar gibi ayakta kalarak varlığını sürdürme mücadelesi vermektedir. Kültür ise toplumların ayakta kalmaları için gerekli en temel dinamiklerdendir. Bu açıdan kültürün aktarımı konusunda çocuğun eğitiminde etkin rol oynayan kurumlara önemli görevler düşmektedir. Toplumun temel yapı taşı niteliğindeki aile, informal eğitimin verildiği sosyal bir kurumdur ve kültürel değerlerin, normların sıcak bir ortamda birincil ilişkiler vasıtasıyla temelinin atıldığı yerdir (Kır, 2011). Ayrıca aile, üyelerine dini konularda bilgiler vermekte ve din eğitimi sunmaktadır. Bu yönüyle dini bir kurum olma kimliği kazanan aile, üyelerinin ibadet ve dinsel eylemlerini organize etmektedir (Gökçe, 1991). Modern toplumlardaki aileler her ne kadar din eğitimini belirli oranda resmi kurumlara devretmiş olsa da, ihtiyaç duyduklarında bu işlevleri yerine getirmeye devam etmekte olup dini değerleri ve davranışları çocuklarına aktarabilmektedirler (Çağan, 2011).

Ekonomik İşlevi: Geleneksel toplumlarda aile temel ekonomik birliği oluşturmaktadır. Aile, üyelerin gıda, barınma ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılama rolüne sahiptir. Ancak geleneksel toplumların bu ekonomik fonksiyonları modern toplumlardaki kurumlar tarafından devralınmıştır. Bu açıdan bakıldığında ailenin ekonomik işlevindeki yaşanan büyük değişim aileyi üretici konumundan tüketici konuma taşımıştır (Anastasiu, 2012). Her tülü toplumsal faaliyette olduğu gibi ekonomik faaliyetlerde de bilgili, donanımlı ve yetişmiş insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Aile, bireylere temel bilgi ve bazı becerileri kazandırmakla beraber endüstrileşmeyle birlikte bu işlevini eğitim kurumlarına devretmiştir. Günümüzde eğitimin önemli fonksiyonlarından biri piyasanın ihtiyaç duyduğu yetişmiş insan gücünü yetiştirmektir. Bu aşamada ailenin görevi ise aile üyesinin yetişmesi için gerekli olan alt yapıyı hazırlamaktır (Kır, 2011).

2.1.4. Aile Dinamikleri ve Aile Modelleri

Aile, bireyin dünyaya gelişi ile birlikte içinde yer aldığı, hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan bakım ve desteğin verildiği sosyal bir yapıdır (Bayer, 2013). Kişinin hayatından doyum alması, fonksiyonlarını etkin bir şekilde yerine getirebilmesi ve içinde bulunduğu topluma uygun bir birey olarak yetişmesi aile ortamında oluşmaktadır. Aile, bireye sevme, sorumluluk alma, karar verme, yaratıcılığını kullanma ve toplumsal yaşamda rollerini yerine getirme gibi nitelikleri kazandırmaktadır. Aile üyelerinin sağlıklı bir birey olabilmeleri için ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesi şarttır (Dil & Bulantekin, 2011). Aile işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getiremediğinde çocuklarda bir takım uyum sorunlarının ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir (Kalyencioğlu & Kutlu, 2010).

Aile işlevselliği ve ilişki dinamikleri konusunda yapılan çalışmalarda birçok kuramın model ve paradigmaların olduğu görülmektedir. Bunlardan biri de McMaster Aile İşlevleri Modeli'dir. Sistem Kuramı temelinden geliştirilen bu modelde, aile işlevselliği beş boyutta ele alınmakta olup aileyi bu işlevleri gerçekleştirme düzeyine göre sağlıklı ya da sağlıksız olarak sınıflandırılmaktadır. Ailenin bu temel işlev alanları; ailede problem çözme, aile içi iletişim, ailede rol dağılımı, duygulara katılım ve karşılık verebilme ve davranış denetimidir (Görgülü, 2019; Ünal, 2009). Bu işlevler şu şekilde açıklanmaktadır; *Problem çözme*, aile içi yaşanan sorunlar maddesel ve duygusal sorunlar olmak üzere iki boyuta ayrılmıştır. Örneğin ev temizliğini kimin yapacağı, yemeği kimin pişireceği ve ekonomik yükü kimin yükleneceği gibi durumlar maddesel sorunları ifade ederken, aile üyelerinin birbirileriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkan olumsuz duyguların çözümü ve bu duyguların üstesinden gelebilme kapasitesi ise duygusal sorun kategorisinde değerlendirilmiştir. Yaşanan sorunlar aile üyeleri tarafından tanımlanabiliyor ve konuşulabiliyorsa, problemlerin çözümü konusunda ortak karar alınarak çözüme uygun adımlar atılabiliyor ve sonuçları aile içinde kimseyi suçlamadan değerlendirilebiliyorsa bu sağlıklı ailenin bir göstergesidir. *Aile içi iletişim;* aile üyeleri

arasındaki sözlü ya da sözsüz mesajların nasıl ifade edildiğini vurgular. Aile içinde üyelerin birbirileriyle olan ilişkilerinde duygu ve düşüncelerini açık ve doğrudan ifade etmesi sağlıklı ailenin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. *Roller*; aile üyelerinden kimin hangi görevi üstleneceğini ve bireyler arasındaki sınırların nasıl korunduğunu tanımlamaktadır. Aile üyelerinin rolleri net olarak belirlenmişse ve her üye üstlendiği rolü uygun tarzda yerine getiriyorsa aile gündelik yaşamdaki işlevlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilecektir. *Duygulara katılma ve karşılık verebilme*; aile üyelerinin gündelik yaşamda yaşadıkları duygusal durumlarına uygun bir tarzda karşılık verebilmeyi ve ortak ya da bireysel aktivitelerini paylaşabilmeyi ifade etmektedir. Duygusal sıkıntı yaşayan aile üyesinin kendisini yalnız olmadıklarını, anlaşılmış hissedebilmesi ve yaşadığı zor durumlarda uygun şekilde desteklenebileceğini bilmesi ailenin sağlıklı olduğunu gösterir. *Davranış denetimi*; aile içinde fiziksel olarak yaşanan tehlikeli durumlarda, duygusal gereksinimlerin karşılanması konusunda ve aile bireylerinin sosyal bir denetime ihtiyaç duyduklarında kendini gösterir. Bu durumlarda aile üyelerinin ne çok katı ne de tamamıyla boş vermiş kaotik tutumlar yerine esnek ve duruma uygun tutumlar gösterebilmesi ailenin sağlıklı olduğuna işarettir (Ünal, 2009).

Öztürk ise, ailedeki ilişki dinamikleri açısından "normal aile modeli", "disfonksiyonel aile modeli" ve "patolojik aile modeli" olmak üzere üç aile modelinin olduğunu belirtmiştir. Bunlardan birincisi olan "*normal aile modeli*"nde; aile herhangi bir psikiyatrik tanısı olmayan kişilerden oluşmaktadır. Sağlıklı ve ruhsal açıdan entegre bir neslin ancak normal aile modeline sahip anne-babalarca yetiştirilebileceği belirtilmiştir. İkinci olarak "disfonksiyonel aile modeli"nde; çocuk bir psikiyatrik tanı almıştır ve ebeveynler ise tanı kriterlerini tam karşılamamakla beraber subklinik süreçtedirler. Üçüncü olarak "patolojik aile modelin"nde ise; tüm aile üyelerinin en az bir psikiyatrik tanısı bulunmaktadır (Öztürk, 2018a; 2020b; 2021). Disfonksiyonel ve patolojik aile modelleri toplumda patolojinin kuşaklararası

aktarımına hizmet etmektedir. Ancak toplumda disfonksiyonel aile modeline sahip aileler patolojik aile modeline sahip ailelerden sayıca daha fazla oldukları için kuşaklararası patoloji aktarımında en birincil rolü disfonksiyonel aileler oynamaktadır. Disfonksiyonel aile modeli, çelişkili ve kaotik ilişki dinamiklerinin hakim olduğu bir "yanlış çocuk yetiştirme stili" olarak işlev görmektedir. Çocukluk çağı travmalarına sebep olan bu aile modeli kendi içinde katı, sağlıksız, patolojik bir yapılanmayı barındırır. Öztürk (2018b; 2020b; 2021), normal ve disfonksiyonel aile modelleri arasındaki farkları şu şekilde sıralamıştır;

Disfonksiyonel Aile:

- Çarpıtmalar ve dissosiyatif savunmalar hakimdir. Ebeveynler ailede istismar yapıldığını asla kabul etmezler. Yaşanan istismarı inkar ederler ve normalleştirmeye çalışırlar.
- Aile tutarsız kişilerden meydana gelir ve aile üyelerinde subklinik bazı psikopatolojiler mevcuttur.
- Ebeveynler evlat ayırımı yaparlar. Bazı aile üyeleriyle yüksek miktarda empati yapılırken diğer üyelere karşı düşük düzeyli empati yapılır.
- Aile üyeleri arasında mesafe ve ayar sorunları sıklıkla görülür.
- Aile bireyleri hem kendi aralarında hem de diğer insanlarla olan ilişkilerinde haset, kıskançlık, manipülasyon ve nezaketsizlik yaparlar.
- Aile bireylerinde öfke nöbetleri, kendine zarar verme davranışları, alkol/madde kötüye kullanımı ve sorunlu kişilerarası ilişkiler sık görülür.
- Aile üyeleri genellikle hem kendilerini hem de diğerlerini sabote ederler.
- Kuşaklararası travma ve patoloji aktarımı görülür.
- Aile üyeleri arasında kişisel sınırlara ve mahremiyete özen gösterilmez.
- Çocuklarda güvensiz bağlanma süreçleri yaşanır.

- Ailede genellikle sosyal bir izolasyon mevcuttur.
- Şiddet meşru görülür.
- Ebeveynler yanlış ve psikopatolojik çocuk yetiştirme stillerini uygularlar.

Normal aile:

- Ailede inkar etmeyi gerektirecek bir istismar süreci söz konusu değildir. Aile üyeleri birbirileriyle sağlıklı bir iletişim kurar ve gerçekler olduğu gibi kabul edilir.
- Aile ruhsal anlamda entegre bireylerden oluşur ve aile üyelerinde subklinik ya da tanı alacak düzeyde psikopatoloji bulunmaz.
- Ebeveynler evlat ayrımı yapmazlar. Ebeveynler hem kendi aralarında hem de çocuklarına karşı yüksek düzeyli empatik tutumlar sergilerler.
- Aile üyeleri arasında optimal düzeyde bir iletişim bulunur.
- Hem aile üyeleri kendi aralarında hem de diğer kişilerle olan ilişkilerinde takdir etme, değer verme ve nezaket söz konusudur.
- Ailede herkes tarafından kabul gören optimal düzeyde kurallar vardır. İlişkilerinde saygılı ve merhametli tutumlar ön plandadır.
- Aile gelişim ve değişim odaklıdır. Aile üyeleri arasında yardımlaşma vardır ve diğerinin başarısından dolayı gurur duyulur.
- Kuşaklararası travma ve patoloji aktarımı görülmez.
- Aile bireyleri arasında kişisel mahremiyete özen gösterilir.
- Çocuklar güvenli bağlanırlar.
- Aile için sosyalleşme ön plandadır.
- Ailede şiddet meşru görülmez, barış ve huzur yanlısı bir tutum sergilenir.
- Ebeveynler sağlıklı ve doğal çocuk yetiştirme stillerini uygularlar.

2.2. Şiddet

2.2.1. Şiddet Kavramı

Bireyin karşısındakine zarar vermek amacıyla gösterdiği davranışlar olarak tanımlanan "*şiddet"* (Kolburan, 2016), tarihin başlangıcı ile birlikte tüm kültür, dini inanç, sosyo-ekonomik düzey ve yaş grubunda ortaya çıkmış ve günümüzde de bireysel ve toplumsal uzamda devam eden bir olgudur. Günümüzde yoğunluk kazanan şiddet eylemleri; ev içinde, okullarda, stadyumlarda, kitle iletişim araçlarında, işyerlerinde, sokaklarda ve kulüp gibi benzeri yerlerde görülebilmektedir. Bu nedenle, gündelik yaşamın bir parçası olarak şiddet, yaşamın sürdürüldüğü veya insan etkileşiminin gerçekleştiği tüm alanlarda karşımıza çıkmaktadır (Kızmaz, 2006). Genel olarak şiddet ve şiddet suçları hukuk, kriminoloji, sosyoloji, psikoloji ve felsefe gibi birçok disiplinin çalışma alanlarından biridir ve bu yönüyle multidisipliner bir çalışmayı gerektirmektedir (Kan, 2018). Hangi davranışların şiddet olarak kabul edildiği, o ulusun toplumsal karakteristikleri ve yaşanılan bölgedeki değer yargıları ile yakından ilgilidir. (Kocacık, 2009). Şiddet'in tanımı onu tanımlayanların amaçları doğrultusunda farklılıklar göstermektedir. Şiddet kavramı, farklı boyutlara sahip olması, insanın düşüncesi ile beslenen özellikler içermesi, toplumdan topluma farklılık göstermesi; nedenleri, kaynağı, boyutları ve ortaya çıkış biçimleri itibariyle değişebilen özellikleri barındırmasından dolayı tanımlanması güç kavramlardan biridir (Ayan, 2007**).**

Sözlük anlamı olarak Türk Dil Kurumu Sözlük'ünde Arapça kökenli olan şiddet kavramı; bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik, hız, bir hareketten doğan güç, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, duygu veya davranışta aşırılık şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2021). İngilizce de "*violence*" olarak geçen şiddet kavramının Latince karşılığı "*violentia*" dır ve güç, sert ya da acımasız kişilik anlamlarına gelmektedir (Gökkaya & Ayan, 2017; Polat, 2017). Bir başka tanımda ise şiddet, düşmanlık ve öfke

duygularının, kişilere veya nesnelere yönelik fiili, yıkıcı fiziksel zor yoluyla dile getirilmesidir. Bu haliyle her türlü çatışma ilişkisinde (ailede, okulda, gruplar, ırklar vb. arasında) rastlanan şiddet, saldırganlığın özgürlüğü, insan iradesini hiçe sayan en uç boyutudur (Budak, 2003). Polat (2017) ise şiddeti insanlarda, kanuna aykırı hareket etmek, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, dinginliğe ve huzura son vermek, birinin hakkını çiğnemek, hırpalamak, incitmek canını acıtmak için zor kullanmak, aşırı yıkıcı davranışlarda bulunmak ve aşırı derecede öfke ifade etmek şeklinde kendini gösteren davranışlar olarak tanımlamıştır.

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO]) şiddeti, "*fiziksel güç ya da kuvvetin, kasıtlı bir şekilde kendine, başkasına, bir gruba veya topluluğa karşı fiziksel zarara ya da fiziksel zararla sonuçlanma ihtimalini artırmasına, ölüme, psikolojik zarara, gelişim sorunlarına ya da yoksunluğa neden olacak şekilde tehdit edici biçimde ya da gerçekten kullanılması*" olarak tanımlamıştır (DSÖ, 2002). Ülkemiz hukukunda ise şiddet 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun 2. Madddesinde "*Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfî engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı"* olarak tanımlanmıştır.

2.2.2. Şiddetin Sınıflandırılması

Kasıtlı bir şekilde kötülük yapma amacı güdülerek gerçekleşen davranışlar olarak tanımlanan şiddet, kişi, grup veya toplum tarafından diğer kişi, grup, toplum, hayvan ya da eşyalara uygulanabildiği gibi birey kendisine yönelik de şiddet uygulayabilmektedir. Farklı formlarda ortaya çıkabilen şiddete yönelik algı ve tutumlar ise zamana, mekana ve sosyokültürel ortama göre değişiklik gösterebilmektedir (Karslı, 2016). Şiddete dair literatür

incelendiğinde şiddetin çok yönlü bir olgu olması nedeniyle farklı gruplandırmalar yapılarak ele alındığı görülmektedir ((Bulut, 2019; DSÖ, 2002; Meral, 2007; Polat, 2016). Bu çalışmada *yapılan eylemin türüne göre* ve *yöneltildiği hedef açısından* şiddet şeklinde sınıflandırılmıştır. Günlük hayatta en çok karşılaşılan ve üzerinde durulan şiddet türleri *fiziksel, psikolojik (duygusal), sözel, cinsel ve ekonomik* şiddettir. Yöenltildiği hedef açısından ise *kişinin kendisine yönelik şiddeti, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet* olmak üzere üç tip şiddet üzerinde durulmaktadır.

2.2.2.1. Eylemin Türüne Göre Şiddet

2.2.2.1.1. Fiziksel Şiddet

Şiddet tipleri içerisinde en çok saptanan ve gözlenen *fiziksel şiddet*, otorite kurmak, intikam almak, davranışlarda değişiklik yaratmak ve kontrol etmek gibi çeşitli amaçlarla uygulanan tüm eylemledir. Bu eylemler kişinin bedeni üzerinde yaralanmalardan ölümüne kadar varan fiziksel etkilere neden olabilmektedir (Bulut, 2019; Polat, 2016). Fiziksel şiddet uygulama biçimine göre aletli ve aletsiz fiziksel şiddet olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. *Aletsiz fiziksel şiddet*; tokat, yumruk, tekme, sarsma, itip-kakma ve çimdikleme gibi eylemlerdir. *Aletli fiziksel şiddet*; kayış, herhangi bir ev eşyası (telefon, tava vb.), hortum, sigara, ütü, sıcak su ve sıcak yiyecekler gibi aletlerle gerçekleştirilen eylemlerdir (Polat, 2016). Fiziksel şiddet acıya ve/veya yaralanmaya neden olan eylemlerdir ve dövmeyi, yakmayı, tekmelemeyi, yumruklamayı, ısırmayı, sakatlamayı veya öldürmeyi ya da nesne veya silah kullanmayı içerebilir. Her tür şiddette olduğu gibi failin temel amacı yalnızca fiziksel acı vermek değil aynı zamanda mağdurun hayatı üzerinde kontrol kurmaktır (Council of Europe, 2019). Bu yönüyle bireylerin bedensel bütünlüğüne yönelik dışardan uygulanan sert ve acı verici bu eylemler mağdurlarda fiziksel hasarların yanında ruhsal olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Cohen & Yavuz, 2018).

2.2.2.1.2. Psikolojik Şiddet

Mağdurları çeşitli alanlarda güçsüzleştirmeyi, soyutlamayı ve kontrol altına almayı amaçlayan *psikolojik şiddet* aynı zamanda duygusal istismar, duygusal şiddet ve psikolojik istismar olarak da isimlendirilmektedir (Ayhan, 2022). Gündelik yaşamda en sık rastlanılan şiddet tiplerinden birisi olan psikolojik şiddet, duyguların ve duygusal ihtiyaçların istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır. Psikolojik şiddetin amacı, mağdurun benliğine ve kendisine olan saygısına zarar vermek, onu korkutarak kendini aciz hissetmesini sağlamaktır (Meral, 2007). Psikolojik şiddetin genellikle diğer şiddet türleriyle birlikte görüldüğü tespit edilmiştir (Polat, 2016). Bu şiddet tipine, kişiyi sevgiden yoksun bırakma, ihmal etme, korkutma, tehdit etme, küçük düşürücü söz ve davranışlarda bulunma gibi eylemler örnek gösterilebilir (Bulut, 2019; Meral, 2007). Bireylerin ruhsal bütünlüğüne karşı gösterilen yıkıcı davranışları ifade eden psikolojik şiddetin en olumsuz yanlarından biri, mağdurlar üzerindeki sonuçlarının fiziksel şiddetteki gibi kolaylıkla gözlemlenebilir, tespit edilebilir ve suç kabul edilip cezalandırılabilir olmayışıdır (Kan, 2018). Psikolojik şiddetin mağduru olan kişiler yaşadıklarının bir "şiddet" olduklarını hem net olarak fark etmedikleri hem de inkar etmeleri dolayı bu yıkıcı eylemlere daha uzun süre sistematik bir şekilde maruz kalabilmektedirler (Vatandaşlar & Sümer, 2019). Yaşanan bu şiddet mağdurlarda depresyon belirtileri, intihar düşünceleri, suçluluk duygusu, anksiyete, uyku sorunları, beslenme sorunları, sosyal ilişkilerde bozulma, alkol/madde kötüye kullanımı, cinsel işlevlerde bozulma ve somatik semptomlar gibi olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Kan, 2018). Mağdurlarda oluşan duygusal hasar yaşanan olay anında ortaya çıkabildiği gibi kişinin ileriki yaşamında da kendini gösterebilmektedir (Bulut, 2019; Polat, 2017).

2.2.2.1.3. Sözel Şiddet

Sözel şiddet, söz ve eylemlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme ve cezalandırma aracı olarak kullanılması şeklinde tanımlanmıştır (Polat, 2017). Sözel şiddet kişinin duygusal bütünlüğüne etki ederek onu sindirmeyi, davranışlarında değişiklik yapmayı veya doğrudan zarar vermeyi hedeflemektedir. Bu sebeple duygusal şiddet ile yakından ilişkilidir (Bulut, 2019). Bu şiddet tipine alay etmek, küfretmek, bağırmak, iftira atmak, küçük düşürücü adlar takmak, yıkıcı eleştirilerde bulunmak ve hakaret etmek gibi eylemler örmek gösterilebilir. (Bulut, 2019; Cohen & Yavuz, 2018; Polat, 2017). Duygusal şiddetin bir türü olarak değerlendirilen sözel şiddet, kişinin bir başka kişiye saldırmak, aşağılamak, sindirmek, hükmetmek, alay etmek veya manipüle etmek için sözlerin kullanılması ve o kişinin duygusal bütünlüğünü olumsuz etkilemesidir (Karakurt & Silver, 2013). Genel anlamda şiddetin toplumda görülme oranının adli istatistiklere ve medyaya yansıdığından çok daha fazla olduğu, özelde sözel şiddetin ise bildirilmesinin ve hatta zaman zaman mağdurlar tarafından ayırt edilmesinin bile mümkün olmayabildiği belirtilmektedir (Cohen & Yavuz, 2018). Sözel şiddet partnerler arasında, ebeveyn-çocuk ilişkisinde, aile bireyleri arasında ve iş yerinde olmak üzere her türlü ilişkide ortaya çıkabilmektedir. Genellikle sözel şiddet fiziksel şiddetten önce gelmektedir ve mağdur üzerinde olumsuz etkileri açısından fiziksel şiddet kadar zararlı olabilmektedir (Karakurt & Silver, 2013).

2.2.2.1.4. Cinsel Şiddet

Zorlayıcı ve yıkıcı davranışlar yoluyla işlenen bir şiddet suçu olan *cinsel şiddet*, kişinin kendi rızası dışında cinselliğinden yararlanmak, utandırmak, kontrol altına almak amacıyla bireyin cinsel bütünlüğüne zarar veren fiziksel, sözel ve duygusal eylemlerin bütünüdür (Bulut, 2019; Polat, 2017). Kişiyi istemediği bir cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz etmek, fiziksel ya da sözlü tacizde bulunmak, fuhşa zorlamak ve teşhircilik cinsel şiddet

eylemleridir (Bulut, 2019). Dünya Sağlık Örgütü cinsel şiddeti; herhangi bir kişi tarafından, mağdurla olan ilişkisine bakılmaksızın, herhangi bir ortamda, herhangi bir cinsel eylem, istenmeyen cinsel yorumlar ya da teklifler veya bir kişinin cinselliğini zor kullanarak veya başka bir şekilde yönlendiren eylemler olarak tanımlamıştır (DSÖ, 2019). Cinsel şiddet kavramı ilk olarak akla kadına yönelik cinsel saldırı eylemini getirse de şiddetin bu türünde her iki cinsiyetteki bireyler hedef haline gelebilmektedir ve cinsel şiddet eylemleri bir yabancı tarafından gerçekleştirilebildiği gibi partner, eş ve aile içindeki bireyler tarafından da uygulanabilmektedir (Gürhan, Erdoğan & Seyran, 2020). Cinsel şiddet, mağdur bireyler üzerinde kısa ve uzun vadeli fiziksel, psikolojik ve sosyal olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Fiziksel etkileri; yaralanma, cinsel organlarda hasar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, istenmeyen gebelikler ve idrar yolu enfeksiyonlarıdır. Psikolojik etkileri; korku, inkar, suçluluk hissi, utanma, endişe, güvensizlik, uyku bozuklukları, üzüntü, intihar düşüncesi, yoğun öfke duygusu, özgüven sorunları ve cinselliğe karşı isteksizliktir. Sosyal etkileri ise; iş hayatında bozulmalar, arkadaşlık ve aile ilişkilerinde gerginlik, sosyal ortamlara girmekten korkma ve içe kapanma şeklinde sıralanabilir (Mor Çatı, 2022).

2.2.2.1.5. Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, ekonomik kaynakların ve paranın kişi üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak düzenli biçimde kullanılması şeklinde tanımlanmıştır (Polat, 2017). Ekonomik şiddet aile içinde ve iş ortamlarında çeşitli formlarda ortaya çıkabilmektedir. Çalışma ortamlarında kadın veya erkek bireylere yönelik kişinin yaptığı işi görmezden gelmek, emeğinin karşılığını vermemek veya terfisini engellemek şeklinde ortaya çıkabildiği gibi aile içinde çoğunlukla kadına, çocuklara ve yaşlılara yönelik çeşitli biçimlerdeki eylemlerle kendini gösterebilmektedir (Konuk-Kandemir & Alıcı, 2022). Çocukların zorla çalıştırılması, kadınların çalışmasının engellenmesi, kişiye ait paraya ve mallara zorla el konması ve kişiyi ekonomik açıdan zor duruma düşürecek davranışlar ekonomik şiddet

eylemleridir (Polat, 2017; Yavuz, 2016). Literatürde genellikle partnerler arasında kadına yönelik uygulanan bir şiddet türü olarak ele alınan ekonomik şiddet, mağdurun ekonomik kaynaklar edinme, kullanma ve sürdürme yeteneğini kontrol eden, dolayısıyla ekonomik güvenliğini ve kendi kendine yeterlilik potansiyelini tehdit eden davranışları içermektedir (Adams ve ark., 2008). Ekonomik şiddetin mağdur kadınlar üzerinde fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak bazı olmusuz etkilerinin olduğu belirtilmektedir. Mağdurlarda psikosomatik ağrılar gibi fiziksel, depresyon belirtileri, özgüven eksikliği ve benlik saygısında düşüş gibi psikolojik ve toplumsal ilişkilerden izolasyon ve yalnızlaşma gibi sosyal olumsuz etkileri olabilmektedir (İnci, 2019). Aile içi şiddet mağduru kadınlarda bedensel ve ruhsal sorunlar ortaya çıkabilmektedir ve mağdurlar bu sorunlarla baş edebilme gücünü ekonomik bağımsızlıklarından alabilmektedirler. Mağdurların ekonomik yönden zayıflaması ve bağımlı hale gelmesi onları şiddete karşı daha savunmasız hale getirebilmektedir. Bu yönleriyle ekonomik şiddetin mağdurlar üzerinde doğrudan ve dolaylı olumsuz etkileriyle şiddet türleri içinde en etkili olanlardan biri olarak değerlendirilmiştir. (Parsova & Eroğlu, 2018).

2.2.2.2. Yöneltildiği Hedef Açısından Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ, 2002) Şiddet ve Sağlık Dünya Raporu'nda şiddet yöneltildiği hedef açısından üç grupta sınıflandırılmıştır. Kişinin kendisine yönelik şiddeti, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet olmak üzere üç tip şiddet vardır. *Kendine yönelik şiddet* intihar ve kendini kötüye kullanımı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İntihar davranışları, intihar etme düşünceleri, intihar girişimleri ve tamamlanmış intiharları içermektedir. Kendini kötüye kullanımı ise kendini kesme, yaralama, sakatlama ve ihmal etme gibi davranışları içermektedir. *Kişiler arası şiddet* aile içi/partner ve toplumsal şiddet olarak ikiye ayrılmaktadır. Aile içi ve yakın partner ilgi olan şiddet genellikle aile üyeleri arasında ve ev içerisinde gerçekleşmektedir. Çocuk istismarı, eşe, yakın ilişkide bulunulan partnere ve yaşlılara yönelik istismar ve şiddet davranışları bu tür şiddete örnek gösterilebilir. Toplumsal

şiddet ise ev dışında okul, iş yeri, hapishane veya yaşlı bakım evleri gibi ortamlarda birbirini tanıyan veya tanımayan insanlar arasındaki şiddet davranışlarıdır. *Kolektif şiddet* sosyal, politik ve ekonomik olmak üzere üç boyutta ele alınmıştır. Diğer iki şiddet tipinin aksine kolektif şiddette büyük gruplar ya da devletler arasında ortaya çıkan şiddet eylemleri vardır. Belirli bir amaç doğrultusunda ve planlı bir şekilde oluşturulan şiddet kolektif şiddettir. Organize gruplar tarafından yapılan nefret suçları, çete çatışmaları, terör olayları ve savaşlar kolektif şiddete örnek gösterilebilir (DSÖ, 2002).

2.2.3. Şiddetin Nedenleri

Şiddetin, bireysel faktörler ile çevresel faktörlerin etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir (Subaşı & Akın, 2003). Bu bağlamda şiddetin nedenlerini biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörler olarak ele almak mümkündür. Biyolojik açıdan şiddet davranışlarının genel olarak limbik sistem, frontal lob ve temporal lob ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Bahçe, 2020). Bunun yanı sıra seratonin metabolizmasının da şiddet davranışlarının ortaya çıkmasında etkili olduğu bilinmektedir. Ayrıca bireylerde omirilik sıvısında bulunan 5-hidroksiindolasetikasit düzeyindeki azalma ile norepinefrin ve L-dopa düzeylerindeki yükselme şiddet eğilimi ve saldırganlığın artışına etki etmektedir (Subaşı & Akın, 2003). Bununla beraber alkol kullanımı bireylerin beyin fonksiyonlarını baskılamakta, dürtü kontrolünü zayıflatmakta ve muhakeme yeteneğini azaltmaktadır. Bu yönüyle alkol ve uyuşturucu madde kuklanımı ile şiddet davranışları arasında açık bir ilişki olduğu vurgulanmaktadır (Bahçe, 2020). Erkeklik hormonu ve yaşla birlikte yaşanan biyolojik değişimler şiddetin biyolojik nedenleri arasında ele alınmıştır. Kadına yönelik şiddet faillerinin genellikle erkek oluşları ve bu şiddet davranışlarının yaşla beraber azalması durumu erkeklik hormonu ile ilişkilendirilmiştir (Çalışkan & Çevik, 2018). Bireylerde görülen psikotik bozukluklar olarak tanımlanan manik tip bipolar bozukluk, şizofreni ve paranoid bozukluklarda çevreye veya kendine yönelik şiddet davranışları görülebilmektedir.

Ayrıca nonpsikotik bozukluklardan travma sonrası stres bozukluğu, borderline, paranoid ve antisosyal kişilik bozukluğu yaşayan bireylerde şiddet davranışları sık görülmektedir (Subaşı & Akın, 2003; Bahçe, 2020).

Şiddetin psikolojik nedenleri genel olarak içsel faktörler olarak ele alınmış olup, kişilik ve karakter özellikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu nedenle şiddet davranışlarında bulunanlar ruhsal yönden sorunlu bireyler olarak görülmüşlerdir (Gök, 2016). Şiddet uygulayan kişilerin genellikle küçük şeylere takılan, öfke düzeyi yüksek, özgüvensiz, dürtü kontrolü zayıf, problem çözme, öfke kontrolü ve iletişim becerileri düşük bireyler olduğu belirtilmektedir (Arabacı & Uygun, 2022). Şiddet gösteren bireylerde genellikle düşük sosyal beceri, engellenmişlik, dışlanmışlık ve yalnızlık duyguları hakimdir (Çiftçi, 2013). Kuşkusuz şiddetin temel nedenlerinden biri de bireylerin içinde bulunduğu aile ve sosyal çevresidir. Çocuklukta direkt veya dolaylı olarak şiddete maruz kalan bireyler, ileriki yaşamlarında şiddet uygulayan bir yetişkine dönüşme açısından artmış bir riske sahiptir (Subaşı & Akın, 2003). Sosyal öğrenme kuramına göre şiddet, diğer davranışlar gibi öğrenilebilmektedir. Ailede şiddete maruz kalan çocuklar ebeveynlerin saldırgan davranışlarını gözlem/model alma yoluyla öğrenmekte ve şiddeti gelecekteki yaşamlarında diğer insanlarla ilişkilerine yansıtabilmektedirler (Bilican-Gökkaya & Ayan, 2017). Ayrıca şiddetin, toplum tarafından kabul görüyor olması ve kuşaktan kuşağa aktarılması da sosyal nedenlerden biri olarak görülmektedir (Çoban, 2022). Ek olarak kalabalıklık aile, ağır yoksulluk, olumsuz aile ortamı, eğitim imkanlarında sınırlılık, sosyal/toplumsal düzensizlikler, olumsuz akran grubuna dahil olma, uyuşturucu ve ateşli silahlara ulaşım kolaylığı şiddete neden olan faktörlerdir (Bilican-Gökkaya & Ayan, 2017; Çiftçi, 2013).

2.2.4. Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet sosyal, kültürel, ekonomik ve dini özellikler fark etmeksizin tüm toplumlarda görülmektedir (DSÖ, 2002) ve sosyal ve tıbbi sonuçlarıyla sadece aileler için değil aynı zamanda devlet ve toplum için de ciddi bir sorundur (Cottrell, 2001). Aile içi şiddet, aile bireyleri arasında fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik formlarda görülebilen, ebeveynden çocuklara, eşler arasında, kardeşler arasında, çocuktan ebeveyne veya yetişkin çocuklardan ebeveyne yönelik gerçekleşebilen tehdit ve her türlü şiddet davranışlarını ifade etmektedir (Organisation for Economic Co-Operation and Development [OECD], 2013; Peterman ve ark., 2020). Bir başka tanımda aile içi şiddet, genel olarak "*aile içinde bir kişinin bedeninin, psikolojik bütünlüğünün, hayatının ya da özgürlüğünün güç ya da zor kullanmak yoluyla tehlikeye uğratılması*" şeklinde tanımlanmıştır (Stewart & Robinson, 1998). Türkiye'de aile/ev içi şiddetin resmi tanımı 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'nun 2. maddesinde "*Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddeti ifade eder*" şeklinde yapılmıştır. Aile içi şiddet genellikle tek bir olaydan ibaret değildir ve şiddet uygulayan bireyin mağdura karşı kullandığı davranış paternleri olarak görülmektedir (Kahraman & Çokamay, 2016). Aile içi şiddetin hedefi genellikle kadın ve çocuklardır (Page & İnce, 2008; Ünal, 2005). Toplumda çoğunlukla erkeğin ev ekonomisini kontrol etmesi, şiddeti otorite kurmakta bir enstrüman olarak kullanması ve ataerkil yaşam tarzının bir sonucu olarak kadın-erkek eşitsizliğinin erkek lehine kabul edilmesi kadınların ve çocukların aile içi şiddetin mağduru olmasında etkili olmaktadır (Akın, 2013). Aile içi şiddet adli kurumların, polisin, sağlık hizmeti verenlerin ve sosyal hizmet sağlayıcılarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmasını gerektiren çok yönlü bir olgudur (İbiloğlu, 2012). Şiddetin mağdurlar üzerinde olumsuz sonuçları şiddetin türü, ciddiyeti, süresi, bireyin sahip

olduğu başa çıkma mekanizmaları ve sosyal destek imkanlarına göre farklılık göstermektedir (Page & İnce, 2008). Aile içi şiddete maruz kalan bireylerde fiziksel yaralanmalar, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu belirtileri, korku, dikkat sorunları, sosyal ilişkilerde bozulma, özgüven eksikliği, ağrı, üretkenlikte azalma ve ekonomik kaynaklardan yoksun kalma gibi birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır (İbiloğlu, 2012; Page & İnce, 2008).

2.3. Çocuktan Ebeveyne Şiddet

2.3.1.Aile İçi Şiddetin Bir Türü Olarak Çocuktan Ebeveyne Şiddet

Daha önce ifade edildiği üzere aile içi şiddet, aile bireyleri arasında fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik formlarda görülebilen, ebeveynden çocuklara, eşler arasında, kardeşler arasında, çocuktan ebeveyne veya yetişkin çocuklardan ebeveyne yönelik gerçekleşebilen tehdit ve her türlü şiddet davranışlarını ifade etmektedir (OECD, 2013; Peterman ve ark., 2020). Literatürde aile içi şiddet ile ilgili araştırmalar genel olarak eş şiddeti ve çocuk istismarı boyutlarına odaklanmıştır. Ancak son dönemde aile içi şiddettin bir türü olarak değerlendirilen ÇEŞ'in görülme sıklığındaki artışa paralel olarak araştırmacılar da bu konu hakkında daha fazla çalışma yapmıştır (Beckmann, 2020; Calvete ve ark., 2015a, 2017, 2020; Cano-Lozano ve ark. 2020; Condry & Miles, 2014; Contreras, León, & Cano-Lozano, 2020; Gallego ve ark., 2019; Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2014, 2020; Loinaz & de Sousa, 2019; Margolin & Baucom, 2014; Moulds ve ark., 2019). ÇEŞ, sosyal hizmet politikası geliştirme ve uygulamada henüz görünür ve açık olmasa da büyüyen bir sosyal sorundur (Coogan, 2011; Hong, ve ark., 2012). Farklı toplumlarda yapılan araştırmalara göre ÇEŞ prevalansı hiç azımsanmayacak düzeyde olduğu görülmüştür. Buna göre, ÇEŞ konusunda Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ebeveynlere yönelik fiziksel saldırganlık % 7 ile % 29 arasında (Kennair & Mellor, 2007), İspanya'da psikolojik şiddet ebeveyn raporlarından ve ergen raporlarından elde edilen verilere göre yaygınlık oranları sırasıyla %93 ve %89, fiziksel

şiddet oranları ise %22 ve %11 (Calvete ve ark., 2017), Kanada'da fiziksel şiddetin %9,5 ile %13,7 arasında ve sözel şiddetin %64 (Pagani ve ark., 2004; 2009) oranında olduğu belirtilmiştir.

2.3.2. Çocuktan Ebeveyne Şiddet Kavramı

Literatür incelendiğinde ÇEŞ'in tek ve basit bir tanımının olmadığı görülmektedir. Çocuğun ebeveyne şiddeti olgusu ilk olarak 60 yıl önce Sears ve arkadaşlarının çocuk yetiştirme ile ilgili çalışmasında ele alınmıştır (Sears, 1957; Akt. Stewart ve ark., 2005). Daha sonra Harbin ve Madden (1979) ÇEŞ'in aile içi şiddetin farklı bir türü olduğunu belirterek "*hırpalanmış ebeveyn sendromu*" kavramını öne sürmüşlerdir. Bu şiddet türü "*çocuğun ebeveyne yönelik fiziksel saldırı veya sözel ya da sözel olmayan fiziksel saldırı tehdidi*" olarak tanımlanmıştır. Ancak ÇEŞ'in karmaşık doğasından dolayı sadece fiziksel şiddet boyutunun ele alınarak tanımlanması, bu fenomenle ilgili eksiklikler oluşturacağı gerekçesi ile farklı tanımlamalar yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Buna yönelik olarak Cottrel (2001) çocuğun ebeveyni istismarı konusunda yaptığı çalışmada ÇEŞ'i "*çocuğun ebeveynleri üzerinde güç ve kontrol sağlamak amacıyla gösterdiği fiziksel, psikolojik ve ekonomik açılardan zarar verici eylemler*" olarak tanımlamıştır. Böylece bu şiddet türünde görülen fiziksel şiddet boyutuna psikolojik ve ekonomik şiddet boyutları eklenerek tanım genişletilmiştir. Bir başka tanımda ÇEŞ "*18 yaşından küçük çocuk ve ergenlerin ebeveynleri üzerinde güç ve kontrol sağlamak amacı ile sürekli olarak kullanılan fiziksel, duygusal ve ekonomik istismar eylemleridir*" şeklinde ifade edilmiştir (Holt, 2013). Bu tanımlamalarla çocuğun gösterdiği şiddet eylemlerinin amacı "*ebeveyn üzerinde güç ve kontrol sağlamak*" olarak belirlenmiştir (Cottrell, 2001; Holt, 2013).

İspanyol Çocuk-Ebeveyn Şiddeti Araştırma Derneği'nin 2017 yılında ÇEŞ üzerinde anlaşılmış bir tanım oluşturmak için yaptığı çalışmada ÇEŞ "*Ebeveyne veya onun yerini alan*

kişiye (bakım veren) karşı tekrarlayan fiziksel, psikolojik (sözel veya sözel olmayan) veya ekonomik şiddet davranışlarıdır. Bu saldırgan davranışların bilincin azaldığı durumlarda (zehirlenmeler, yoksunluk sendromları, deliryum durumu veya halüsinasyonlar), psikiyatrik bozukluklara (otizm ve ağır zihinsel gerilikler) bağlı geçici veya kalıcı bir şekilde ortaya çıkması durumu ÇEŞ'in tanımının dışında tutulmuştur" şeklinde tanımlanmıştır (Pereira ve ark., 2017). Ülkemizde ise aile/ev içi şiddetin resmi tanımı mevcut olmakla birlikte aile içinde gerçekleşen ÇEŞ'in resmi organlarca ayrıca yapılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Wilcox ve Pooley'e göre ÇEŞ sadece fiziksel şiddet ile ilgili olmayıp aynı zamanda ebeveyne yönelik daha sarsıcı ve kontrol edici davranışları içermektedir. Bu kontrol edici davranışlar genellikle bu olguda ortaya çıkan fiziksel şiddetin habercisidir (Wilcox & Pooley, 2015). Çocuk tarafından ebeveynine karşı gerçekleştirilen bu davranışlardaki odak nokta, eylemlerin istismar edici bir nitelikte olmasıdır (Ayhan & Öztürk, 2021). Aile içinde çocuğun ebeveyni kontrol etmesine hizmet eden istismar edici davranış paternleri, psikolojik şiddetten fiziksel şiddet gibi daha ağır şiddet biçimlerine dönüşebilir ve bu davranışlar çocuğun münferit olarak gösterdiği şiddet davranışlarından ayrılır (Cottrell, 2001; Holt, 2016). Çocuktan ebeveyne şiddet yapılış tiplerine göre fiziksel, sözel, psikolojik/duygusal ve ekonomik şiddet olarak sınıflandırılmaktadır.

Fiziksel Şiddet: Ebeveynin canını yakan veya yaralanmasına neden olan ve çocuklar tarafından gerçekleştirilen eylemlerdir. Vücutta meydana gelen morarma, kesik ve benzeri izlerin görünür olması nedeniyle kanıtlanması en kolay olan şiddet tipidir. Fiziksel şiddete "*vurma, tokat atma, tekme atma, yumruk atma, mağdura herhangi bir cismi fırlatma, itme, saç çekme, tükürme vb*." eylemleri örnek verilebilir (Cottrell, 2001; Holt, 2013). *Sözel Şiddet:* Genellikle ilk ortaya çıkan ve çoğu zaman görmezden gelinen sözel şiddet, bir tür psikolojik şiddettir. Bu şiddet "*bağırmak, meydan okumak, küçümsemek ve aşağılamak, alay etmek, tehdit etmek, küfretmek, ismi ile hitap etmek vb*." eylemleri içerir (Clarke ve ark., 2017;

Contreras ve ark., 2019; Wilcox & Pooley, 2015). *Psikolojik/Duygusal şiddet:* Ebeveynlerin öz saygı, özgüven ve güvenlik duygularının çocukları tarafından zedelenmesidir. Bu şiddete "k*ötü niyetli bir şekilde zihin oyunları oynamak, ebeveynleri deli olduğunu düşündürtmeye çalışmak, gerçekçi olmayan taleplerde bulunmak, manipülatif tehditler yapmak, korkutmak, gözdağı vermek, evden kaçmak yada tüm geceyi dışarda geçirmek, yalan söylemek, kendine zarar vermekle ya da intihar etmekle tehdit etmek, ebeveyni veya aile bireylerini aşağılamak veya duygusal yakınlık göstermemek*" eylemleri örnek gösterilebilir (Calvete ve ark., 2013; Contreras ve ark., 2019; Cottrell, 2001; Wilcox & Pooley, 2015). Manipülatif davranış olarak da değerlendirilen psikolojik şiddette çocuk ebeveyniyle yaşadığı çatışmada kendi isteklerini kabul ettirmek için çeşitli şantajlar, tehditler ve ebeveyni ile ilişkisini kesmek gibi davranışlar göstererek ebeveyn üzerinde kontrol sağlamaya çalışmaktadır (Stewart, Burns & Leonard, 2007). *Ekonomik Şiddet*: Çocuğun davranışları ile ebeveyni ekonomik olarak zora sokması, zarar vermesi ve istismar etmesidir. Bu şiddete "*ebeveyne ait eşya ve parayı çalmak, aileye ait mal mülkü satmak, ebeveynin evine veya malına zarar vermek, borç alarak ebeveyni ödemek zorunda bırakmak, ebeveynlerin karşılayamayacakları şeyleri almaları konusunda ısrarcı olmak*" eylemleri örnek gösterilebilir (Contreras ve ark., 2019; Cottrell, 2001; Wilcox & Pooley, 2015).

2.3.3. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Kavramsallaştırılmasındaki Zorluklar

Çocuktan ebeveyne şiddet ve çocuğun ebeveyni istismarı, en gizli kalmış aile içi şiddet türlerinden biridir. Yetiştirilmesinden ve refahından sorumlu oldukları çocukları tarafından şiddet görme ve istismar edilme düşüncesi, sadece ebeveynler/bakım verenler açısından değil aynı zamanda politika yapıcılar, uygulayıcılar ve genel toplum için de zordur (Wilcox & Pooley, 2015). ÇEŞ'in tanımlanmasında ve anlaşılmasındaki zorluklar, şiddetin bu türüne yönelik yapılacak araştırmaları ve politika geliştirmeyi zorlaştırmaktadır (Coogan, 2011). Bu zorluğun oluşmasında ilk olarak ele alınabilecek konu aile içi şiddetin bu türüne ait

araştırmacıların üzerinde ortak fikir birliğine vardığı bir kavramsallaştırmanın ve tanımlamanın olmayışıdır. ÇEŞ ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde birbirinden farklı kavramlar kullanıldığı görülmektedir. Aile içi şiddetin bir türü olan ÇEŞ; "*çocuktan ebeveyne şiddet*" (Beckmann ve ark., 2017; Calvete, Orue & Gámez-Guadix, 2013; Coogan, 2011; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Walsh & Krienert, 2007), "*çocuktan anneye şiddet*" (Edenborough ve ark., 2008; Jackson, 2003), "*çocuktan babaya şiddet*" (Pagani ve ark., 2009; Stewart ve ark., 2005), "*çocuğun ebeveyne saldırganlığı*" (Boxer, Gullan & Mahoney, 2009; Calvete ve ark., 2015a) ve "*ebeveyn istismarı*" (Cottrell , 2001; Holt, 2009; Kennair & Mellor, 2007; Wilcox, 2012) şeklinde farklı kavramlarla ele alınmıştır. Ayrıca ÇEŞ ile ilgili literatürde saldırganlık (*aggression*), istismar (*abuse*) ve şiddet (*violence*) kavramlarının kullanıldığı ve bu konuda da sınırlı düzeyde bir ortaklaşma olduğu görülmektedir. Temelde birbirinden farklı olsa da birbiriyle iç içe geçmiş olan bu üç kavramın, araştırmalarda anlam itibari ile de birbirilerinin yerine kullanıldıkları görülmüştür. Bu nedenle bu çalışmada kavram karmaşası yaşanmaması için bu üç kavram "*şiddet*" kavramı çatısı altında yani "*çocuktan ebeveyne şiddet*" (ÇEŞ) şeklinde kullanılmıştır.

Araştırmalarda dualitelere yol açan diğer kavramlar ise "*çocu*k" ve "*ergen*" kavramlarıdır. Yapılan çalışmaların ÇEŞ "*çocuktan ebeveyne şiddet*" (Beckmann ve ark., 2017; Calvete, Orue & Gámez-Guadix, 2013; Contreras & Cano, 2016a; Coogan, 2014; Edenborough ve ark., 2008; Loinaz & de Sousa, 2019; Ulman & Straus, 2003), "*ergenin ebeveyne yönelik şiddeti*" (Boxer, Gullan & Mahoney, 2009; Condry & Miles, 2014; Hong ve ark., 2012; Pagani ve ark., 2009; Routtn & Anderson, 2011) ve "*yetişkin çocuğun ebeveyne yönelik şiddeti*" (Öztürk, 2021; Schiamberg & Gans, 1999) şeklinde ele alındığı görülmüştür. Bu durum şiddet failinin davranışının hukuki açıdan nasıl değerlendireceği, çocuk ve ergen kavramlarının tanımlarındaki yaş farklılıkları ile yakından ilişkili olduğu için kafa karışıklığına neden olabilmektedir Çocuk terimi genellikle birinin evladı olmak ve bir

toplumda ekonomik ve hukuksal anlamda yetişkin statüsüne gelmemiş kişi olarak iki anlamda kullanılmaktadır (Marshall, 1999). Bununla birlikte çocuk kavramı bazı ulusal ve uluslararası sözleşme ve mevzuatlarla da tanımlanmıştır. Yeniden vurgulanmak istenildiği üzere, Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesinde, ülkemiz hukukunda 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 6.'ıncı maddesinde ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunun 2. maddesinde çocuk 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır. Ergenlik ise fiziksel ve psikolojik açıdan çocuk fenomeniyle ilgili özelliklerin bitip, fizyolojik ve psikolojik erişkinliğe ulaşıncaya kadar geçen, kızlarda 12-21, erkeklerde 13-22 yaşları arasını kapsayan, cinsel özelliklerde, beden imajında, cinsel ilgide, sosyal rollerde, zihinsel gelişimde ve öz-kavramada önemli değişikliklerin gerçekleştiği dönem olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2003). Yani ergenlik kavramı, ulusal ve uluslararası resmi tanımındaki 18 yaş altı çocukluk dönemini kapsadığı gibi 18 yaş ve üstü bireyleri de kapsayabilmektedir.

5237 sayılı TCK'nın "*Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler*" başlıklı 31. maddesinde çocukların ceza ehliyeti üç grupta ele alınmıştır. Buna göre; fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu olmayıp, bu yaş grubundaki çocukların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde ise indirimli ceza uygulanır. Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza ehliyeti var kabul edilerek indirimli ceza uygulanmaktadır. Ergen kavramı ise18 yaş üstü bireyleri de kapsadığı için ergenlerin ebeveyne yönelik şiddet davranışları, yetişkin suçları ile ilgili ceza

düzenlemeleri kapsamına gireceği sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada örneklem olarak 12-18 yaş aralığındaki en az bir çocuğa sahip ebeveynler seçilmiştir.

2.3.4. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Bildirilmesindeki Zorluklar

ÇEŞ'e ait diğer bir zorluk ise bu şiddet türünün bildirilmesinde yaşanan sorunlardır ve diğer aile içi şiddet türlerinde olduğu gibi ÇEŞ'de de mağdurlar şiddeti maksimal oranda gizleme eğilimindedirler. Genellikle ebeveynler çocuklarının şiddet davranışlarını resmi makamlara bildirmemektedirler ve bu da ÇEŞ'in resmi raporlardaki gerçek oranını bilmemizi güçleştirmektedir. Bu durum ise ÇEŞ hakkında farkındalığın oluşmasına engel olmaktadır (Contreras, & Cano, 2016a; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Routt & Anderson, 2011; Walsh & Krienert, 2007). Şiddet mağduru ebeveynler, bir yandan şiddet davranışlarından dolayı çocuklarından korkarken bir yandan da bu durumu polise bildirdiklerinde çocuklarının güvenliğinden endişe duyma ve suçluluk gibi bir dizi karmaşık duygular yaşarlar (Cottrell, 2001). Aile içinde gerçekleşen ÇEŞ, gizli tutulması ve mağdura yaşattığı utanma duygusu ile karakterizedir. Bu şiddet türünde mağdurda "*çifte damgalanma*" söz konusu olabilmektedir. Yani kişi hem problemli bir çocuğa sahip olduğu için hem de çocuğu tarafından şiddet gördüğü için damgalanabilmektedir ve durumu da ebeveynlerin yaşanan bu şiddeti gizli tutmalarına neden olabilmektedir (Holt & Retford, 2013). Bazı çocuklar ebeveynlerinin otoritesinden kanunlarla korunduklarına dair birtakım yanlış inançlara sahiptir ve ebeveynlerinin disiplin etme amaçlı gösterdikleri davranışları şiddet, taciz ve ihmal olduğunu belirterek ebeveynlerini polise şikayet etmekle tehdit edebilmektedirler. Mağdur ebeveynler ise zaman zaman çocuklarından gördükleri şiddet karşısında meşru müdafaa amaçlı bazı hareketlerde bulunduklarında çocukları tarafından polise "*ebeveynim bana şiddet uyguluyor*" şeklinde şikayet edilmekten korktukları için polisle iletişime geçmekten çekinebilmektedirler (Cottrell, 2001). Ayrıca mağdur ebeveynler polise bildirimde veya destek arayışında

bulunduklarında çocukların adli sürece girmelerinden veya çocuk koruma sistemi tarafından ellerinden alınacağına dair endişelerinden dolayı yaşadıkları şiddeti minimize edebilmektedirler (Holt, 2011).

Gallagher (2020) mağdur ebeveynlerin, bu konuda yapılacak bir şeyin olmadığına dair inançlarının olması, yoğun utanma duygusu yaşamaları, durumla kendi başlarına başa çıkmaları gerektiğine dair düşünceye sahip olmaları, çocuğun şiddet davranışlarından dolayı kendilerini suçlamaları, daha önce destek alma girişimleri karşısında durumun önemsizleştirilmesi ve küçümsenmesi gibi olumsuz deneyimlere sahip olmaları ve çocuklarının şiddet uyguladıklarını kabullenmekte zorlanmaları gibi gerekçelerle destek arayışına girmekten kaçınabildiklerini belirtmiştir. Paterson ve arkadaşları (2002) çocukları tarafından şiddet görmüş Avustralyalı anneler ile yapmış olduğu çalışmada, katılımcıların "*iyi anne*" olma idealine ulaşamadıkları için yaşadıkları şiddetten dolayı kendilerini sorumlu tuttuklarını, yaşadıkları şiddeti çevreleriyle paylaştıklarında bunun çocukları üzerinde olumsuz etkiler oluşturabileceği düşüncelerini taşıdıklarını ve polise bildirimde bulundukları takdirde çocuklarını kaybedeceklerine dair yoğun endişeler yaşadıklarını belirlemiştir. Benzer şekilde Edenborough ve arkadaşlarının (2008) yine Avustralyalı anneler ile yaptıkları nicel çalışma, çocuklarından şiddet gören annelerin çoğunlukla yaşadıkları durumu "*zor*", "*stresli"* ve "*tecrit edici*" olarak tanımladıkları, çocuklarının ne zaman şiddet eğilimli hale geleceklerini bilmeden korku içinde, yumurta kabukları üstünde yürüme hissiyle yaşadıklarını, konu ile ilgili daha önce uzmanlardan ve polisten destek alma girişimleri karşısında durumun önemsizleştirilmesi ve küçümsenmesi veya bu girişimlerin yeterli olumlu etkisinin olmaması gibi olumsuz deneyimlere sahip olduklarını göstermiştir. ÇEŞ konusunda ebeveynlerle yapılan çalışmalar sınırlı düzeydedir ve ebeveynlerin yaşadıkları şiddeti gizli tutma eğilimlerini ortaya koyan araştırmalar genellikle nicel çalışmalardır. Buna karşın ÇEŞ

ile ilgili elde edilen çoğu veri ise örneklemi çocuk ve ergen topluluklarından oluşan araştırmalardaki faillerin verdiği bilgilere dayanmaktadır (Contreras, & Cano, 2016a).

Suç istatistikleri, toplumda görülen suç oranlarına dair kapsamlı bilgiler vermektedir. Ancak toplumda işlenen her suç, kurunsal istatistiklere yansımamaktadır ki bu durumun çeşitli nedenleri olmakla beraber asıl neden, genellikle suç kurbanlarının yaşadıkları mağduriyetleri resmi mercilere bildirmemeleridir. Suçun bildirilmemesi, kanunsuz eylemlerin toplumda görülme sıklığının istatistiklere objektif olarak yansımasına engel olmaktadır. Gizli kalmış ve belirli oranda istatistiklere yansımayan suç sayılarına viktimolojide "*siyah sayılar*" denilmektedir (Bozbayındır, 2017; Sokullu-Akıncı, 2013). Suç kurbanının yaşadığı mağduriyeti resmi makamlara bildirmemesinin yanında bazı suç bildirimlerini resmi makamların kayıt tutmamasından dolayı bu suçlar resmi istatistiklere yansımamakta ve siyah sayılara dönüşebilmektedir. Ceza adalet sisteminde belirli hukuki ağırlığa ulaşmayan aile içinde, akrabalar ve komşular arasında gerçekleşen bazı suç teşkil eden eylemler, resmi suç istatistiklerine yansımamaktadır (Bozbayındır, 2017). Bu yönüyle ÇEŞ'de de yukarıda belirttiğimiz gerekçelerle mağdur ebeveynler yaşanan şiddeti resmi makamlara bildirmekten kaçınmakta ve dolayısıyla aile içinde gerçekleşen şiddetin bu türü, siyah sayılar kapsamında yer alarak, bir suça dönüşememektedir.

2.3.5. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Prevalansı

ÇEŞ'in prevalansının belirlenmesi dünya genelinde bu şiddet türünün az sayıda araştırmaya konu olması, tanımlamadaki farklılıklar ve güçlükler, ÇEŞ hakkında araştırmaların sınırlı sayıda örnekleme dayanması, ebeveynlerin yaşanan olayı gizli tutması gibi nedenlerden dolayı belirli oranda zordur (Beckmann ve ark., 2017; Coogan, 2011; Holt, 2013; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Kennair & Mellor, 2007). Ancak son dönemde ÇEŞ'in bildirim sıklığının artışı nedeniyle bu konu bilimsel ve klinik çalışmaların odağı haline gelmeye

başlamıştır (Condry & Miles, 2014; Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2014). ÇEŞ'in prevalansına dair yapılan çalışmaların sonuçları ilgili araştırmaların özelliklerine ve kullanılan örnekleme göre farklılıklar göstermekle beraber bu sorunun oldukça yüksek oranda olduğunu göstermektedir (Cano-Lozano ve ark., 2020, Contreras, León & Cano-Lozano, 2020; Holt, 2022). ABD'de 1545 erkek lise öğrencisinden oluşan bir örneklemle yürütülen araştırmada her iki ebeveyne karşı şiddet davranışı sıklığının %7 ile %11 arasında olduğu bulunmuştur (Peek, Fischer & Kidwell., 1985). ABD'de 23 eyalette FBI'ın Ulusal Olaya Dayalı Raporlama Sistemi (National Incident-Based Reporting System [NIBRS]) 2002 yılı verileri incelenmiş ve buna göre 21 yaş ve altındaki 17957 çocuğun ebeveynlerine yönelik saldırı olayı tespit edilmiştir. Bunlardan 2096'sının ise şiddetli saldırı (silah kullanma, silahla tehdit, yaralama) niteliğinde olduğu bildirilmiştir (Walsh & Krienert, 2007).

Walsh ve Krienert (2009)'in Kuzey Amerika'da ÇEŞ'e dair literatür incelemesi çalışmasında her iki ebeveynin bulunduğu ailelerde %18 ve tek ebeveynli ailelerde ise %29 oranında ÇEŞ'in yaşandığı belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışmada ÇEŞ'in oransal olarak annelere babalardan daha çok uygulandığı ve bunun annelerin babalara göre yaşanan şiddeti bildirmede daha istekli olmalarından kaynaklandığı belirtilmiştir. Ulman ve Straus (2003)'un ABD'de yaptıkları ÇEŞ ile ilgili çalışmasında veriler 3-17 arası yaş çocuğa sahip 1023 çift örneklemi ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Bu araştırmanın sonucuna göre babaların %14'ü, annelerin ise %20,2'si son 12 ay içinde fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Annelerin babalara göre %42 oranında daha fazla şiddete maruz kaldıkları, ÇEŞ'de çocuklarının cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı, yani kızların da erkekler gibi şiddet eylemlerinde bulunduğu belirtilmiştir. Yine ABD'de daha yakın bir zamanda Margolin ve Baucom (2014) tarafından 93 ergen ve ebeveynlerinden oluşan genel popülasyon örneklemi ile prospektif boylamsal bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda araştırmaya katılan çocukların %22 sinin ebeveynine fiziksel şiddet uyguladığı, %59'unun

evdeki eşyaya veya anne/babaya ait mala zarar verdiği, %75'nin ise sözel şiddet uyguladığı tespit edilmiştir.

Kanada'da Pagani ve arkadaşları (2004) çocuğun anneye yönelik sözel ve fiziksel saldırganlığını ölçmek amacıyla Quebec şehrinde yaşayan 15-16 yaş arası 2000 çocuktan oluşan örneklem ile çalışmışlardır. Bu araştırmanın sonucuna göre kız ve erkek çocukların son 6 ay içerisinde annelerine yönelik %13.7'sinin fiziksel, %64'ünün sözel saldırıda bulunduğu tespit edilmiştir. Yine Pagani ve arkadaşları (2009) Kanada'nın Quebec şehrinde anaokulundan orta ergenliğe kadar yıllık olarak takip edildiği boylamsal çocuk gelişimi çalışmasının bir parçası olan çocuklardan rastgele seçilmiş 15-16 yaş arası 2908 katılımcı ile çocukların babaya karşı sözel ve fiziksel saldırganlığını araştırmıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre erkeklerin %12.3'ü kızların %9.5'i babalarına karşı son 6 ay içerisinde fiziksel saldırgan davranışlarda bulundukları, yarıdan fazlasının ise sözel saldırıda bulunduğu tespit edilmiştir. Şili'de ÇEŞ'in prevalansına ilişkin ilk analizi yapan Ilabaca ve Gaete (2018)'nin çalışması 13-20 yaş arası toplam 1,861 ergen (% 48,1 erkek, % 51,9 kız) örneklemi ile yapılmıştır. Araştırmaya katılan ergenlerin son 12 ay içerisinde en az bir defa ÇEŞ'in herhangi bir türünü yapma oranı %86.1'dir. ÇEŞ türlerine göre ise sırayla psikolojik şiddet %82.2, ekonomik şiddet %52.2 ve son olarak fiziksel şiddet ise %20 oranında olduğu tespit edilmiştir.

İngiltere'de ebeveynlere telefonla destek servisinin (Parentline Plus) raporuna göre Ekim 2007'den Ekim 2008'e kadar 1342 çağrı yapıldığı, sözel ve/veya fiziksel olarak şiddet gördüğünü iddia eden ebeveynlerin %91'nin anneler olduğu ve genellikle şiddet eylemini 13-15 yaş arası çocuklar tarafından gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Yine Ekim 2008'den Ekim 2009'a kadar çocukları tarafından şiddet gördükleri iddiasıyla ayda ortalama 95 toplamda ise yılda1139 arama yapıldığı tespit edilmiştir (Parentline Plus, 2009). İngiltere'de polise bildirilmiş ÇEŞ olaylarının araştırıldığı ilk bilimsel çalışmayı Condry ve Miles (2014)

yapmıştır. Bu araştırmada Nisan 2009- Mart 2010 yılları arasında Londra Metropolitan Polis Teşkilatına bildirilmiş 1892 adet ev içinde gerçekleşen ergenlerin (13-19 yaş arası) ebeveyne şiddeti suçu olay raporları incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre yaşanan ebeveynlere karşı şiddet olaylarında faillerin %87.3'ünün erkek, kurbanların ise %77.5'inin kadınlar/anneler olduğu tespit edilmiştir. McCloud (2017) İngiltere'de ÇEŞ'in yaygınlığını belirlemek amacıyla 11-18 yaş arası 890 ergen öğrenciden oluşan kesitsel genel popülasyon örneklemi ile yaptığı doktora tez çalışmasında, katılımcıların %64.4'nün ebeveynlerine psikolojik, %4.3'nün ise fiziksel şiddet uyguladığını belirlemiştir. İngiltere'de yapılan farklı bir çalışmada İngiltere ve Galler Suç Araştırması (Crime Survey for England and Wales [CSEW]) çalışmasının dokuz yıllık sürede (2011/12 – 2019/20) 322.990 katılımcıya uygulanan anket verileri analiz edilmiştir. Bu çalışmaya göre ÇEŞ'in bildirilen tüm şiddet vakalarının %1,2'sini oluşturduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada ÇEŞ mağduru olduğunu rapor eden ebeveynlerin %43'ünün polise herhangi bir bildirimde bulunmadığı ve ÇEŞ faillerinin %71'nin erkek, mağdurların %78'inin ise kadın olduğu sonuçlarına varılmıştır (Brennan ve ark., 2022). İngiltere'de altıncı sınıfta okuyan 210 öğrenci ile yapılan bir çalışmanın sonucuna göre, son 12 aylık süre içinde çocukların %18'i en az bir kez, %7'si birden fazla kez, %1'i sıkılıkla ebeveynine yönelik hafif düzeyli fiziksel şiddet (itme, kolunu bükme, bir nesne fırlatma, tokat atma) ve %25'i ise hafif düzey psikolojik şiddet davranışları (bağırmak, küfretmek, kasıtlı olarak onları üzecek şeyler söylemek) gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Baker, 2021).

Avustralya'da Victoria eyaleti 2009-2010 yılları polis verilerine göre yaşanan aile içi şiddet olayları şikayetlerinin %9'u ÇEŞ ile ilgilidir (Howard, 2011). Ayrıca Avustralya Adalet Bakanlığı 10 yıllık (1999-2008) aile içi şiddet verilerine dair raporunda polise bildirilen aile içi şiddet olaylarının %13'ünde kurbanların ebeveynler olduğu belirtilmiş ancak bu rakamlara mağdur ebeveynlerin yetişkin çocuklarının da dahil edildiği vurgulanmıştır (Howard, 2011).

Moulds ve arkadaşlarının (2019) Avustralya'nın 4 eyaletindeki polis verilerini inceleyerek yapmış olduğu çalışmada, aile içi şiddet bildirimlerinin %1 ile %7 oranındaki kısmını ÇEŞ'e dair bildirimlerin oluşturduğu ve genellikle faillerin 15-17 yaş arasındaki genç çocukların olduğu tespit edilmiştir. İspanya'da yıllık olarak güncellenen savcılık (General State Public Prosecutor's Office) raporuna göre 2006 yılında ebeveynlerin çocuklarını şikayet sayısının 1627, 2011 yılında ise 5377 olduğu ve şikayetlerin %230 gibi çarpıcı br oranda artış gösterdiği bildirilmiştir (Calvete ve ark., 2013). Çocuğun anne ve babaya yönelik psikolojik şiddet ve fiziksel şiddet davranışlarını ölçmek amacıyla gerçekleştirilen bir çalışmada %51'i kadın olan 2719 ergenden oluşan örneklem araştırmaya dahil edilmiştir. Bu çalışmada ergenlerin %14.2'si geçmiş bir yıl içerisinde ebeveynlerine yönelik ciddi psikolojik saldırganlık gösterdiği, yine aynı zaman dilimi içeresinde ergenlerin %3.2'sinin ebeveynlerine yönelik fiziksel saldırgan davranışlarda bulunduğu tespit edilmiştir (Calvete ve ark., 2013).

Calvete ve arkadaşları (2015a) ÇEŞ ile ev içinde ortaya çıkan eşler arası şiddet, etkisiz ebeveynlik ve ergenlerin kendilerine ve çevrelerine dair bilişsel şemaları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışma İspanya'nın Bizkaia şehrinde küme örnekleme yöntemiyle rasgele seçilmiş 20 farklı okulda okuyan 591 ergen (12-17 yaş arası; %50.42 kız) ve onların ebeveynlerinden biri (%80 anne) ile 3 yıllık boylamsal bir araştırma olarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan çocuklardan elde edilen 3 yıllık sonuçlara göre fiziksel ÇEŞ prevelansının sırayla %7.3, %8.5, %7.8 oranında olduğu, ebeveynlerden elde edilen verilere göre ise %11.2, %13.8 ve %12.1 oranında olduğu bulunmuştur. Psikolojik ÇEŞ ise çocuklardan ele edilen verilere göre %91.5, %91.9 ve %93 oranında olduğu, ebeveynlerden elde edilen verilere göre ise %96.7, %97.2 ve %99.4 oranında olduğu bulunmuştur. Çalışmanın yapıldığı 3 yıllık periyotların tümünde ebeveynler çocuklara göre daha çok ÇEŞ rapor ettikleri tespit edilmiştir. Ibabe (2014)'nin aile içi şiddetin ÇEŞ ve ergenlerin uyumsuz davranışları üzerindeki etkisini incelediği araştırmasının örneklemini İspanya'nın Guipúzcoa şehrinde dokuz farklı okulda

okuyan 12-18 yaş aralığında bulunan 485 ergen (%55 erkek ve %45 kız) oluşturmaktadır. ÇEŞ in dört farklı tipinin incelendiği araştırmada çocukların %21'i fiziksel, %33'ü psikolojik, %46'sı duygusal ve %19'unun da ebeveynlerine ekonomik şiddet eylemlerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca aile içi şiddet (eşler arası ve çocuğa yönelik) ile ÇEŞ arasında ilişki olduğu ve aile içi şiddetin ergenlerdeki farklı uyum sorunlarını yordadığı tespit edilmiştir. İspanya Cumhuriyet Başsavcılığı (General Prosecutor Office, 2019) yıllık raporuna göre 2016 yılında 4355, 2017 yılında 4665 ve 2018 yılında 4883 adet ÇEŞ davasının görüldüğünü belirtmiştir ve her geçen yıl ÇEŞ ile ilgili dava sayılarının arttığı vurgulanmıştır. Calvete ve Veytia (2018)'nın Meksikalı ergenlerde ÇEŞ'in yaygınlığını araştırmak ve Çocuktan Ebeveyne Şiddet Anketinin psikometrik özelliklerini değerlendirmek amacıyla 14-19 yaş arası toplam 1417 ergen çocuk ile yaptıkları çalışmanın sonucuna göre ergenlerin %72'si babalara, %87,2'si annelere psikolojik şiddet uyguladığı ve %6.1'i babalara, %6.4'ü ise annelere fiziksel şiddet uyguladığı tespit edilmiştir.

Türkiye'de ise aile içinde gerçekleşen ÇEŞ eylemlerine ilişkin herhangi bir istatistiki çalışma bulunmamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 01 Ağustos 2018 tarihinde yayınladığı "*Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, 2017*" başlıklı istatistik raporuna göre suça sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine 2017 yılında 107.984 çocuk getirilmiştir. Bu çocukların %57.7'sinin 15-17 yaş grubunda, %23.3'ünün 12-14 yaş grubunda, %18.5'inin ise 11 yaş ve altındaki çocuklar olduğu görülmüştür. Güvenlik birimine 2017 yılında gelen veya getirilen çocukların %66.1'ini erkek, %33.9'unu ise kız çocukları oluşturmuştur. Bu çocukların %34.4'üne yaralama, %24.8'ine hırsızlık, %6.6'sına Pasaport Kanunu'na muhalefet, %6.2'sine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, %3.9'una ise mala zarar verme suçları isnat edilmiştir (TÜİK, 2018). Aynı istatistik çalışmasının 2021 verilerine göre suça sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine 132.443 çocuk getirilmiştir. Bu çocukların %36.6'sına yaralama, %27.2'sine hırsızlık,

%5.1'ine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, %4.3'üne ise cinsel suçlar isnat edilmiştir (TÜİK, 2021). Ancak bu çocukların karıştığı şiddet suçlarının yüzde kaçının ebeveyne yönelik işlendiğine dair herhangi bir istatistiki veriye ulaşılamamıştır.

Aile içinde en patolojik davranış biçimi olarak değerlendirilen evladın (çocuk, ergen, yetişkin) ebeveynini öldürmesi "*parisid*" olarak adlandırılmaktadır. Parrisid, çocuğun anneyi öldürmesi "*matrisid*" ve çocuğun babayı öldürmesi "*patrisid*" şekilde ikiye ayrılmaktadır (Ayhan & Öztürk, 2021). Ülkemizde ise parrisid ile ilgili resmi bir istatistiğin olmadığı görülmüştür. Bununla beraber bu konuda ülkemizde sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır. Örneğin, Büyük ve arkadaşları (2011) Adli Tıp Kurumu 4. ve 6. İhtisas Kurulu'na 1994-2005 yılları arasında cezai sorumlulukların belirlenmesi amacıyla yönlendirilmiş 297 parrisid vakalarına ait raporlarını geriye dönük inceledikleri çalışma soncuna göre, 297 parrisid failinin 39'unu 18 yaşından küçük ergenler oluşturduğu tespit edilmiştir. Ünal (2019) parrisid vakalarının kriminolojik profilini belirlemek amacıyla 2007-2012 yılının dokuzuncu ayına kadar Ankara ve İstanbul Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri tarafından hükme bağlanmış parrisid olaylarına ait dava dosyalarını incelemiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre 19 parrisid vakası belirlenmiş olup belirtilen yıllarda ilgili mahkemeler tarafından karara bağlanan vakaların %0,19'unu oluşturduğu, faillerin yaş ortalamasının çoğunlukla 15-18 yaş arasında erkek çocuklardan oluştuğu ve kurbanın ise çoğunlukla 41-50 yaş arasındaki babalar olduğu belirlenmiştir. Parrisid günümüzde araştırmacılar tarafından yoğun bir ilgi görse de bu, parrisid olgularının toplam cinayet vakaları içinde oldukça düşük bir orana sahip olduğu belirtilmektedir (Ayhan & Öztürk, 2021; Walsh, Krienert & Crowder, 2008). Matrisid ve patrisid çocuktan ebeveyne şiddet ile ilişkili fenomenler olması nedeniyle bu başlık altında değinilmiş olmakla beraber literatür çalışmaları parrisidi ÇEŞ kapsamının dışında değerlendirdiği görülmüştür. Bu nedenle bu konu hakkında kısaca bilgi verilmiş olup doktora tez çalışmamızda literatürle paralel olarak parrisid ÇEŞ kapsamında ele alınmamıştır.

2.3.6. Çocuktan Ebeveyne Şiddeti Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar

Bireylerde görülen şiddet davranışının ortaya çıkış sürecini açıklayan çeşitli teoriler bulunmaktadır. Az sayıda araştırmacı ÇEŞ'e teorik bir açıklama getirmeye çalıştığı belirtilmiş olup bunu daha çok gençlik ve aile içi şiddeti açıklayan psikososyal teorilerden faydalanarak yapmışlardır. Bu teoriler ÇEŞ'i yorumlamak için faydalı bir temel sağlasa da her birinin kendi sınırlılıkları mevcuttur ve ÇEŞ'e özgün bütünsel bir teori henüz literatürde tanımlanmamıştır (McCloud, 2017). Simmons ve arkadaşları (2018) ÇEŞ ile ilgili yapılmış araştırmaları inceledikleri metaanaliz çalışması sonucuna göre, bazı yazarların ÇEŞ'i tek teorili kuramsal çerçeveye (sosyal öğrenme kuramı, feminist teori vb.) ve bazılarının da çok faktörlü kuramsal çerçeveye (ekolojik model) dayalı olarak açıklamaya çalıştıklarını belirlemiştir. Bu kapsamda aşağıda, ÇEŞ'i açıklamak amacıyla literatürde sıkça kullanılan sosyal öğrenme teorisi, ekolojik sistemler teorisi, feminist teori, bağlanma teorisi, stres teorisi ve şiddet döngüsü teorisi detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

2.3.6.1. Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisine göre birey, davranış kalıplarını çevresindeki diğer insanları gözlemleyerek, taklit ederek ve model alarak öğrenmektedir. Bu kurama göre saldırganlık da gözlem ya da taklit yoluyla öğrenilmektedir ve bu öğrenilen davranışlar ne kadar pekiştirilirse meydana gelme olasılığı da o kadar yüksek olmaktadır (Bandura, 1977). Bu teoriye göre, ebeveynlerin kendi aralarındaki (çocuğun dolaylı maruz kaldığı) ve çocukları ile olan ilişkilerinde (doğrudan mağduriyet) kullandıkları şiddet davranışları, çocukların bu davranışları model alarak öğrenmelerine hizmet etmektedir (Cottrell & Monk, 2004; Ulman & Straus, 2003). Böylece çocuklar sözlü ve fiziksel şiddeti başkalarının davranışlarını değiştirmek için kullanılan gerekli ve kabul edilebilir bir strateji olarak içselleştirirler. Şiddet kullanarak çatışma çözmeyi öğrenen çocuklar ise ergenlik çağına gelmeleriyle beraber

ebeveynlerine karşı şiddet içeren davranışlar sergileyebilirler ve flört ilişkilerinde de benzer paternleri gösterebilirler (Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2020). Birçok araştırma çocuğun aile içinde direkt kendisine yönelik şiddete maruz kalması ve/veya aile içi şiddete (eşler arası ve/veya aile bireyleri arası) tanık olması ile ÇEŞ arasında ilişki olduğunu tespit etmiştir (Calvete, Gámez-Guadix & Orue, 2014; Contreras & Cano, 2016a; Gallego ve ark., 2019; Hoyo-Bilbao ve ark., 2020; Ibabe 2014; Pagani ve ark., 2004, 2009; Routt & Anderson, 2011; Ulman & Straus, 2003). Bununla birlikte çocuğun davranışlarının şekillenmesinde aile ortamının yanında sosyal öğrenme kuramı açısından değerlendirildiğinde akran grubunun da etkisi olabileceği belirtilmektedir. Bazı akran grupları şiddeti güç ve kontrol elde etmek için etkili bir strateji olarak modellemektedir ve bu da öğrenilmiş davranışın ebeveynlerle ilişkilerde kullanılmasına yol açmaktadır (Cottrell & Monk, 2004). Agnew ve Huguley (1989)'in yaptığı araştırmada ise, ÇEŞ faili çocukların ÇEŞ faili akranlara sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

2.3.6.2. Ekolojik Sistemler Teorisi

Bugüne kadar araştırmacılar ÇEŞ'i açıklamada bireysel ve ailesel faktörlerin rolüne odaklanmışlardır. ÇEŞ'e dair araştırmalar genellikle ÇEŞ faili çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunlar (Kennair & Mellor, 2007), etkisiz ebeveynlik (Calvete ve ark., 2015a; Kethineni, 2004) ve aile disfonksiyonalitesi (Öztürk, 2021; Ulman & Straus, 2003) gibi faktörlerle meşgul olmuşlardır. Ancak, sosyal, politik ve kültürel faktörler önemli ölçüde daha az ilgi görmüş ve bu da çok faktörlü, etkileşimci modellerin eksikliğine neden olmuştur (Murphy-Edwards & van Heugten, 2018). Urie Bronfenbrenner (1979) tarafından geliştirilen Ekolojik Sistemler Teorisi (*ecological systems theory*), insan gelişiminin farklı türdeki çevresel sistemler tarafından nasıl etkilendiğini açıklamaya odaklanmıştır. Bu teori, bireyin gelişiminin birkaç sistemin etkisi ile oluştuğunu öne sürmektedir. Bireyin yaşadığı ekolojik ortamı, içten dışa doğru, her biri diğerinin içine yuvalanmış mikrosistem, mezosistem,

egzosistem, makrosistem ve kronosistem olmak üzere beş katmanlı sistemlerden oluşan bir yapı olarak ele almıştır (Bronfenbrenner & Ceci, 1994; Santrock, 2015). (Bkz. Şekil 1).

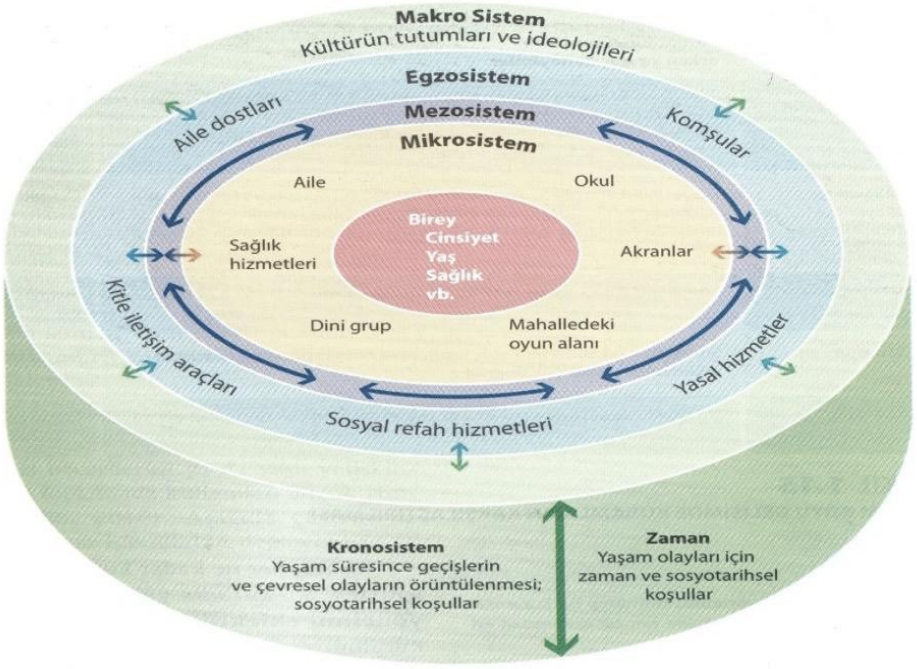

Şekil 1. Ekolojik Sistemler Teorisi Modeli (Santrock, 2015).

Mikrosistem (microsystem) bireyi çevreleyen ilk halkayı ifade etmektedir. Burada aile, okul, akran grubu ve iş yeri gibi bireyin belirli ortamda doğrudan deneyimlediği eylemler, sosyal roller ve kişilerarası ilişkiler bulunmaktadır. *Mezosistem (mesosystem)* ev ve okul, ev ve işyeri arasındaki ilişkiler gibi bireyi çevreleyen iki veya daha fazla ortam arasındaki bağlantıları içerir. *Egzosistem (exosystem)* bireyi çevreleyen ortamlar (ev, okul, akran grubu) ile bireyin hayatını dolaylı olarak etkileyen dış ortamlar (ebeveynlerin işyerleri, mahalle) arasındaki bağlantıları içerir. *Makrosistem (macrosystem*) bireyin içinde yaşamış olduğu kültürü ifade etmektedir. Toplumdaki inanç sistemleri, gelenekler, maddi kaynaklar, yaşam tarzları, tehlike ve fırsatlar bu sistemin önemli yapılarıdır. *Kronosistem (chronosystem)* aile yapısındaki, sosyoekonomik durumdaki, istihdamdaki, ikamet yerindeki değişiklikler gibi

bireyin ve içinde yaşadığı çevrenin özelliklerinde zaman içinde meydana gelen değişiklikleri veya tutarlılığı ifade etmektedir (Bronfenbrenner, 1994).

Belsky (1980) ise Bronfenbrenner'un ekolojik sistemler teorisinden esinlenerek *"İç İçe Ekolojik Teori (Nested Ecological Theory)"*yi oluşturmuş ve bunu çocuk istismarı alanına uyarlamıştır. Belsky, Bronfenbrenner'in ekolojik teorisindeki katmanlara bireysel özellikleri de eklemiştir. Belksy'nin ekolojik modelinde insan gelişimi *ontojenik* (bireysel fiziksel ve psikolojik özellikler), *mikrosistemik* (aile), *ekzosistemik (*sosyal çevre, bireysel ve aile işleyişi üzerindeki sosyal etkiler) ve *makrosistemik* (kültürel değerler ve inanç sistemleri) olmak üzere 4 katmandan oluşmaktadır. Daha sonra Cottrell ve Monk (2004) Belsky'nin iç içe ekolojik modelini ÇEŞ'i açıklamak için ilk defa bu alana uyarlamıştır. Ekolojik model, ÇEŞ'in makrosistemik, ekzosistemik, mikrosistemik ve ontogenetik faktörlerin etkileşime girmesiyle ortaya çıktığını öne sürmektedir (Kennair & Mellor, 2007). ÇEŞ ile ilgili yapılmış araştırma sonuçları ekolojik sistemler kuramı perspektifinde, cinsiyet eşitsizliği ve medya şiddeti (makrosistem), yoksulluk, aile stresi, olumsuz akran etkisi ve sosyal destek eksikliği (ekzosistem), olumsuz/etkisiz ebeveynlik stilleri, ebeveyn çatışması ve aile sorunları (mikrosistem) ve çocuğun ebeveyni ile zayıf bağlanma öyküsü, ruh sağlığı sorunları, uyuşturucu/alkol kötüye kullanımı ve çocuğun mağduriyet deneyimleri (ontojeni) ÇEŞ davranışının ortaya çıkışını yordayıcı faktörler olarak değerlendirilmiştir (Cottrell & Monk, 2004). Cottrell & Monk (2004)'un yaptıkları nitel araştırmada, iç içe ekolojik teorinin, çocuktan ebeveyne şiddeti anlamamız açısından önemli olan faktörleri (psikolojik, sosyolojik, feminist ve kültürel) etkili bir şekilde değerlendirdiğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada çocuk, ebeveyn ve toplum hizmet sağlayıcılarıyla (polis, okul, hastane, ebeveyn destek merkezi, gençlik denetimli serbestlik merkezi çalışanları) yapılan görüşme sonucuna göre iç içe ekolojik model çerçevesinde dokuz tema tanımlanmıştır. ÇEŞ in oluşumunu etkileyen bu temalar aşağıda belirtilen şema ile kavramsallaştırılmış olup iç ve dış çemberlerden

oluşmaktadır. İç çemberin, ÇEŞ'in ortaya çıkışında direkt etkiye sahip temalardan oluştuğu belirtilmiştir. (Bkz. Şekil 2)

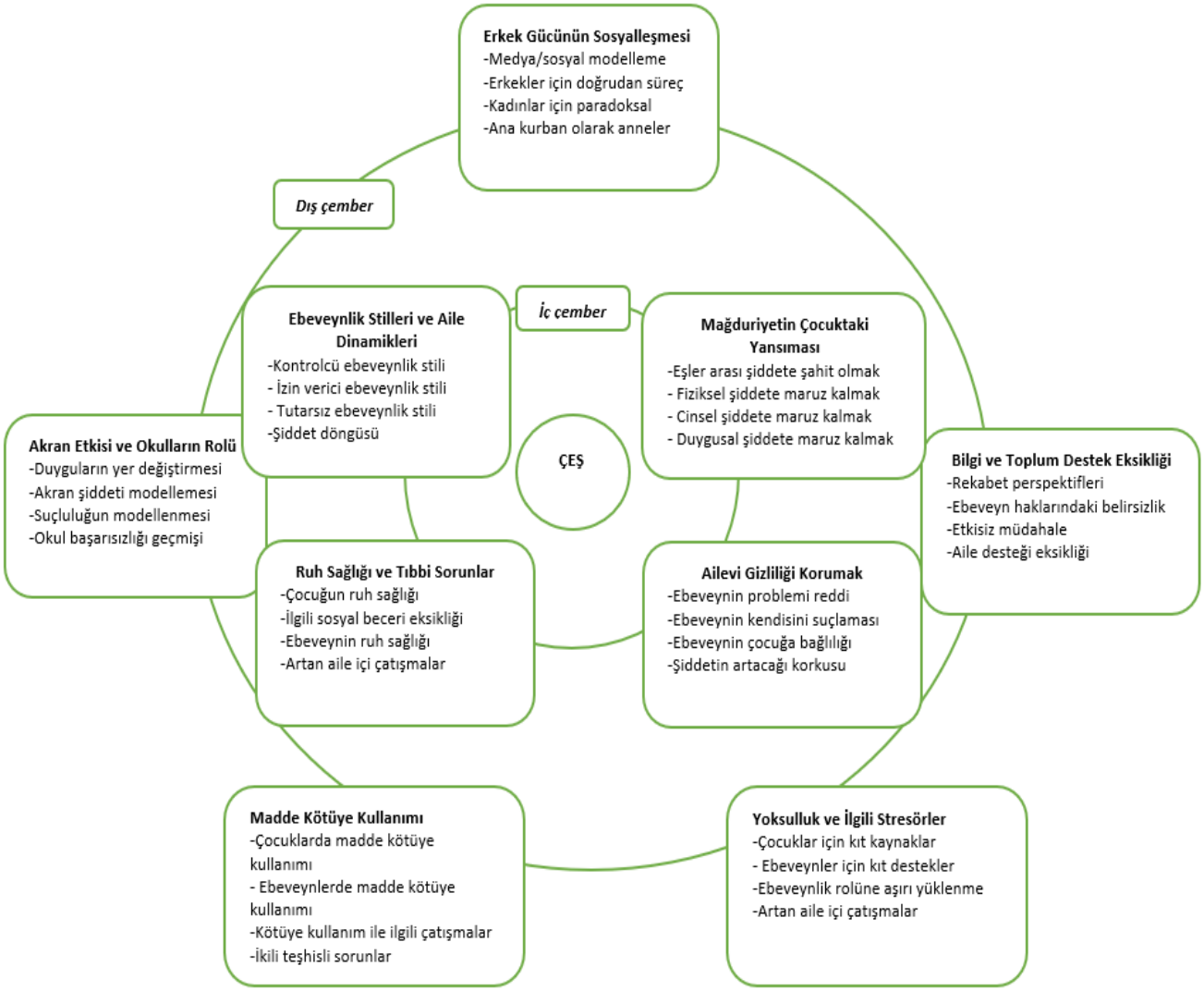

Şekil 2. Etki Çemberleri (Cottrell & Monk, 2004)

Hong ve arkadaşları (2012) 1980-2010 yılları arasında ÇEŞ ile ilgili yapılmış 30 araştırmanın verilerini inceleyerek ÇEŞ için risk ve koruyucu faktörleri ekolojik modele entegre etmeye çalışmışlardır. Bu çalışmada Hong ve arkadaşları (2012), Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler teorisinden esinlenerek *"Sosyal Ekoloji Teorisi (social ecology theory)"*ni

oluşturmuştur. Bu ekolojik modelde ÇEŞ için risk ve koruyucu faktörler, mikro (kötü muamele, aile içi şiddet ve istismar, ebeveynlik stilleri), mezo (akran etkisi), egzo (medya etkisi), makro- (cinsiyet rolü sosyalizasyonu) ve krono (aile yapısındaki değişim) katmalarına dahil edilmiş ve bağlamlar arasındaki ilişkiye bakılarak ÇEŞ üzerindeki etkileri incelenmiştir. Aynı çalışmanın sonuçlarına göre tipik ÇEŞ failinin genellikle 14-17 yaş arasındaki erkek çocuklar olduğu, erkek çocukların aile üyelerine yönelik fiziksel şiddet uygulama riskinin daha yüksek olduğu ve genellikle annelerin kurban olma risklerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

2.3.6.3. Feminist Teori

ÇEŞ'e dair yapılan birçok araştırma genellikle failin erkek çocuk (Boxer, Gullan & Mahoney, 2009; Condry & Miles, 2014; Contreras & Cano, 2014b; Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2014; Kethineni, 2004; Moulds ve ark., 2019) ve kurbanın da çoğunlukla anne (Condry & Miles, 2014; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Ilabaca & Gaete, 2018; Moulds ve ark., 2019) olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun bir sonucu olarak aile içi şiddeti toplumsal cinsiyet rolleri perspektifinde ele alan feminist teori ÇEŞ'i açıklamak için de kullanılmıştır. Feminist teoriye göre kadına yönelik şiddet, erkek egemen sosyal yapının bir ürünüdür ve bu yapı erkeklerin kadınlar üzerinde kontrol sahibi olmasına izin veren geleneği, alışkanlıkları ve inançları barındırır. Bu da erkeklere kadınlar üzerinde hakimiyet ve kontrol kurabilmeleri için şiddeti bir araç olarak kullanma motivasyonunu vermektedir (Downey, 1997). Cinsiyete dayalı roller ve inançların, medya ve diğer sosyal kanallar vasıtasıyla yaygınlaşarak aile içi güç kullanımını etkilediği öne sürülmüştür (Cottrell & Monk, 2004). ÇEŞ'in oluşumunda ise çocuklara aktarılan güç ve kontrolü teşvik eden bu cinsiyet rollerinin ve patriyarkal stereotiplerin bulunduğu belirtilmiştir (Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013). Ayrıca, kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolü gereği oluşan ikincil statü, annelerin daha çok ev işlerine ve çocuk bakımına zaman ayırmalarına neden olmaktadır. Böylelikle anneler

çocukları ile daha fazla zaman geçirmekte ve daha fazla disiplin edici rolü üstlenmektedirler. Bu durum anneleri daha fazla çocukları ile karşı karşıya getirdiği için ÇEŞ mağduru olma risklerini babalara göre arttırmaktadır (Ulman & Straus 2003). Ancak, babalar da ÇEŞ'in hedefi, kız çocuklar da faili olabilmektedir. Bu nedenle şiddetin bu türünü sadece feminist yaklaşımla açıklamanın kolay olmadığı, ÇEŞ üzerinde cinsiyet gücü etkisinin dışındaki diğer temel faktörlerin de göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Condry & Miles, 2014; Murphy-Edwards, 2012).

2.3.6.4. Bağlanma Teorisi

Bowlby (1969), bağlanmayı insanlar arasındaki kalıcı bir psikolojik bağ olarak tanımlamıştır ve bu bağın çocuklardaki güven ve empati duygularının gelişmesinden sorumlu olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, ihmal ve istismar içeren bir ortamda büyütülen çocukların ebeveynleri ile arasındaki bağlanma düzeyinin zayıf olduğunu vurgulamıştır. Bowlby (1988) ve Ainsworth (1997) bakım verenin çocuğu tehlike ve strese karşı korumada önemli bir yeri olduğunu belirtmiştir. Çocuğun ebeveyni ya da bağlanma objesi çocuğa karşı yeterli düzeyde duyarlı, hassas ve uyumlu ise çocuk gelecekte güvenli bağlanma stili geliştirir. Bu bağlanma, kişinin gelecekte partneri ve akranları ile olumlu ilişkiler kurmasını sağlayacaktır. Buna karşın ebeveyn ayrılığı, ihmal ve istismarın bulunduğu bir aile ortamında yetişen çocuk ile ebeveyni/bakım vereni arasında güvensiz bağ oluşur ve bunun sonucu olarak çocuğun benlik saygısında ve duygu düzenleme becerilerinde azalma, kayıp ve reddedilme konusunda kaygısında artma gibi olumsuz özellikler ortaya çıkar (Ainsworth ve ark., 1978; Selwyn & Meakings, 2016). Bir araştırmanın sonucuna göre güvenli bağlanan ergenlerin çatışma ortamlarında daha az yer aldıkları ve duygu düzenlemede daha başarılı oldukları bulunmuştur (Kobak ve ark., 1993). Bununla birlikte ebeveynlerine güvensiz bağlanan ergenlerde saldırgan davranış gösterme riskinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Simons, Paternite & Shore, 2001).

Bağlanma ve ÇEŞ arasındaki ilişkiye dair yapılan araştırmalar sınırlı düzeydedir. Çocuk ve ebeveyni arasındaki güvensiz bağlanma ÇEŞ'in ortaya çıkışında bir risk faktörü olarak değerlendirilmiştir (Cottrell & Monk, 2004). Agnew ve Huguley (1989) 11-18 yaş arasındaki kız ve erkek ergenlerden oluşan 1395 katılımcı ile yapmış oldukları araştırmada, ÇEŞ gösterenlerin ebeveynleri ile maksimal oranda güvensiz bağlanma kurdukları ortaya çıkmıştır. Paulson, Coombs ve Landsverk (1990) ÇEŞ davranışı gösteren ve göstermeyen çocukların ebeveynlerine bağlanmalarını inceledikleri araştırmalarında, ÇEŞ faili olmayan çocukların olanlara göre kendilerini ebeveynlerine daha yakın hissettikleri ve duygusal olarak daha fazla çocuk-ebeveyn etkileşimine sahip oldukları sonucuna varmıştır. Papamichail ve Bates (2020)'in İngiltere'de iki farklı ÇEŞ'e müdahale programından seçilen 8 ergen çocuk örneklemi ile yaptıkları nitel çalışmanın sonucuna göre, ÇEŞ'in ebeveynlerle yetersiz ilişkiler, ebeveynlerden algılanan duygusal reddedilme ve olumsuz çocukluk deneyimleri ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir.

2.3.6.5. Stres Teorisi

Çocuklar için aile ortamı önemli stres kaynaklarından biridir. Ailede yaşanan boşanmalar, ruh sağlığı sorunları, ihmal ve istismar, şiddet, madde kullanımı, ebeveynin cezaevine girmesi ve yoksulluk gibi nedenlerle oluşan stres durumu aile bireyleri arasındaki ilişkiyi olumsuz etkileyerek çatışmalara yol açar (Balistreri & Alvira-Hammond, 2016). Ailedeki bu stresörler nedeniyle ebeveynler arasında oluşan çatışmalar çocuğa yönelik izleme ve disiplin uygulamalarında aksamalara neden olur ve nihayetinde bu durum çocuklarda ebeveyne yönelik şiddet davranışlarının ortaya çıkmasında etkilidir (Calvete ve ark., 2013, Ibabe & Jaureguizar, 2010). Stres Teorisi'ne göre ÇEŞ'in, çocukların/ergenlerin aşırı stresli durumlarla başa çıkmak için doğal savunmalarının yetersiz kaldığı anlarda ortaya çıktığı ve bu saldırganlığın da stres yaratan sorunlarla başa çıkma yöntemi olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Kratcoski, 1985, Akt., Kennair & Mellor, 2007). Stres, şiddete maruz kalma,

ekonomik, kişilerarası, sosyal ve çevresel zorluklar gibi nedenlerle ortaya çıkabilmektedir (Murphy-Edwards, 2012). Ebeveynlerin boşanması veya ayrılmasının da aile içinde stres yaratan bir durum olduğu ve ÇEŞ için risk faktörü oluşturduğu değerlendirilmiştir (Cottrell, 2001; Pagani ve ark., 2003). Yapılan bazı araştırmalar tek ebeveynli ailelerde (özellikle yalnız annelerde) ÇEŞ'in daha yaygın olduğunu belirtmiştir (Agnew & Huguley, 1989; Cottrell, 2001; Cottrell & Monk 2004).

2.3.6.6. Şiddet Döngüsü Teorisi

Şiddet Döngüsü Teorisi'ne *(cycle of violence theory)* göre ebeveynleri veya bakıcıları tarafından şiddet mağduru olan çocukların ilerleyen yaşlarında şiddet davranışları gösterme olasılıkları artmaktadır ve böylece şiddet davranışları nesilden nesile aktarılmaktadır (Widom, 1989a; 1989b). Bu nedenle araştırmalarda aile içinde gerçekleşen çocuğa yönelik şiddet ve eşler arasındaki şiddet ile ÇEŞ arasındaki ilişki bu teori kapsamında ele alınmıştır. Yapılan bazı araştırmalar çocukluk çağı fiziksel istismarı ile ÇEŞ arasında ilişki olduğunu göstermiştir (Cottrell & Monk 2004; Kennedy ve ark. 2010). Örneğin Margolin ve Bauco (2014)'un yaptıkları boylamsal araştırmada ÇEŞ'in ebeveynden görülen fiziksel şiddet deneyimi ile ilişkili olduğu ve ebeveyn fiziksel şiddetinin, ÇEŞ'in fiziksel boyutunun en güçlü göstergesi olduğu sonuçlarına varılmıştır. Gallego ve arkadaşları (2019) meta-analiz yöntemiyle ÇEŞ ile ilgili 19 araştırmayı inceledikleri çalışmada, çocuğun direkt kendisine yönelik ve dolaylı maruz kaldığı aile içi şiddet ile ÇEŞ arasında pozitif bir ilişki olduğu, ebeveynleri tarafından mağdur edilmiş çocuklarda ÇEŞ olasılığı mağdur edilmemiş çocuklara göre %71 oranında daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bunlara ek olarak, eşler arasında gerçekleşen sözel şiddetin anne ve babaya yönelik sözel şiddeti yordadığı (Lyons ve ark., 2015) ve aile içinde çocuğa yönelik bedensel ceza kullanımının anneye yönelik fiziksel şiddet ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Hoyo-Bilbao ve ark., 2020).

2.3.7. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Risk Faktörleri

Bazı çocukların neden ebeveynlerine şiddet uyguladıklarını açıklayan tek bir faktörden söz etmek mümkün görünmemektedir. Şiddet, çeşitli faktörlerin etkileşiminden kaynaklanmaktadır. ÇEŞ'in doğasını anlamaya çalışan araştırmacılar ise şiddetin bu türüne ait risk faktörlerini belirlemeye çalışmışlardır. İlgili literatüre bakıldığında ÇEŞ'in risk faktörlerinin araştırmalarda kullanılan metodolojiye ve örnekleme göre farklılıklar gösterdiği, şiddetin failinin (çocuk), mağdurunun (anne, baba) ve aile yapısının özellikleri açısından ele alındığı görülmüştür (Beckmann ve ark., 2017; Cuervo & Palanques, 2022; Hoyo-Bilbao ve ark., 2020; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013). ÇEŞ'in ortaya çıkışında etkili olan risk faktörlerin belirlenmesi, şiddetin bu türü ile mücadelede ebeveynlere ve çocuklara yönelik kapsamlı ve kanıta dayalı stratejiler geliştirilebilmesini mümkün kılmaktadır. İlgili literatürde ÇEŞ'in risk faktörleri olarak üzerinde durulmuş yaş, cinsiyet, alkol ve/veya madde kötüye kullanımı, kişisel ve psikolojik özellikler, sosyoekonomik düzey, aile içi şiddete maruz kalma ve ebevynlerin çocuk yetiştirme tarzları aşağıda açıklanmaktadır.

2.3.7.1. Yaş

ÇEŞ'de failin şiddet davranışına başlangıç yaşına ve bu şiddet davranışlarının pik yaptığı yaşa dair araştırma sonuçlarının, kullanılan metodolojiye ve dahil edilen yaş parametrelerine bağlı olarak değişiklikler gösterdiği görülmüştür (Walsh & Krienert, 2009). Bu konuda yapılan çalışmalarda, Cottrell (2001) 12-14 yaş aralığındaki çocukların, Kethineni (2004) 15-16 yaş aralığındaki çocukların, Walsh & Krienert (2007) 14-17 yaş aralığındaki çocukların ebeveynlerine yönelik şiddet davranışı gösterme riskinin diğer yaş gruplarındaki çocuklara oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Paulson, Coombs ve Landsverk (1990)'in 445 aile üzerinde yaptıkları araştırmada 9-11 yaş aralığındaki çocukların 12-14 ve 15-17 yaş aralığındaki çocuklara göre ebeveyne şiddet uygulama olasılıklarının daha düşük olduğunu bulmuştur. Buna karşın, Ulman ve Straus (2003) tarafından yapılan Ulusal Aile

Şiddeti Araştırmasından elde ettikleri verilere göre 1023 çocuğun yaklaşık üçte birinin önceki 12 ay içerisinde ebeveyne şiddet uyguladığı ve 14-17 yaş aralığındaki çocukların ise yaklaşık 10'da 1'inin ebeveylerine şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. Routt ve Anderson (2011)'un ABD'nin Washington eyaletine bağlı King Country Savcılığı'nda ebeveynlerine yönelik şiddet suçu nedeniyle kayıtları bulunan çocukların savcılık istatistikleri, ebeveynleri ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ve bu çocuklarla görüşen uzmanların gözlemlerinden elde edilen verilerin incelendiği araştırmanın sonucuna göre faillerin genellikle 12-17 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Ibabe ve Bentler (2016)'in İspanya'da 12-18 yaş arasındaki 585 çocuk örneklemi ile yaptığı çalışmanın sonucuna göre yaş, ÇEŞ için önemli bir yordayıcıdır ve yaş artıkça ÇEŞ de artmaktadır. Bu durum çocuğun yaşla beraber fiziksel olarak da büyümesi ile açıklanmıştır (Ulman & Straus, 2003). Yakın bir tarihte Calvete ve arkadaşları (2020) İspanya'da 13-17 yaş arasında 1415 ergen çocuk örneklemi ile yaptıkları çalışmada, ergenlik boyunca çocukların anne ve babaya yönelik şiddet düzeyinin ve şeklinin aile içi şiddete maruz kalma ve madde kullanımı ile ilişkisini incelemiştir. Bu araştırma sonucuna göre ÇEŞ'in 13 yaşında hızlanarak arttığı, 15 yaşında pik yaptığı ve 16 yaş ile azalışa geçtiği tespit edilmiştir. Yine yakın tarihli farklı bir çalışmada Cuervo ve Palanques (2022)'in İspanyada 2011-2017 yılları arasında çocuk mahkemesinde suç kaydı olan 14-18 yaş arasında 341 ergenin (153'ü ebeveynine şiddet uygulamış grup ve 188'i hırsızlık, kişilere ve mala karşı saldırı vb. suçları işlemiş karşılaştırma gurubu) sosyodemografik ve kriminojenik özelliklerini belirlemek amacıyla takip kayıtlarını inceleyerek yaptıkları araştırmanın sonucuna göre katılımcıların yaşına göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir.

Aile içi şiddet döngüleri adına ergenlik dönemi, çocuktan ebeveyne doğru evrilen şiddetin genel bir risk faktörü olarak fonksiyon görmektedir (Öztürk, 2020a). Bu doğrultuda aşağıdaki bölümde ergenlik döneminin temel ruhsal özellikleri ve ergenlik döneminin aile içi

şiddet ile olan ilişki dinamikleri ele alınacaktır. ÇEŞ konusunda daha önce yapılan çalışmalar (Calvete & ark., 2020; Cottrell, 2001; Kethineni, 2004; Paulson, Coombs & Landsverk, 1990; Routt ve Anderson, 2011; Walsh & Krienert, 2007) ebeveyne yönelik şiddet davranışlarının daha yüksek oranda ergenlik döneminde ortaya çıkmaya başladığını ve bu yaş döneminde pik yapığını ortaya koymuştur. Bu yönüyle ergenlik dönemi ÇEŞ için risk faktörü olarak değerlendirilebilir. Çalışmamız çocuk kavramı temelinde ele alınsa da çalışmamıza dahil edilen örneklem 12-18 yaş arası çocuk sahibi ebeveynlerden oluşmaktadır. Bu yaş gurubunun büyük oranda ergenlik dönemini kapsamasından dolayı çalışmamız kapsamında ergenlik döneminin ayrıca ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmüş ve aşağıda bu konuya değinilmiştir.

Ergenliğin tanımı sadece yaşın değil, sosyotarihsel etkilerin de dikkate alınmasını gerektirir. Ergenlik biyolojik, bilişsel ve sosyoduygusal değişimleri içinde barındıran çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır (Santrock, 2014). Dünyaya gelmesi ile birlikte nasıl ki yenidoğan yeni yaşama alışma sürecinden geçiyorsa ergen bir birey de yetişkinlik dönemine yeni bir dünyaya gelmiş gibi uyum sağlama sürecinden geçmektedir ve bu yönüyle ergenlik *"ikinci bir doğum"* olarak adlandırılmıştır (Parman, 2021). İlgili literatürde bu geçiş ve değişim döneminin hangi yaş aralığını kapsadığı konusu üzerinde durulmuştur. Ancak yaş, ergenlik dönemi için sadece kaba bir göstergedir ve herkesin üzerinde uzlaştığı net bir yaş aralığının olmadığı görülmektedir. Ergenlik ile ilgili yapılan bazı tanımlamalarda, bu dönem 10'lu yaşların başlarından başlayarak 25 yaşına kadar uzayabilen bir dönem olarak değerlendirilmiştir (Jaworska & MacQueen, 2015). Bununla beraber UNICEF (2023) ve DSÖ (2023)'ye göre ergenlik 10-19 yaş arasındaki çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş dönemi olarak tanımlanmıştır. Ergenlik dönemi için belirli yaş aralıkları belirtilmiş olsa da bireyin içinde bulunduğu coğrafi bölge, iklim koşulları, çevre şartları ve beslenme şekli gibi faktörler ergenliğin başlama zamanını etkilemektedir. Örneğin

Akdeniz ikliminde yaşayan kız çocukları 8-10 yaşlarında ergenliğe girerken daha soğuk iklime sahip kutuplarda yaşayanlarda bu 20'li yaşlara kadar uzayabilmektedir (Budak, 2003). Ülkemizde ise ergenlik döneminin başlama yaşının kızlarda 10-12, erkelerde ise 12-14 yaşları arasında olduğu belirtilmiştir (Yavuzer, 2005).

Ergenlik döneminin en belirgin özelliği bireyin bu süreçte yaşadığı ciddi değişikliklerdir. Bireyler ses tonu ve fiziksel görüntüsündeki değişimlerin yanında ikincil cinsiyet özelliklerinin ortaya çıktığı bir süreci deneyimler. Bu değişimler kızlarda adet kanaması, göğüslerde büyüme, kalçaların genişlemesi, koltuk altı ve cinsel organda kıllanma şeklinde kendini göstermektedir. Erkeklerde ise testosteron artışı, yüz bölgesinde sakal ve bıyık çıkması, koltuk altı ve cinsel organda kıllanma, seste kalınlaşma, omuzlarda genişleme, kas ve kemik kitlesinde artışa paralel olarak vücut ağırlığında artış gibi değişimler yaşanır (Gül & Güneş, 2009; Santrock, 2014). Her iki cinsiyetteki ergen, yaşadığı bu hızlı fiziksel değişime uyum sağlamakta zorlanabilmektedir. Bu durum ergenlerin yüksek oranda kaygı yaşamasına, kişiler arası ilişkilerinde daha tepkisel davranmalarına ve bir takım psikolojik sorunlar yaşamalarına neden olabilmektedir (Gül & Güneş, 2009). Ergenler yaşadıkları bu fiziksel değişim sürecinde sık sık kendilerini akranlarıyla kıyaslayabilmektedirler. Bu kıyaslama sonucunda kendilerini diğerlerinden eksik gördüklerinde yoğun üzüntü ve karamsarlık duyguları yaşamaktadırlar (Yavuzer, 2005). Ergen, yaşadığı fiziksel değişimlere adapte olmakta zorluk çekmenin yanında kendi beden imgesini benimsemekte de zorluk yaşayabilmektedir. Ergenin beden imgesini benimseme sürecine aile, arkadaş ve sosyal çevrenin beden imgesine bakış açısının, sosyokültürel etmenlerin ve medyanın ideal vücut tipini nasıl sunduğu gibi faktörlerin etkisinin olduğu belirtilmektedir (Koç, 2004). Ayrıca bu dönemde bazı organların farklı zaman ve hızda büyümesinin sonucu ortaya çıkan orantısız vücut görüntüsünün ergenleri kendi bedenlerini gizlemeye ittiği ve yoğun mahcubiyet duygusu yaşadıkları belirtilmiştir (Kulaksızoğlu, 2011).

Ergenliğe geçiş sürecinde fiziksel ve cinsel değişimlerle beraber bilişsel alanda da büyük değişimler yaşanmaktadır. Bu dönemde bilişsel becerilerden soyut ve mantıklı düşünmede artış vardır. Ergenler bu geçişi gerçekleştirdiklerinde daha ben merkezci düşünmeye başlarlar ve genellikle kendilerini sahnede ve biricik olarak algılarlar (Santrock, 2014). Ergenlik döneminde bireyin düşünce gücündeki belirgin artışa bağlı olarak ergen daha sistematik bir düşünce düzlemine ulaşır. Mantıksal problem çözme, akıl yürütme, olasılıkları hesaplama ve kıyaslama yapabilme gibi bilişsel beceriler ergenlerin bilimsel konularda daha becerikli olmasını sağlar. Soyut düşünme becerisindeki gelişim ergenlerin mecaz ve benzetme içerikli konulara daha hâkim olmalarını sağlarken toplumsal ve ideolojik konularda fikir yürütmelerine imkan tanır. Bu durum ergenlerin felsefe, din, arkadaşlık ve değerler gibi konulara ilgi duymalarının yolunu açarak bu konularda daha eleştirel yaklaşımlarda bulunmalarını sağlar (Çalış, 2019). Böylelikle ergenler daha önce kabul ettikleri değerleri eleştirebilir, tartışabilir ve hatta bunlara karşı çıkabilirler. Sık sık evlilik, aile yaşamı, politika ve toplumsal konularda idealist tavırlar sergileyebilirler (Gander & Gardiner, 2004).

Ergenliğin çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olması, bireyin duygusal dünyasını derinden etkileyebilmektedir. Bireyin duyguları, fiziksel ve bilişsel alanda yaşanan hızlı değişim nedeniyle karmaşık ve istikrasız bir hal alabilir. Ergende duygusal dalgalanmalar, huzursuzluk, yüksek kaygı, heyecanlanma, mahcubiyet, çekingenlik, âşık olma ve yalnız kalma isteği gibi birçok duygu iç içe geçebilir (Çalış, 2019; Kulaksızoğlu, 2011). Ergenlerin çocukluk döneminde yaşadıklarından daha fazla duygusal dalgalanmalar yaşadıkları vurgulanmaktadır (Santrock, 2014). Birbiriyle çelişen rollerle baş etmeye çalışan ve rollerini bütünleştiremeyen ergenlerde rol karmaşası ve buna bağlı olarak kimlik bunalımları ortaya çıkabilmektedir (Çalış, 2019). Ergenlerin sahip oldukları değer yargıları ve ahlaki standartlar ebeveynlerinin, arkadaşlarının ve çevresindeki diğer insanların değer yargılarına ve ahlaki standartlarına göre şekillenmektedir. Ergenler, yakın çevresindeki bu insanlardan edindiği

benzer düşüncelerin bir bileşimini yapmaya çalışır. Eğer ergenin değerleri, ahlaki standartları ve dünya görüşü ebeveynleri, arkadaşları, akrabaları veya çevresinde bulunan diğer önemli kişilere göre bariz şekilde farklılaşıyorsa, bu durum da ergenin rol ve kimlik karmaşası yaşamasına neden olabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2011).

Ergenlik dönemindeki bireylerde aileden bağımsızlaşma isteği hakimdir. Dolayısıyla ergenlerin evde yalnız kalmayı, odasında tek başına vakit geçirmeyi veya arkadaşlarıyla birlikte vakit geçirmeyi istemesi sık karşılaşılan bir durumdur. Bununla beraber ergenler akranlarının etkisiyle kendisine özgü bir değerler sistemi geliştirebilmekte ve aile değerlerine aykırı bazı alışkanlıklar edinebilmektedirler. Ergenin aileden bağımsızlaşma çabası olarak da tanımlanabilecek bu durum zaman zaman aile tarafından kabul görmemekte ve çatışmalara neden olabilmektedir (Meydan, 2021). Ergenlik dönemi, ebeveyn kontrolüne karşı ortaya çıkan tepkinin yanında ebeveyn desteğine duyulan ihtiyaç ile karakterizedir. Yani ergen bir yandan ebeveyninin kontrolüne isyan ederken bir yandan da ebeveyninin desteğine ihtiyaç duyar. Yaşanan bu çift kutuplu durum ise ergenin iç çatışmalarını arttıran bir nedendir (Yavuzer, 2005). Ergenlik döneminde aile içinde var olan şiddet, sağlıksız aile ortamı, aile koşullarında ve yapısında yaşanan ani değişiklikler gibi faktörlerin ergenlerin problem davranışlara yönelme riskini arttırdığı belirtilmektedir (Arslan & Balkıs, 2014).

Birçok ebeveyn ise kendince iyi saydığı bazı gerekçelerle çocuklarının kendilerine olan bağımlılıklarını olabildiğince uzatma çabası içine girebilmektedirler. Bu durumdan dolayı da ebeveyn çocuk arasında çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. Ebeveynler bir yandan çocuklarının olgun davranmalarını isterken biryandan da hala çocuk olduklarını ve yetişkinlere tanınan ayrıcalıklarından faydalanamayacaklarını ifade edebilmektedirler. Benzer şekilde ergenler de yetişkinlere tanınan ayrıcalıklardan faydalanmaya çalışırken bir yandan henüz küçük olduklarını ifade ederek bazı sorumluluklarından kaçabilmektedirler. Bir ergenin bağımsızlaşma sürecini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmesinin ise ebeveyn tutumlarıyla

yakından ilişkili olduğu vurgulanmıştır (Gander & Gardiner, 2004). Ergenlik dönemindeki bireyin bağımsızlık konusundaki talepleri bazı aile yapılarında çeşitli sorunlara neden olabilmektedir. Aile içi ilişkilerin aşırı dağınık ya da katı olmasının aile işlevselliği üzerinde olumsuz bazı etkileri bulunmaktadır. Aile üyeleri arasındaki ilişkilerde neredeyse mesafe sınırların olmadığı yapışık ailelerde ebeveynler, ergenin bağımsız karar verme, akranlarıyla vakit geçirme ve yaşına uygun özerklik taleplerine izin vermekte zorlanırlar. Ergenin özerklik talebindeki artış ebeveynlerin otoritelerini kaybedeceklerine dair korku yaşamalarına neden olmaktadır. Buna karşın aile üyeleri arasında katı sınırların olduğu, ilişkilerin mesafeli ve ilgisiz seyrettiği ayrışık ailelerde ergenlerin bağımsız karar verme talepleri bir tehdit olarak algılanmaz. Ancak ebeveynlerin ergenin kararları üzerindeki kontrolünün çok zayıf olması, eğer ergen davranışları üzerinde yeterince sağlıklı ve olgun kararlar alabilmede yeterli miktarda muhakeme becerisine sahip değilse, sorunlar yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu tarz ailede yetişen ergenler alkol/ madde kötüye kullanımı, hırsızlık, akademik başarısızlık ve erken yaşta cinsel deneyimler gibi riskli davranışlar gösterebilmektedir (Akün, 2017). Ergenlik dönemi çocuğa sahip ebeveynler için çocuk yetiştirme süreci zorlayıcı olabilmektedir. Bu dönem çocuklarında disiplin ve okul sorunlarında artış olabilmektedir. Ebeveynler bir yandan bu sorunlarla baş etmeye çalışırken bir yandan da çocuklarının geleceği ve toplum içindeki saygınlığı konusunda yoğun endişe yaşayabilmektedir. Anne-babaların çocuklarıyla ilgili yaşadıkları bu duygusal yük ebeveynlerde yüksek kaygı, uyku sorunları, halsizlik gibi sosyal ve duygusal sorunlara yol açabilmektedir (Aybak & İpek, 2021).

Ergenlerin yaşadıkları sosyoduygusal değişimlerden biri de akranlarla daha fazla zaman geçirme isteğinin ortaya çıkmasıdır. Buna bağlı olarak da ergen ve ebeveyn arasında daha fazla çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Ergenlerin arkadaşlarıyla paylaştıkları şeyler artar ve bu da arkadaşlarıyla olan ilişkilerini daha özel hale getirir. Ayrıca yaşanan cinsel

olgunlaşma ile beraber romantik ilişkilere olan ilgide bir artış yaşanır (Santrock, 2014). Akran grubu ergenin sağlıklı bir kişilik gelişimi için önemli bir rol oynamasının yanında istenmeyen tutum ve alışkanlıkların geliştirilmesine de neden olabilir. Ergende okuldan kaçma, zararlı alışkanlıklar edinme, ebeveyne veya yasal otoriteye başkaldırma gibi davranışların ortaya çıkmasında akran grubunun etkisi büyüktür. Ergenler zaman zaman sadece bir gruba ait olabilmek için olumsuz ve aykırı davranışlar gösterebilmekte hatta bu olumsuz davranışları içselleştirerek hayatlarının ilerleyen yıllarında benzer şekilde davranabilmektedir (Köse, 2015). Sonuç olarak ergenlik çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir ve bu dönemde yaşanan fiziksel, duygusal ve sosyal değişimler ergeni yetişkinlik rolüne hazırlamaktadır. Ancak bu değişim süreci hem ergen hem de ebeveynler açısından zorlayıcı bir sürece dönüşebilmektedir. Genellikle dürtü ve öfke kontrolünün zayıfladığı bu fırtınalı dönemde ÇEŞ davranışlarının ortaya çıkmasında ve yoğunlaşmasında bu geçiş döneminin özeliklerinin etkili olabileceği düşünülmektedir.

2.3.7.2. Cinsiyet

Çocuktan ebeveyne yönelik şiddetin cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğine ilişkin birbiriyle belirli açıdan örtüşen birtakım çalışmalar bulunmaktadır (Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Walsh & Krienert, 2009). Buna göre klinik ve adli araştırmalarda saldırgan, genellikle erkek çocuklardır; epidemiyolojik araştırmalarda ise saldırgan davranışlar cinsiyete göre benzer frekanslara sahiptir (Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013). Örneğin klinik (Boxer, Gullan & Mahoney, 2009) ve adli örneklem ile (Condry & Miles, 2014; Contreras & Cano, 2014b; Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2014; Kethineni, 2004; Moulds ve ark., 2019) yapılan çalışmalarda ÇEŞ'in erkek çocuklarda daha yüksek oranda olduğu bulunmuşken, genel popülasyon örneklemi ile yapılan çalışmalar ÇEŞ'in erkek ve kız çocuklarda benzer oranda olduğunu ortaya koymuştur (Gamez-Guadix & Calvete, 2012; Pagani ve ark., 2004, 2009; Seijo ve ark., 2020; Ulman & Straus, 2003). Bazı araştırmalara

göre ise ÇEŞ'in türü konusunda cinsiyete göre farklılıklar mevcuttur. Ebeveynlere yönelik fiziksel şiddet davranışlarını erkek çocukların daha yüksek oranda sergilediği, psikolojik ve sözel şiddet davranışlarını ise kız çocukların daha yüksek oranda sergilediği belirtilmiştir (Bobic, 2004; Ilabaca & Gaete, 2018; Nock & Kazdin 2002). Bu nedenle erkek çocuklar daha yüksek oranda klinik ve adli servislere sevk edildikleri belirtilmiştir (Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013). Daha yakın bir tarihte Beckmann ve arkadaşlarının (2017) çocuktan ebeveyne şiddette aileye ve çocuğa ait koruyucu ve risk faktörlerinin belirlenmesi amacıyla Almanya'da 9. sınıfta okuyan 6444 katılımcıdan oluşan öğrenci örneklemiyle yaptığı çalışmanın sonucuna göre, kız çocukların sözel saldırganlık gösterme olasılığının erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu, fiziksel şiddette ise cinsiyete göre bir farklılaşmanın bulunmadığı tespit edilmiştir.

Çocuktan ebeveyne şiddet mağdurlarının cinsiyeti açısından ise daha çok anneler çocukları tarafından şiddet görmektedir (Calvete ve ark., 2020; Condry & Miles, 2014; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Ilabaca & Gaete, 2018; Moulds ve ark., 2019). Örneğin, Pagani ve arkadaşları (2004, 2009)'nın araştırma sonucuna göre annelerin ortalama %13, 8'i, babaların %11'inin fiziksel şiddete maruz kaldığı, Nock ve Kazdin (2002)'nin 606 (151 kız ve 455 erkek) klinik örnekleme ile yapılan çalışmasında ise şiddet davranışlarının mağdurunun %88'nin biyolojik anneler, %5,4'ünün üvey anneler ve %2,7'sinin biyolojik babalar olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan Ibabe, Jaureguizar ve Bentler (2013) ergenlerin genellikle psikolojik ve duygusal şiddeti annelere babalardan daha çok sergilediklerini ve fiziksel şiddet açısından mağdurun cinsiyetine göre bir farkın bulunmadığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde, ebeveyne yönelik şiddet davranışı göstermiş 91 ergenden (56 erkek, 35 kız) oluşan bir örneklem ile yapılan çalışmanın sonucuna göre annelerin babalara göre tüm şiddet türlerinde (psikolojik, ekonomik ve fiziksel) daha yüksek oranda şiddet gördüğü ancak cinsiyet açısından anlamlı bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir (Loinaz, Barboni & Sousa, 2020). Walsh ve Krienert (2009) annelerin babalara göre daha yüksek oranda şiddet gördüğüne dair

araştırma sonuçları, annelerin ÇEŞ'i bildirmede daha istekli olmalarından kaynaklanıyor olabileceğini belirtmiştir. Bununla beraber tek ebeveynli ailelerde genellikle birincil bakım verenin anne olması nedeniyle annelere yönelik ÇEŞ riskinin arttığını vurgulamıştır.

2.3.7.3. Alkol ve/veya Madde Kötüye Kullanımı

Çocuklarda alkol ve/veya madde kötüye kullanımı ebeveyne yönelik şiddet açısından sıkça odaklanılan bireysel risk faktörlerinden birisidir. Beraberinde psikiyatrik bir hastalık olsun veya olmasın alkol ve madde kötüye kullanımının maksimal oranda saldırgan davranışlarla sonuçlanabildiği belirtilmektedir (Oral, 1999). Alkol ve madde kötüye kullanımı ile ÇEŞ arasında ilişki olduğunu ortaya koyan birçok araştırma mevcuttur (Armstrong ve ark., 2018; Beckmann ve ark., 2017; Calvete ve ark., 2020; Cuervo & Palanques, 2022 Hoyo-Bilbao ve ark., 2020; Ibabe & Jaureguizar, 2010). Pagani ve arkadaşları (2004) ergenlerdeki madde kullanımının annelerin sözlü şiddete maruz kalma olasılıklarını %60 oranında arttırdığını, yine Pagani ve arkadaşları (2009) madde kullanımı ile çocuğun babaya karşı fiziksel ve sözel şiddeti arasında ilişkiyi yordadığını bulmuştur. Suça karışmış ergenler üzerinde yapılan incelemelerde ÇEŞ faili olan çocuk suçlularda ÇEŞ faili olmayanlara göre daha yüksek oranda madde kötüye kullanımı tespit edilmiştir (Ibabe & Jaureguizar, 2010; Ibabe, Jaureguizar & Diaz, 2009). Ancak Cottrell ve Monk (2004) madde kullanımı ile ÇEŞ arasında direkt bağlantı olduğuna dair varsayıma karşı çıkmıştır ve ÇEŞ'in genellikle çocuk ile ebeveyn arasında madde kullanımı konusunda yaşanan tartışmaların sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Walsh ve Krienert (2007) de yaptıkları araştırmanın sonucuna dayanarak madde kullanımı ile ÇEŞ arasındaki nedensel bağa karşı çıkmıştır. Bu araştırmada 2002 yılında ABD'nin 23 eyaletinde polise bildirilmiş ÇEŞ vakaları analiz edilmiştir ve ÇEŞ faili14-17 yaş arasında çocukların ebeveynlere yönelik saldırı sırasında alkol veya madde kullanımı rapor edilmediği belirtilmiştir. Bununla beraber Contreras ve Cano (2015), madde kullanımının çocuk suçlular arasında oldukça yaygın olduğunu ve bu nedenle madde

kullanımının suç işleyen çocuklarla ÇEŞ ile ilişkili suçlanan çocuklar arasında ayrım yapabilecek kilit bir değişken olmadığını ortaya çıkmıştır.

2.3.7.4. Kişisel ve Psikolojik Özellikler

ÇEŞ davranışı sergileyen çocukların psikolojik özelliklerine dair bilgilerimiz sınırlı olmakla beraber, bu çocukların psikolojik ve davranışsal sorunlar gösterme olasılıklarının daha fazla olduğu belirtilmektedir (Calvete ve ark., 2014). Bazı çalışmalar ÇEŞ davranışları sergileyen çocuklarda mutsuzluk, düşük öz saygı ve depresyon belirtileri rapor etmiştir (Calvete, Orue & Gámez-Guadix, 2013; Calvete, Orue & Sampedro, 2011; Ibabe & Jaureguizar, 2010; Paulson, Coombs & Landsverk, 1990). Kennedy ve arkadaşları (2010) geçmişte ÇEŞ davranışı olan ve olmayan 223 çocuk suçlu üzerinde yaptıkları araştırmada, geçmişinde ÇEŞ davranışı olan çocukların olmayanlara göre psikiyatrik tedavi amaçlı hastaneye yatırılma, psikotrop ilaç kullanma ve intihara teşebbüs etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ibabe, Arnoso ve Elgorriaga (2014)'nın yaptıkları araştırmada geçmişinde ÇEŞ davranışı olan ergenlerin geçmişinde ÇEŞ davranışı olmayanlara göre ev dışında daha fazla davranış sorunları ve depresif belirtiler gösterdikleri bulunmuştur. Bu çalışmayla benzer sonuçlara sahip bir araştırmaya göre, ergenlerin okuldaki yıkıcı davranışlarının anneye yönelik saldırgan davranışları üzerinde yordayıcı bir faktör olduğu belirtilmiştir (Pagani ve ark., 2003; 2004).

Contreras ve Cano'nun (2016b) çalışmasında ÇEŞ davranışı sergilemiş ergenlerin ÇEŞ davranışı sergilememiş ergenlere göre daha düşük duygusal zeka seviyesine sahip oldukları, daha yüksek antisosyal ve daha az toplum yanlısı tutumlar sergiledikleri, daha yüksek hazcılık ve güç değerlerine sahip oldukları belirlenmiştir. Martínez-Ferrer ve arkadaşları (2020) ÇEŞ ile psikolojik sıkıntı ve intihar düşüncesi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Meksika'nın Nuevo Leon Eyaletinde yaşayan 11-16 yaş aralığındaki 8115 katılımcı ile yapmış oldukları araştırmanın sonucuna göre, ÇEŞ faili çocukların ÇEŞ faili olmayan

çocuklara göre daha yüksek oranda psikolojik sıkıntı ve intihar düşüncesine sahip olduğunu ortaya koymuştur. İspanya'da 12-18 yaş arasında 1928 ergen örneklem ile yürütülen farklı bir çalışmada ÇEŞ ile duygusal yalnızlık, intihar düşüncesi ve aleksitimi gelişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucuna göre ÇEŞ skorları yüksek olan katılımcıların duygusal yalnızlık, intihar düşüncesi ve aleksitimi açısından da daha yüksek skorlar aldıkları tespit edilmiştir (Suárez-Relinque ve ark., 2022). Simmons ve arkadaşlarının (2018) çocuktan ebeveyne şiddet konusunda 60 yıllık süre içinde yapılmış literatürdeki 84 araştırmayı gözden geçirdiği çalışmanın sonucuna göre, ebeveyne yönelik şiddet uygulayan çocuklar arasında dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun en yaygın tanı olduğunu, bunu davranım bozukluğu, karşı gelme bozukluğu, bipolar bozukluk ve depresyonun takip ettiği tespit edilmiştir. Ek olarak, bazı çalışmalarda ÇEŞ davranışı olan çocuklarda düşük empati (Ibabe & Jaureguizar, 2010), düşük frutrasyon toleransı (Kennair & Mellor, 2007; Nock & Kazdin, 2002) ve yüksek dürtüsellik (Calvete, Orue & Sampedro, 2011; Hoyo-Bilbao ve ark., 2020; Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2014) olduğu ortaya çıkmıştır.

2.3.7.5. Sosyoekonomik Statü

ÇEŞ'in gerçekleştiği ailenin özelliklerini belirlemeye yönelik birçok araştırma yapılmasına rağmen, ailenin sosyoekonomik statüsü (SES) açısından net ve tutarlı bir ilişki tespit edilememiştir (Cottrell & Monk, 2004; Simmons ve ark., 2018). Bu ilişkiyi inceleyen bazı araştırmalar düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerde ÇEŞ'in yaşanma riskinin daha yüksek olduğunu belirtirken (Condry & Miles, 2014; Cottrell & Monk, 2004), bazı araştırmalar ise orta ve yüksek SES'e sahip ailelerde ÇEŞ riskinin daha yüksek olduğunu (Nock & Kazdin, 2002; Paulson, Coombs & Landsverk, 1990) öne sürmüştür. Pagani ve arkadaşları (2009) Fransız-Kanadalı 6397 kişilik örneklem ile yaptıkları boylamsal çalışmada, üniversite mezunu babaların kız ve erkek çocukları tarafından sözel şiddet görme ihtimallerinin %40 daha fazla olduğunu belirlemiştir. Benzer şekilde Beckmann ve arkadaşları

(2017) ÇEŞ'te aileye ve çocuğa ait koruyucu ve risk faktörlerinin belirlenmek amacıyla Almanya'da 9. sınıfta okuyan 6444 katılımcıdan oluşan öğrenci örneklemiyle yaptıkları çalışmada, yüksek ebeveyn eğitiminin kız çocuklarının ebeveyne yönelik sözel şiddeti için bir risk faktörü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yüksek eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin daha fazla sorumluluk gerektiren işlerde çalıştıklarından dolayı daha fazla sürelerde çalışma saatlerine sahip olabilmektedirler. Bu durumda isteyerek ya da istemeyerek ebeveyn-çocuk katılımını sınırlamakta ve bu da ebeveynlerin çocukları üzerindeki otoritelerinin zayıflamasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla ebeveyn otoritesinin zayıfladığı ailelerde ortaya çıkan çatışmalı durumlarda ise çocuklar ebeveynlere yönelik psikolojik şiddet uygulayabilmektedirler (Beckmann ve ark., 2017; Pagani ve ark., 2009).

Margolin ve Baucom (2014) tarafından 93 ergen ve ebeveynlerinden oluşan genel popülasyon örneklemi ile yapılan prospektif boylamsal çalışmanın sonucuna göre, yüksek aile geliri ile ergen çocukların ebeveynlerine yönelik sözel saldırganlığı arasında küçük de olsa pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı araştırmalarda ise ÇEŞ ile SES arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir (Agnew & Huguley, 1989; Boxer, Gullan & Mahoney, 2009). ÇEŞ ile etnik köken, din ve sosyal sınıf gibi diğer önemli sosyodemografik değişkenlerle ilgili olarak henüz tutarlı bulgular bulunmamaktadır (Brennan ve ark., 2022; Holt, 2016). Hoyo-Bilbao ve arkadaşları (2020) İspanya'da ebeveynine yönelik şiddet davranışı göstermiş 12-18 yaş arasında hakkında adli işlem yapılmış (%49.5) ve ortaokul öğrencilerinden (%50.6) toplam 298 kişilik iki ergen grubundan oluşan örneklem ile yaptıkları çalışmada, çocuktan ebeveyne şiddet ile sosyoekonomik seviye arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Benzer şekilde, Cuervo (2021)'nun İspanya'da çocuk mahkemesinde ebeveyne yönelik şiddet suçu ve farklı suçlardan kaydı bulunan 342 ergenden oluşan adli örneklem ile yaptığı çalışmasının sonucuna göre, ebeveyne yönelik şiddet uygulayan çocuklar ile diğer suç türlerinden kaydı bulunan çocuklar arasında ailenin finansal sorunları boyutunda

anlamlı bir farklılığın olmadığı bulunmuştur. ÇEŞ'in tüm SES'deki ailelerde gerçekleşebileceği belirtilmiştir (Cottrell, 2001). Tek ebeveynli ailelerde ekonomik gelir kaynağından tek kişi sorumlu olduğu için hane geliri azalmaktadır ve aile içi yaşanan ekonomik zorluklar ve artan yoksulluk ile aile içi şiddet bağlantılıdır (Brennan ve ark., 2022). Tek ebeveynli ailelerde ÇEŞ'in görülme oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Cottrell, 2001; Cottrell & Monk 2004; Ilabaca ve Gaete, 2018 Walsh & Krienert, 2009).

2.3.7.6. Aile İçi Şiddete Dolaylı veya Direkt Maruz Kalma

Çocukların kişiliklerinin şekillendiği toplumun temel kurumlarının başında gelen ailede, çocukların direkt veya dolaylı şiddete maruz kalmaları çocuklar üzerinde ciddi negatif sonuçlara neden olduğu belirtilmektedir. Aile içi şiddete direkt veya dolaylı maruz kalan çocuklarda bilişsel becerilerde azalma, dikkat sorunları, akademik başarıda düşüş, depresyon, travma sonrası stres belirtileri, saldırganlık, sosyal ilişkilerde bozulma ve bazı somatik ağrılar gibi problemler ortaya çıkabilmektedir (Kızmaz, 2018). Birçok araştırma çocuğun aile içinde direkt kendisine yönelik şiddete maruz kalması ve/veya aile içi şiddete (eşler arası ve/veya aile bireyleri arası) tanık olması ile ÇEŞ arasında ilişki olduğunu tespit etmiştir (Beckmann, 2020; Calvete, Gámez-Guadix& Orue, 2014; Contreras, León & Cano-Lozano, 2020; Gallego ve ark., 2019; Hoyo-Bilbao ve ark., 2020; Ibabe, Jaureguizar & Diaz, 2009; Lyons ve ark., 2015; Pagani ve ark., 2004, 2009; Routt & Anderson, 2011). Örneğin Gallego ve arkadaşları (2019) meta-analiz yöntemiyle ÇEŞ ile ilgili 19 araştırmayı inceledikleri çalışmada, çocuğun direkt kendisine yönelik ve dolaylı maruz kaldığı aile içi şiddet ile ÇEŞ arasında pozitif bir ilişki olduğu, ebeveynleri tarafından mağdur edilmiş çocuklarda ÇEŞ olasılığının mağdur edilmemiş çocuklara göre %71 oranında daha yüksek olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde, Ibabe (2014) 12-18 yaş arası 485 kız ve erkek ergenden oluşan genel popülasyon örneklemi ile yaptığı çalışmada aile içi şiddetin tüm formlarının ergenlerin uyumsuzluğuna katkıda bulunduğunu ve ergenlerdeki duygusal ve davranışsal sorunlar aracılığıyla aile içi şiddetin

ÇEŞ üzerinde dolaylı bir etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Diğer bir çalışmada, babalarına şiddet uygulayan çocukların daha ağır düzeyde aile içi şiddete maruz kaldığı tespit edilmiş ve ebeveynden çocuğa şiddet davranışı hem anneye hem de babaya şiddet davranışını yordamıştır (Simmons, McEwan & Purcell, 2020).

Boxer, Gullan ve Mahoney (2009) 232 ergen–anne çiftinden oluşan klinik örnekleme ilişkin verilerinin analizine dayanarak yaptıkları çalışmada, ÇEŞ'in aile içinde yaygın ve anlamlı oranda eşler arası şiddet ve ebeveynin çocuğa şiddeti ile birlikte gerçekleştiğini belirlemiştir. Aynı çalışmada eşler arasında ve çocuğa yönelik şiddet olmayan ailedeki çocukların %25'inde ÇEŞ davranışları varken, eşler arası ve çocuğa yönelik şiddetin olduğu ailedeki çocukların %75'inde ÇEŞ davranışlarının olduğu tespit edilmiştir. Daha yakın bir tarihte Cuervo'nun (2021) İspanya'da çocuk mahkemesinde ebeveyne yönelik şiddet suçu ve farklı suçlardan kaydı bulunan 342 ergenden oluşan adli örneklem ile yaptığı çalışmasının sonucuna göre, aile içi şiddete maruz kalmanın ÇEŞ'in ortaya çıkmasında rol oynadığı belirlenmiştir. Beckmann ve arkadaşları (2017) çocuktan ebeveyne şiddette aileye ve çocuğa ait koruyucu ve risk faktörlerinin belirlemek amacıyla Almanya'da 9. sınıfta okuyan 6444 katılımcıdan oluşan öğrenci örneklemiyle yaptıkları çalışmada, ebeveyni tarafından sözel ve fiziksel şiddete maruz kalma deneyiminin hem erkeklerde hem de kızlarda ebeveyne yönelik sözel ve fiziksel şiddetin en güçlü yordayıcıları arasında olduğu tespit edilmiştir. Son dönemde yapılan farklı çalışmalar benzer şekilde çocuğun aile içi gerçekleşen doğrudan ve dolaylı şiddet deneyimleri ile ÇEŞ arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Harries ve ark., 2022; Junco-Guerrero, Ruiz-Fernández & Cantón-Cortés, 2022; Navas-Martínez & Cano-Lozano, 2022).

Amerika Birleşik Devletleri'nde çocuk suçlulardan ebeveynlerine şiddet uygulayan ve uygulamayan çocukların özelliklerini karşılaştırıldığı bir araştırmada, ebeveynine şiddet uygulayan çocuk suçluların ebeveynlerine şiddet uygulamamış çocuk suçlulara göre daha

fazla oranda aile içi şiddete ve diğer aile üyeleri tarafından daha fazla oranda sözel ve fiziksel şiddete maruz kaldıkları bulunmuştur (Kennedy ve ark., 2010). Bunlara ek olarak, eşler arası gerçekleşen sözel şiddetin anne ve babaya yönelik sözel şiddeti yordadığı (Lyons ve ark., 2015) ve aile içinde çocuğa yönelik bedensel ceza kullanımının anneye yönelik fiziksel şiddet ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Hoyo-Bilbao ve ark., 2020). Ancak Wood ve Sommers (2011), 2000-2010 yılları arasında yapılan aile içi şiddet ve istismarın ergenler üzerindeki etkilerini araştıran 24 çalışmayı incelemiş ve aile içi şiddet ve istismar deneyimleri ile ÇEŞ'in ortaya çıkışı arasındaki doğrudan bağlantının tartışmalı olduğu sonucuna varmıştır. Bu araştırmaya göre, aile içi şiddetin ve istismarın kuşaklar arası aktarımı hipotezini destekleyen bazı kanıtlar olmasına rağmen, doğrudan bir nedensellik ilişkisi olduğuna dair iddialarını destekleyecek hiçbir kanıt olmadığı sonucuna varılmıştır.

2.3.7.7. Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tarzları

Disfonksiyonel aileler, genellikle ilişkisel çatışmaların yoğun yaşandığı, sıklıkla ebeveynlerin çocukları ihmal ya da istismar ettiği, tutarsız iletişim paternlerinin hakim olduğu, empatiden yoksun şiddet merkezli çocuk yetiştirme tarzlarının uygulandığı dinamiklere sahiptir. Disfonksiyonel ebeveynler aslında kendi disfonksiyonel ebeveynlerinden edindikleri davranış kalıplarını farkında olarak ya da olmayarak travmatize edici tutumları kendi çocuklarına uygulayabilmektedirler. Bu aile ortamında yetişen çocuklar ise aile içindeki bu olumsuz koşullara patolojik bir uyma çabasıyla yaşanan bu işlevsizlikleri sosyal bir norm olarak görmeye başlarlar. Bun sonucunda aile üyeleri arasında paylaşılarak birbirilerine aktarılan bu disfonksiyonel özellikler bir döngü şeklinde varlığını devam ettirir (Öztürk, 2020b; 2021). Ayrıca disfonksiyonel ailelerde yaygın görülen çocuğa yönelik fiziksel şiddet uygulamak gibi katı ve çocuğun şımartılması gibi aşırı hoşgörülü yanlış ebeveynlik stillerinin çocuklarda davranış sorunlarına yol açtığı vurgulanmaktadır. Bu ailelerde belirli oranda şiddete maruz kalan çocuklar, sosyal öğrenme yoluyla patolojik bir baş

etme stratejisi geliştirerek bu şiddet döngüsünü tersine çevirebilmektedirler (Öztürk & Derin, 2021b). Dolayısıyla ÇEŞ ile ilgili çalışma yapan araştırmacılar çocukların davranışları üzerinde temel belirleyicilerden biri olarak değerlendirilen ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarına odaklanmıştır. Literatür incelendiğinde konu ile ilgili yapılan araştırmalar ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarının ÇEŞ için bir risk faktörü olduğu sonucuna vardığı görülmüştür. Birçok araştırma ÇEŞ'in otoriter-kontrolcü ebeveynlik tarzı (Cottrell & Monk 2004; Ibabe & Bentler, 2016; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Pagani ve ark. 2004) ve aşırı müsamahakar/izin verici ebeveynlik tarzı (Calvete ve ark., 2014; Calvete, Gámez-Guadix& Orue, 2014; Contreras & Cano, 2014a; Cottrell & Monk 2004; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Kennair & Mellor, 2007) ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın bazı araştırmalar ebeveynlik tarzları ile ÇEŞ arasında bir ilişki bulamamıştır (Agnew & Huguley, 1989; Calvete ve ark., 2015a).

İzin verici ve otoriter ebeveynlik tarzlarının ÇEŞ üzerinde etkisine dair araştırma bulguları paradoksal görünebilir, ancak iki ebeveynlik tarzının da çocuklardaki uyumsuz davranışlar ile yüksek oranda ilişkili olduğu vurgulanmıştır (Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013). İzin verici/müsamahakar ve otoriter ebeveyn tarzlarının her ikisi de "*etkisiz*" ebeveynlik tarzı olarak değerlendirilmiş ve bu iki ebeveynlik stilinin çocuklardaki özdenetim gelişimini engellediği vurgulanmıştır (Gottfredson & Hirschi 1990). Ibabe'nin (2015), aile ilişkilerinin ve ebeveyn disiplin stratejilerinin çocuğun ebeveynlerine yönelik şiddeti ve olumlu sosyal davranışları üzerindeki rolünü incelemek amacıyla İspanya'da farklı okullardan 12-18 yaş arasında 585 çocuk katılımcı ile yaptığı araştırmanın sonucuna göre, ebeveynlerin güce ve cezaya dayalı disiplin stratejilerinin çocuktan ebeveyne fiziksel ve psikolojik şiddet ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Suárez-Relinque ve arkadaşlarının (2019) ÇEŞ'e karşı hangi ebeveynlik tarzının daha koruyucu olduğunu incelemek amacıyla İspanya'da 12-18 yaş arasında toplam 2112 ergen örneklem (%50,2 erkek ve %49,8 kız) ile yaptıkları çalışmanın

sonucuna göre, otoriter ve ihmalkar ebeveynlik tarzlarının ÇEŞ ile pozitif bir korelasyona sahip olduğu, müsamahakar ebeveynlik tarzını benimseyen ailelerden gelen ergenlerin ihmalkar ve otoriter tutuma sahip ailelerden gelenlere göre daha düşük düzeyde ebeveyne yönelik şiddet davranışları gösterdiği ve müsamahakar ebeveyn tutumunun ise ÇEŞ için en koruyucu ebeveynlik tarzı olduğu bulunmuştur. Hoyo-Bilbao ve arkadaşları (2020) İspanya'da ebeveynine yönelik şiddet davranışı göstermiş 12-18 yaş arasında hakkında adli işlem yapılmış (%49.5) ve ortaokul öğrencilerinden (%50.6) toplam 298 kişilik iki ergen grubundan oluşan örneklem ile yaptıkları çalışmada, aile özellikleri bakımından ÇEŞ için en güçlü yordayıcının çocuğun disipline edilmesinde ebeveynin etkisizliği ve yetersizliği olduğunu tespit etmiştir.

ÇEŞ'in temel dinamikleri ele alınacak olursa en önemli sebeplerinden biri ebeveyn-çocuk ilişkisinde meydana gelen dönüşümdür. Tarihsel olarak değerlendirildiğinde, son yıllarda otoriter ebeveynlik tarzının aşırı hoşgörülü ve müsamahakar ebeveynlik tarzına doğru bir dönüşüm olmuştur. Geçmişte, ortaya çıkan çatışmaları çözmek için kendi doğrularını çocuklarına empoze den ebeveynlerin yerini çocukların tüm istek ve arzularına boyun eğen ebeveynlerin aldığı görülmektedir (Calvete, Orue & Gámez-Guadix, 2013). Ayrıca ebeveynlerin gerçekçi olmayan beklentileri, iletişim becerilerindeki eksiklikler (Kennedy ve ark., 2010; Paulson, Coombs & Landsverk, 1990; Peek, Fischer & Kidwell., 1985), duygusal yoksunluk (Agnew & Huguley, 1989; Calvete, Gámez-Guadix& Orue, 2014), uygunsuz denetim ve tutarsız disiplin uygulamaları (Cuervo, 2021) ve ebeveynlerin kullandığı sert disiplin pratikleri (Beckmann ve ark., 2017; Ibabe, 2015; 2019) ÇEŞ için risk faktörleri olarak değerlendirilmiştir. Cottrell (2001) ise ebeveynlerin çocukları üzerinde etkiye sahip tek faktör olduğu inancına karşı çıkılması gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü ebeveynlerin çocukları üzerinde tek etkiye sahip faktör olduğu düşüncesi, çocuğun hayatındaki diğer sosyal faktörlerin etkisini ortadan kaldırmaktadır ve zaten yaşadıkları şiddetten dolayı suçluluk ve

utanç duygusu yaşayan ebeveynlerin omuzlarına kaldırılması imkansız bir sorumluluk yükler. Bu tek sorumlu olma duygusu ise ebeveynlerin çocuklarıyla yaşadıkları zorluklara karşı olası çözüm yolları için olası olumlu ve yararlı çözüm önerilerine karşı onları daha kapalı hale getirebilir. Bunlara ek olarak ÇEŞ' in daha çok tek ebeveynli ailelerde ortaya çıktığı tespit edilmiş ve tek ebeveynlik bir risk faktörü olarak değerlendirilmiştir (Ilabaca & Gaete, 2018; Walsh & Krienert, 2009). Örneğin Contreras ve Cano (2014a)'nun çalışmasına göre ÇEŞ faili çocuk suçlularının diğer türdeki çocuk suçlularına göre daha yüksek oranda tek ebeveynli ailelerden geldiği tespit edilmiştir. Aile içindeki güç ve kontrol yapısındaki veya kaynağındaki değişikliklerden dolayı tek ebeveynli ailelerde ÇEŞ sıklığının daha yüksek olabileceği belirtilmiştir (Routt & Anderson, 2011).

2.3.8. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Aile Dinamikleri ve Üyeleri Üzerindeki Etkileri

Henüz ÇEŞ olgusunun psikopatolojik sonuçları çok yönlü olarak sınırlı düzeyde çalışılmış olsa da aile psikopatolojisinde olduğu gibi birçok etkenin bir arada olduğu ve hepsinin birbiri ile ilişki içinde olduğu görüldüğünden, şiddetin bu türünün etkilerinin araştırılmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir (Ayhan & Öztürk, 2021). Diğer aile içi şiddet türlerinde (eşler arası veya aile üyeleri arasındaki şiddet ve/veya taciz) olduğu gibi ÇEŞ'in de kısa ve uzun vadeli yıkıcı zararları olabilmektedir. Ebeveynlerde depresyon, anksiyete, intihar düşünceleri, fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları, iş ve mali konularında zorluklar ile sosyal ve aile ilişkilerinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Baker, 2021; Clarke ve ark., 2017; Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013, 2016). Çocuğu tarafından şiddet gören ebeveynler, genellikle çevrelerindeki insanlar veya profesyoneller tarafından çocuklarının göstermiş oldukları şiddet davranışlarından dolayı sorumlu tutulabildikleri için ikincil mağduriyet yaşayabilmektedirler (Brule & Eckstein, 2016; Holt & Retford, 2013; Routt & Anderson, 2011; Selwyn & Meakings, 2016). ÇEŞ nedeniyle ebeveynler utanç ve suçluluk

duygusu yaşayabilmekte ve çevrelerindekilerin vereceği tepkilerden çekindikleri için destek talebinde bulunmaktan vazgeçebilmektedirler (Brennan ve ark., 2022). Gallagher (2004) çocukları tarafından şiddet gören annelerin genellikle benlik saygılarını kaybettiğini, kendilerini sosyal hayattan izole edebildiklerini, utanç duygusu yaşayarak ketumlaşabildiklerini ve sık sık depresif olduklarını belirtmiştir. Şiddet uygulayan çocukla baş etmenin stresi ebeveynlerin sağlığını olumsuz etkileyebilmekte, bazen mevcut sağlık sorunlarını kötüleştirmekte bazen de yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bazı mağdur ebeveynler yaşanan bu gerilim ve stresle baş etmek için psikiyatrik ilaçlar kullanırken bazıları ise alkol veya uyuşturucuya yöneldiklerini belirtmişlerdir (Cottrell, 2001).

ÇEŞ nedeniyle aile içinde kişilerarası ilişkiler de gerginleşebilmektedir. Aile üyeleri, aile sırlarının açığa çıkacağından korktukları için kendilerini diğer insanlardan uzaklaştırabilir ve izole edebilirler (Cottrell, 2001). Bu sosyal izolasyon, ebeveynlerin ÇEŞ ile ilgili sosyal destek ağlarının tükenmesine yol açmaktadır (Selwyn & Meakings, 2016). Aile içinde dikkatler daha çok ebeveyne şiddet uygulayan çocuk üzerine yoğunlaşır ve bu durum diğer aile üyelerine daha az zaman ve enerji ayrılmasına neden olur (Cottrell, 2001; Bobic, 2004). Ebeveynler bu nedenle diğer çocukların da dikkat çekmek için benzer davranışlar göstermelerinden endişe duyarlar (Cottrell, 2001). Ebeveynlerin çoğu, çocukların kendilerine şiddet uyguladığını kabul etmekte güçlük çeker ve bu sorunu inkar edebilirler. Çoğunlukla "*mutlu*" bir aile "*oluşturamadıkları*" için utanmış hissederler, depresif ve endişelidirler. Umutsuzlukları, ailelerine yeniden liderlik etme yeteneklerini engeller. Şiddet gören ebeveynler genellikle kendilerini destekten yoksun ve izole edilmiş hissederler. Pek çok çiftin ilişkisinde yaşanan ÇEŞ nedeniyle büyük gerilimler ortaya çıkar ve bazen de ilişki parçalanmayla sonuçlanır (Cottrell, 2001). Ebeveynler, çocuklarının göstermiş oldukları şiddet davranışlarından dolayı birbirilerini suçlayabilir, bu durum eşler arasındaki ilişkinin

bozulmasına yol açabilir ve bunun sonucunda boşanmalar ortaya çıkabilir (Cottrell, 2001; Stewart, Burns & Leonard, 2007).

Yaşanan stres sadece ev içerisinde sınırlı kalmamaktadır. Ebeveynler ÇEŞ nedeniyle iş yerinde çok sayıda kişisel telefon görüşmesi yapma veya sık sık işten izin alma ihtiyaç duyabilirler. Ebeveynlerin kendileri ve/veya ÇEŞ faili çocuklarına yönelik danışmanlık masrafları ortaya çıkabilmekte ve bu durum mali sıkıntıya neden olabilmektedir (Cottrell, 2001). ÇEŞ evdeki diğer çocukları da etkilemektedir. Ebeveynler ÇEŞ davranışı göstermeyen diğer çocukların güvenliğinden endişe duyabilirler. Bazı ebeveynler çocuğun riskli davranışlarının (madde ve/veya alkol kötüye kullanımı vb.) diğer çocukları etkileyebileceğinden veya onları riske atabileceğinden endişe duymaktadır. Ayrıca ÇEŞ faili çocuk evden ayrıldığında veya uzaklaştırıldığında diğer çocuklarda keder ve kayıp duyguları oluşabilmektedir (Cottrell, 2001). Nock ve Kazdin (2002) Yale Çocuk Davranış Kliniği'ne terapiye yönlendirilmiş 606 çocuk (151 kız, 455 erkek) ve aileleri ile yaptıkları araştırmada ÇEŞ davranışı göstermiş ve göstermemiş çocuk ve ailelerinden elde ettikleri verileri karşılaştırmıştır. Bu çalışma sonucuna göre çocuktan ebeveyne yönelik şiddet bildiren ebeveynlerin, bildirmeyenlere göre daha yüksek ebeveynlik stresi deneyimledikleri ortaya çıkmıştır. ÇEŞ, zamanla çocuklarda çözülmesi giderek zorlaşan davranış kalıpları haline dönüşmekte ve çocukların kendileri üzerinde de olumsuz etkilere neden olabildiği belirtilmektedir. ÇEŞ, çocukların kötü kararlar almasına, ev içinde ve dışında duygularını düzenlemekte güçlük çekmesine, eğitim ve sosyal faaliyetlerden kopmasına neden olabilmektedir (Brennan ve ark., 2022).

2.3.9. Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Hukuki Yönü

Modern çocukluk paradigmasında çocuğun yetişkin bireylerden farklı olduğu düşüncesi hakimdir ve bu düşünceden hareketle çocuğa özgü yasal ve örgütsel düzenlemeler

yapılmış olup gelişmiş ülkeler adli sürece dahil olmuş çocuklara yönelik bir adalet sistemi oluşturmuştur. Bu adalet sisteminde çocukların yetişkin bireylerden ayrı yargılanması ve ayrı kurumlarda toplumsallaşmasının sağlanması amaçlanmıştır (Dinç, 2020; Öntaş, 2008). Çocukların korunmasına yönelik olarak *"Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme"*, "*Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları*", "*Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi ile Alakalı Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri*" ve "*Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunması ile Alakalı Birleşmiş Milletler Kuralları*" suça sürüklenen çocuklar temelinde düzenlenmiş uluslararası sözleşme ve belgelerdir. Bu sözleşme ve belgeler çocukların yararı, onların toplumsallaşması ve cezaların son çare olarak kullanılması amacına yönelik düzenlenmiştir (Ataç, 2020). Batı literatüründe "*juvenile delinquency*" terimiyle tanımlanan ve tam karşılığı "*reşit olmayanın suçluluğu*" olan terim, ülkemizde "*çocuk suçluluğu*" olarak kullanılmakta olup bu tanım çocukluk ve ergenlik döneminin büyük kısmını kapsamaktadır (Polat, 2022).

Çocukluk kavramının hukuki metinlerde belirli bir yaş aralığındaki birey olarak tarif edildiği görülmektedir. Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesinde çocuk, "*çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır*" şeklinde tanımlanmıştır. Benzer şekilde 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) Madde.6/1-b ve 5295 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) Madde 6/1-b'ye göre çocuk "*on sekiz yaşını doldurmamış kişi*" olarak tanımlanmaktadır. Çocuk adalet sisteminde kanunlarca suç sayılan fiilleri işlemiş çocuklar için "*suçlu çocuk*" ifadesi yerine "*suça sürüklenmiş çocuk*" ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Bundaki amaç çocuğu cezalandırılmak yerine rehabilite etmektir ve bu şekilde çocuğun damgalanmasının önüne geçerek topluma kazandırılması hedeflenmektedir (Özkan, 2022). ÇKK'da (Madde 3/a-2) suça sürüklenen çocuk: "*kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma*

yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk" şeklinde tanımlanmaktadır. Suça sürüklenen çocuk kavramının kullanılmasındaki temel düşünce, çocuğun içinde bulunduğu koşulların ve iradesi dışındaki faktörlerin etkisiyle suç işlemesidir (Bülbül & Doğan; 2016). 5237 sayılı TCK'da (Madde 31) suça sürüklenmiş çocukların yaş küçüklüğüne bağlı olarak cezai ehliyetleri üç grupta tasnif edilerek belirlenmiştir. Buna göre, suçun işlendiği tarihte 12 yaş altı, 12-15 ve 15-18 yaş olmak üzere üç farklı yaş grubuna değerlendirme yapılmaktadır. Suç fillini işlediği anda 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı kabul edilmektedir. Suç fillini işlediği anda 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış çocuklarda ise öncelikle işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığı değerlendirilmektedir. İşlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği yoksa bu çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı kabul edilmekte ancak varlığı halinde indirimli ceza uygulamasına gidilmektedir. Suç fillini işlediği anda 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış çocukların ise ceza ehliyetinin olduğu kabul edilmekle beraber uygulanacak cezalarda indirimlere gidilmektedir.

Ceza hukukunda, bir kişinin işlemiş olduğu suçtan sorumlu tutulabilmesi için cezai ehliyetinin olması gerekmektedir. Cezai ehliyet, bir kişinin işlediği bir suça ilişkin kusur yeteneğine sahip olması şeklinde tanımlanmaktadır. Kusur yeteneği ise kişinin işlemiş olduğu suçla ilişkili olarak fiilin hukuki anlam ve sonucunu algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahip olması anlamına gelmektedir (Göktürk, Özgenç & Üzülmez, 2012). Kişinin yaşı ile algılama ve yönlendirme yeteneğinin olup olmamasına göre bir kişinin ceza ehliyetinin olup olmadığına karar verilmektedir (Aydoğdu & ark., 2017; Göktürk, Özgenç & Üzülmez, 2012). TCK'ya (Madde 31) göre işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmemiş çocukların ceza ehliyetleri bulunmamaktadır ve bu çocuklara yönelik "*çocuklara özgü güvenlik*

tedbirleri" uygulanmaktadır. Ceza ehliyeti bulunmayan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ÇKK'nın 5. maddesinde "*Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler*" başlığıyla düzenlenmiştir. Koruyucu ve destekleyici tedbirler çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik olarak danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirleri kapsamaktadır. ÇKK'da koruyucu ve destekleyici tedbirler şu şekilde ifade edilmiştir;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirdir.

Çocuğun ebeveyne şiddetinin ülkemiz hukukunda ayrı bir başlıkla değerlendirilmediği görülmektedir. TCK'da kasten öldürme suçu Madde 81/1'de "*Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır*" şeklinde düzenlenmiştir. TCK 82/1-a'ya göre ise

kasten öldürme suçu üstsoya karşı işlendiği takdirde kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınarak suçun daha nitelikli haline daha ağır bir ceza öngörülmüştür. TCK'da kasten yaralama suçu madde 86/1'de "K*asten başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır"* şeklinde düzenlenmiştir. Bununla beraber TCK 86/3'e göre bu suç üstsoya karşı işlendiğinde şikayet aranmaksızın verilecek ceza yarı oranında arttırılmaktadır. Benzer şekilde eziyet suçu TCK madde 96/1'e göre "*Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur*" şeklinde düzenlenmiştir ve bu suçun üstsoy, analık veya babalığa karşı işlenmesi durumunda kişi hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur şeklinde cezanın ağırlaştırılmış hali düzenlenmiştir (Madde 96/2). Böylece kasten öldürme, kasten yaralama ve eziyet suçunun aile içinde ebeveyne yönelik gerçekleşmesi durumu cezayı ağırlaştırıcı bir unsur olarak ele alındığı görülmektedir. Ülkemizde ceza kanunu dışında aile içi şiddeti önlemeye yönelik hukuksal düzenlemelere gidilmiştir. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla düzenlenmiştir. Bu kanununda ev içi şiddet "*Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddeti ifade eder*" şeklinde tanımlanmıştır. Bu kanunla aile içinde şiddet gören mağdura yönelik koruyucu ve şiddet uygulayan faile yönelik önleyici tedbir kararları düzenlenmiştir.

ÇEŞ ile ilgili diğer ülkelerde de yasal düzenlemeler konusunda belirsizliklerin devam ettiği görülmektedir. İngiltere'de aile içi şiddete suçlarına yönelik Aile İçi Şiddet Yasası (2021) yürürlüktedir. Bu yasaya (madde 2/a) göre, çocuğun 16 yaşında veya daha büyük

olduğu durumlarda gerçekleşen çocuktan ebeveyne şiddet davranışları aile içi şiddet suçları kapsamında değerlendirilmiştir (Holt, 2022). Ancak 16 yaşından küçük çocuklar bu düzenlemenin dışında tutulduğu görülmektedir. Bu yasaya göre aile üyelerinden birinin diğerine karşı fiziksel veya cinsel taciz, şiddet içeren veya tehdit edici davranışlar, kontrol edici veya zorlayıcı davranışlar, ekonomik istismar ve psikolojik istismar davranışları göstermesini suç sayılmıştır. Bu yasada "*kişinin çocuğun ebeveyni olması*" veya "*kişinin çocuk için ebeveyn sorumluluğu taşıması*" şeklinde çocuk ebeveyne ilişkisine dair tanımlama yapılmıştır. Bu şekilde yasada aile içi şiddetin çocuktan ebeveyne olabileceği durumu ifade edilmiştir. Ayrıca yine bu yasada "*çocuk*" 18 yaşın altındaki kişi olarak tanımlanmıştır. Bu düzenleme ile İngiltere'de 16 yaş ve üzeri çocukların ebeveynlerine karşı işledikleri şiddet suçları düzenlenmiş olup bu çocukların aile mahkemelerinde yargılanarak gerekli yaptırımlar hüküm altına aldığı görülmektedir. Ancak İngiltere gençlik adaleti uzmanları çocuktan ebeveyne şiddet konusuna aile mahkemeleri yerine çocuk mahkemelerinin bakması gerektiğini savunmaktadır (Holt, 2022). Ayrıca İngiltere İçişleri Bakanlığı ÇEŞ vakalarına yönelik çalışabilecek uzamanlar için bir kılavuz yayınlamıştır. Bu kılavuzda ergenlerin ebeveynlere şiddeti ve istismarı konusunda sağlık profesyonelleri, okullar, sosyal hizmetler, polis ve gençlik adalet servisi gibi bir dizi kurumun bu soruna nasıl yaklaşmaları gerektiğine dair öneriler bulunmaktadır. Ancak sosyal bir sorun olan ÇEŞ ile ilgili bu kılavuzda yapılan rehberliğin hiçbirinin yasal hükümlere bağlanmadığı belirtilmiştir (Brennan ve ark., 2022).

İspaya'da ÇEŞ "aile içi şiddet" kapsamında değerlendirilmektedir. Reşit olmayanların çocuk adalet sistemi kapsamında suçlanabilmeleri için 14 ile 17 yaşları arasında olmaları gerekmektedir. İspanya Organik Yasası 5/2000 (Organic Law 5/2000)'e göre suça karışmış çocuklar için özel bir sisteme sahiptir. Bir çocuk suç işlemekle itham edildiğinde Çocuk Mahkemesinde yargılanmaktadır (Cuervo & Palanques, 2022). Avustralya Queensland eyaletindeki yasalara göre ise çocukların ceza sorumluluğu yaşı 10 ile 17 yaş arasını

kapsamaktadır. Bu eyalette, Aile İçi Şiddeti Koruma Yasası 2012 (Family Violence Protection Act 2012) aile içi şiddeti "*aile üyelerinden birinin diğerine yönelik fiziksel, cinsel, duygusal, psikolojik veya ekonomik taciz edici davranışlarda bulunması, diğer kişiyi kontrol altında tutarak ya da tahakküm ederek korku duymasına ya da güvenliği veya iyiliği için endişe duymasına neden olması"* olarak tanımlamıştır. Çocukların aile içindeki şiddeti Queensland yasalarında ayrı bir suç teşkil eden davranış türü olarak değerlendirilmemiş ve kavramsallaştırılmamıştır. Aile üyelerine karşı şiddet eylemleri gerçekleştiren çocuklar, Queensland Ceza Kanunu'nun (Queensland Criminal Code) 246. maddesi uyarınca saldırı ile suçlanabilir ve hakkında kovuşturma yapılabilmektedir. Ancak 1992 tarihli Gençlik Adalet Yasası (Youth Justice Act 1992)'na göre polis memurları, bir suçtan dolayı bir çocuğa karşı kovuşturma yapmak yerine, herhangi bir işlem yapmama, tedbir kararı verme veya çocuğu rehabilite edici adalet sürecine sevk etme gibi alternatif uygulamaları düşünmeleri gerekmektedir. Çocukların aile içinde gerçekleştirdiği şiddet eylemlerinin çoğunda polisin muhtemelen bu alternatif uygulamalardan birini izlediği belirtilmektedir (Douglas & Walsh, 2018). Ek olarak, Queensland Polis Teşkilatının Operasyonel Prosedürler Kılavuzu (The Queensland Police Service's Operational Procedures Manual), bir çocuğun aile içinde gösterdiği şiddet davranışlarının varlığı durumlarında polis memurlarına rehberlik etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu kılavuza göre bir polis memuru çocukta şiddet davranışlarının devamı veya şiddet riskinin arttığına kanaat getirirse, memura çocuğa yönelik "*sakinleşme*", *"temas kurmama*" veya "*uzaklaştırma*" gibi bazı tedbirleri içeren bir bildirim hazırlama sorumluluğu verilmiştir. Bu durumda şiddet davranışlarında bulunan çocuğu bir süreliğine evinden uzaklaştırma ve geçici olarak barınmasının sağlanmasına yönelik polise talimat vermektedir (Douglas & Walsh, 2018). Sonuç olarak bazı ülkelerde ÇEŞ'in resmi tanımları sınırlı düzeyde yapılmış olsa da hem ülkemizde hem de yurtdışındaki ülkelerde ÇEŞ'in yasalarda ayrı bir suç olarak değerlendirilme konusunda herhangi bir düzenlemeye

gidilmediği, mevcut aile içi şiddet ve ceza kanunları çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir.

2.4. Ebeveynlik Stilleri

Ebeveynlik stilleri, ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye dair tutum, inanç, beklenti ve davranışları olarak tanımlanmıştır (Darling & Steinberg, 1993). Aile içindeki duygusal karşılıklılığın yönü ve düzeyi çocuğun psikolojik ve fiziksel gelişiminde belirleyici bir role sahiptir (Sümer, Gündoğdu-Aktürk & Helvacı, 2010). Ebeveynlik stilleri, çocukların sosyal, duygusal ve davranışsal gelişimini şekillendiren önemli bir ekolojik faktör olarak kabul edildiğinden çocuklarda görülen içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarıyla ilgili temel araştırma alanlarından biri olmuştur (Hosokawa & Katsura, 2019). Çocukların sağlıklı düşünme, sorumluluk sahibi olma ve problem çözme gibi alanlardaki gelişimi, ebeveyn ve çocuk arasında kurulan ilişkinin niteliğine bağlıdır (Özbey, 2010). Bununla birlikte, olumsuz ebeveynlik stilleri çocuğun kimlik gelişimi ve ruh sağlığı üzerinde negatif etkilere yol açabilmektedir (Öztürk, 2020a; 2020b). Ebeveynlik stillerinin çocuk ve ergenlerdeki saldırganlık üzerinde doğrudan etkiye sahip olduğu belirtilmiştir (Masud ve ark., 2019). Ebeveynlik stillerinin çocuklar üzerindeki etkisini inceleyen araştırmaların öncülerinden olan Diana Baumrind (1971) yetkeci/otoriter *(authoritarian)*, demokratik/dengeli *(authoritative)*, izin verici *(permissive)* olmak üzere üç tip ebeveynlik stili tanımlamıştır. Baumrind'in çalışmalarından yola çıkan sonraki araştırmacılar ise ebeveynlik stillerinin sıcak ilgi (ya da kabul) ve kontrol (ya da disiplin) olarak adlandırılan iki temel boyutun kesişmesinden ortaya çıkan dört temel kategoride ele alınmasının daha doğru olacağını belirtmişlerdir (Sümer ve ark., 2010). Maccoby ve Martin (1983) Baumrind'in üç tip ebeveynlik stiline ek olarak izin verici ebeveynliğin bir alt tipi olan ihmalkar tutumu ortaya koymuşlardır. Yani bu modelde yüksek düzeyde sıcak ilgi ve düşük düzeyde kontrolün birlikte görülmesi *izin verici-şımartan yetiştirme stili* olarak tanımlanırken hem sıcak ilginin hem de kontrolün düşük düzeyde

olduğu tutum ise *ihmalkar çocuk yetiştirme stili* olarak tanımlanmıştır (Sümer ve ark., 2010). Diğer bir çocuk yetiştirme tarzı kontrolcü ebeveynlik sitilidir ve ilk defa David Levy (1931. 1943) tarafından kavramsallaştırılmıştır (Akt. Holden & Edwards, 1989). Çocuğun kendi kendine yetemeyeceği ve bu nedenle her koşulda korunması gerektiği inancıyla ortaya çıkan aşırı koruyucu ebeveynlik sitilinde çocuk sürekli kontrol altında tutulur ve çocuğa herhangi bir sorumluluk verilmez (Şendil & Demir, 2008). Literatürde genel olarak demokratik, baskıcı-otoroiter, aşırı hoşgörülü/izin verici, ihmalkar ve aşırı koruyucu olmak üzere beş tip ebeveynlik stilinin (Baumrind, 1971; Maccoby & Martin, 1983; Sümer ve ark., 2010 Şendil & Demir, 2008) genel kabul gördüğü görülmektedir ve aşağıda bu ebeveynlik stilleri açıklanmaktadır.

2.4.1. Demokratik Ebeveynlik Stili

Çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimi için ideal ebeveynlik tarzı olarak kabul edilen demokratik ebeveynlik sitilinde aile içi iletişim kanalları karşılıklı olarak açıktır, çocuğun duygusal ihtiyaçları karşılanır ve onun özerklik geliştirmesi için gerekli koşullar sağlanır. Bununla beraber ailede görece bir disiplin vardır, çocuğun davranışları gözetim altındadır ve ondan belirli standartlara ulaşması beklenir (Sümer ve ark., 2010). Demokratik aile ortamında güven verici ve destekleyici sınırlar içinde hoşgörü vardır. Çocuğun duygu ve düşüncelerine saygı duyulur ve ailede söz hakkı vardır. Çocuk, en az anne-baba kadar ailenin değerli bir üyesidir, yeterli sevgi ve şefkat görür. Ebeveynleri çocuğun ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini göz önünde bulundurarak onun kendini gerçekleştirmesi ve bağımsızlık duygusu kazanması için destekler. Böylece çocuk, kendi kararlarını kendisi verme alışkanlığını kazanmış olur (Kaya, 1997). Bu aile ortamında yetişen çocuklar herhangi bir sorunla karşılaştıklarında aşırı koruyucu müdahalelere maruz kalmadıklarından dolayı zorlu durumlarda nasıl davranacaklarını ve stresli durumlarla nasıl baş edeceklerini öğrenirler (Maccoby & Martin, 1983). Bununla beraber, demokratik stile sahip ailelerde büyüyen çocuklar ebeveynlerin

değerlerini içselleştirmekte ve psikolojik gelişim ve uyum açısından olumlu sonuçlar göstermektedirler (Sümer ve ark., 2010). Aynı zamanda bu çocukların daha pozitif, mutlu bir ruh hali içinde, sosyal ilişkilerinde özgüvenli, duygularını kontrol edebilen, yıkıcı davranış ve tutumlara direnme eğiliminde oldukları belirtilmiştir (Şirin, 2019).

2.4.2. Baskıcı-Otoriter Ebeveynlik Stili

Bu ebeveynlik stilini benimseyen anne-babalar son derece talepkârdırlar ancak çocuklarına karşı olan duyarlılık düzeyleri ise oldukça düşüktür ve çocukları üzerinde aşırı müdahalecidirler (Maccoby & Martin, 1983). Bu ebeveynler çocuklarına söz hakkı tanımazlar, çocuklardan belirledikleri mutlak standartlara uygun hareket etmelerini ve koydukları kurallara koşulsuz itaat etmelerini beklerler. Çocuğun kişiliğini yok sayan bu ebeveynlik stilinde çocuk sık sık suçlanır, zaman zaman tehdit edilir ve hatta fiziksel şiddete maruz kalabilir (Baumrind, 1966; 1971). Öztürk (2021)'e göre, disfonksiyonel ailelerde ebeveynlerdeki yüksek beklenti düzeyi, anne ve babaların çocuklarından bir yetişkin gibi davranmalarını, örnek bir çocuk olmalarını ve onlardan kendi hayatlarını kurtarmalarını veya garanti altına almalarını beklemeleri yönünde çok şiddetli ve ısrarcı bir istekle karakterizedir. Ebeveynlerin bu yüksek beklentileri, çocuklar için büyük bir *"duygusal kambur"* oluşturmaktadır. Bu aile ortamındaki çocuk genellikle katı bir disiplin altında, yeterli duygusal destek ve sıcak ilgiden yoksun yetiştirilir. Bu stili uygulayan anne-babalar çocuklarına yüksek standartlar koyarlar ve onlardan mutlak itaat beklerler (Sümer ve ark., 2010).

Bu ebeveynlik stilinin temel niteliğini çocuğa uygulanan baskı oluşturmaktadır ve esas dinamik ebeveyne itaattir. Çocuğun ebeveyne koşulsuz itaati bir meziyet olarak görüldüğü bu ailede çocuk, aile içindeki kurallara uymadığında dışlanacağını ve cezalandırılacağını bildiği için sürekli boyun eğer. Bu aile ortamında yetişen çocuklar duygu ve düşüncelerini daha çok bastırırlar ve yaşadıkları öfke ve kızgınlık gibi duyguları ifade etmezler. Bunun sonucunda ise

çocukta pasif saldırganlık durumu ortaya çıkar ve bedensel cezalandırmalar ise çocuğun gözlem yoluyla saldırganlığı öğrenmesine neden olur (Kulaksızoğlu, 2004). Aşırı baskıcı ve otoriter aile ortamında "*zor yoluyla denetleme*" ve "*sevgi esirgeyerek denetleme*" boyutları hakimdir. Bu aile ortamında denetlenen çocuk hangi davranışının hangi tepkiyle karşılanacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Bunun sonuncunda çocuğun kaygılı, belirsizlik içinde aşırı boyun eğici veya aşırı isyankar olması mümkündür (Yavuzer, 2005). Yapılan araştırmalar otoriter ebeveyn sitiline sahip ailelerde yetişen çocukların yüksek kaygı ve düşük özsaygı sorunları yaşadıklarını, ilişkilerinde sürekli onay arayışında olduklarını ve sıklıkla psikolojik uyum sorunları yaşadıklarını göstermektedir (Sümer ve ark., 2010). Aynı zamanda bu çocuklar aşağılık kompleksine girebilmekte ve sık sık isyankar tavırlar sergileyebilmektedirler (Yavuzer, 2004). Sezer, Kolaç ve Erol (2013) tarafından yapılan bir araştırmada, anne ve babasını otoriter olarak algılayan çocukların saldırganlık puanları, anne ve babasını demokratik olarak algılayan çocuklardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

2.4.3. Aşırı Hoşgörülü/İzin Verici Ebeveynlik Stili

Aşırı hoşgörülü/izin Verici ebeveynlik stilinde demokratik stile benzer şekilde ailede sıcak bir ortam, ideal bir ilgi ve kabul söz konusudur. Ancak, çocuğa gerektiğinde sınır koyma ya da çocuğu kontrol etme konusunda gevşek davranılır (Sümer ve ark., 2010). Aşırı hoşgörülü tutumda çocuğa karşı abartılı bir sevgi sunulur ve çocuk sınırsız haklara sahiptir (Özyürek, 2018). Bu tür ebeveynler çocuklarını aşırı boyutta serbest bırakmakta ve onların denetimden uzak, başına buyruk yetişmesine zemin hazırlamaktadırlar. Ebeveynin isteklerinden çok çocuğun istekleri ön plandadır ve çocuk adeta ailede tek inisiyatif sahibi kişi konumundadır. Çocuğun bu tarz bir ortamda yetiştiriliyor olması onun doyumsuz bir birey haline gelmesine neden olmaktadır. Böylece çocuk antisosyal bir kişilik özelliği sergileyecek ve bencil, çabuk kızan, sorumsuz, sabırsız, kibirli, şımarık ve her istediğinin anında olmasını isteyen davranış özellikleri gösterebilecektir (Kaya, Bozaslan & Genç, 2012). Ebeveyn ile

çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin olmaması, çocuğun abartılmış bir sevgi gösterisi ile dengesiz bir aile ortamında büyüyor olması, onun psikolojik açıdan doyumsuz bir birey olmasına neden olmaktadır. Çocuklarına boyun eğen ebeveynler, evde onların egemenliğini kabullenen kişilerdir. Bu tarz ailelerde yetişen çocuklar, ebeveynlerine hükmederler ve onlara çok az saygı gösterirler. Bu çocuklar, yalnız ebeveynleri ile yetinmeyip zamanla ev dışındaki kimseler üzerinde de egemenlik kurmanın yollarını arayan bireylere dönüşürler (Yavuzer, 2005). Görünürde normal aile dinamiğinin disfonksiyonel yapısı içindeki ihmal ve şımartılmanın bir sonucu olarak ÇEŞ görülmekte ve ailede yeni bir travma şekli olarak kendisini göstermektedir. Şımartılma süreci ise çocuktan ebeveyne şiddet için en temel belirleyicilerinden biri olarak değerlendirilmiştir (Öztürk, 2021). Aşırı hoşgörülü/izin verici ailelerde yetişen çocukların stresle başa çıkma, kendini düzenleme, duygu kontrolü ve sorumluluk alma gibi alanlarda sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir (Sümer ve ark., 2010). Bu tarz bir ortamda yetişen çocuklar, duygularını kontrol etme becerileri pek gelişmediği için "*şımarık*" olarak adlandırılmakta, fevri ve saldırgan olma eğilimi gösterebilmektedirler (Şirin, 2019).

2.4.4. İhmalkar Ebeveynlik Stili

En riskli ve olumsuz ebeveynlik stili olarak kabul edilen ihmalkar tutumda ise ebeveynler çocuklarına karşı tam anlamıyla ilgisizlerdir. Aile ortamında disiplin ya hiç yoktur ya da tutarsızdır. Aile üyeleri çatışma ve tartışmayı bir problem çözme stratejisi olarak kullanmaktadır (Sümer ve ark., 2010). Bu tarz ebeveynlerin hem talepkarlık hem de duyarlılık düzeyleri düşüktür. Bu ebeveynler çocukları ile ilgilenmeye ayırdıkları enerji ve zamanlarını olabildiğince en aza indirgerler. Çocukların ihtiyaçlarını çoğunlukla ihmal eden bu ebeveynler, çocuklarına karşı ya düşmanca tepkiler verirler ya da tamamen tepkisiz kalırlar (Maccoby & Martin, 1983). Bu tutuma sahip ebeveynlerin, çocuklarına karşı ilgileri düşük, onların maddi ve manevi ihtiyaçlarına karşı duyarsız, sevgi ve şefkati yetersiz, çocukları

üzerinde kontrolü gevşektir. Disiplinin yok denecek kadar gevşek olduğu bu tarz ailelerde, çocukları yönlendirme ve kontrol söz konusu değildir. Çocukların davranışları sınırlandırılmaz ve onlar bir bakıma kendi hallerine bırakılmıştır. Ebeveynin umursamaz bir tutum içinde olduğu bu ailede, çocuk ilgi ve sevgiden yoksundur (Kaya, 1997). İhmalkar ebeveynler tarafından yetiştirilen çocuklar, kimi zaman temel ihtiyaçları dahi karşılanmadığından dolayı hem fiziksel hem de duygusal olarak akranlarından daha geride kalabilmektedirler. Bu tarz aile ortamında yetişen çocuklar okul yıllarında başta akran ve öğretmenleriyle sorunlar yaşayabilmekte ve ileriki yıllarda diğer yetişkinlerle iletişime geçmekte güçlük çekmektedirler. Bunun sonucu olarak bu çocuklar, özellikle ergenlik döneminde bir taraftan zararlı alışkanlıklara meylederken diğer taraftan da sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşamaktadırlar (Şirin, 2019). Aynı zamanda ebeveyn ihmali ve ilgisizliği ile çocuğun çevresindeki insanlara ve eşyalara verdiği zarar ve suç davranışı arasında yakın bir ilişki olduğu ve bu ebeveynlik stilinin çocuğun saldırganlık davranışını güçlendirdiği belirtilmiştir (Yavuzer, 2005). Örneğin İspanya'da ebeveynlik stilleri ile ergenlerin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmanın sonucuna göre, demokratik ve müsamahakar ebeveynlik sitiline sahip aile ortamında yetişen ergenlerin saldırgan davranış gösterme ihtimallerinin ihmalkar ve otoriter ebeveynlik sitiline sahip aile ortamından gelen ergenlere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Perez-Gramaje ve ark., 2019). Ayrıca Suárez-Relinque ve arkadaşları (2019) ÇEŞ'e karşı hangi ebeveynlik tutumunun daha koruyucu olduğunu incelemek amacıyla İspanya'da yaptıkları çalışma, İhmalkar ve otoriter ebeveynlik tutumlarının ÇEŞ ile pozitif bir korelasyona sahip olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

2.4.5. Aşırı Koruyucu Ebeveynlik Stili

Son yıllarda aşırı koruyucu ebeveynlik sitili bilimsel çalışmaların odağı haline gelmiştir (Flamant ve ark., 2022; Van Petegem ve ark., 2022). Aşırı koruyucu ebeveynlik

stilinde çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen gösterilmektedir ve bu kontrol ve özen, genellikle anne-çocuk arasında ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 2005). Bu ailede ebeveynler, çocukları için her türlü şeyi gerekli gereksiz yaparlar ve onların yerine kararlar alırlar (Özyürek & Özkan, 2015). Bu tür ebeveynler, adeta *"el bebek gül bebek büyüttükleri"* çocuklarını aşırı bir kontrol ortamı içinde yetiştirirler ve adeta çocukları üzerine titrerler. Ebeveyni tarafından oluşturulmuş yapay bir akvaryum ortamında büyüyen çocuklar, çevreye ve hayata uyum sağlamakta sürekli zorluk yaşarlar. Böyle bir aile ortamında yetişen çocuklar genellikle aileden uzak yaşayamazlar, mutsuz olurlar ve kendilerini önemli işleri yapacak güçten yoksun hissederler (Kaya, Bozaslan & Genç, 2012). Ergenlerle ve genç yetişkinlerle yapılan çalışmalarda aşırı koruyucu aile ortamında yetişenlerin içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarına (Van Petegem ve ark., 2020) ve daha düşük psikolojik iyi oluş düzeyine ve depresif özelliklere (Schiffrin ve ark., 2014) sahip oldukları ortaya konmuştur.

Aşırı koruyucu ebeveynlik stili, çocuğun kendi kendini yöneten bir birey olmasını engellemektedir. Çocuğun işlerini ebeveynlerinin yapması ve her an bir yanlış yapacağı korkusu ile ebeveynlerin çocuğun üzerine aşırı derecede titremeleri çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesini zorlaştırmaktadır (Kaya, 1997). Bu ailede büyüyen çocuklarda özgüven ve sorumluluk alma gibi alanlarda sorunlar görülebilirken, bu çocuklarda başkalarına bağımlı veya bencil bir kişilik geliştirme ve kendini bir gruba kabul ettirmek için isyankar ve toplum dışı davranış gösterme gibi sorunlar gelişebilmektedir (Gümüş ve ark., 2011; Kaya, 1997; Özyürek & Özkan, 2015). Öztürk (2021), *"asimetrik travmatik yaşantı" ya da "ters travmatik yaşantı"* olarak tanımladığı ÇEŞ'in, disfonksiyonel aile dinamikleri ve yanlış çocuk yetiştirme stillerinin bir sonucu olduğunu öne sürmektedir. Ebeveynlerin olumsuz çocuk yetiştirme stilleri, çocukların psiko-sosyal gelişimlerini ve sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte ve çocuklarda davranış sorunlarına neden olabilmektedir (Öztürk, 2021). Bu nedenle ÇEŞ ile ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkinin ele alınması önem arz etmektedir.

Birçok araştırma, ÇEŞ'in otoriter-kontrolcü ebeveynlik stili (Cottrell & Monk 2004; Ibabe & Bentler, 2016; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Pagani ve ark. 2004) ve aşırı müsamahakar/izin verici ebeveynlik stili (Calvete ve ark., 2014; Calvete, Gámez-Guadix& Orue, 2014; Contreras & Cano, 2014a; Cottrell & Monk 2004; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Kennair & Mellor, 2007) ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

2.5. Disfonksiyonel Aile Dinamikleri

Disfonksiyonel aile dinamikleri temellerini kuşaklararası tarihten alan, yanlış ebeveyn tutumları sonucu çocukluk çağı travmalarına neden olan, kendi içinde belirli ölçüde tutarlı olmasına karşın olumsuz ve patalojik duygu, düşünce ve davranış paternleri olarak tanımlanmıştır (Öztürk, 2020b; 2021; 2022c). Çocukların gelişim yıllarında yaşadıkları travmalar veya kötü muamele deneyimleri yaşamın ilerleyen dönemlerinde kişilerde yoğun endişe, umutsuzluk, utanç ve başkalarına güvensizlik ile birlikte şiddetli duygusal düzensizliklere karşı bir savunmasızlık hali yaratmaktadır (O'Shea Brown, 2021). Disfonksiyonel aile dinamikleri, bireylerin ebeveynlerinden öğrendiği ancak belirli oranda bilinçdışı bir şekilde uygulanabilen psikopatojen dinamiklerdir. Bu psikopatojen dinamikler, kişilerin çevresindeki insanları kontrol etme aracı olarak fonksiyon gördüğü ve onları travmatize ettiği belirtilmiştir (Öztürk, 2021; 2022c). Disfonksiyonel aile uygunsuz davranışların, çatışmanın ve istikrarsızlığın olduğu bir ailedir ve istismar ve ihmalin mevcut olduğu bu aile sistemi içinde aile üyeleri genellikle yıkıcı davranışlara uyum sağlamak zorunda kalırlar (O'Shea Brown, 2021). Disfonksiyonel bir zeminde çocuklarını ihmal eden, onların gelişimleri ile ilgilenmeyen hatta bu konuda sabote edici tutumlar sergileyen, çocukları ile güvenli bağlanma yerine güvensiz bağlanma süreçleri kuran, empati becerisi zayıf ve duygusal karşılılıktan yoksun ebeveynler, disfonksiyonel aile dinamiklerindeki iletişim ya da ilişki tarzları sıkça kullanmaktadırlar. Bu disfonksiyonel iletişim tarzlarından bazıları, ailede gizli cepheleşme, patolojik konformizm, sahte karşılıklılık, çift mesaj,

güvensiz bağlanma, istismarcıya bağlanma ve istismarcı ile özdeşim kurma, duyarsızlık, şımartılma, arkadaş anne ve baba, anne/babalık reddi, yüksek beklenti düzeyi, değişken oranlı kural ve kuralsızlıklardır (Öztürk, 2018a, 2020b, 2021, 2022c; Öztürk & Şar, 2006). Aşağıda disfonksiyonel aile dinamiklerindeki iletişim ve ilişki stilleri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır:

2.5.1.Ailede Gizli Cepheleşme

Disfonksiyonel ailelerde, genellikle açıkça dile getirilmese de çocuklardan anne ya da babadan birine daha yakın diğerine ise daha uzak olma durumu söz konusudur. Bu durum tüm aile üyelerine bir dissosiyasyon süreci yaşatmaktadır. Bu aile ortamında ebeveynler çıkarları doğrultusunda kendilerine yakın gördükleri çocuklarını kendi cephesine çekerek, çocuklarının travmatize olması pahasına kendi aralarındaki çekişmeye alet edebilmektedirler. Bu durum ise zamanla çocuğun ruhunda bir ikiliğe neden olmakta ve bunun sonucunda ileriki yaşamında dissosiyatif bozukluğa, travma sonrası stres yaşantılarına ve ikili ilişkilerde güven sorunlarına yol açabilmektedir (Öztürk, 2017, 2020b, 2021; Öztürk & Şar, 2006). Ayrıca cinsiyete dayalı olsun ya da olmasın bir çocuğa aşırı değer ve önem verilirken, diğer çocuğun görmezden gelinerek ihmal edilmesi şeklinde ortaya çıkan "*çocuk ayrımı*" da bu kapsamda ele alınabileceği belirtilmektedir (Öztürk, 2017; 2020b; 2021).

2.5.2. Patolojik Konformizm

Patolojik konformizm, aile içinde bir ebeveynin, diğer ebeveynin aile bireylerine yönelik travmatize edici davranışlarına sessiz ve seyirci kalma durumunu ifade etmektedir. Patolojik konformizm sürecinde çekinik ebeveynin çocuklarını dominant ebeveynin istismarından koruyamamasının altında bazı küçük çıkarların yanında çocukluk çağı travmalarının olduğu belirtilmektedir. Bu çocukluk çağı travmatik yaşantıları ebeveynde dissosiyatif bir bilinç kesintisine neden olarak aile içinde sağlıklı kararlar almasının önüne

geçmektedir. (Öztürk, 2020b, 2022c; Öztürk & Şar, 2006). Bu tarz ailelerde dominant olan ebeveynin uyguladığı patolojik konformizme pasif olan ebeveyn itiraz etmediği gibi zamanla bu istismarcı yapıya refakat eder hale gelmektedir (Öztürk & Şar, 2006). Bu yapı içerisinde yetişen çocukta da zamanla bezer davranış paternlerinin ortaya çıktığı belirtilmiştir. Disfonksiyonel ailede ebeveynler çocuklarının gelişimlerine, başarılarına ve yaşadıkları sorunlara duyarsız kalarak, ebeveynlik rollerini üstlenmeyerek çocuklarını travmatize edebilmektedir ve bu durum ilk olarak çocuğun kendi ailesine zamanla da çevresindekilere karşı patolojik konformizm geliştirmesine neden olabilmektedir (Öztürk & Derin, 2021a).

2.5.3. Sahte Karşılıklılık

Disfonksiyonel ailelerde sahte karşılılık en sık görülen iletişim şekillerinden ve aile dinamiklerinden biridir. Sahte karşılıklılığın bulunduğu ailelerde, ebeveynler arasında gerçek dışı bir ilişki mevcuttur (Derin & Öztürk, 2018; Öztürk, 2020b). Bu ailelerde özellikle ebeveynler anlaşmazlık yaratmama konusunda hassastır. Her iki ebeveyn de kendi kişilik özelliklerini ortaya koymaktan kaçınırlar ve spontanlıklarını bozacak düzeyde kendilerini aşırı derecede kısıtlarlar. Ailede yaşanan bu spontanlık kaybı zemininde mutlu bir aile görüntüsü verilse de hiç kimse mutlu, huzurlu ve kendisi gibi değildir. Sonunda aile üyeleri arasından bu duruma isyan eden biri çıkar. Bu kişi sorunlu bir çocuk ya da genç, alkolik bir baba, depresif bir anne ya da aldatan bir eş gibi farklı biçimlerde ortaya çıkar. Ebeveynler kendi aralarında gerçek bir iletişim kurmadıkları için çocuklarıyla da sağlıklı ve gerçek bir iletişim kuramazlar ve bu durum ebeveynler ile çocuk arasında zayıf bir bağ kurulmasına neden olur (Derin & Öztürk, 2018; Öztürk, 2017, 2020b, 2021; Öztürk & Şar, 2006). Sahte karşılıklılığın yaşandığı bu disfonksiyonel ailelerde yetişen çocuklarda; okulda disiplin cezaları alma, suç işleme ve madde kötüye kullanımı gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Öztürk, 2018a).

2.5.4. Çift Mesaj

Çift mesaj, birçok erişkinin özellikle de ebeveynlerin hem çocuklarıyla hem de kendi aralarındaki ilişkilerinde yapılmasını istedikleri bir konuyu söylerken aynı zamanda bunun tam zıttı anlama gelecek bir tutum sergilemeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu tutumu sergileyen taraf, davranışlarının bu yönüne alışık olduğu için çift mesaj verdiğini fark etmez. Örneğin bir anne sürekli evde vakit geçiren ilkokulda okuyan bir çocuğuna "*hiç dışarı çıkmıyorsun, arkadaşlarınla vakit geçirmiyorsun ve sosyalleşmiyorsun. Sosyal ilişkilerinin iyi olması için arkadaşlarınla vakit geçirmen önemli*" der. Geçen bir müddet zamandan sonra çocuk dışarda arkadaşlarıyla vakit geçirmeye, oyun oynamaya başlar. Bu defa annesi "*sürekli dışardasın, seni evde göremiyorum, aklın fikrin arkadaşlarınla dışarda vakit geçirmede*" der. Yaşanan bu süreçte çocuğun zihni oldukça karışmıştır ve çocuk nerde nasıl davranacağını tam olarak kestiremez. Bu şekilde çocukluğunda çift mesaja maruz kalarak büyütülmüş anne, aynı süreci farkına varmadan kendi çocuğuna yaşatmaktadır. Çift mesaja maruz kalan bireyde ise öfke, çaresizlik, ikilem ve istendiği sanılan şeyin tam zıttını yapma gibi durumu daha da kötüye götüren şekilde olabilir. (Öztürk, 2017, 2020b, 2021, 2022c; Öztürk & Şar, 2006). Öztürk (2020b; 2021)'e göre çocuk ve ebeveyn ilişkisini bozan en patolojik aile dinamiklerinden biri olan çift mesajın yaygın bir şekilde kullanıldığı disfonksiyonel ailelerde çocuklar yaşadıkları bu olumsuz yaşam deneyimleri sonucunda dissosiyatif savunmalar geliştirirler ve bunun sonucunda da çocuk ile ebeveyn arasında güvensiz bir bağlanma ortaya çıkar.

2.5.5. Güvensiz Bağlanma ve İstismarcıya Bağlanma

Bowlby (1969), bağlanmayı insanlar arasındaki kalıcı bir psikolojik bağ olarak tanımlamıştır ve bu bağın çocuklardaki güven ve empati duygularının gelişmesinden sorumlu olduğunu belirtmiştir. Bağlanma sistemi bebeğin bakım verene yakın olmasını ve bebeği dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korumasını sağlar. Bağlanma sistemindeki en temel

hedef, bakım veren ile bebek arasında kurulacak yakınlığın korunmasıdır. Bu yakınlığın korunması ile bebeğe güven duygusu içinde gelişimini sağlayabileceği bir alan sağlanmış olur. Yakınlık bebek için çevreyi keşfetme sürecinde ve herhangi bir tehlike anında korunduğu bir sığınak işlevi görür (Bowlby, 1973; Akt., Morsünbül ve Çok, 2011). Bebeğin duygusal ve fiziksel olarak ihtiyaç duyduğu ilgi ve yakınlığı bakım verenin zamanında yerine getirmesi ile bebek ile bakım veren arasında güvenli bağlanma, tam tersi geciktirmesi veya yerine getirmemesi sonucunda ise güvensiz bağlanma oluşmaktadır. Güvenli bağlanma, bireylerin sosyal ve duygusal gelişimlerinin temel belirleyicisidir. Güvenli bağlanan çocuk psikolojik gelişiminde bakım vereni/annesi yani "*öteki*" arasında ayrım olmadığı düşüncesinden, kendisinin bir birey olduğu ve bakım verenin/annesinin bir devamı olmadığı düşüncesine otonomi sahibi ve bağımsız şekilde evrilir. Çocuk, ebeveynlerinin olduğu güvenli ve stabil ortamda gerekli desteği ve güven duygusunu alarak yeni deneyimlerle genişleyen bir dünya algısına sahip olur. Eğer çocuk güvenli bağlanma figürüne sahipse gelecekte sağlıklı ilişkiler kurabilecektir. Buna karşın yanlış ebeveynlik tutumlarına maruz kalarak yetişen travmatize bireylerde güvensiz bağlanma oluşmakta hatta bu bireylerde istismarcıya bağlanma durumları görülebilmektedir (Öztürk, 2020b; 2021; 2022b). Çocuk için bağlanmak büyümesi için zorunluluktur. Bu bağlanma ihtiyacı bazen o kadar önemlidir ki çocuk yetiştiği ortamda kendisini istismar eden bakım verenine yaşadığı travmalara rağmen bağlanmaya devam edebilir. Bu da ancak dissossiasyon ile mümkündür. Bu süreçte çocuk istismarcısını kendi içine alarak kendi içerisinde istismarcısının bir benzerini yaratır ve böylece onu kontrol edebileceğini düşünür. Bu yolla ruhsal olarak güçlü kalmaya çalışan çocuk, kontrol odağının yerini değiştirmiş olur. Yani dışardan kontrol edilmenin yerini kendi içerisinden kontrol edebilme almıştır. Ancak bu defa da yaşanan dissosiyasyon sonucu kendi içindeki yabancılar tarafından kontrol edilmeye başlanmıştır (Şar, 2000).

2.5.6. Duyarsızlık

Duyarsız/ilgisiz ebeveynlik sitilini benimseyen ebeveynler çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarına gerekli karşılığı vermedikleri gibi aynı zamanda onlar üzerinde gerekli kontrolü de kuramazlar. Bu ebeveynler genellikle hayatlarını çocuklarının ihtiyaçlarına göre değil kendi beklentilerine göre düzenlemektedirler. Temel ihtiyaçları dahi karşılanmadığı için bu tip ailede yetişen çocuklar fiziksel ve duygusal olarak yaşıtlarından geride kalmakta, ileriki yaşlarda sosyal ilişkilerinde sorun yaşamakta ve kötü alışkanlıklara meyledebilmektedirler (Şirin, 2019). Öztürk (2017; 2020b; 2021; 2022c)'e göre disfonksiyonel aile dinamiklerinden biri olan duyarsızlık, ebeveynlerin çocuklarının gelişimine, sağlık sorunlarına, başarı ve başarısızlıklarına karşı tepkisizliği ifade etmektedir. Disfonksiyonel ebeveynler genellikle çocuklarıyla duygusal bir bağ kuramazlar ve bu yönleriyle duyarlı olabilme kapasiteleri oldukça sınırlıdır. Gerekli sevgi ve ilgiden yoksun duyarsız bir aile ortamında yetişen çocuklar ise yaşadıkları travmatik olaylar karşısında boyun eğme, kendini savunamama ve donakalma gibi eğilimler gösterirler. İlgisiz ve duyarsız ebeveynler çocuklarını büyük oranda ihmal etmektedirler ve onların ilgi ve ihtiyaçlarına karşı kayıtsız kalırlar. Bu durum çocuğun agresif olmasına ve saldırgan davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir (Kaya, Bozaslan & Genç, 2012).

2.5.7. Şımartılma

Adler'e göre yaşamın anlamlandırılmasında sorunlara yol açan sebeplerden biri çocuğun şımartılmasıdır. Ona göre şımartılmış çocuk, genellikle çevresindekiler tarafından her istediği yerine getirildiği için isteklerine kanun gözüyle bakılmasını bekler. Her istedikleri yerine getirilmiş ve vermek nedir bilmeyen bu çocuklar ileriki yaşamlarında ilgi odağı olmadıkları bir çevreye girdiklerinde ne yapacaklarını bilmezler. Aslında her durumda başkaları tarafından hizmetine koşulduğu için bağımsız hareket etme yeteneğini de kaybetmiştir. Başkalarının isteklerini önemsemeyen ve ben merkezci düşünen bu çocuklar

isteklerine ulaşmak için zor kullanabilmektedirler (Adler, 2004). Serbest ve aşırı izin verici tutumu benimseyen ebeveynlerin çocukları aile içerisinde tek inisiyatif sahibidir. Ebeveynlerin isteklerinin ikinci planda tutulduğu, çocuğun isteklerinin ön planda tutulduğu bu aile ortamında çocuklar doyumsuz bir birey olarak yetişmektedir. Bu tarz ailelerde şımartılarak büyüyen çocuklar sorumsuz, bencil, kibirli, çabuk küsen, çabuk öfkelenen ve antisosyal kişilik özellikleri gösterebilmektedirler (Kaya, Bozaslan & Genç, 2012). Disfonksiyonel aile dinamiği olarak şımartılma, ebeveyne yönelik şiddetin temel etkenlerinden biri olduğu belirtmiştir. Şımartılma çocuklar üzerinde hem anlık hem de yetişkinlik döneminde olumsuz ruhsal etkilere yol açabilmektedir. Şımartılma, çocuklarda narsistik yapılanmalara, frustrasyon, belirsizlik ve ansiyete tölaranssında düşüşe neden olabilmektedir (Öztürk, 2017; 2021; 2020b; 2022c).

2.5.8. Arkadaş Anne/Baba

Günümüzde arkadaş anne-babalar sık karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anne-babalar çocuklarıyla sanki arkadaşmış gibi iletişim kurarlar. Bu tarz bir iletişimi iyi niyetle yapsalar da temelinde kendilerini genç hissetme arzusu ve sorumlulukları ile ilgili yaşanan ikilemler yatmaktadır. Bu tutum ebeveynlerin çocukları üzerindeki görev ve sorumluluklarını ihmal etmelerine neden olabilmektedir (Öztürk, 2017; 2020b; 2021). Bu ebeveynler genellikle çocuklarına kural koymazlar ve bu kuralsızlık da onların hata yapmalarına neden olur. Anne/babalık rollerini optimal bir seviyede yapmaktan ziyade bir izleyici konumundaki bu ebeveynler ancak bir kriz anında çocuğa müdahale eder ve psikolojik destek almaya mecbur kalırlar. Bu disfonksiyonel aile dinamiği sonucunda çocukların anne-babalarını kontrol ettiği "*asimetrik iç yapılanma*" durumu ortaya çıkar. Bu da ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili görev ve sorumluluklarını yerine getirme konusunda hatalara ve ihmale neden olur (Öztürk, 2020b; 2021). Arkadaş anne-babalar geçmiş yaşamlarında kendilerine gösterilmeyen ilgi ve sevgiyi abartılı şekilde kendi çocuklarına gösterme yoluyla

yaşadıkları duygusal eksikliği telafi etmeye çalışabilmektedirler. Bu da çocukların iletişim becerileri üzerinde mesafe ve ayar sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu açıdan çocukların gündelik yaşamlarında arkadaş gibi davranan ebeveynlere değil, gerçek anlamda anne-baba fonksiyonlarını yerine getirebilen ebeveynlere ihtiyaç duydukları vurgulanmaktadır (Öztürk, 2020b; 2021).

2.5.9. Anne/Babalık Reddi

Anne/babalık reddi; ebeveynin çocuğa karşı ilgi, sıcaklık, bakım, sevgi ve destek gibi duygu ve davranışların önemli ölçüde azlığını ya da yokluğunu, duygusal ve fiziksel olarak çocuğu incitici tutumların varlığını ifade etmektedir (Rohner, Khaleque & Cournoyer, 2005). Anne/babalık reddi disfonksiyonel ebeveynlerde sık görülmektedir ve bu ebeveynler genellikle çocukları ile rekabet ve yarış halindedir. Bu tarz ebeveynler genellikle yüksek beklenti düzeyine sahip olmakla beraber çocuklarını geride bırakma arzusu içindedirler. Bu ebeveynler çocuklarının taleplerine bakmaksızın onları sık sık çeşitli sosyal aktivitelere, kurslara ve eğitimlere göndermekte ancak sonrasında onlarla çok sınırlı düzeyde vakit geçirme eğilimdedirler. Çocukların fiziksel bakımı ve akademik eğitimi gibi alanlarda oldukça hassas ve duyarlı olan bu anne ve babalar çocukların duygusal ihtiyaçları konusunda ise oldukça ihmalkar davranmaktadırlar (Öztürk, 2017; 2020b; 2022c). Çocuk-ebeveyn arasındaki spontan ilişkinin inkarı olarak değerlendirilen anne-babalık reddi, ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişiminde bilinçaltında yaşadıkları anksiyeteye karşı geliştirdikleri bir çözüm arayışıdır. Ancak ebeveynler sahip oldukları bu yapılarını empati eksikliğinden ve çocuklarına yeterinde duygusal yatırım yapmadıklarından dolayı fark edemezler (Öztürk, 2020b; 2021). Çocuğun anne ve babası tarafından kabul veya reddi, çocuğun kişilik gelişimi açısından en etkili faktörlerden biri olarak görülmektedir (Rohner 1994). Ayrıca ebeveynleri tarafından duygusal ihmal ve istismara uğramış bireylerin ileriki yaşlarında bazı davranışsal

ve ruhsal sorunlarla karşılaşma oranlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Spertus ve ark., 2003; Wright, Crwaford & Del Castillo, 2009).

2.5.10. Yüksek Beklenti Düzeyi

Yüksek beklenti düzeyi, anne ve babaların çocuklarından örnek bir evlat olmalarını, bir yetişkin gibi davranmalarını ve kendi hayatlarını garantiye alamalrı yönünde yoğun ve ısrarlı bir isteği ifade etmektedir (Öztürk, 2020b; 2021). Frost ve arkadaşlarının (1991) aktardığına göre yüksek beklentili/mükemmeliyetçi ebeveynler çocuklarının gösterdiği başarılar karşısında sevgi ve onayı bir ödül olarak kullanır. Ancak çocuklarının yaptığı bir hata veya başarısızlık karşısında kaygı ve hayal kırıklığı ile tepkilerini gösterirler. Çocuk ise bu tepkileri reddedilme olarak algılayarak kusursuz ve ideal davranışlar göstermek için çabalar. Böylece çocuk bu reddedilme durumundan kaçınmaya çalışır. Hatalar ve başarısızlıklar korkulacak ve kaçınılacak şeyler haline gelir. Çocuk, ebeveynleri tarafından kabul edilmek ve sevilmek için mükemmel performans göstermenin ve hatalardan kaçınmanın gerekli olduğunu hisseder. Bunun sonucunda ilerde benzer davranışları tekrar ederek yüksek beklentili/mükemmeliyetçi bir bireye dönüşür (Burns, 1980). Öztürk (2017; 2020b; 2021)'e göre anne ve babalardaki bu yüksek beklenti düzeyi çocuklar için büyük bir duygusal yüke neden olmaktadır. Bu tarz ebeveynler genellikle kontrol edebilecekleri, mutsuz, özgüveni düşük ve çekingen çocuklar yetiştirirler.

2.5.11. Değişken Oranlı Kural ve Kuralsızlıklar

Bu ailelerde genellikle net kurallar bulunmaz ve bazı kurallar farklı zaman dilimlerinde genellikle baskın ebeveynin isteğine göre zaman zaman uygulanmakta ya da uygulanmamaktadır (Öztürk, 2020b; 2021; 2022c). Oysa çocuğun sınırlarını fark etmesi ve bu sınırların sürdürülebilir olması için ebeveynlerin kuralları uygulama konusunda davranışları tutarlı olması gerekir. Çocuk, kendisine tanınmış sınırlar içinde yaptığı davranışlardan dolayı cezalandırılırsa veya belirlenmiş kurallara aykırı davrandığında bu görmezden gelinirse

şaşkınlık yaşar. Yaşanan bu şaşkınlık ve kafa karışıklığı çocuğun ebeveynlerine karşı güveninin sarsılmasına ve davranış sorunlarına neden olabilir (Geçtan, 1994). Genellikle hedonistik yapıda olan bu ebeveynler kendi gündelik huzurlarının bozulmaması için çocuklarının kontrolsüz bir şekilde bilgisayar ve telefon gibi aletlerin kullanımına müsamaha gösterebilirler. Aile içinde çok basit nedenlerle büyük krizler ve tartışmalar yaşanabileceği gibi çok daha önemli meseleler görmezden gelinebilir. Baskın olan ebeveyn hedonistik olmanın yanında sadistik özellikler taşır. Bu ebeveyn hem çocuklarını hem de eşini kontrol edebilmek için dengesiz ve turasız davranışlar sergileyerek onları travmatize eder (Öztürk, 2020b; 2021; 2022c).

2.6. Öfke

2.6.1. Öfke Kavramı

Öfke kavramı ile ilgili literatürde birçok tanımın olduğu görülmektedir. Lerner (2016) öfkeyi incindiğimizi, haklarımızın çiğnendiğini, isteklerimiz ya da gereksinimlerimizin doğru şekilde karşılanmadığını gösteren bir ileti olarak ele almıştır. Geçtan'a (1994) göre öfke, hakkımız olduğunu düşündüğümüz şeylere ulaşamadığımızda ya da önem verdiğimiz kişiler beklentilerimiz doğrultusunda hareket etmediğinde ortaya çıkan duygudur. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde öfke (TDK, 2021) "*engellenme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, gazap*" olarak tanımlanmıştır. Psikoloji sözlüğündeki bir diğer tanıma göre ise öfke, "*engellenme, saldırıya uğrama, yoksun bırakılma, tehdit edilme, kısıtlanma vb. gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye veya kişiye yönelik farklı şekillerde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun, negatif bir duygudur*" (Budak, 2003). Sözlük tanımlarının dışında öfke kavramı farklı yönleriyle de ele alınarak tanımlanmaya çalışılmıştır.

Öfke ile ilgili ilk kapsamlı bilimsel çalışmaları yapanların başında gelen Novaca'ya (1975) göre, öfke kavramı uzun bir süre psikoloji alanında bir sorun olarak görülmeyerek

ihmal edilmiştir (Akt. Özmen, 2006a). Bunun gerekçesi ise öfkenin, saldırganlık kavramının bir boyutu olarak değerlendirilmiş olmasıdır (Özmen, 2006a). Öfke genellikle sinirlilik, düşmanlık ve saldırganlık kavramlarının tanımlamaları içinde sınıflandırılır. Ancak birbiriyle yakın ilişki dinamikleri bulunmasına rağmen öfke farklı bir kavramdır. Öfke birincil, geçici hafif ya da yoğun bir duygu iken saldırganlık ölçülebilir bir davranıştır. Literatürde genellikle zarar vermek amaçlı yapılan davranış olarak tanımlanan saldırganlık nitelik olarak öfkeden farklıdır. Saldırganlığa genellikle öfke neden olsa da bu her durum için geçerli değildir (Phillips, 2013; Spielberger, Krasner & Solomon, 1988). Doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen duygusal tepki olarak ele alınan öfke, diğer duygular gibi son derece evrensel, doğal ve sağlıklı olarak ifade edildiğinde yapıcı ve kişiler arası iletişimi düzeltici olabilen bir duygudur (Soykan, 2003). Öfke genellikle istenmeyen bir duygusal durum olarak görülmesine karşın, kişinin kendisini koruması, hedeflerine ulaşması ya da engelleri ortadan kaldırması için gerekli motivasyonu sağlayan işlevsel bir unsur olarak da karşımıza çıkabilmektedir (Cornell, Peterson & Richards, 1999). Amerikan Psikoloji Birliğin'e göre öfke, tehditlere karşı doğal, uyarlanabilir bir tepkidir. Saldırıya uğradığımızda savaşmamıza ve kendimizi savunmamıza izin veren güçlü, genellikle saldırgan duygu ve davranışlara ilham verir. Bu nedenle, hayatta kalmamız için belirli bir miktarda öfke gereklidir (APA, 2005).

Robins ve Novaco'ya (1999) göre öfke, bilişsel, fizyolojik ve davranışsal olmak üzere üç ana alt sistem veya alandan oluşmaktadır. Bilişsel alanda, belirli kalıp veya şemalarla organize edilmiş beklenti ve inanç gibi bilgi kaynaklarından oluşmaktadır. Kişi bu bilgi kaynağından hareketle öfkeye neden olan olayı yorumlamaktadır. Fizyolojik alanda, yüksek hormon seviyeleri (nörotransmiterler) ve uyarılma aktivasyonu için düşük uyaran eşiği bulunur. Öfke kardiyovasküler, endokrin ve limbik sistemlerdeki fizyolojik aktivasyon ve iskelet kaslarındaki gerilim ile kendini gösterir. Davranış alanı ise, öfke ifadesinde kullanılan

saldırganlık ve kaçınma gibi çeşitli öğrenilmiş davranışlardan oluşur. Öfke, basit hayal kırıklıklarından yoğun hiddetlenmeye kadar geniş bir yelpazede ortaya çıkabilen, biyolojik ve fizyolojik değişikliklerin eşlik ettiği normal bir duygu olarak değerlendirilmiştir. Bu değişiklikler, kalp hızında ve kan basıncında artış, dişlerin ve yumrukların sıkılmasıyla kendini gösteren kas gerginliği, nefes alışveriş hızında artış, titreme, ciltte kızarıklık, ajitasyon, mide ağrısı ve savaş ya da kaç ile ilişkili enerji hormonları olan adrenalin ve noradrenalinde artıştır (Hollenhorst, 1998). Öfke, sonunda pişmanlık ve hayal kırıklığı yaratacak öfke patlamalarına yol açarak bireyin yaşamını kısır bir döngü haline getirebilmekte, sosyal ve iş hayatını olumsuz etkileyebilmektedir (Summermatter & Erden, 2016).

Literatürde öfkenin değerlendirilmesine dair en büyük katkıyı yapanlardan biri olan Spielberger ve arkadaşları 1980'lerde Sürekli Öfke Ölçeğini geliştirmişlerdir (Spielberger, ve ark., 1983; Spielberger, Krasner & Solomon, 1988). Spielberger öfkeyi *"durumsallık"* ve *"süreklilik"* olarak iki farklı boyutta ele almıştır. Ona göre durumsal öfke, kişinin belli bir amaca yönelik davranışının engellenmesi ya da kendisini haksızlığa uğramış hissetmesi durumunda hangi düzeyde gerginlik, kızgınlık, sinirlilik ve hiddet gibi subjektif duyguların yaşandığını gösteren duygu durumudur. Sürekli öfke ise, durumsal öfkenin kişinin genel olarak hayatında ne sıklıkla yaşandığını ifade etmektedir (Özer, 1994). Yüksek düzeyde öfke yaşandığında ancak bu öfke yeterinde kontrol edilemediğinde, öfkenin dışa dönük olarak diğer insanlara yönelik saldırgan eylemler şeklinde kendini göstermesi muhtemeldir (Spielberger, Krasner, & Solomon, 1988). Öfke ifadesi, bireylerin deneyimledikleri öfke miktarını ve aynı zamanda öfkeleriyle başa çıkma ve onları kontrol etme konusundaki tipik kalıplarını açıklayan bir yapı olarak kavramsallaştırılmıştır (Spielberger, Krasner & Solomon, 1988). Öfke ifadesi, öfkenin dışa doğru yönetildiği, içte tutulduğu veya kontrol edildiği süreç olarak tanımlanmaktadır (Azevedo ve ark., 2010). Öfkenin içte tutulması öfkeyi baskılama

eğilimi olarak, öfkenin dışa yöneltilmesi ise öfkeyi sözel veya fiziksel yollarla ifade etme eğilimi olarak açıklanmıştır (Guo & ark, 2015).

2.6.2. Öfke İfade Tarzları

Öfkenin durumsallık ve süreklilik boyutlarının yanı sıra öfkenin hangi şekilde ifade edildiği de önemlidir. Öfke, ifade tarzları bakımından (öfkenin içte tutulması, öfkenin dışa vurulması ve öfkenin kontrol edilmesi) üç biçimde ele alınmaktadır (Özer, 1994; Spielberger, ve ark.,1983). Bireylerin sosyal ve bilişsel tutumlarının, sahip oldukları değer yargılarının ve düşünce tarzlarının öfkenin hissedilme ve ifade edilme tarzlarında rol oynadığı belirtilmiştir (Spielberger ve ark., 1985). Özer (1997)'e göre öfkenin iyi tanımlanması ve anlaşılması önem arz etmektedir. Öfkesini doğru yöntemlerle ifade edemeyen kişi, davranışlarıyla diğer insanların kendisinden uzaklaşmasına neden olabilmektedir. Doğru ifade edilemeyen öfke, kişinin diğer insanlarla ilişkilerinde sorunlar yaşamasına, suçluluk duygusu hissetmesine ve düşük benlik saygısı geliştirmesine neden olabilmektedir. Öte yandan, bizi rahatsız eden veya sinirlendiren her kişiye veya nesneye fiziksel olarak saldıramayız. Yasalar, sosyal normlar ve sağduyu, öfkemizin bizi ne kadar ileri götürebileceğine sınırlar koyar (APA, 2005). Bireyin aşırı öfkelenmesine neden olan gerçek durumların varlığında, benzer şekilde herkesin bu durumlara karşı aşırı öfkelenebileceği belirtilmiştir. Ancak burada temel sorun, bireyin duruma uygun olmayan düzeyde, abartılı ve kontrolsüz öfke patlamaları yaşamasıdır (Tatlılıoglu & Karaca, 2013). Aşağıda öfkenin içte tutulması, öfkenin dışa vurulması ve öfkenin kontrol edilmesi şeklinde üç biçimde ele alınan öfke ifade tarzları açıklanmaktadır.

2.6.2.1. Öfkenin İçte Tutulması

Öfkenin içte tutulması, bireyin öfkesini gizleyerek veya içinde tutarak bastırmasıdır (Özer, 1994; Starner & Peters, 2004). Öfke duygusunun insanın hayatında bir yeri ve işlevinin olduğu, ancak kişinin öfkesini içe atmasıyla ya da kendine yöneltmesiyle bu işlevin yerine

getirilmesinin engellendiği belirtilmiştir. Öfkesini içte tutan bireylerin öfkeli olduklarını kabul etmekte zorlandıkları ve genellikle öfke tepkilerinin edilgen tepkiler olduğu vurgulanmıştır. Bu edilgen tepkiler ise kendisini kişide somurtma, surat asma ve küsme şeklinde gösterebilmektedir. Öfkeleri içe yönelik bireyler, öfke yaratan bir durumla karşılaştıklarında, anında saldırgan bir tepki vermezler, ancak bu bireyler durumun önemini ve verecekleri tepkiyi uzun süre düşünürler (Westermayer, 2001; Akt. Gök, 2009). Bazı insanlar öfkelerini ifade etmekte zorlanmaktadırlar ve sahip oldukları kural ve ölçütler sebebiyle, yaşadıkları öfke duygusunu açıkça ifade etmelerine engel koymaktadırlar. Bu şekilde açığa vurulmayan ve ifade edilmeyen öfke içte tutularak biriktirilmektedir. Sağlıklı bir şekilde açığa çıkarılmamış öfke duygusu, bireylerde yüksek kan basıncı ve kardiyolojik hastalıklar gibi sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Bununla beraber açığa çıkarılmamış öfke duygusu, bireyin kendisini çaresiz hissetmesine ve bireyde depresif duyguların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Özmen, 2006b).

İçte tutulan, açıklanamayan öfke başka sorunlar yaratabilir. Pasif-agresif davranışlara (insanlarla doğrudan yüzleşmek yerine nedenini söylemeden dolaylı olarak onlara karşılık verme) veya sürekli olarak alaycı ve düşmanca görünen patolojik öfke ifadelerine yol açabilir. Sürekli başkalarını aşağılayan, her şeyi eleştiren ve alaycı yorumlar yapan insanlar, öfkelerini yapıcı bir şekilde nasıl ifade edeceklerini öğrenmiş değillerdir. Nihayetinde, genellikle bu bireylerin sağlıklı kişiler arası ilişkilere sahip olması muhtemel değildir (APA, 2005). İnsanlar engelleyici bir durumla karşılaştığı sırada veya o durum sona erdiğinde öfkelendiğini fark edebilir. Bazı insanlarda ise bu duygu yaşam boyu kişinin bilincine ulaşamayacak kadar bastırılır. Öfkelendiğimiz kişi, kaybetmekten korktuğumuz veya bizi sevmesini istediğimiz biriyse bu öfke duygusunun bastırılma olasılığı daha fazladır. Bazen bu durumlarda bastırılan öfke, nasıl olsa yitirmeyeceğimizi düşündüğümüz insanlara yönelebilir. Örneğin, ev dışındaki

ilişkilerinde öfkesini bastıran birey, bu tepkilerini aile üyelerine yönlendirebilir (Geçtan, 1994).

2.6.2.2. Öfkenin Dışa Vurulması

Öfkenin dışa vurulması bireylerde ortaya çıkan öfke duygusunun, sözel ya da davranışsal olarak dışarıya aktarılmasıdır (Bal & Akarca, 2022; Özer, 1994; Çelebi, 2020; Starner & Peters 2004). Bu kişide ortaya çıkan öfkenin yol açtığı stresle başa çıkmada uyumsal bir tepkidir (Starner & Peters 2004). Yüksek düzeyde öfke yaşandığında ancak bu öfke yeterince kontrol edilemediğinde, öfkenin dışa dönük olarak diğer insanlara yönelik saldırgan eylemler şeklinde kendini göstermesi muhtemeldir (Günüşen, 2016; Spielberger, Krasner, & Solomon, 1988). Öfke duygusu kontrol edilmesi zor duygulardandır. Bazı insanlar bu öfke duygusunu yatıştırmak için sözel olarak (bağırmak, hakaret etmek) veya saldırgan hareketlerle (dayak atmak, kapıyı hızla çarpmak, elindekini yere vurmak) ifade edebilmekte ve dışa vurabilmektedirler (Navaro, 2014). Yoğun biçimde yaşanan öfke duygusu, bireylerde saldırgan davranma eğilimlerini ortaya çıkarabilmektedir (Günüşen, 2016). Bu saldırgan davranışlarda ise diğer insanlara zarar verme niyeti söz konusudur. Hem sözel hem de sözel olmayan davranışlarla kendini gösteren bu saldırgan davranışlar ortaya çıktığında kişilerde kontrol kaybı durumu söz konusu olabilmektedir. Bu durumda ortaya çıkan sonuçlar daha ciddi olduğu için istenmeyen saldırganlık davranışlarının öncelikle anlaşılması ve sonuçlarının kontrolü için çalışılması gerekir (Soykan,2003).

2.6.2.3. Öfkenin Kontrol Edilmesi

Öfkenin kontrol edilmesi, kişinin diğerleriyle ilişkilerinde yaşadığı öfke duygusunu ne ölçüde kontrol altında tuttuğu ya da bu durumda ne ölçüde sakinleşme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir (Starner & Peters 2004). Kişi, yaşadığı öfke duygusunu mantığa bürüme, inkar ve bastırma gibi savunma mekanizmalarıyla kontrol etmeye çalışmaktadır (Özer, 1994). Diğer bir ifadeyle öfke kontrolü, kişinin öfkesini kontrollü bir şekilde kendisine ve çevresine

zarar vermeden ifade etmesidir (Tatlılıoglu & Karaca, 2013). Literatürde öfkenin doğru bir şekilde ifade edildiğinde sağlıklı faydalı bir duygu olduğu, aksi taktirde kişinin kendisi ve çevresi için zararlı sonuçlar doğurabildiğinin ifade edildiği görülmektedir (APA, 2005; Bedel & Arı, 2012; Cornell, Peterson & Richards, 1999; Gül, Bal & Tumurbağa, 2019). Soykan (2003)'a göre öfke, işlevsel bir duygu olmakla beraber kontrolsüz öfke geri dönülmez ve ceza gerektiren davranışların ortaya çıkışına zemin hazırlayabilmektedir. Öfkenin sağlıklı bir şekilde ifade edilebilmesi ve kontrolü öğrenilebilmektedir ve bu kişilerin hayatlarını daha huzurlu yaşayabilmeleri ve çalışma hayatı gibi gündelik uğraşlarını daha verimli bir şekilde yerine getirebilmeleri açısından önem arz etmektedir (Gül, Bal & Tumurbağa, 2019). Öfke kontrolü konusunda yapılan müdahale çalışmalarında öfke ve saldırganlık arasında yakın bir ilişkinin olduğu fikri hakimdir ve kişide öfke kontrolü sağlandığında saldırganlığın da azalarak ortadan kalkacağı düşünülür (Lee & DiGiuseppe, 2018). Öfke kontrolünde üç ana yaklaşım ifade etme, bastırma ve sakinleşmedir. Öfke duygusunu agresif değil, atılgan bir şekilde ifade etmek, öfkeyi ifade etmenin en sağlıklı yoludur. Atılgan olmak saldırgan ve aşırı talepkar olmak anlamına gelmez, başkalarına saygılı olmak demektir. Öfke bastırılabilir, dönüştürülebilir ve yeniden yönlendirilebilir bir duygudur (APA, 2005).

2.6.3. Ebeveynlerin Öfke Düzeylerinin ve Öfke İfade Tarzlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Aile, duygularla ilgili ilk derslerin verildiği bir okuldur. Kendimizi nasıl göreceğimizi, başkalarının hislerimize nasıl tepkiler vereceğini, bu hisler ile ilgili nasıl düşünmemiz gerektiğini ve tepki verirken ne gibi seçeneklerimiz olduğunu aile ortamında öğreniriz. Aile yaşamındaki bu duygusal dersler sadece anne-babanın çocuklarına doğrudan söyledikleri ve yaptıklarıyla sınırlı değildir. Ebeveynlerin kendi hislerini ifade edişleriyle ve aralarındaki etkileşim modeliyle de bu dersler verilir (Goleman, 2010). Ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşim süreci çocukların duygu düzenleme gelişimleri için önemlidir ve ebeveynlerdeki

zayıf duygusal ifade çocuklarda görülen olumsuz davranışlarla bağlantılıdır (Bariola, Gullone & Hughes, 2011). Literatürde insan hayatında öfkenin bazı olumsuz sonuçlara neden olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur. Bunlar; ruhsal semptomlar -örneğin depresyon (Spielberger ve ark., 1983)-, fiziksel semptomlar -örneğin hiper tansiyon ve kalp hastalıkları (Spielberger & London, 1982)- ve saldırganlıktır (McDougall, Venables ve Roger, 1991). Ancak çok az sayıda araştırmacı öfkenin aile sistemleri veya aile dinamikleri bağlamında oynayabileceği rolü ve özellikle ebeveyn öfkesinin çocuklar üzerindeki etkisini incelemiştir. Ebeveyn öfkesi, genetiksel olarak öfkeye yatkın olabilen veya ebeveyn öfkesine tanık olan ve böylece model alabilen çocukların davranışlarını doğrudan etkileyebilir (Renk, Phares & Epps, 1999).

Yetişkin öfkesinin çocukların davranışları üzerindeki potansiyel etkileri ilk olarak, gözlemsel öğrenmenin saldırgan davranışların kazanılmasında bir etki olarak hizmet edebileceğini belgeleyen Bandura'nın "*Bobo Bebeği Deneyi*" çalışmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada çocuklar, dolaylı bir ödül olmadığında dahi yetişkinlerin Bobo Bebeğine yönelik saldırgan davranışlarını gözleyerek ve taklit ederek öğrendiklerini ortaya koymuştur (Bandura, Ross & Ross, 1963). Katı ebeveyn tutumlarının olduğu ve anlaşmazlıkların bağırarak çözüldüğü ailelerde çocuklar bu davranışları model almakta ve ileriki yaşamlarında kişiler arası ilişkilerinde çatışmaları çözmek için bu davranışsal yöntemleri kullanabilmektedirler. Zorlayıcı bir aile sisteminde ebeveyn öfkesi, çocuğun düşmanca davranışını kontrol etme çabası olarak disiplin çatışmaları sırasında ortaya çıkmaktadır. Ebeveynin öfkesini sergilemesi, sadece çocukta daha fazla düşmanca davranışa yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda öfkeyi itaatsizliğe veya engellenmeye bir tepki olarak modelleyerek ortamın zorlayıcı karakterini güçlendirmektedir. Sonuç olarak fiziksel istismarın bulunduğu zorlayıcı aileler saldırgan çocuklar üretmektedir (Robins & Novaco, 1999).

Öfke ile katı ebeveyn disiplini arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada annelerin verdikleri fiziksel ceza ile çocukları tarafından öfkelendirilme derecelerinin orantılı olduğunu ortaya konulmuştur (Acton & During, 1992). Renk, Phares ve Epps (1999)'in araştırmasında, ebeveyn sürekli öfke ve ebeveyn semptomatolojisi ile çocuk ve ergenlerin duygusal/davranışsal sorunları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla iki çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda yapılan ilk çalışmanın sonuçları, ebeveyn sürekli öfkesinin, ebeveyn semptomları ile çocukların duygusal/davranışsal sorunları arasında bir aracı olarak hizmet etmediğini göstermiştir. Bununla birlikte, ikinci çalışmanın sonuçları ebeveyn sürekli öfkesinin, ebeveyn depresyonu ile ergenlerin duygusal/davranışsal sorunları arasında bir arabulucu görevi gördüğünü ortaya koymuştur. İçselleştirme davranışlarında içe dönük öfke ifadesi ve sürekli öfke baba-oğul ikilisinde, dışa dönük öfke ifadesi ise anne-kız ikilisinde aracılık yapmıştır. Dışsallaştırma davranışında, baba-oğul ikililerinde içe dönük öfke ifadesi, anne-oğul ikililerinde dışa dönük öfke ifadesi aracılık rolü üstlenmiştir.

Mammen, Pilkonis ve Kolko (2000)'nun ebeveyn öfkesi ile çocuğa yönelik ebeveyn şiddeti arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla duygudurum ve anksiyete bozuklukları tedavisi için psikiyatri servisine başvuran 46 anne katılımcı ile yaptıkları araştırmanın sonucuna göre öfke ile çocuğa yönelik ebeveyn şiddeti arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Alcázar-Olán ve Deffenbacher (2013)'in Meksikalı üç ergen gurubu (1-yüksek sürekli öfkeye sahip öfke sorunu bildiren, 2-yüksek sürekli öfkeye sahip öfke sorunu bildirmeyen, 3-düşük sürekli öfkeye sahip öfke sorunu bildirmeyen) karşılaştırdığı çalışmanın sonucuna göre düşük sürekli öfke bildiren grup ile karşılaştırıldığında, yüksek öfke grupları daha fazla öfkeli duygular yaşadıkları, daha fazla öfkeyi bastırmakla meşgul oldukları (öfkeyi içinde tutmak ve kin beslemek), öfke ifadesini daha saldırgan şekilde yaptıkları (kendine, diğer insanlara ve nesnelere karşı) ve daha düşük iç ve dış öfke kontrolüne sahip oldukları bildirmiştir. Ayrıca yüksek öfke grupları düşük öfke grubuna göre her iki ebeveyn için daha yüksek oranda

sürekli öfke bildirmişlerdir. Bu durum ebeveyn öfkesinin ergenlerdeki öfke için bir risk faktörü olduğunu ortaya koymuştur. Plickert ve Pals (2020)'ın ergenlikten genç yetişkinliğe kadar ebeveyn öfkesinin çocukların öfkesi ve kendini küçümsemesi ile ilişkisini değerlendirdikleri boylamsal çalışmasının sonucuna göre ebeveynlerdeki öfkenin ergenlik döneminde öfkeye yol açtığı tespit edilmiştir.

Avcı ve Gürçay-Sonay (2010)'ın yapmış olduğu çalışmada 14-18 yaşları arasında olan, şiddet davranışı gösteren ve şiddet olaylarına karışmamış ergenlerin ailelerinin öfke düzeylerini, öfke ifade tarzlarını ve aile işlevlerini incelemiştir. Çalışma sonucuna göre, şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde karşılaştırma grubunda yer alan ailelere göre önemli oranda yetersizlik yaşadıkları tespit edilmiştir. Öfke düzeyleri açısından ise şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin karşılaştırma grubunda yer alan ergenlerin ailelerine göre sürekli öfke, içe yönelik öfke ve dışa yönelik öfke düzeylerinin anlamlı oranda daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bunlarla birlikte, şiddet davranışı göstermeyen ergenlerin ailelerinin öfkelerini daha iyi kontrol ettikleri görülmüştür. Ekinci ve arkadaşları (2011) okul öncesi dönemdeki çocukların agresif davranışlarıyla (mala, ebeveyne, kardeşe ve akranlara yönelik) ilişkili faktörleri belirlemek amacıyla Antakya Çocuk Hastanesi Çocuk Psikiyatri Servisi'ne ebeveynlerin bildirdiği şiddetli agresif davranışları olan 72 çocuk (1- 6 yaş) ve 72 sağlıklı çocuğun anne ve babalarından oluşan kontrol grubu ile yürüttükleri çalışmada, katılımcıların demografik bilgileri, ebeveyn çocuk ilişkisi özellikleri ve ebeveynlerin kişisel ve psikiyatrik özellikleri incelenmiştir. Bu araştırma sonucuna göre ebeveynlerin öfke kontrolü ile ilgili olumsuz deneyimleri hasta grubunda daha yüksek olduğu ve babanın öfke kontrolü ile ilgili olumsuz deneyimleri çocuktaki agresif davranışlarla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Gök (2009) 14-18 yaş arasında 409 öğrenci ile yürüttüğü çalışmasında, aile içi şiddet ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, aile içinde şiddet yaşayan ergenlerin aile içinde şiddet yaşamayan ergenlere göre öfke kontrol alt ölçeği hariç diğer alt ölçeklerden (*sürekli öfke, öfke içe, öfke dışa*) yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Ayan (2007)'nın çalışmasında, Sivas ilinde 11-16 yaş arasındaki 655 öğrencinin aile içi şiddet deneyimi ile saldırganlık eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırma sonucuna göre, çocukların %54'ünün anneleri ve %46'sının da babaları tarafından şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir. Diğer bir bulgu ise şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık eğilimi daha fazladır ve saldırganlık ölçeği puanları ailede yaşayan birey sayısı ve annenin davranış tarzına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Sonuç olarak, aile içinde ebeveynlerde ortaya çıkan öfke duygusu doğru ifade edilemediğinde sözel veya sözel olmayan saldırgan davranışlarla kendini gösterebilmektedir. Ebeveynlerdeki bu saldırgan davranışlar hem eşler arasında sorunlara neden olmakta hem de çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olabilmektedir. Bundan dolayı da çocuklardaki ÇEŞ davranışlarının ortaya çıkışında ebeveynlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının etkisinin incelenmesi önem arz etmektedir.

2.7. Umutsuzluk

2.7.1. Umutsuzluk Kavramı

Umutsuzluk kavramından önce "*umut*" kavramının tanımının yapılması umutsuzluğu anlamamız açısından faydalı olacaktır. Umut, kişinin hayattaki hedeflerine ulaşmak için çeşitli yöntemlere başvurma potansiyeli ve bunları hayata geçirme motivasyonudur (Snyder, 2002). TDK (2021) sözlüğünde umut kelimesi, ummaktan doğan duygu, ümit olarak tanımlanmıştır. Umut, kişinin hayatta karşılaştığı zorluklar karşısında her daim bir çıkış yolunun olduğuna ve dışardan gelen yardım ile kişinin varlığında ve karşılaştığı problemlerde farklılıklar oluşturabileceğine dair bir duygudur (Dilbaz & Seber, 1993). Umut duygusu, kişinin kendisini psikolojik açıdan iyi hissetmesi ve gelecekle ilgili planlarının

gerçekleşeceğine dair sahip olduğu olumlu düşünceleri göstermektedir (Zafer, 2019). Bireyin gelecekte karşılaşabileceği sorunlarla baş edebileceği duygusunu vererek ruhsal anlamda kişiyi olumlu etkilemektedir (Özmen ve ark., 2008). Umutta kişinin gelecekteki hedeflerine ulaşmak için yapmış olduğu planların amacına ulaşacağı öngörüsü varken, umutsuzlukta ise tam tersi olarak gelecek hedeflerine ulaşmada başarısızlık öngörüsü mevcuttur (Dilbaz & Seber, 1993).

Umutsuzluk, depresyonun bilişsel bir bileşeni olarak değerlendirilmiş ve umutsuzluğun geleceğe dair olumsuz beklentiler ve duyguları içerdiği vurgulanmıştır (Beck ve ark., 1974; Zeyrek ve ark., 2009). Beck ve arkadaşları (1974) bu geleceğe dair olumsuz beklenti ve duyguları üç boyutta tanımlamaktadır. Bilişsel boyut; karanlık veya belirsiz bir geleceği içeren düşünceler gibi olumsuz gelecek beklentilerinden oluşur. Duygusal boyut; umut, coşku veya inanç eksikliği dahil olmak üzere gelecekle ilgili olumsuz duygulardan oluşur. Motivasyon boyutu; işleri daha iyi hale getirememe gibi geleceği değiştirmeye yönelik olumsuz düşünce ve duyguları içerir. Beck, depresyonda olumsuz düşünce, beklenti ve yanlış öğrenmelerin etkili olduğunu göstererek depresyonu umutsuzluk ile ilişkilendirmiştir (Dilbaz & Seber, 1993). Umutsuzluk duygusu, enerji azalması, ilgi kaybı klinik depresyonda iyi bilinen öneminden dolayı depresif belirtiler içinde yer alır (Pınar ve Sabuncu, 2004). Ancak, umutsuzluk sadece majör depresyonun bir semptomu değil, aynı zamanda fiziksel bazı hastalıkların oluşumu için bir risk faktörü olarak değerlendirilmiştir (Anda ve ark., 1993). Beck ve arkadaşları (1974) umutsuzluğu, bilişsel şemalar sistemi olarak tanımlayarak kolaylıkla somutlaştırılabileceğini belirtmiş ve umutsuzluk düzeyini objektif olarak ölçebilmek için Beck Umutsuzluk Ölçeği'ni geliştirmişlerdir.

Umutsuzluk, depresyon ve intihar gibi önemli klinik sonuçları olan karmaşık bir fenomendir (Marchetti, 2019). Yüksek düzeyli umutsuzluk, depresyon (Mac Giollabhui ve ark., 2018; Marchetti ve ark., 2016) ve intihar (Chang, 2017; Lew ve ark., 2019) gibi klinik

sonuçlarla ilişkilendirilmiştir ve bunlar için önemli bir risk faktörü olduğu sonucuna varılmıştır. Beck, intihar girişiminde bulunmuş depresif hastalarla yaptığı çalışmalar sonucunda, bu hastaların yaşadıkları problemlerin çözümü olmadığına ve hiçbir zaman çözüm bulamayacaklarına olan inanışları ile intihar girişimleri arasında bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Hastaların gerçekçi ve objektif bir sebebi olmamasına rağmen yaşantılarına olumsuz anlamlar yüklemesi ve hedefine ulaşmak için çaba sarf etmediği halde bunlardan negatif sonuçlar beklemesi durumunu umutsuzluk olarak isimlendirmiştir. (Durak & Palabıyıkoğlu, 1994). Umutsuzluk depresyon teorisine göre umutsuzluk, depresyon bozukluğunun bir alt kümesi olarak değerlendirilmiştir. Bu teoriye göre umutsuzluk, kişinin gelecekle ilgili olumsuz beklentiler içinde olması ve ilerde yaşanacak olayların sonuçlarının hiçbir şekilde farklılaşmayacağına dair inançlardan oluşmaktadır (Abramson, Metalsky & Alloy, 1989). Umutsuzluğu çözülmemiş çatışmaların son bir ürünü olarak tanımlayan Karen Horney (1999)'e göre kişide oluşan, kuşun ağa takıldığı gibi, görünürde hiçbir kurtuluş olasılığı olmayan çatışmalara yakalanmış olma duygusudur. Bu duygunun üstünde, başarısız olmakla kalmayıp, bunun yanı sıra giderek kişiyi daha çok kendine yabancılaştıran bütün çözüm girişimleri bulunmaktadır. Çözüm girişimlerinin olumsuz sonuçlanmasının tekrarlanan deneyimi, umutsuzluğun artmasına yol acar. Marchetti (2019)'nin Almanya'da 18-90 yaş arasındaki 1985 kişilik örneklem ile umutsuzlukta hangi düşünce inançların merkezi rol oynadığını belirlemek amacıyla yaptığı araştırmanın sonucuna göre, gelecekte olumlu olaylardan daha çok olumsuz şeyler beklemenin ve önemli hedeflerin engellenmiş olmasının yanı sıra pes etme duygularının umutsuzluğun en temel unsurları olduğu sonucuna varılmıştır.

2.7.2. Umutsuzluğa Yol Açan Faktörler

Kişi umutsuzluğa kapılmadan önce kendi yaşamına dair bazı olumsuz değerlendirmelerde bulunmaktadır ve bu süreçte en belirgin durum, kişinin kendisini hayatının bir daha iyi olmayacağına inandırmasıdır. Bu inanç, kişinin dünyayı nasıl

anlamlandıracağı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Zafer, 2019). Depresyonun bir bileşeni olarak değerlendirilen umutsuzluğun, kişinin geçmişinde yaşadığı olumsuz yaşantılardan kaynaklandığı belirtilmiştir. Kişi, yaşanan olumsuz olayın sebepleri, olayın sonucunda ortaya çıkan olumsuz sonuçlar ve bunların kendisi üzerindeki etkileri ile ilgili yorumlamalarda bulunur ve neticede umutsuzluk ortaya çıkar (Bell, 2001). Umutsuzluğun ortaya çıkmasında uzun süreli hastalıklar, kişinin hareket kabiliyetini sınırlayan fiziksel rahatsızlıklar, aile içi sorunlar nedeniyle yaşanan çatışmalar ve mali kısıtlılıklar olduğu belirtilmiştir (Ali & Soomar, 2019). Amerikan Psikoloji Birliği (APA, 1997; Akt. Üngüren & Ehtiyar, 2009) umutsuzluğun nedenlerini şu şekilde sıralamıştır;

1. Çeşitli nedenlere bağlı olarak kişinin etkinliklere uzun süre katılımının kısıtlanması ve bunun sonucunda ortaya çıkan yalnızlık,
2. fizyolojik olarak sağlığının bozulması
3. kişinin hayatında yaşadığı uzun süreli stres
4. kişinin kendisini bırakması, pes etme hali ve
5. soyut değerlere ve/ veya Tanrı'ya olan inancı kaybetmektir.

Umutsuzluk depresyon teorisine göre üç ayrı varsayımın umutsuzluk depresyonuna neden olduğu belirtilmiştir (Abramson, Alloy & Metalsky, 1989). Bunlar; a: travmatik olayları genel ve değişmez nedenlere bağlama eğilimi, b: yaşanan travmatik olayları olumsuz sonuç olarak algılama eğilimi ve c: travmatik olaylar olduğunda benlik hakkında olumsuz çıkarsamalarda bulunma eğilimidir. Bireylerde umutsuzluk, bir hastalık sonucunda ortaya çıkabileceği gibi, bir hastalık nedeni de olabilmektedir. Umutsuzluk duygusu, bireyin çevresinde gelişen olayları baş edilemez, çözülemez sorunlar olarak algılamasına ve bunun sonucunda bireyin geri çekilmesine neden olur. İlgisizlik (apati), suçluluk hissi, hüzün, karamsarlık ve umursamama gibi davranışlara neden olabilmektedir. Kişinin, iç kaynaklarını tükenmiş ya da tehdit altında olduğunu hissetmesi, çevreden bir desteğe ihtiyacı olduğunu

ifade eder. Kişi, yaşadığı olumsuz olayları üstesinden gelebileceği bir durum olarak algılayabilir ya da kader ve felaket olarak algılayıp bunu derinleştirerek umutsuzluğa dönüştürebilir (Bozkurt, 2004). Ayrıca umutsuzluğa yol açan faktörler arasında inanç kaybı, anlam yitimi, benliğin zayıflaması ve üretkenliğin kaybedilmesi de sayılabilir (Vatansever-Bayraktar & Girgin, 2019).

2.7.3. Umutsuzluk Belirtileri

Daha önce belirtildiği üzere umutsuzluk depresyonun bir alt kümesi olarak değerlendirilmiştir (Abramson, Metalsky & Alloy, 1989) ve umutsuzluk yaşayan bireylerde depresyondakine benzer bazı belirtiler görülebilmektedir. Umutsuzluk yaşayan bireylerde geleceğe dair önyargılı olumsuz düşünceler, hayatlarında anlamlı değişiklikler yapamayacaklarına dair çaresizlik hissi, anlamsızlık duygusu, yaşayacağı olumsuzlukların kaçınılmaz olduğuna dair düşüncelerin getirdiği güçsüzlük hissi ve ihtiyacı olan şeylere asla ulaşamayacağına dair düşünceler gibi belirtiler görülebilmektedir (Marchetti, 2019). Amerikan Psikoloji Birliği (APA, 1997; Akt. Üngüren & Ehtiyar, 2009) umutsuzluğun belirtilerini; karamsar içerikli konuşmalar, konuşmalarda olumsuz ifadeler, konuşmada azalma, edilgenlik hali, duyguların ifadesinde azalma, inisiyatif kullanmada azalma, çevresel uyaranlara karşı tepkilerde azalması, kendisiyle iletişime geçen, konuşmak isteyen kişiye karşı ilgisizlik, umursamaz ve aldırmaz tutumlar, iştahta azalma, uyku saatlerinde artma ya da azalma, uyku düzensizliği ve kişisel bakıma özen göstermemedir.

2.7.4. Ebeveynin Umutsuzluğu ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Aile içi uygulanan şiddetin birey üzerindeki psikolojik etkileri yaşanan şiddetin süresine, şekline, bireyin stresle baş etme tarzına göre değişiklik göstermektedir. Yaşanan şiddetin süresinin uzunluğu, bireyde çaresizlik, umutsuzluk, kendisini suçlama, özgüvenin azalması şeklinde kendini gösterir. Özellikle umutsuzluğun artması, hayat amaçlarının olmaması ya da

olsa dahi bu amaçlara nasıl ulaşabileceği konusunda kişiyi çaresizliğe düşürür (Şarlak, 2018). Her ne kadar birçok aile içi şiddet araştırmacısı, insan çaresizliğini, tekrarlanan hırpalanmanın anlaşılabileceği bir araç olarak kullanmış olsa da çok azı umutsuzluk teorisinin mantığını aile içi hırpalanma durumlarına uygulamıştır. Bu şaşırtıcıdır çünkü umutsuzluk kuramı, çaresizlik kuramındaki yetersizliklerin bir sonucu olarak geliştirilmiştir. Umutsuzluk teorisine göre, istismarlarının nedenini içsel, değişmez ve genel nedenlere bağlayan hırpalanmış kadınlar gelecekte olumsuz sonuçların ortaya çıkmasını beklerler. Bu tür olumsuz sonuç beklentileriyle ilişkili kusurlu algılar, üzgün ruh hali, düşük benlik saygısı ve kaygı gibi belirtileri içerir (Clements & Sawhney, 2000).

Literatür incelendiğinde konumuz olan ÇEŞ mağduru ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri ile ilgili sınırlı sayıda araştırma (Bell, 2018; Holt; 2011) yapıldığı görülmüştür. Araştırmalar daha çok aile içinde yaşanan şiddetin mağduru kadının (eş şiddeti) (Clements & Sawhney, 2000; Kısa, Zeyneloğlu & Verim, 2019; Şarlak, 2018) ve engelli çocuk sahibi ebeveynlerin (Akandere, Acar & Baştuğ, 2009; Avşaroğlu & Gilik, 2017; Padencheri & Russell, 2002; Vetrayan, Daud & Paulraj, 2013; Vural-Batık, 2012) umutsuzluk düzeylerine dairdir. Holt (2011)'un iki online paylaşım sitesinde ebeveynlerin ergen çocuklarından gördükleri şiddet deneyimlerini paylaştıkları mesajları söylem analizi yöntemiyle incelediği çalışmanın sonucuna göre, mağdur ebeveynlerin çocuktan ebeveyne şiddet ile baş etme konusunda çoğunlukla kendilerini umutsuz ve güçsüz hissettiğini tespit etmiştir. Bell (2018)'in çocuktan ebeveyne şiddet deneyimi ile ilgili 23 anne (%71,8), 4 baba (%12,5) ve 5 üvey baba (%15,6) tarafından online iletişim sitelerinde yazılmış 32 mesajını tematik analiz yöntemiyle incelendiği çalışmanın sonucuna göre, çocukları tarafından şiddete maruz kalan ebeveynlerde umutsuzluk, hayal kırıklığı ve çaresizlik gibi çok sayıda duygusal tepkinin olduğu bir duygusal kargaşa yaşadıkları tespit edilmiştir.

Kılıç ve Yıldız (2017)'ın yaptığı çalışmada, Kocaeli ilinde bulunan üç farklı kadın konukevinde kalan ve şiddet görmüş 79 kadının ilişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmalarının örseleyici stres, depresyon ve umutsuzluk düzeyleri ile olan ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre, ilişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmalar ve tüm alt etmenlerinin (zihin okuma, yakınlıktan kaçınma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi) örseleyici stres, depresyon ve umutsuzluk düzeyleri ile anlamlı olarak ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Şarlak (2018) şiddetsiz iletişim psiko- eğitim programının aile içi şiddet öyküsü olan annelerin umut duygusu ve stresle baş etme yöntemleri üzerine etkisini incelemek amacıyla aile içi şiddet geçmişi olan 30 anne örneklemi ile bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma sonucuna göre cinsel, fiziksel ve duygusal şiddete maruz kalma ile katılımcıların umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Clements ve Sawhney (2000)'in çalışmasında, umutsuzluk teorisi çerçevesinde kontrol yargılarının ve başa çıkma tarzının aile içi şiddete karşı duygusal tepkiler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. 12 aile içi şiddet kurumundan 70 hırpalanmış kadında şiddet, başa çıkma, disforik semptomlar ve umutsuzluk düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre, katılımcıların disfori bildirdikleri ancak umutsuzluk bildirmedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, artan disfori raporları, daha yüksek düzeyde kendini suçlama ve kaçınma ile başa çıkma ve daha düşük düzeyde sorun odaklı başa çıkma ile ilişkili olduğu, artan problem odaklı başa çıkma ise azalan umutsuzluk ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak bireyler hayatlarının herhangi bir anında olumsuz bir olay yaşayabilmekte ve bu olumsuz yaşantılarla yeterli baş etme stratejileri gösteremedikleri zaman umutsuzluğa kapılabilmektedirler. Bu durum aile içinde gerçekleşen ÇEŞ'e maruz kalan ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerinin değerlendirilmesini önemli hale getirmektedir.

2.8. Depresyon

2.8.1. Depresyon Kavramı

Depresyon kelimesinin kökeni Latince aşağı doğru bastırma, çökkünlük, bitkin, kederli, durgunlaştırmak, donuklaştırmak anlamına gelen "*depresus*" dur (Köknel, 2005). Çok eski çağlardan beri bilinen depresyon farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Depresyon için melankoli terimini ilk kullanan kişi olan Hipokrat, melankolinin nedenini kara safraya bağlamıştır. Depresyon, çökkünlük, üzüntülü ve bunaltılı duygu durumu, düşünme, konuşma, devinim ve fizyolojik işlevlerde yavaşlama ile birlikte değersizlik, isteksizlik, karamsarlık duygu ve düşünceleri barındıran bir sendrom olarak tanımlanmıştır (Öztürk & Uluşahin, 2008). Psikoloji sözlüğünde depresyon, bir ümitsizlik, karamsarlık, yetersizlik hissi, kendine güvenmeme, çaresizlik, değersizlik duygusu, basit nedenlerden dolayı suçluluk duyma veya kendini suçlama, sosyal yaşamdan izole olma, iştahta azalma veya aşırı yeme, uykusuzluk veya aşırı uyku, psikomotor heyecan veya yavaşlık, konsantrasyon yetersizliği, unutkanlık, neşesizlik, halsizlik, baş ağrısı gibi fiziksel yakınmalar, normalde keyif alınan etkinliklere veya genelde hayata karşı ilgisizlik, zevk alamama, aşırı durumlarda ölüm ve intihar düşünceleri vb. ile karakterize olan ruhsal bir çökkünlük olarak tanımlanmıştır (Budak, 2003). Depresyon, olağan ruh hali dalgalanmalarından ve günlük yaşamdaki zorluklara verilen kısa süreli duygusal tepkilerden farklıdır. Etkilenen kişinin büyük ölçüde acı çekmesine neden olan depresyon, kişinin iş, okul ve aile hayatındaki fonksiyonlarını olumsuz etkilemekte ve hatta en kötüsü intihara neden olabilmektedir (DSÖ, 2021).

2.8.2. Depresyon Belirtileri

Depresyon belirtileri bireyler arasında değişiklik gösterebilmektedir ancak bu belirtiler genellikle üzüntü ve umutsuzluk duygularını barındırmaktadır (Lotfaliany ve ark., 2019). Ancak depresyonun yanlış teşhisi yaygındır çünkü bazı hastalıkların semptomları depresyonun semptomlarıyla benzerlikler göstermektedir. Örneğin hipertiroidizmde

mutsuzluk duyguları, dikkatte azalma, yorgunluk gibi benzer semptomlar görülebilmektedir (Munro & Milne, 2020). Depresyon; çökkün duygudurumu, ilgi azlığı ve anhedoni, sıkıntı hissi, bunaltı (anksiyete), tahammülsüzlük, aşırı acı verecek olaylara bile duygusal olarak tepki verememe, dikkati odaklayamama, bellek, bilgi işleme süreci ve yürütücü işlevler gibi bilişsel bozukluklar, düşünce akışında yavaşlama, dikkat sorunları ve mutizm gibi klinik belirtilerle kendini gösterir. Depresyondaki bireylerin düşünce içeriğinde; suçluluk ve değersizlik düşünceleri, çevreyi ve geleceği olumsuz görme, gelecekle ilgili umutsuzluk düşünceleri, karar verme güçlüklüleri, hipokondriyak uğraşılar, takıntılı düşünceler, intihar düşünceleri görülmektedir. Bunlarla birlikte, enerji azlığı, yorgunluk halsizlik, iştah kaybı ve buna bağlı kilo kaybı, iştah artışı ve buna bağlı kilo artışı, cinsel istekte azalma, uyku bozuklukları ve sirkadien ritim bozuklukları gibi bedensel belirtiler görülebilir. Ayrıca psikomotor reterdasyon ve psikomotor ajitasyon gibi davranışsal belirtiler görülebilir (Çelik & Hocaoğlu, 2016). Bir depresif dönem, bireylerde görülen semptomların sayısına, şiddetine ve bireyin işlevselliği üzerindeki etkisine göre hafif, orta veya şiddetli olarak kategorize edilmektedir (DSÖ, 2021).

2.8.3. Depresyon Bozuklukları

DSM-5 tanı ölçütlerine göre depresyon bozuklukları, aşağıda belirtildiği gibi sekiz başlıkta sınıflandırılmıştır (Köroğlu, 2013).

- Yıkıcı duygudurum bozukluğu
- Majör depresyon bozukluğu
- Süregiden depresyon bozukluğu (distimi)
- Aybaşı öncesi disfori bozukluğu
- Madde/ilaç kaynaklı depresyon bozukluğu
- Başka bir sağlık durumuna bağlı depresyon bozukluğu

- Diğer belirtilen depresyon bozukluğu
- Tanımlanmamış depresyon bozukluğu

Yukarıda belirtilen depresyon bozukluklarının DSM-5 tanı ölçütleri aşağıda belirtilmiştir.

2.8.3.1. Yıkıcı Duygudurum Bozukluğu

DSM-5'e göre yıkıcı duygu durum bozukluğu tanı ölçütleri aşağıda verilmiştir:

A) Kişinin içinde bulunduğu duruma göre orantısız, sözel veya davranışsal şekilde ortaya çıkabilen tekrarlayıcı ve ağır öfke patlamaları.

B) Öfke patlamaları kişinin gelişim düzeyiyle tutarsızdır.

C) Öfke patlamaları haftada 3 ya da 4 defa ortaya çıkar

D) Bu öfke neredeyse her gün yaşanmakta olup, çabuk öfkelenme veya kızgınlık gösterme şeklindedir ve kişinin bu durumu çevresi tarafından gözlenebilir.

E) A-D tanı kriterleri 12 ay veya 12 aydan daha uzun bir süredir vardır. Bu süre zarfında A-D tanı kriterlerinde belirtilen semptomların olmadığı 3 ay ya da daha uzun bir süre olmamıştır.

F) A ve D tanı kriterleri kişinin ev, okul ve akran çevresi gibi ortamlarından en az ikisinde mevcuttur ve bu ortamların en az birinde ağır bir şekilde kendini gösterir.

G) Bu tanı 6 yaşından önce ve 18 yaşından sonra konmamalıdır.

H) Kişiden elde edilen bilgilere göre A-E tanı kriterlerinin başlangıç yaşı 10 yaşından daha öncedir.

İ) Mani veya hipomani döneminin tanı kriterlerinin tam karşılandığı bir günden daha uzun süren bir dönem hiç görülmemiştir.

J) Görülen bu davranışlar sadece majör depresyon döneminde ortaya çıkmaz ve başka bir ruhsal bozuklukla daha iyi açıklanamaz.

K) Bu belirtiler, madde kullanımı veya farklı bir tıbbi durumun fizyolojik etkileriyle daha iyi açıklanamaz.

2.8.3.2. Majör Depresyon Bozukluğu

DSM-5'e göre majör depresyon bozukluğu tanı ölçütleri aşağıda verilmiştir

Not: Başka bir sağlık durumu kaynaklı semptomlar dahil edilmez.

A) *Aşağıdaki belirtilerden en az beşinin (ya da daha çoğunun) aynı iki haftalık dönem boyunca bulunması gerekir ve önceki işlevsellik düzeyinde büyük oranda bir değişiklik olmuştur. Bu belirtilerden en az biri "çökkün duygudurum" ya da "ilgi yitirme" ya da "zevk alamamayı" kapsamalıdır.*

1. *Günün büyük bir bölümünde çökkün duygu durumu*
2. *Günün büyük bölümünde tüm yapılan etkinliklere karşı ilgide azalma ve zevk alamama*
3. *Beslenme davranışlarında bozulma, çok kilo verme veya alma*
4. *Uykusuzluk çekme ya da aşırı uyuma*
5. *Ajitasyon ya da yavaşlama*
6. *Bitkinlik ya da içsel enerjinin kalmaması (enerji düşüklüğü)*
7. *Değersizlik ve aşırı ya da uygunsuz suçluluk duyguları*
8. *Odaklanmakta güçlük çekme, kararsızlık yaşama*
9. *Yineleyici ölüm ya da intihar düşünceleri*

B) *Bu semptomlar klinik açıdan önemli bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki veya önemli diğer alanlarda işlevselliğin bozulmasına neden olur.*

C) *Bu dönem, madde kullanımı veya farklı bir tıbbi durumun fizyolojik etkileriyle daha iyi açıklanamaz.*

2.8.3.3. Süregiden Depresyon Bozukluğu (Distimi)

Süregiden Depresyon Bozukluğu DSM-4'te tanımlanmış süreğen depresyon bozukluğu ile distimi bozukluğunun bir sentezidir.

DSM-5'e göre süregiden depresyon bozukluğu tanı ölçütleri aşağıda verilmiştir:

A) *Kişinin dile getirdiği ya da çevresi tarafından gözlemlenen, e az 2 yıl süreyle çoğu günün büyük bir kısmında devam eden çökkün duygu durum bulunmaktadır.*

Not: Çocuk ve ergenlerde kolay sinirlenen bir duygu durum olabilir ve bu dönem en az 1 yıl olmalıdır.

B) *Kişi depresyondayken aşağıdaki belirtilerin minimum ikisinin varlığı:*

1. *İştahta azalma ya da çok yeme*
2. *Uyku sorunları (uykuya dalamama ya da aşırı uyku)*
3. *Enerji düşüşü ya da yorgunluk*
4. *Dikkat toplamada güçlükler ya da karar vermede zorlanma*
5. *Benlik saygısında azalma*
6. *Umutsuzluk duyguları*

C) *Süregiden depresyon bozukluğun 2 yıllık süresinde (çocuk ve ergenlerde 1 yıllık süre), 2 aydan daha uzun bir süre A ve B tanı ölçütlerinde belirtilen semptomların olmadığı olmamıştır.*

D) *İki yıl süreyle yeğin depresyon tanı kriterleri sürekli olarak bulunabilir.*

E) *Mani ya da hipomani dönemi hiçbir zaman geçirilmemiştir ve siklotimik bozukluğu tanı kriterleri hiçbir zaman karşılanmamıştır.*

F) *Süregiden depresyon bozukluğu şizoafektif bozukluk, şizofreni ve sanrılı bozukluk ile daha iyi açıklanamaz.*

G) *Bu belirtiler, madde kullanımı veya farklı bir tıbbi durumun fizyolojik etkileriyle daha iyi açıklanamaz.*

H) *Yeğin depresyon bozukluğunun ortaya çıkışı şizoafektif bozukluk, şizofreni ve sanrılı bozukluk ile daha iyi açıklanamaz.*

İ) *Bu semptomlar klinik açıdan önemli bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki veya önemli diğer alanlarda işlevselliğin bozulmasına neden olur.*

2.8.3.4. Aybaşı Öncesi Disfori Bozukluğu

DSM-5'e göre aybaşı öncesi disfori bozukluğu tanı ölçütleri aşağıda verilmiştir:

A) *Aybaşı (adet) döngülerinin çoğunda, aybaşı dönemi öncesindeki son hafta 5 veya daha fazla semptom bulunmalıdır, aybaşının başlamasından birkaç gün sonra iyileşme başlar ve adet döneminden bir hafta sonra semptomlar çok azalır.*

B) *Aşağıdaki belirtilenlerin biri ya da daha fazlası bulunmalıdır.*

1. *Belirgin duygu değişimleri (örn. Duygudurumda dalgalanmalar; ani şekilde üzüntülü hissetme ya da reddedilmeye karşı artmış hassasiyet)*
2. *Çabuk kızma, öfkelenme ve kişiler arası çatışmalarda artış*
3. *Belirgin depresif duygudurum, umutsuzluk duyguları ya da kendini küçümseme*
4. *Belirgin anksiyete, gerginlik ve/veya sinirli olma*

C) *B tanı ölçütündekiler ile birlikte toplam 5 belirti olacak şekilde aşağıdaki belirtilerden biri ya da daha fazlası bulunmalıdır.*

1. *Gündelik etkinliklere karşı ilgide azalma*
2. *Odaklanma zorlukları*
3. *Azalan enerji veya çabuk yorulma*
4. *Yemek yemeye karşı ilgide değişiklikler, iştahta azalma veya artma.*
5. *Uyku sorunları*
6. *Bunalmıştık veya kontrolü kaybetmişlik hissi*
7. *Göğüslerde oluşan duyarlılık veya şişme, kas ağrıları ya da kilo alma gibi fiziksel belirtiler*

Not: A-C tanı kriterlerindeki belirtiler bir önceki yılın adet döngülerinin çoğunda bulunmuş olmalıdır

D) *Bu belirtiler klinik olarak belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki veya önemli diğer alanlarda işlevselliğin bozulmasına neden olur.*

E) Aybaşı öncesi disfori bozukluğu, majör depresyon bozukluğu, panik bozukluğu, süregiden depresyon bozukluğu ya da kişilik bozukluğu gibi diğer bir bozukluğun semptomlarının şiddetlenmesi değildir.

F) A tanı ölçütü, en az iki semptomlu döngü sırasında ileriye dönük günlük derecelendirme ile doğrulanmalıdır.

G) Bu belirtiler, madde kullanımı veya farklı bir tıbbi durumun fizyolojik etkileriyle daha iyi açıklanamaz.

2.8.3.5. Maddenin/İlacın Neden Olduğu Depresyon Bozukluğu

DSM-5'e göre maddenin/ilacın neden olduğu depresyon bozukluğu tanı ölçütleri aşağıda verilmiştir:

A) Çökkün duygudurum, bütün etkinliklere karşı ilgide azalma veya bunlardan zevk almama durumunun varlığı

B) Alınan kişisel bilgilerden, muayeneden ya da laboratuvar inceleme sonuçlarından edinilen kanıtlar 1 ve 2'nin varlığını gösterir

1) A tanı ölçütündeki semptomlar, madde yoksunluğu sırasında veya az bir süre sonrasında veya bir ilaç alımından sonra ortaya çıkmıştır

2) Söz konusu madde veya ilaç A tanı ölçütündeki semptomları ortaya çıkarabilir

C) Bu bozukluk, maddenin/ilacın neden olmadığı bir depresyon bozukluğu ile daha iyi açıklanamaz

D) Bu bozukluk sadece deliryumun gidişi esnasında ortaya çıkmamıştır

E) Bu bozukluk klinik olarak belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki veya önemli diğer alanlarda işlevselliğin bozulmasına neden olur.

2.8.3.6. Başka Bir Sağlık Durumuna Bağlı Depresyon Bozukluğu

DSM-5'e göre başka bir sağlık durumuna bağlı depresyon bozukluğu tanı ölçütleri aşağıda verilmiştir:

A) *Çökkün duygudurum, bütün etkinliklere karşı ilgide azalma veya bunlardan zevk almama durumunun varlığı*

B) *Öykü, fiziki muayene ve laboratuvar sonuçları, bu bozukluğun başka bir tıbbi durumun doğrudan etkisiyle ortaya çıktığını gösterir.*

C) *Bu bozukluk farklı bir ruhsal bozukluk ile daha iyi açıklanamaz.*

D) *Bu bozukluk sadece deliryumun gidişi sırasında ortaya çıkmamıştır.*

E) *Bu bozukluk klinik olarak belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki veya önemli diğer alanlarda işlevselliğin bozulmasına neden olur.*

2.8.4. Depresyon Bozukluklarının Etiyolojisi

Depresyon bozuklukları, sosyal, psikolojik ve biyolojik faktörlerin karşılıklı etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Olumsuz yaşam olayları (işsizlik, yas, travmatik olaylar) yaşayan kişilerin depresyon geliştirme olasılığı daha yüksektir ve yaşanan fiziksel sağlık sorunları da depresyonu tetikleyebilmektedir. Örneğin, kardiyovasküler hastalıklar bireyin depresyon yaşamasına neden olduğu gibi bunun tam tersi de olabilmektedir (DSÖ, 2021). Depresyonun etiyolojisi çeşitlidir ve bir bireyin genetik, travma geçmişi, anksiyete, bilişsel, sosyo-davranışsal ve nörokimyasal yönleri ile ilişkili çok yönlü bir dizi faktörü kapsamaktadır (Kong, 2019). Depresyon bozukluğunun ortaya çıkışında ebeveyn kaybı, eş kaybı ve işsizlik gibi çevresel faktörler etkili olmaktadır ve depresyonun ilk hastalık dönemi kişinin yaşadığı bir olay neticesinde tetiklendiği belirtilmektedir (Yazıcı & Çakır, 2009). Ayrıca depresyon bozuklukların tek başına belirli bir kişilik tipi ile ilişkili olmadığı, bireye ait stresörler ile biyolojik faktörlerin etkileşimi sonucunda tüm kişilik tiplerinde ortaya çıkabileceği düşünülmüştür (Yazıcı & Çakır, 2009). İkizlerle yapılan çalışmalar yetişkinlerde majör depresyonun riskinin yaklaşık üçte birinin bireyler arasındaki genetik farklılıklardan kaynaklandığını göstermektedir. Benzer şekilde, birinci derece akrabasında depresyon olanlarda majör depresyon gelişme riskinin yaklaşık 2,5-3 kat arttığı belirtilmektedir

(National Research Council, 2009). Sullivan, Neale ve Kendler (2000)'in genetik özellikler ile majör depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla aile ve ikiz örneklemleri ile yapılmış araştırmaları inceledikleri meta-analiz çalışması sonucuna göre, majör depresif bozukluk riskindeki bireysel farklılıkların yaklaşık %40'ının genetik faktörlerle açıklanabileceği bulunmuştur. Yapılan bazı çalışmalar çocukluk çağı travmatik yaşantılara maruz kalma ile yetişkinlik döneminde depresyon gelişimi arasında ilişki olduğunu göstermiştir (Chapman ve ark., 2004; Herzog & Schmahl, 2018; Kim ve ark., 2021). Bununla beraber benlik saygısı düşük, strese kolayca kapılan veya karamsar kişilik özellikleri ve şiddete, ihmale, istismara veya yoksulluğa maruz kalmak gibi çevresel faktörlerin kişileri depresyona karşı daha savunmasız hale getirdiği öne sürülmüştür (Torres, 2020).

2.8.5. Depresyon Bozukluklarının Epidemiyolojisi

Depresyon dünya çapında yaygın bir sağlık sorunudur ve yetişkinler arasında %5.0 ve 60 yaşından büyük yetişkinler arasında ise %5.7 olmak üzere dünya nüfusunun yaklaşık %3.8'ini etkilemektedir. Dünyada yaklaşık 280 milyon kişide görülen depresyon, özellikle tekrarlayan orta ve ağır şiddetli depresyon ciddi bir sağlık sorunu haline gelebilmektedir. Kişilerin büyük ölçüde acı çekmesine, okul, iş ve aile hayatının olumsuz etkilenmesine neden olan depresyon intihara yol açabilmektedir. Her yıl dünyada 700 000'den fazla insan intihar nedeniyle ölmektedir ve 15-29 yaşındakiler arasında dördüncü sıradaki ölüm nedenidir (DSÖ, 2021). Türkiye Kronik Hastalık Sıklığı Araştırması'na göre Türkiye'de depresyon görülme sıklığının toplamda %9.3 olduğu ve kadınlarda (13.1) bu oranın erkeklere (%5.0) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Ünal ve ark., 2013). Topuzoğlu ve arkadaşları (2015) İzmir'de 15-64 yaş aralığında 4011 kişilik örneklem ile subklinik ve majör depresif bozukluk prevalansını değerlendirmek amacıyla yaptıkları kesitsel çalışmanın sonucuna göre majör depresif bozukluğun bir yıllık yaygınlığının %8.2 olduğu, bu yaygınlığın kadınlarda (%11) erkeklere (%4.4) göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Gutiérrez-Rojas ve arkadaşları (2020) majör depresif bozukluğun epidemiyolojisi hakkında güncel veriler elde etmek amacıyla PubMed ve MEDLINE veri tabanlarını tarayarak 2001-2018 yılları arasında yayınlanmış makaleleri incelemişlerdir. Toplam 63 makalenin incelendiği bu araştırmanın sonucuna göre majör depresif bozukluğunun yaşam boyu yaygınlığı %2 ile % 21 arasında değiştiği tespit edilmiştir. ABD'de yapılan 2020 Ulusal Uyuşturucu Kullanımı ve Sağlık Araştırması (2020 National Survey on Drug Use and Health [NSDUH]) verilerine göre 21 milyon yetişkinin en az bir majör depresif dönem geçirdiği ve bu sayının tüm ABD'li yetişkinlerin %8.4'ünü temsil ettiği belirlenmiştir. Ayrıca kadınlarda (%10.5) majör depresyon prevalansı erkeklere (%6.2) göre daha yüksek olduğu ve majör depresyon geçiren yetişkinler içindeki yaygınlığın 18-25 yaş arası bireylerde (%17.0) en yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (NSDUH, 2021). de la Torre ve arkadaşları (2021) İngiltere'de depresif belirtilerin ve olası depresif bozukluğun yaygınlığını değerlendirmek amacıyla 2014 Avrupa Sağlık Mülakat Anketine (European Health Interview Survey of 2014) katılan 17152 kişilik temsili örneklemden elde edilen verilerin analiz edildiği çalışmanın sonucuna göre depresif belirtilerin yaygınlığı, hafif depresif belirtiler %11.3 ile şiddetli belirtiler %3.3 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ayrıca olası depresif bozukluk prevalansının %7.5 olduğu ve 45-59 yaşındakilerde 16-29 yaşındakilere kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur. Avustralya İstatistik Bürosu'nun (Australian Bureau of Statistics [ABS]) yaptığı Ulusal Sağlık Araştırma Anketi'nden (National Health Survey 2017-2018) elde edilen verilere göre, Avustralya'da her 10 kişiden birinde (%10.4) depresyon veya depresyon belirtilerinin olduğu tespit edilmiştir (ABS, 2018). Ayrıca majör depresyonun bir yıllık yaygınlık oranı Kanada'da %5.5 (Patten ve ark., 2015) ve Finlandiya'da %7.4 (Markkula ve ark., 2015) olduğu tespit edilmiştir. Depresyonun epidemiyolojisiyle ilgili yapılan araştırmalarda genel olarak varılan ortak sonuç ise,

depresyonun yaygınlığının ve sıklığının kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek olduğu şeklindedir (Çelik & Hocaoğlu, 2016).

2.8.6. Ebeveyn Depresyonunun Aile İşlevselliği ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Araştırmalar genellikle ebeveyn depresyonunun çocuklar üzerindeki olumsuz sonuçlarına odaklanmıştır. Ebeveyn depresyonu ile çocuğun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış sorunları arasındaki ilişkiyi inceleyen büyüyen bir literatür bulunmaktadır (Hoffman, Crnic & Baker, 2006; Lim ve ark., 2011; Maughan ve ark., 2007). İçselleştirme davranışları tipik olarak depresyon, çekingenlik, anksiyete, öğrenme ve dikkat gibi problemleri ifade ederken, dışsallaştırma ise sözel şiddet, kavga etmek, saldırganlık gösterme ve yıkıcı davranışları ifade etmektedir (Barnett, Miller-Perrin & Perrin, 2005; Garnefski ve ark., 2005). Ebeveyn depresyonu, çocuklarda psikopatoloji ve gelişim sorunları için risk faktörü olarak değerlendirilmiş ve bu riskin çocuğa iletilmesi için dört ana yol bulunduğu belirtilmiştir. Bunlar; kalıtım, sinir düzenleyici sistemlerde işlevsizlik, depresyonla ilişkili olumsuz davranışların ve bilişlerin deneyimi ve etkileri, çevresel strese maruz kalmadır (Goodman & Gotlib 1999). Depresyon, ebeveynlik süreçlerini, evlilik ve sosyal ilişkileri, beslemek ve sürdürmek için gerekli olan motivasyonu ve enerjiyi aşındırmaktadır. Depresyonun kişisel işlevsellik üzerinde olumsuz etkilerinin yanında depresyonda olan kişi ile beraber yaşayanlar için de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Depresif ebeveynlerin çocukları akademik ve sosyal ilişkilerinde zorluk yaşama konusunda risk altındadırlar ve depresif ebeveynler, ebeveynlik ve evlilikteki rollerini etkili bir şekilde yerine getirmekte zorluk çekerler (National Research Council, 2009).

Hammen (2009), ebeveyn depresyonunun çocuklar üzerindeki uzun vadeli etkilerine bakmak için tasarlanmış bir dizi boylamsal araştırmayı gözden geçirdiği araştırmasında,

depresif ebeveynlerin çocuklarında depresyon, anksiyete bozuklukları, sosyal ve akademik sorunlar, fiziksel problemler, içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları ve madde bağımlılığı oranlarının, depresyonda olmayan ebeveynlerin çocuklarına göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde, içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarını inceleyen başka bir çalışma, anne ve babadaki yüksek düzede depresif belirtilerin, çocuklarda daha yüksek düzeyde içselleştirme davranışlarıyla ilişkili olduğunu bulmuştur (Gross ve ark., 2008). Çeşitli anksiyete bozuklukları olan ve olmayan majör depresyonlu ebeveynlerin çocuklarının (6-17 yaş arası), normal kontrol grubunun çocukları ile karşılaştırıldığı bir çalışmada, ebeveynlerdeki depresyonun çocuklardaki depresyon riskini artırdığı tespit edilmiştir (Weissman ve ark., 1984). Lim ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında, ebeveynin depresif belirtileri, aile süreci (ebeveynler arası olumsuzluk ve olumsuz ebeveynlik davranışı), çocuğun içselleştirme semptomları ve astım hastalığı aktivitesi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmaya 7-17 yaşları arasındaki 116 astımlı çocuk, anneleri ve babaları ile birlikte katılmıştır. Yapısal eşitlik modellemesinin sonuçları, ebeveynler arası olumsuzluğun ve olumsuz ebeveynlik tutumlarının, ebeveyn depresif belirtiler ile çocuğun duygusal ve fiziksel işlev bozukluğu arasında aracı etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, baba ve annedeki depresif belirtilerin, olumsuz aile süreçlerinde farklı yollar aracılığıyla rol oynadığı görülmüştür. Pietikäinen ve arkadaşlarının (2020) anne ve babaların depresif belirtileri ile 2 ve 5 yaşlarındaki çocukların duygusal sorunları arasındaki ilişkiyi inceledikleri boylamsal araştırmanın sonucuna göre her iki yaş gurubunda da ebeveyn depresif belirtileri ile çocuklardaki duygusal sorunların ilişkili olduğu, anneleri veya her iki ebeveyni depresif belirtiler gösteren çocukların her iki ebeveyni veya babası depresif belirtiler göstermeyen çocuklara göre daha yüksek oranda içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları olduğu tespit edilmiştir. Ivanova, Achenbach ve Turner (2022)'in ebeveyn depresyonu ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları arasındaki ilişkiyi inceleyen 2009-2020

yılları arasında yayınlanan 112 çalışmayı inceleyerek yaptıkları meta-analiz çalışması sonucuna göre, hem kesitsel hem de boylamsal analizlerde ebeveyn depresyonu ile çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının anlamlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Ebeveyn depresyonunu araştıran araştırmacıların çoğunun anne depresyonuna odaklandıkları görülmektedir. Her iki cinsiyet açısından genetiksel yatkınlık olarak bir fark olmamasına karşın, depresyon prevalansı kadınlarda erkeklere göre iki kat daha fazladır (Ford & Erlinger 2004; Kendler & Prescott, 1999; NSDUH, 2021; Sloan & Sandt, 2006; Ünal ve ark., 2013). Genetik kırılganlık anlamında bir fark olmasa da kadınların erkeklere kıyasla daha fazla sayıda ve şiddette stresli yaşam olayları yaşama olasılığı daha yüksek olduğu için depresyonun kadınlarda daha yüksek olabileceği belirtilmiştir (Cohen, Murphy & Prather, 2019; Sloan & Sandt, 2006). Kadınlardaki üreme döngüsü olayları ve menopoz geçişi sırasındaki östrojen seviyesindeki şiddetli dalgalanmaların, kadınların depresyonu erkeklere göre daha yüksek oranda yaşamalarındaki etkili faktörlerden biri olduğu belirtilmiştir (Wharton ve ark., 2012). Ayrıca kadınların sosyal statü ve toplumsal cinsiyet rollerine (çocuk bakımı, ev işleri, iş hayatına katılım vb.) bağlı olarak stresli yaşam olaylarına daha fazla maruz kaldıkları ve buna bağlı olarak erkeklere göre deha yüksek oranda depoysan yaşadıkları belirtilmiştir (Mayor, 2015; Piccinelli & Wilkinson, 2000). Goodman ve arkadaşlarının (2011) annelerin depresyonu ile çocukların davranış sorunları veya duygusal işlevleri arasındaki ilişkinin gücünü incelemek amacıyla 193 çalışmanın meta analizini yaptıkları çalışmanın sonucuna göre anne depresyonu, çocuklardaki içselleştirme, dışsallaştırma ve genel psikopatoloji ve olumsuz duygulanım/davranışlar ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Yapılan bir dizi ampirik çalışma, depresif annelerin çocuklarının sosyal alanda bozulmalar, davranış sorunları, içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları açısından artan risk altında olduklarını ortaya koymuştur (Cummings & Davies, 1994; Gelfand & Teti, 1990;

Gotlib 1999; Kim-Cohen ve ark., 2005; Luoma ve ark., 2001).Araştırmalar, özellikle depresif annelerin çocuklarının, saldırganlık ve uyumsuzluk dahil olmak üzere davranış sorunları sergileme riskinin daha yüksek olduğunu bulmuştur (Beardslee, Versage & Gladstone, 1998; Downey & Coyne, 1990; Gelfand & Teti, 1990; Lieb ve ark., 2002). Daha yakın zamanlarda hem anne hem de baba depresyonunun çocuk depresyonu üzerindeki etkileri benzer çalışmalarda incelenmiştir. Sonuçlar genel olarak anne etkisinin yanı sıra baba etkisini de desteklemektedir, ancak çoğu çalışmada anne etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir (Hammen, 2009). Ayrıca, depresif annelerin çocuklarının yaşadığı bozulma türünün yaşlara ve gelişim evrelerine göre değişiklik gösterdiği bulunmuştur. Daha küçük çocukların ebeveyn-çocuk bağlanma ve uyum sorunları yaşamaları daha olasıyken, daha büyük çocukların akranları ve öğretmenleri ile kişilerarası zorluklar yaşaması ve okul başarısı ile ilgili sorunlar geliştirmesinin daha olası olduğu belirtilmiştir (Gelfand & Teti, 1990).

Literatürde babalardaki depresif belirtiler ile çocuk psikopatolojisi arasında ilişki olduğuna dair araştırmalar artsa da baba depresyonunun çocuklarda görülen semptomlar üzerinde rol oynadığını gösteren çok az kanıt mevcuttur (Kane & Garber, 2009). Baba-çocuk çatışmasının, babaların depresif belirtileri ile çocuğun dışsallaştırma ve içselleştirme belirtileri arasındaki ilişkideki aracı rolünü test etmek için yapılan bir araştırma, depresyon öyküsü olan ve olmayan babaya sahip 81 aileden, baba, anne ve çocukların dahil edildiği bir çalışma grubuyla yürütülmüştür. Araştırma sonucuna göre, babalardaki depresif belirtiler ile çocukların dışsallaştırma ve içselleştirme belirtileri ve baba-çocuk çatışması arasında ilişki olduğu bulunmuştur (Kane & Garber, 2009). Benzer şekilde, Jacob ve Johnson (1997) klinik bir örneklemle yapmış oldukları çalışmalarında, babanın depresif belirtilerinin ve tanılarının, çocukların dışsallaştırma ve içselleştirme belirtilerine ilişkin raporlarıyla ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu sonuçlar, ebeveyn depresyonunun çocuk psikopatolojisi üzerindeki olumsuz kişilerarası sonuçlarının sadece annelerle sınırlı olmayabileceğini göstermektedir. Wilson ve

Durbin (2010)'nin baba depresyonunun babaların olumlu ve olumsuz ebeveynlik davranışları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, yayımlanmış ve yayımlanmamış 28 çalışmayı inceleyerek yaptıkları meta analiz çalışmasının sonucuna göre baba depresyonunun, ebeveynlik üzerinde önemli etkilerinin olduğu, depresif babaların azalmış pozitif ve artmış olumsuz ebeveynlik davranışları gösterdiği bulunmuştur. Sweeney ve MacBeth'in (2016) baba depresyonunun çocuk ve ergenlerin duygu ve davranışları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Medline, EMBASE, PsycINFO ve Google Scholar'da tarama yaparak 21 araştırmayı inceledikleri çalışmanın sonucuna göre baba depresyonunun, çocukların ve ergenlerin duygusal gelişimleri ve davranış sorunları üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca aile sistemleri perspektifi, bir ebeveynin ruhsal durumunun ve ebeveynlik uygulamalarının diğer ebeveynin çocuk ile olan ilişkisini de etkilediğini belirtmektedir. Bu bakış açısından hareketle babanın depresif ruh halinin, annenin duygusal durumu üzerindeki etkisi yoluyla annenin çocuklara yönelik davranışlarını etkilediği belirtilmektedir (Lunkenheimer ve ark., 2021).

Yapılan araştırmalar genel olarak ebeveyn depresyonunun çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini destekler niteliktedir (Cummings & Davies, 1994; Gelfand & Teti, 1990; Jacob & Johnson, 1997; Kane & Garber, 2009; Kim-Cohen ve ark., 2005). Etki yönünün genellikle ebeveynden çocuğa olduğu varsayılır, ancak çok az çalışma çocuktan ebeveyne etkileri ele almıştır (Hanington, Ramchandani & Stein, 2010). Avon Boylamsal Ebeveynler ve Çocuklar Çalışması (ALSPAC) (n = 14663) isimli geniş kohort çalışmasında, anne ve babanın depresif belirtileri ile çocuk mizacı arasındaki ilişki araştırılmış ve bu bağlamda herhangi bir etkinin yönü belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre, anne ve babadaki depresif belirtilerin zor çocuk mizacına etki ettiği, babadan çocuğa etkileri yalnızca erkek çocuklarda anlamlı olduğu ve çocuk mizacının ebeveyn üzerindeki etkileri ile ilgili kanıtların çok sınırlı olduğu belirlenmiştir (Hanington, Ramchandani & Stein, 2010). Bununla beraber hem

anneden çocuğa hem de çocuktan anneye etkilerin önemli olabileceğine dair bazı kanıtlar da vardır. Zor mizaçlı bebeklerin annelerinin daha fazla depresyon riski altında olduğu tespit edilmiştir (Murray ve ark., 1996a, 1996b; Whiffen & Gotlib, 1989). ÇEŞ'in ebeveynler üzerindeki etkilerine dair araştırmalar ise sınırlıdır. ÇEŞ mağduru ebeveynlerde stres, depresyon, anksiyete, intihar düşünceleri, fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları, iş ve mali konularında zorluklar ile sosyal ve aile ilişkilerinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013; Home Office, 2015).

Genel olarak, doktora tez çalışmamızla ilgili mevcut literatür incelendiğinde ebeveyn depresyonu, ebeveyn depresyonun çocuk üzerinde etkisi ve çocuğa ait özelliklerin ve davranışların ebeveyn depresyonuna etkisi şeklinde iki uçlu bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Yapılan birçok araştırma ebeveyn depresyonunun çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları (Gross ve ark., 2008; Hoffman, Crnic & Baker, 2006; Ivanova, Achenbach & Turner, 2022; Lim ve ark., 2011; Maughan ve ark., 2007; Pietikäinen ve ark., 2020; Sweeney & MacBeth, 2016) ve anne/babaların ebeveynlik uygulamaları üzerindeki olumsuz etkileri (Lunkenheimer ve ark., 2021; Wilson & Durbin, 2010) ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca çocukların zor mizaç özellikleri (Hanington, Ramchandani & Stein, 2010; Murray ve ark., 1996a, 1996b; Whiffen & Gotlib, 1989) ve çocuktan ebeveyne şiddet davranışları (Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013; Home Office, 2015) gibi faktörlerin ebeveyn depresyonu üzerinde etkili olduğu bildirilmiştir. Sonuç olarak çocuktan ebeveyne şiddet ile ebeveyn depresyonu arasındaki ilişkinin ele alınması üzerinde durulması gereken önemli bir nokta olarak değerlendirilmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu doktora tez çalışması, genel tarama modellerinden *"ilişkisel tarama modeli"*ne uygun olarak yapılandırılmıştır. Genel tarama modelinde, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tamamı ya da ondan alınacak bir grup ya da örneklem üzerinde taramalar yapılmaktadır. İlişkisel tarama modeli ise, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığı ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri olarak tanımlanmıştır (Karasar, 2012). Metodolojik açıdan çalışmamızdaki temel değişkenler arasındaki istatiksel ilişkileri belirlemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmamızın evreni, İstanbul'da yaşayan 12-18 yaş aralığında en az bir çocuk sahibi olan tüm anne ve babalardır. Çalışmamızın örneklemini ise İstanbul'da yaşayan 12-18 yaş aralığında en az bir çocuk sahibi 260 anne ve 200 baba olmak üzere toplam 460 ebeveyn oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde kolayda örnekleme (*convenience sampling)* yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme, ana kütle içerisinden seçilecek örnek kesimin araştırmacı tarafından belirlendiği tesadüfî olmayan örnekleme yöntemidir. Kolayda örneklemede veriler, ana kütleden en rahat, hızlı ve ekonomik şekilde toplanır (Coşkun, Altunışık & Yıldırım, 2017; Malhotra, 2004). Çalışmamızın veri toplama süreci 2020 Şubat-2022 Mart tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kişisel bilgi ve aile dinamikleri formu, ebeveyne yönelik şiddet davranışları görüşme formu ve ölçeklerden oluşan veri toplama araçları basılı halde katılımcılara verilerek doldurmaları istenmiştir. Ancak veri toplama sürecinin ilerleyen aşamasında gelişen Covid-19 pandemisi sebebiyle Haziran 2021'den sonra veri toplama araçları online platforma aktarılmıştır. Çalışmamız kapsamında toplamda 475 kişiye (156

basılı, 319 online form) ulaşılmış olup formlardaki hatalı kodlamalar ve eksiklikler nedeniyle 15 kişilik veri analiz sürecine dahil edilmemiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış Kişisel Bilgi ve Aile Dinamikleri Formu, Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formu (EYŞDGF), Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) C Formu, Beck Depresyon Envanteri (BDE), Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) ve Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi ve Aile Dinamikleri Formu

Kişisel Bilgi ve Aile Dinamikleri Formu, araştırmanın amaçları doğrultusunda 34 soruyu kapsamakta olup; 1-11 arasındaki maddeler katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, doğum yeri, aylık geliri, sahip olunan çocuk sayısı gibi sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler, 12-34 arasındaki maddeler ise çocuklarda görülen madde kötüye kullanımı, saldırgan davranışlar, psikiyatrik bir tanısının olup olmaması, okul hayatında disiplin cezası alıp almadığı, çevresine karşı şiddet davranışlarının olup olmadığı gibi çocuklara ait bilgiler ve katılımcıların çocukları ile ilişkilerine dair soruları içermektedir.

3.3.2. Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formu (EYŞDGF)

EYŞDGF, Contreras, Bustos-Navarrete & Cano-Lozano (2019)'nun çocuktan ebeveyne şiddet davranışlarını ölçmek amacıyla çocuklara uygulamak üzere geliştirdikleri Çocuktan Ebeveyne Şiddet Anketi (Child-to-parent Violence Questionnaire [CPV-Q]) çalışması temel alınarak ebeveynlere uygulanmak üzere oluşturulmuştur. EYŞDGF 25 ifadeden oluşmaktadır ve ebeveynlerin çocukları tarafından gördükleri şiddet davranışlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Likert tipi hazırlanmış bu görüşme formu, çocuğun ebeveynine yönelik gösterdiği psikolojik (16 madde), ekonomik (5 madde) ve fiziksel şiddet (4 madde) davranışları ile ilgili ifadeleri içermektedir. Görüşme formunda; "*size küfretti*", "*Size vuracağı*

konusunda tehdit etti", "*Sizi korkutmak için tehditler savurdu, örneğin intihar edeceğini veya kötü bir şey yapacağını söyledi*", "*Size tekme attı*", "*Ekonomik anlamda karşılayamayacağınızı bilmenize rağmen sizden istediği şeyi almanız konusunda ısrarcı oldu" vb.*) gibi ifadeler bulunmaktadır. Katılımcılardan bu ifadelere ne düzeyde katıldıklarını "*1: Asla, 2: Nadiren (Yılda bir ila üç kez), 3: Arada bir (Yaklaşık ayda bir kez), 4: Sık sık (Yaklaşık olarak haftada bir kez) 5: Neredeyse her gün*" şeklinde belirtmeleri istenmiştir.

3.3.3. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

ABTÖ, Özyürek (2018) tarafından geliştirilmiş ve üç alt boyuttan (Demokratik Tutum, Baskıcı ve Otoriter Tutum, Aşırı Hoşgörülü Tutum) oluşan ölçek sırası ile 13, 10, 12 olmak üzere 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert tipi ölçektir ve anne ve babalardan kendileri için en uygun seçeneği işaretlemesi beklenir. Maddeler *"Tamamen katılıyorum*" için 5 puan, "*Katılıyorum*" için 4 puan, "*Kısmen katılıyorum*" için 3 puan, "*Katılmıyorum*" için 2 puan ve "*Hiç katılmıyorum*" için 1 puan şeklinde değerlendirilir. Her alt ölçekten alınan yüksek puanlar anne ve babaların o tutuma sahip olduğunu gösterir. Çalışmada Cronbach Alfa güvenirlik kat sayısı alt boyutlar için sırasıyla 0,83, 0,83, 0,75 ve test tekrar test korelasyonları 0,77, 0,87, 0,78 olarak hesaplanmıştır. Tüm bu sonuçlar, ölçeğin ölçülmesi amaçlanan durumu ölçmede güvenilir olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada ölçeğin alt ölçeklerinin Cronbach Alfa (α) değeri "*demokratik tutum*" boyutu için .61, "*baskıcı ve otoriter tutum*" boyutu için .60 ve "*aşırı hoşgörülü tutum*" boyutu için .73 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Beck Depresyon Envanteri (BDE)

Beck ve arkadaşları (1961) tarafından geliştirilen Beck Depresyon Envanteri (BDE) depresyon araştırmalarında en sık kullanılan kendini değerlendirme türü bir envanterdir. Envanterin amacı depresyon tanısı koymak değil, depresyon belirtilerinin derecesini objektif olarak sayısal verilere dönüştürmektir. Envanterde depresyonun duygusal, bilişsel, somatik ve

motivasyonel belirtilerini ölçmeye yönelik 21 madde yer almaktadır ve azdan çoğa doğru giden (0-3) dört seçeneği içermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0 (sıfır), en yüksek puan ise 63'tür. Envanterde bulunan maddeler depresif belirtiler ile ilgilidir ve bu belirtiler şu şekilde sıralanmıştır; depresif ruh durumu, karamsarlık, başarısızlık duygusu, doyumsuzluk, suçluluk duyguları, kendinden nefret etme, suçlama, cezalandırma istekleri, ağlama nöbetleri, sinirlilik, sosyal çekilme, kararsızlık, bedensel imajın çarpıtılması, çalışamama, uyku bozukluğu, yorgunluk, iştah azalması, kilo kaybı, somatik meşguliyetler, cinsel istek ve enerji kaybıdır (Hisli, 1989).

Ülkemizde Tegin (1980) ve Hisli (1988, 1989) tarafından yapılan çalışmalarda BDE'nin Türkçe uyarlamasının geçerli ve güvenilir bir araç olduğu belirlenmiştir. Tegin (1980) tarafından üniversite öğrencileri örneklemi ile iki yarım test ve test-tekrar test yöntemi ile yapılan çalışmada, güvenirlik katsayıları sırasıyla r=.78 ve r=.65 olarak bulunmuştur. Hisli (1988) tarafından 63 kişilik poliklinik hasta örneklemi ile BDE'nin geçerliği üzerine yapılan çalışmasında MMPI-D skalası ile BDE arasındaki korelasyon katsayısı r = .63 olarak bulunmuştur. Yine Hisli (1989) tarafından 259 kişilik üniversite öğrencisi örneklemi ile BDE'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada BDE'nin güvenirliği madde analizi ve yarıya bölme teknikleri ile incelenmiş ve korelasyon katsayıları sırasıyla r = .80 ve r = 74 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliği, birlikte geçerlik yöntemi ile saptanmaya çalışılmış ve kriter olarak MMPI-D skalası kullanılmıştır. Sonuç olarak iki ölçek arasındaki Pearson korelasyon katsayısı r = 50 olarak bulunmuştur ve 17 ve üzerindeki puanların normalin üzerinde depresyonu belirleyen kesme noktaları olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa (α) değeri.89 olarak bulunmuştur.

Türkiye'de BDE kullanılarak yapılan araştırmalarda depresyonun düzeyine dair puan aralıkları şu şekildedir;

- 0-9 hiç yok/minimal depresyon,
- 10-16 hafif depresyon,
- 17-24 orta depresyon,
- 25-63 şiddetli depresyon (Arslan ve ark., 2018; Zaman ve ark., 2018)

3.3.5. Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ)

Beck ve arkadaşları (1974) tarafından bireylerin geleceğe yönelik olumsuz inanç, beklenti ve negatif tutumlarını belirlemek amacı ile geliştirilmiştir. Ölçeğin ülkemizde Türkçe geçerlik-güvenirlik çalışmasını Seber ve arkadaşları (1993) yapmıştır. 37 depresif hasta ile yapılan çalışmanın sonucuna göre ölçeğin tümü için bulunan Cronbach alfa katsayısı 0.86, ölçeğin iç tutarlılığının tatmin edici olduğunu göstermiştir. Test-tekrar test yöntemi ile hesaplanan Pearson Momentler çarpımı korelasyonu r= .737, ölçeğin puan değişmezliği açısından da güvenilir olduğunu göstermiştir. Daha sonra, Durak ve Palabıyıkoğlu (1994) daha geniş bir örneklem ile geçerlik çalışması yapılmıştır. Hem normal hem de psikiyatrik ve kronik böbrek yetmezliği, kanser, epilepsi gibi fiziksel hastalığı olan 15-65 yaş aralığında toplam 373 kişilik bir denek grubunda Alfa güvenirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışmaları Beck Depresyon Envanteri baz alınarak yapılmış, tanı gruplarına göre iki ölçek arasında bulunan korelasyon katsayıları .68-.71 olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa (α) değeri.88 olarak bulunmuştur.

Ölçek toplamda 20 maddeden oluşmaktadır ve 0-1 arası puanlanır. Ölçeğin içinde 11 "evet" seçeneği, 9 "*hayır*" seçeneği şeklinde yanıt anahtarı bulunmaktadır. Ölçekte bulunan "*2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 18 ve 20.*" maddelerine verilen yanıtlar "*evet*" ise 1 puan; "*1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19.*" maddelerine verilen yanıt "*hayır*" ise 1 puan verilir. Ölçekte verilen puanlara göre, kişinin umutsuzluk derecesini ifade eden 0-20 arasında toplam puan elde edilmektedir. Ölçekten alınan puanın yüksekliği bireydeki umutsuzluğun yüksek olduğunu

gösterir. Ölçekteki ifadeler "*Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler*", "*Motivasyon kaybı*" ve "*Umut*" olmak üzere üç alt boyutta incelenmektedir. Bu alt boyutlar; "*Gelecek ile ilgili duygular*"; 1, 6, 13, 15 ve 19. maddeler, "*Motivasyon kaybı*"; 2, 3, 9, 11, 12, 16, 17 ve 20. maddeler ve "*Gelecek ile ilgili beklentiler*" ise 4, 7, 8, 14 ve 18 maddelerinden oluşmaktadır (Durak ve Palabıyıkoğlu, 1994).

3.3.6. Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ)

SÖÖTÖ ölçeği Spielberger (1983) tarafından bireylerin öfke düzeylerini ve öfke ifade tarzlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiş olup 34 maddelik 4'lü likert tipi bir ölçektir. Hiç (1), Biraz (2), Oldukça (3) ve Tümüyle (4) şeklinde puanlanarak değerlendirilir. Ölçeğin, ilk 10 maddesi sürekli öfkeyi, sonraki 24 maddesi ise öfke ifade tarzlarını ölçmektedir. Sürekli öfke, kişinin genelde kendini nasıl hissettiğini, ne derece öfke yaşadığını ifade etmektedir. Sürekli Öfke ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan 40'tır. Öfke ifade tarzı ölçeği; "*öfkenin içe vurumu*" 13, 15, 16, 20, 23, 26, 27, 31. maddeler, "*öfkenin dışa vurumu*" 12, 17, 19, 22, 24, 29, 32, 33. maddeler ve "*öfke kontrolü*" 11, 14, 18, 21, 25, 28, 30, 34. maddeler olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Öfke içe vurumu, öfke dışa vurumu ve öfke kontrolü alt ölçeklerinden alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan 32'dir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Özer (1994) tarafından yapılmış olup ölçeğin Cronbach Alfa değerleri *"sürekli öfk*e" boyutu için .79, "*öfke kontrolü*" boyutu için .84; "*öfke dışa vurumu*" boyutu için .78 ve "*öfke içe vurumu*" boyutu için .62 olarak bulunmuştur (Özer, 1994). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa değerleri "*sürekli öfke*" boyutu için .80, "*öfke kontrolü*" boyutu için .86; "*öfke dışa vurumu*" boyutu için .74 ve "*öfke içe vurumu*" boyutu için .69 olarak bulunmuştur.

3.4. İstatistiksel Yöntem

Araştırma kapsamında yapılan tüm analizler SPSS v25 aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara uygulanan veri toplama bataryası önce SPSS ortamına aktarılmıştır. Daha sonra veri seti frekans dağılımları aracılığıyla kontrol edilmiş, veri seti hatalı ve eksik verilerden doldurulan formlar kontrol edilerek giderilmiştir. Ayrıca 15 veri eksik doldurulduğu için analiz sürecine dahil edilmemiştir. Veri analiz süreci üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Analizlere geçilmeden önce araştırmada kullanılan ölçme araçlarına ilişkin psikometrik özellikler kapsamında güvenirlik analizi (Cronbach alfa) yapılmıştır. Sosyal bilimlerde genel olarak Cronbach alfa (α) değerinin .60 ve üzeri olması güvenirlik açısından kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir (Büyüköztürk, 2010).

Araştırmanın birinci basamağında katılımcıların Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formu (EYŞDGF) vermiş oldukları cevaplara ilişkin dağılıma bakılmıştır. Analiz türünü belirlemek amacıyla gerekli varsayımlar öncelikle incelenmiştir. Normallik varsayımı analizlere ilişkin önemli varsayımlardan biri olarak kabul edilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk 2012). Araştırmada kullanılan değişkenlerin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığını belirlemek amacıyla basıklık ve çarpıklık değerlerinden yararlanılmıştır. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında olması normallik varsayımının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (George & Mallery, 2010). Bu bağlamda normallik varsayımı test edilmiş ve bu varsayımın karşılanması durumunda parametrik testler, karşılanmaması durumunda parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır.

Analiz sürecinin ikinci basamağında ebeveyn-çocuk ilişki özellikleri açısından katılımcıların şiddet görme durumları karşılaştırılmıştır. Şiddet gören ve görmeyen katılımcıları belirlemek amacıyla EYŞDGF puanları üzerinden katılımcılar iki gruba

ayrılmıştır. EYŞDGF sorularına verilen "*Asla" ve "Nadiren (yılda bir ila üç kez)*" cevapları şiddet görmeyen, "*Arada bir (yaklaşık ayda bir kez)", "Sık sık (yaklaşık olarak haftada bir kez)" ve "Neredeyse her gün*" cevapları ise şiddet gören grup olarak tanımlanmıştır. Şiddet gören ve görmeyen katılımcıları ebeveyn-çocuk ilişki özellikleri açısından karşılaştırmak amacıyla ki-kare testi (χ^2) yapılmıştır. Araştırmaya ilişkin analizlerin son basamağında katılımcıların şiddete maruz kalma durumu açısından Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ), Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ), Beck Depresyon Envanteri (BDE) ve Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) puan dağılımları incelenmiştir. Analiz sonuçları basıklık ve çarpıklık değerleri kabul edilebilir sınırlarda olduğunu (-2 ile +2 arasında), dolayısıyla analiz sürecine parametrik testler ile devam edilebileceğini ortaya koymuştur. Şiddet gören ve görmeyen katılımcıların ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarını karşılaştırmak amacıyla bağımsız örneklemler için t-testi kullanılmıştır. Son olarak şiddete maruz kalma durumlarına göre DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ puanları arasındaki ilişkiyi görmek için korelasyon analizi yapılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular çalışmamızın temel hipotezleri doğrultusunda verilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında ölçeklerin psikometrik özellikleri, değişkenlere ilişkin betimleyici istatistiksel analizler ve varsayımlara dair analiz sonuçları sunulmuştur.

4.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Tablo I. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Toplam		Anne		Baba	
	N	*%*	*N*	*%*	*N*	*%*
Cinsiyet						
Kadın	260	56.5				
Erkek	200	43.5				
Yaş						
30-40	123	26.7	98	37,7	25	12,5
41-50	259	56.3	130	50,0	129	64,5
51-65	78	17.0	32	12,3	46	23,0
İlişki Durumunuz Nedir?						
Evli	416	90.4	225	86,5	191	95,5
Diğer	44	9.6	35	13,5	9	4,5
Eğitim Durumunuz Nedir?						
İlkokul	51	11.1	36	13,8	15	7,5
Ortaokul	53	11,5	29	11,2	24	12,0
Lise	150	32,6	98	37,7	52	26,0
Üniversite	168	36,5	85	32,7	83	41,5
Lisansüstü	38	8,3	12	4,6	26	13,0
Doğum Yeriniz						
Büyükşehir	206	44,8	131	50,4	75	37,5
Şehir	138	30,0	71	27,3	67	33,5
Köy	46	10,0	26	10,0	20	10,0
Kasaba	70	15,2	32	12,3	38	19,0
Çalışıyor musunuz?						
Hayır	141	30,7	128	49,2	13	6,5
Evet	319	69,3	132	50,8	187	93,5
Gelir Durumu						
4000 TL ve daha az	136	29,5	101	38,8	35	17,5
4001 TL-6000 TL	159	34,6	93	35,8	66	33,0
6001 TL ve üzeri	165	35,9	66	25,4	99	49,5
Çocuk Sayısı						
Tek çocuk	92	20,0	57	21,9	35	17,5
İki çocuk	259	56,3	142	54,6	117	58,5
Üç çocuk ve üzeri	109	23,7	61	23,5	48	24,0

Tablo I'de katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular verilmiştir. Çalışmamızdaki katılımcıların %56.5'i anne ve %43.5'i babadır. Yaşları 30 ile 65 arasında değişmekte ve yaş ortalamaları 44.32'dir. Büyük bir çoğunluğu evli (%90.4), lise (%32.6) ve üniversite mezunu (%36.5) olan katılımcıların çoğunlukla büyükşehirde (%44.8) doğdukları görülmektedir. Katılımcıların %69.3'ü çalışmadığını, 35.9'u aylık gelirinin 6000 ve üzeri olduğunu, %56.3'ü ise iki çocuğa sahip olduğunu belirtmiştir.

4.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Özellikleri

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarına ilişkin psikometrik özellikler kapsamında ölçeklere ilişkin güvenirlik analizi (Cronbach alfa) yapılmıştır. Sosyal bilimlerde genel olarak Cronbach alfa (α) değerinin .60 ve üzeri olması güvenirlik açısından kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir (Büyüköztürk 2010). Bu araştırma kapsamında ölçekler ilişkin yapılan güvenirlik analiz sonuçları Tablo II'de verilmiştir.

Tablo II. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Güvenirlik Analiz Sonuçları

	Cronbach alfa (α)
Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)	
ABTÖ-Demokratik	.61
ABTÖ-Baskıcı ve Otoriter	.60
ABTÖ-Aşırı Hoşgörülü	.73
Beck Depresyon Envanteri (BDE)	.89
Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ)	.88
Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ)	
SÖÖTÖ-Öfkenin İçe Vurumu	.69
SÖÖTÖ-Öfkenin Dışa Vurumu	.74
SÖÖTÖ-Öfke Kontrol	.86
SÖÖTÖ-Sürekli Öfke	.80

Araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin güvenirlik analiz sonuçları incelendiğinde veri toplama araçları toplam ve alt ölçeklerine ilişkin Cronbach alfa (α) değerlerinin .60 olan kabul değerinin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ölçeklerin bu çalışma grubu ile güvenilir sonuçlar verdiğini göstermektedir.

4.3. Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formuna (EYŞDGF) Verilen Cevapların Analizi

Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formuna verilen cevapların yüzdelik dağılımlarını incelemek amacıyla frekans değerlerine bakılmıştır ve elde edilen dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo III'de verilmiştir.

Tablo III. Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formuna (EYŞDGF) Verilen Cevapların Analiz Sonuçlarına İlişkin Yüzdelik Dağılım

	Türü	Asla (%)	Nadiren (%)	Arada Bir (%)	Sık Sık (%)	Her gün (%)
1. Sizi hakaret seviyesinde eleştirdi.	Psikolojik	76,7	18,5	2,6	1,7	0,4
2. Size anne/baba yerine isminizle hitabetti.	Psikolojik	91,3	7,2	0,9	0,2	0,4
3. Size hoşunuza gitmeyecek lakaplar taktı.	Psikolojik	91,5	6,3	1,7	0,2	0,2
4. Sizi bilgilendirmeden ev dışında saatlerce vakit geçirdi ve eve geç geldi.	Psikolojik	83,5	11,5	3,9	0,7	0,4
5. Sizi korkutmak için tehditler savurdu. Örneğin intihar edeceğini veya kötü bir şey yapacağını söyledi.	Psikolojik	91,1	6,1	2,0	0,7	0,2
6. Evde yapılacak işlerle ilgili sorumluluk almayı reddetti.	Psikolojik	39,8	32,8	16,1	7,0	4,3
7. Size kötü anne/baba olduğunuzu söyledi	Psikolojik	75,4	17,2	5,0	1,3	1,1
8. Size küfür ederek hakaretlerde bulundu.	Psikolojik	93,5	3,9	1,5	1,1	0
9. Evden kaçtı ve haber vermeden bir veya birkaç gün ev dışında bir yerde kaldı.	Psikolojik	97,8	1,5	0,2	0,4	0
10. Sizden nefret ettiğini söyledi	Psikolojik	86,5	9,6	2,2	1,1	0,7
11. Size keşke ölseydin dedi.	Psikolojik	93,0	5,4	0,9	0,2	0,4
12. Sizi aşağıladı, küçük düşürücü sözler söyledi.	Psikolojik	87,8	9,3	1,3	1,1	0,4
13. Paranızı çaldı.	Ekonomik	96,1	3,0	0,7	0,2	0
14. Size danışmadan eve ait parayı harcadı.	Ekonomik	95,0	3,9	0,9	0,2	0
15. Ekonomik anlamda karşılayamayacağınız düzeyde harçlık istedi.	Ekonomik	89,1	6,7	3,3	0,4	0,4
16. Ekonomik anlamda karşılayamayacağınızı bilmesine rağmen sizden istediği şeyi almanız konusunda ısrarcı oldu.	Ekonomik	74,3	18,3	5,2	1,1	1,1
17. Aile dışından birilerinden borç alarak sizin ödemenize neden oldu ve sizi zor durumda bıraktı.	Ekonomik	98,0	1,7	0,2	0	0
18. Size vuracağı veya bir şey fırlatacağı konusunda tehdit etti.	Psikolojik	95,4	4,1	0,2	0	0,2
19. Sizinle tartışma sırasında çevrede bulunan bir eşyaya zarar verdi, tekme attı, eşyayı kırdı.	Fiziksel	80,7	15,0	3,3	0,4	0,7
20. Varsa kardeşine veya kardeşlerine fiziksel şiddet uygulayacağı konusunda sizi tehdit etti.	Psikolojik	90,2	8,3	1,1	0,2	0,2
21. Sizi itekledi ve/veya tartakladı.	Fiziksel	90,7	7,4	1,5	0,2	0,2
22. Sizi bir bıçak veya silahla tehdit etti.	Psikolojik	99,6	0,4	**0**	0	0
23. Size tokat, yumruk, tekme attı ve/veya boğazınızı sıktı.	Fiziksel	96,3	3,0	0,4	0,2	0
24. Sizi öldürmekle tehdit etti.	Psikolojik	98,9	0,9	0	0	0,2
25. Size bıçakla, silahla veya başka bir aletle saldırdı.	Fiziksel	99,3	0,7	**0**	0	0

Tablo III'de görüldüğü gibi EYŞDGF maddelerine ilişkin yüzdelik dağılımlar incelendiğinde, psikolojik şiddet boyutunda ağırlıklı olarak ebeveynlerin en çok "*Evde yapılacak işlerle ilgili sorumluluk almayı reddetti*" (%39,8=Asla) davranışına maruz kaldıkları, en az ise "*Sizi bir bıçak veya silahla tehdit etti*" (%99,6=Asla) davranışına maruz kaldıkları görülmektedir. Bununla birlikte psikolojik şiddette "*Size kötü anne/baba olduğunuzu söyledi*" ve "*Sizi hakaret seviyesinde eleştirdi*" şiddet davranışlarına da ebeveynlerin diğer davranışlara oranla daha fazla maruz kaldıkları söylenebilir. Ekonomik şiddet boyutuna ilişkin dağılımlara bakıldığında "*Ekonomik anlamda karşılayamayacağınızı bilmesine rağmen sizden istediği şeyi almanız konusunda ısrarcı oldu*" (%74,3=Asla) ve "*Ekonomik anlamda karşılayamayacağınız düzeyde harçlık istedi*" (%83,1=Asla) maddelerinin ebeveynlerin maruz kaldığı şiddet davranışları olarak ön plana çıkmıştır. Ebeveynlerin en az maruz kaldıkları ekonomik şiddet ise "*Aile dışından birilerinden borç alarak sizin ödemenize neden oldu ve sizi zor durumda bıraktı*" (%98=Asla) maddesindedir. Son olarak fiziksel şiddete bakıldığında ebeveynlerin ağırlıklı olarak "*Sizinle tartışma sırasında çevrede bulunan bir eşyaya zarar verdi, tekme attı, eşyayı kırdı*" (%80.7=Asla) davranışına maruz kaldıkları en az ise "*Size bıçakla, silahla veya başka bir aletle saldırdı*" (%99.3= Asla) maddesinde olduğu görülmüştür.

Tablo IV. Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formuna (EYŞDGF) İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Türü	N	Hayır (%)	N	Evet (%)
1. Sizi hakaret seviyesinde eleştirdi.	Psikolojik	438	95,2	22	4,8
2. Size anne/baba yerine isminizle hitabetti.	Psikolojik	453	98,5	7	1,5
3. Size hoşunuza gitmeyecek lakaplar taktı.	Psikolojik	450	97,8	10	2,1
4. Sizi bilgilendirmeden ev dışında saatlerce vakit geçirdi ve eve geç geldi.	Psikolojik	437	95	23	5
5. Sizi korkutmak için tehditler savurdu. Örneğin intihar edeceğini veya kötü bir şey yapacağını söyledi.	Psikolojik	447	97,2	13	2,9
6. Evde yapılacak işlerle ilgili sorumluluk almayı reddetti.	Psikolojik	334	72,6	126	27,4
7. Size kötü anne/baba olduğunuzu söyledi	Psikolojik	426	92,6	34	7,4
8. Size küfrederek hakaretlerde bulundu.	Psikolojik	448	97,4	12	2,6
9. Evden kaçtı ve haber vermeden bir veya birkaç gün ev dışında bir yerde kaldı.	Psikolojik	457	99,3	3	0,6
10. Sizden nefret ettiğini söyledi	Psikolojik	442	96,1	18	4
11. Size keşke ölseydin dedi.	Psikolojik	453	98,4	7	1,5
12. Sizi aşağıladı, küçük düşürücü sözler söyledi.	Psikolojik	447	97,1	13	2,8
13. Paranızı çaldı.	Ekonomik	456	99,1	4	0,9
14. Size danışmadan eve ait parayı harcadı.	Ekonomik	455	98,9	5	1,1
15. Ekonomik anlamda karşılayamayacağınız düzeyde harçlık istedi.	Ekonomik	441	95,8	19	4,1
16. Ekonomik anlamda karşılayamayacağınızı bilmesine rağmen sizden istediği şeyi almanız konusunda ısrarcı oldu.	Ekonomik	426	92,6	34	7,4
17. Aile dışından birilerinden borç alarak sizin ödemenize neden oldu ve sizi zor durumda bıraktı.	Ekonomik	459	99,7	1	0,2
18. Size vuracağı veya bir şey fırlatacağı konusunda tehdit etti.	Psikolojik	458	99,5	2	0,4
19. Sizinle tartışma sırasında çevrede bulunan bir eşyaya zarar verdi, tekme attı, eşyayı kırdı.	Fiziksel	440	95,7	20	4,4
20. Varsa kardeşine veya kardeşlerine fiziksel şiddet uygulayacağı konusunda sizi tehdit etti.	Psikolojik	453	98,5	7	1,5
21. Sizi itekledi ve/veya tartakladı.	Fiziksel	451	98,1	9	1,9
22. Sizi bir bıçak veya silahla tehdit etti.	Psikolojik	460	100	0	0
23. Size tokat, yumruk, tekme attı ve/veya boğazınızı sıktı.	Fiziksel	457	99,3	3	0,6
24. Sizi öldürmekle tehdit etti.	Psikolojik	459	99,8	1	0,2
25. Size bıçakla, silahla veya başka bir aletle saldırdı.	Fiziksel	460	100	0	0

Ayrıca madde bazında "*asla*" ve "*nadiren*" seçeneğini işaretleyen katılımcılar şiddet görmeyen (Hayır), diğer seçenekleri işaretleyen katılımcılar ise şiddet gören (Evet) olarak işaretlenmiştir. Tablo IV'te frekans dağılımları verilmiştir. Bu bulgular en sık ebeveynlerin şiddet türüne göre "*Evde yapılacak işlerle ilgili sorumluluk almayı reddetti*" (%27.4), maddesinde psikolojik, "*Ekonomik anlamda karşılayamayacağınızı bilmesine rağmen sizden istediği şeyi almanız konusunda ısrarcı oldu"* (%7,4) maddesinde ekonomik ve *"Sizinle*

tartışma sırasında çevrede bulunan bir eşyaya zarar verdi, tekme attı, eşyayı kırdı" (%4,4) maddesinde fiziksel şiddet davranışını belirtikleri görülmektedir.

4.4. Ebeveyn-Çocuk İlişki Özellikleri ve Çocukların Bireysel Özellikleri ile Şiddet Gören ve Görmeyen Katılımcılar Arasındaki İlişki

Ebeveyn-çocuk ilişki özellikleri ve çocukların bireysel özelliklerini şiddet gören ve görmeyen katılımcılar açısından karşılaştırmadan önce katılımcıların EYŞDGF maddelerine vermiş oldukları cevaplar üzerinden katılımcılar şiddet gören ve görmeyen olmak üzere iki grupta sınıflandırılmıştır. Anket sorularından her birine verilen "*asla ve nadiren (yılda bir ila üç kez)"* cevapları şiddet görmeyen, *"arada bir (yaklaşık ayda bir kez), sık sık (yaklaşık olarak haftada bir kez) ve neredeyse her gün*" cevapları ise şiddet gören grup olarak tanımlanmıştır. Katılımcıların şiddet görme oranlarına ilişkin dağılım Tablo V'de verilmiştir.

Tablo V. Şiddet Gören ve Görmeyen Katılımcılara İlişkin Dağılım

	Şiddet Görmeyen		**Şiddet Gören**	
	N	*%*	*N*	*%*
Psikolojik Şiddet	312	%67,8	148	%32,2
Ekonomik Şiddet	418	%90,9	42	%9,1
Fiziksel Şiddet	435	%94,6	25	%5,4
Genel Şiddet Görme	303	%65,9	157	%34,1

Katılımcıların şiddet görme oranlarına ilişkin dağılımlarına bakıldığında katılımcıların %32.2'sinin psikolojik şiddet, %9.1'inin ekonomik ve %5.4'ünün fiziksel şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Ebeveynlerin %34.1'i ise şiddet türlerinin herhangi birine maruz kaldığını belirtmiştir.

Tablo VI. Şiddet Gördüğünü Belirten Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

Değişken	Anne		Baba	
	N	*%*	*N*	*%*
Psikolojik Şiddet	95	36.5	53	26.5
Ekonomik Şiddet	26	10.0	16	8.0
Fiziksel Şiddet	16	6.2	9	4.5
Toplam Şiddet	99	38.1	58	29.0

Şiddet gördüğünü belirten katılımcıların cinsiyete göre dağılımları Tablo VI'da verilmiştir. Cinsiyete göre yüzdelik olarak şiddet görme oranlarına bakıldığında annelerin %38.1'i, babaların %29'u şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Şiddete ilişkin alt türlere bakıldığında psikolojik şiddette annelerin %36.5, ekonomik şiddette %10 ve fiziksel şiddette %6.2 şiddet davranışına maruz kaldıkları görülmüştür. Babalarda bu oranlara bakıldığında psikolojik şiddette babaların %26.5, ekonomik şiddette %8 ve fiziksel şiddette %4.5 şiddet davranışına maruz kaldığı bulunmuştur.

Tablo VII. Ebeveyn-Çocuk İlişki Özellikleri ve Çocukların Bireysel Özellikleri ile Şiddet Gören ve Görmeyen Katılımcılar Açısından Elde Edilen Bulgular

	Şiddet Görmeyen		Şiddet Gören		Toplam		χ^2
	N	%	*N*	%	*N*	%	
Çocuğunuzla ilişkinizi nasıl görüyorsunuz?							**31.951****
Kötü	26	8.6	45	28.7	71	15.4	
İyi	277	91.4	112	71.3	389	84.6	
Çocuğunuzla sosyal aktiviteler yapıyor musunuz?							**32.478****
Hiç Yapmıyoruz	11	3,6	10	6,4	21	4.6	
Nadiren (Yılda bir ila üç kez)	30	9,9	37	23,6	37	14.6	
Arada bir (Yaklaşık ayda bir kez)	91	30,0	61	38,9	152	33	
Sık sık (Yaklaşık olarak haftada bir kez)	149	49,2	46	29,3	195	42.4	
Neredeyse her gün	22	7,3	3	1,9	25	5.4	
Çocuğunuzu daha çok hangi ebeveynlik tutumuyla yetiştirdiğinizi düşünüyorsunuz?							**11.641***
Demokratik Tutum	101	33,3	39	24,8	140	30.4	
Baskıcı – Otoriter Tutum	12	4,0	16	10,2	28	6.1	
Aşırı Hoşgörülü – İzin Verici Tutum	67	22,1	31	19,7	98	21.3	
Koruyucu Tutum	123	40,6	70	44,6	193	42	
İlgisiz tutum	0	0	1	,6	1	.2	
Çocuğunuza dayak attığınız oldu mu?							**31.368****
Hayır	246	81.2	89	56.7	335	72.8	
Evet	57	18.8	68	43.3	125	27.2	
Çocuğunuza karşı duygusal şiddet uyguladığınız oldu mu?							**50.781****
Hayır	211	69.6	55	35.0	266	57.8	
Evet	92	30.4	102	65.0	164	42.2	
Çocuğunuzu ihmal etiğinizi düşünüyor musunuz?							**6.650***
Hayır	194	64.0	81	51.6	275	59.8	
Evet	109	36.0	76	46.4	185	40.2	
Çocuğunuzun eğitimi ve disiplini konusunda eşinizle ortak tutum sergileyebiliyor musunuz?							**22.232****
Hayır	72	23,8	71	45,2	143	31.1	
Evet	231	76,2	86	54,8	317	68.9	

Çocuğunuzun internet-teknoloji bağımlısı olduğunu düşünüyor musunuz?							**29.242****
Hayır	159	52,5	41	26,1	200	43.5	
Evet	144	45,5	116	73,9	260	56.5	
Çocuğunuz ev dışında arkadaşlarına veya çevresindekilere şiddet uygular mı?							.681
Hayır	300	99,0	154	98,1	454	98.7	
Evet	3	1,0	3	1,9	6	1.3	
Çocuğunuzun hayvanlara zarar verdiği oldu mu?							.519
Hayır	302	99,7	157	100	459	99.8	
Evet	1	,3	0	0	1	.2	
Çocuğunuzun kendisine fiziksel bir zarar verdiği oldu mu?							**18.813****
Hayır	297	98,0	139	88,5	436	94.8	
Evet	6	2,0	18	11,5	24	5.2	
Çocuğunuzun çevresindeki eşyalara zarar verdiği oldu mu?							**41.339****
Hayır	286	94,4	115	73,2	401	87.2	
Evet	17	5,6	42	26,8	59	12.8	
Çocuğunuzda alkol ve/veya madde kötüye kullanımı var mı?							**5.818***
Hayır	303	100	154	154	457	99.3	
Evet	0	0	3	1,9	3	.7	
Çocuğunuz okul hayatı boyunca disiplin cezası aldı mı?							**4.616***
Hayır	297	98,0	148	94,3	445	96.7	
Evet	6	2,0	9	5,7	15	3.3	
Çocuğunuz şiddet içerikli oyunlar (bilgisayarda veya telefonda) oynar mı?							**25.134****
Hayır	225	74,3	80	51,0	305	66.3	
Evet	78	25,7	77	49,0	155	33.7	
Çocuğunuzun herhangi bir psikiyatrik tanısı var mı?							3.150
Hayır	290	95,7	143	91,7	434	94.3	
Evet	13	4,3	13	8,3	26	5.7	
Çocuğunuzun size karşı gösterdiği saldırgan davranışlar sonucunda herhangi bir fiziksel yaralanma yaşadınız mı?							**13.718****

Hayır	303	100	150	95,5	453	98.5	
Evet	0	0	7	4,5	7	1.5	
Çocuğunuzla ilişkinizi göz önünde bulundurduğunuzda hayatınızın bir tehdit altında olduğunu veya tehlikede olduğunuzu hissettiniz mi?							**16.371****
Hayır	300	99.0	144	91.7	444	96.5	
Evet	3	1.0	13	8.3	16	3.5	
Çocuğunuzun size karşı şiddet davranışları ile ilgili uzman desteği aldınız mı?							**11.733****
Hayır	303	100	151	96,2	454	98.7	
Evet	0	0	6	3,8	6	1.3	
Çocuğunuzun size karşı saldırgan davranışlarından dolayı hiç polise başvurdunuz mu?							1.934
Hayır	303	100	156	99,4	459	99.8	
Evet	0	0	1	,6	1	.2	
Çocuğunuzun size yönelik şiddet davranışlarından dolayı hayatınızın işlevselliğinde bozulma oldu mu?							**22.817****
Bozulmadı	267	996	133	90.5	400	96.4	
Bozuldu	1	.4	14	9.5	15	3.6	

*p<.05, **p<.001

Şiddet gören ve görmeyen katılımcıların ebeveyn-çocuk ilişki özellikleri açısından karşılaştırmak amacıyla ki-kare (χ^2) testi uygulanmıştır. Ebeveyn-çocuk ilişki özelliklerinin şiddet gören ve görmeyen katılımcılara ilişkin elde edilen bulgular Tablo VII'de verilmiştir. Şiddet gören ve görmeyen katılımcıların ebeveyn-çocuk ilişki özellikleri incelendiğinde, şiddet görmeyen ebeveynlerin çocukları ile daha olumlu ilişkiye sahip oldukları (χ^2 = 31.951, p<.001), daha fazla sosyal aktiviteye katıldıkları (χ^2 = 32.478, p<.001), anne-baba tutumları acısından daha demokratik ve koruyucu bir tutuma sergiledikleri (χ^2 = 11.641, p<.05) görülmektedir. Bununla birlikte şiddet gören ebeveynlerin çocuklarına dayak attığı (χ^2 = 31.368, p<.001), onları duygusal şiddet (χ^2 = 50.781, p<.001) ve ihmale maruz (χ^2 = 6.650, p<.05) bıraktığı görülmektedir. Ayrıca ebeveynlerin çocuk eğitimi ve disiplini konusunda

ortak tutum sergilememesi (χ^2 = 22.232, p<.001), çocuğun bağımlılık düzeyinde internet kullanımı (χ^2 = 29.242, p<.001), kendisine fiziksel zarar vermesi (χ^2 = 18.813, p<.001), çevresindeki eşyalara zarar vermesi (χ^2 = 41.339, p<.001), madde kullanımı (χ^2 = 5.818, p<.05), okulda disiplin sorunları yaşaması (χ^2 = 4.616, p<.05) ve şiddet içerikli oyunlara yönelmesi (χ^2 = 25.134, p<.001) şiddete maruz kalan ebeveynlerde daha sıklıkla yaşandığı görülmüştür. Son olarak şiddete maruz kalan ebeveynlerin çocuklarının göstermiş olduğu saldırgan davranışlar sonucunda fiziksel yaralanma yaşadıkları (χ^2 = 13.718, p<.001), yaşamlarını tehdit altında hissettikleri (χ^2 = 16.371, p<.001), şiddete maruz kalmalarından dolayı uzman desteği aldıkları (χ^2 = 11.733, p<.001) ve maruz kaldıkları şiddet davranışları nedeniyle yaşamdaki işlevlerde bozulmaların olduğu bulunmuştur (χ^2 = 22.817, p<.001).

Tablo VIII. Ebeveynlerin Çocukları ile Yaşamış Oldukları Sorun Alanlarına İlişkin Dağılım

	Kadın		Erkek		Toplam	
	N	*%*	*N*	*%*	*N*	*%*
Bilgisayar-telefon-internet kullanımı	185	71,15	151	75,5	336	73,04
Evdeki sorumlulukları	111	42,69	82	41	193	41,95
Okul hayatı, dersleri	102	39,23	91	45,5	193	41,95
Dışarıda vakit geçirme	19	7,30	25	12,5	44	9,56
Para harcamaları	23	8,84	15	7,5	38	8,26
Diğer (sigara içme, arkadaş seçimi, kıyafet gibi)	16	6,15	7	3,50	23	5

Anne-babaların çocukları ile hangi alanlarda daha çok sorun yaşadıkları, uyguladıkları şiddet türü, şiddet uygulama yöntemleri gibi bazı betimleyici sorular sorulmuş ve elde edilen dağılımlara ilişkin bulgular Tablo VIII'de verilmiştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde ebeveynlerin ağırlıklı olarak çocukları ile bilgisayar-telefon-internet kullanımı (%73,04), evdeki sorumlulukları (%41,95) ve okul hayatı, dersleri (%41,95) konularında sıklıkla sorun yaşadıkları görülmektedir.

Tablo IX. Çocuklarına Şiddet Uygulayan Ebeveynlerin Fiziksel Şiddet Uygulama Yöntemleri

	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	*%*	*N*	*%*	*N*	*%*
Tokat atmak	33	16,5	34	13,1	67	14.6
Tartaklamak	6	3,0	15	5,8	21	4.6
Saç çekmek	3	1,5	8	3,1	11	2.4
Terlikle vurmak, terlik fırlatmak	0	0	12	4,6	12	2.6
Tekme atmak	1	,5	1	,4	2	.4
Tekme, tokat ve bir cisimle dövmek (karma).	1	,5	2	,8	3	.7
Toplam	44	22,0	72	27,7	116	25,2

Tablo IX'da çocuklarına dayak attığını belirten katılımcıların hangi yöntemi kullandıklarına ilişkin vermiş oldukları cevaplara ilişkin dağılım sonuçları ebeveynlerin yaygın olarak tokat atma (%14.6), tartaklama (%4.6) ve terlikle vurmak, terlik fırlatmak (%2.6) yöntemlerini kullandıklarını göstermiştir.

Tablo X. Ebeveynlerin Çocuklarının Hangi Davranışına Bağlı Olarak Şiddet Uyguladıkları

	Anne		Baba		Toplam	
	N	*%*	*N*	*%*	*N*	*%*
Saygısızlık	13	5,0	3	1,5	16	3.5
Sorumsuzluk	7	2,7	5	2,5	12	2.6
Kardeş çatışması	7	2,7	2	1,0	9	2.0
Karşı gelmesi ve asi davranması	16	6,2	3	1,5	19	4.1
Söz dinlememesi	10	3,8	6	3,0	16	3.5
Yalan söylemesi	1	,4	5	2,5	6	1.3
Yanlışta ısrar etmesi	4	1,5	4	2,0	8	1.7
Anneye/babaya kaba davranması	2	,8	2	1,0	4	.9
Derslerine karşı ilgisizlik	4	1,5	0	0	4	.9
Aşırı teknoloji kullanımı	2	,8	5	2.5	7	1.5
Küfretmesi	2	,8	1	.5	3	.7
Başkalarının malına zarar vermesi	1	,4	1	.5	2	.4
Aksi ve hırçın davranması	2	,8	0	0	2	.4
Şımarıklık yapması	2	,8	1	.5	3	.7
Arkadaşları ile kavga etmesi	0	0	1	.5	1	.2
Aşırı talepkar ve ısrarcı davranması	1	,4	1	.5	2	.4
Eve geç gelmesi	1	,4	1	.5	2	.4
Annenin/babanın kendi psikolojik sorunları nedeniyle	1	,4	0	0	1	.2
Kendini odaya kilitlemesi	0	0	1	.5	1	.2
Erkek arkadaşı olması	0	0	1	.5	1	.2
Tehlikeli ve riskli davranışlarda bulunması	1	,4	0	0	1	.2
Toplam	77	29.6	43	21.5	120	26.1

Tablo X'da çocuklarına şiddet uygulayan ebeveynlerin uygulama nedenlerine bakıldığında karşı gelmesi ve asi davranması (%4.1), saygısızlık (%3.5), söz dinlememesi (%3.5) ve sorumsuzluk (%2.6) nedenlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Diğer bir deyişle anne-babalar daha çok bu nedenlerle çocuklarına dayak attıklarını belirtmiştir.

Tablo XI. Katılımcıların Çocuklarının Aldıkları Psikiyatrik Tanıya İlişkin Dağılım

	N	*%*
OKB	7	1.5
Bipolar Bozukluk	2	.4
Kaygı Bozukluğu	4	.9
Depresyon	3	.7
DEHB	7	1.5
Mental Reterdasyon	1	.2
Panik Atak Bozukluğu	1	.2
Karşı Gelme Bozukluğu	1	.2
Toplam	26	5.7

Tablo XI'de çocukların almış oldukları psikiyatrik tanılara bakıldığında obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun (DEHB) %1.5 ile ilk sırada yer aldığı belirtilmiştir.

Tablo XII. Ebeveynlerin Çocuklarından Gördükleri Şiddet Nedeniyle Anna-Babaların Yaşadıkları Yaralanma Türü, Aldıkları Uzman Desteği ve Çocukların Teknoloji kullanımına İlişkin Dağılım

Şiddet Nedeniyle Yaşadıkları Yaralanma Türü	*N*	*%*
Kollarda Morluk	2	.4
Kafada Şişlik	1	.2
Sırtta Morluk	2	.4
Hamilelikte karna tekme	1	.2
Diğer	1	.2
Toplam	7	1.5
Şiddet Nedeniyle Aldıkları Uzman Desteği Türü	*N*	*%*
Psikolog	4	.9
Pedagog	1	.2
Psikiyatrist	1	.2
Toplam	6	1.3
Bilgisayarda-Telefonda-İnternette Geçirilen Zaman	*N*	*%*
0-2 saat	83	18.0
3-5 saat	150	32.6
5-7 saat	138	30.0
7 ve üzeri	89	19.3
Toplam	460	100.0

Tablo XII'ye bakıldığında ebeveynlerin çocuklarının kendilerine göstermiş oldukları şiddetten dolayı ağırlıklı olarak kollarda ve sırtta morluk şeklinde yaralanmalar yaşadıkları görülmüştür. Ebeveynlerin çocuklarından gördükleri şiddet nedeniyle almış oldukları uzman desteği türlerine bakıldığında ağırlıklı olarak psikolog desteği aldıkları görülmüştür. Son

olarak çocukların bilgisayarda-telefonda-internet başında ne kadar zaman geçirdiklerine bakılmıştır. Analiz sonuçları çocukların büyük bir çoğunluğunun bilgisayarda-telefonda-internet 3-5 saat (%32.6) ile 5-7 saat (%30) zaman geçirdiklerini göstermiştir. Bu sonuç çocukların bilgisayarda-telefonda-internette geçirdikleri zamanın 3 ile 7 saat aralığında yoğunlaştığı şekline düşünülebilir.

4.5. Katılımcıların Şiddete Maruz Kalma Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puan Dağılımları

Veri analizi öncesi normallik varsayımı ve değişkenler ilişkin betimleyici istatistikler incelenmiştir. Katılımcıların ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin betimleyici istatistikler Tablo XIII'te verilmiştir.

Tablo XIII. Katılımcıların ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Ortalama	Ss	Basıklık	Çarpıklık
Demokratik tutum	44,960	5,170	,507	,811
Baskıcı ve otoriter tutum	31,141	4,239	,508	,416
Aşırı hoşgörülü tutum	47,069	5,131	-,248	-,024
Depresyon	7,993	7,546	,661	,370
Umutsuzluk	4,443	4,127	,455	,653
Öfkenin içe vurumu	15,513	3,583	,579	,510
Öfkenin dışa vurumu	14,363	3,481	,961	,165
Öfke kontrolü	20,815	4,060	-,150	,048
Sürekli öfke	18,530	5,271	,724	,179

Basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde, bu değerlerin kabul edilebilir sınırları içerisinde olduğu, değişkenlerin normal dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle analiz sürecine parametrik testler ile devam edilmiştir. Katılımcıların şiddete maruz kalma durumu açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puan ortalamalarında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını görmek amacıyla bağımsız örneklemler için t-testi yapılmıştır.

Tablo XIV Katılımcıların Şiddete Maruz Kalma Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*t*	*P*
Demokratik tutum	Şiddet görmeyen	303	45.185	5.372	1.291	.197
	Şiddet gören	157	44.529	4.744		
Baskıcı ve otoriter tutum	Şiddet görmeyen	303	30.881	4.400	-1.833	.067
	Şiddet gören	157	31.643	3.875		
Aşırı hoşgörülü tutum	Şiddet görmeyen	303	48.059	4.976	5.959	.057
	Şiddet gören	157	45.159	4.897		
Depresyon	Şiddet görmeyen	303	6.624	6.707	-5.583	**.000**
	Şiddet gören	157	10.637	8.356		
Umutsuzluk	Şiddet görmeyen	303	3.604	3.366	-6.312	**.000**
	Şiddet gören	157	6.064	4.917		
Öfkenin içe vurumu	Şiddet görmeyen	303	14.964	3.452	-4.671	**.000**
	Şiddet gören	157	16.573	3.604		
Öfkenin dışa vurumu	Şiddet görmeyen	303	13.792	3.099	-5.014	**.000**
	Şiddet gören	157	15.465	3.900		
Öfke kontrolü	Şiddet görmeyen	303	21.314	4.027	3.707	**.000**
	Şiddet gören	157	19.854	3.964		
Sürekli öfke	Şiddet görmeyen	303	17,353	4,212	-6,992	**.000**
	Şiddet gören	157	20,802	6,287		

Katılımcıların şiddete maruz kalma durumu açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına bakıldığında (Tablo XIV), depresyon (t = -5.523, p<.001), umutsuzluk (t = -6.312, p<.001), öfkenin içe vurumu (t = -4.671, p<.001), öfkenin dışa vurumu (t = -5.014, p<.001), öfke kontrolü (t = 3.707 p<.001) ve sürekli öfkede (t = -6.992 p<.001) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu görke için betimleyici istatistiksel incelenmiştir. Analiz sonrası elde betimleyici istatistikle incelendiğinde şiddet gören ebeveynlerin daha fazla depresyon ve umutsuzluk yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke içe ve dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte şiddet görmeyen ebeveynlerin daha hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri ve öfke kontrol düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo XV. Kadın Katılımcıların Şiddete Maruz Kalma Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*t*	*P*
Demokratik tutum	Şiddet görmeyen	161	45,192	5,055	1.057	.292
	Şiddet gören	99	44,535	4,547		
Baskıcı ve otoriter tutum	Şiddet görmeyen	161	30,298	4,262	-2.210	**.028**
	Şiddet gören	99	31,444	3,709		
Aşırı hoşgörülü tutum	Şiddet görmeyen	161	48,770	4,515	6.318	**.000**
	Şiddet gören	99	45,191	4,299		
Depresyon	Şiddet görmeyen	161	6,888	6,356	-4.808	**.000**
	Şiddet gören	99	11,484	9,032		
Umutsuzluk	Şiddet görmeyen	161	3,043	2,707	-6.260	**.000**
	Şiddet gören	99	5,929	4,725		
Öfke içe vurma	Şiddet görmeyen	161	14,919	3,253	-4.340	**.000**
	Şiddet gören	99	16,767	3,463		
Öfke dışa vurma	Şiddet görmeyen	161	13,540	2,734	-3.948	**.000**
	Şiddet gören	99	15,101	3,606		
Öfke kontrolü	Şiddet görmeyen	161	21,534	4,074	3.159	**.002**
	Şiddet gören	99	19,939	3,746		
Sürekli öfke	Şiddet görmeyen	161	17,149	3,790	-5.713	**.000**
	Şiddet gören	99	20,383	5,317		

Kadın katılımcıların şiddete maruz kalma durumu açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo XV'te verilmiştir. Analiz sonuçları cinsiyet açısından kadınların şiddet görme durumu açısından demokratik tutum dışında diğer tüm alanlarda farklılaşmanın olduğunu göstermiştir. Şiddet gören annelerin daha fazla depresyon ve umutsuzluk yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke içe ve dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte şiddet görmeyen annelerin daha hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri ve öfke kontrol düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo XVI. Erkek Katılımcıların Şiddete Maruz Kalma Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*t*	*P*
Demokratik tutum	Şiddet görmeyen	142	45,176	5,728	,761	,448
	Şiddet gören	58	44,517	5,103		
Baskıcı ve otoriter tutum	Şiddet görmeyen	142	31,542	4,473	-,645	,520
	Şiddet gören	58	31,982	4,152		
Aşırı hoşgörülü tutum	Şiddet görmeyen	142	47,253	5,353	2,513	**,013**
	Şiddet gören	58	45,103	5,817		
Depresyon	Şiddet görmeyen	142	6,323	7,093	-2,614	**,010**
	Şiddet gören	58	9,189	6,888		
Umutsuzluk	Şiddet görmeyen	142	4,239	3,897	-3,040	**,003**
	Şiddet gören	58	6,293	5,261		
Öfke içe vurma	Şiddet görmeyen	142	15,014	3,674	-2,115	**,036**
	Şiddet gören	58	16,241	3,840		
Öfke dışa vurma	Şiddet görmeyen	142	14,077	3,454	-3,462	**,001**
	Şiddet gören	58	16,086	4,317		
Öfke kontrolü	Şiddet görmeyen	142	21,063	3,971	2,133	**,034**
	Şiddet gören	58	19,706	4,340		
Sürekli öfke	Şiddet görmeyen	142	17,584	4,648	-4,441	**.000**
	Şiddet gören	58	21,517	7,664		

Erkek katılımcıların şiddete maruz kalma durumu açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo XVI'da verilmiştir. Analiz sonuçları cinsiyet açısından erkelerin şiddet görme durumu açısından demokratik ve baskıcı ve otoriter tutum dışında diğer tüm alanlarda farklılaşmanın olduğunu göstermiştir. Şiddet gören babaların daha fazla depresyon ve umutsuzluk yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke içe ve dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte şiddet görmeyen babaların daha hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri ve öfke kontrol düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.6. Katılımcıların Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Çocuklarına Şiddet Uygulama (Fiziksel, Duygusal ve İhmal), Hayatını Tehdit Altında Görme ve Şiddete Maruz Kalma Nedeniyle İşlevsel Bozukluk Sahibi Olma Değişkenleri Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarındaki Değişime İlişkin Sonuçlar

Tablo XIII'de verilen sonuçlar dikkate alındığında normallik varsayımın karşılandığı ve bu nedenle ebeveyn-çocuk ilişkisi açınandan ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanları açısından farklılaşmayı görmek amacıyla bağımsız örneklemler için t testi yapılmıştır. Bağımsız örneklemler için t testine ilişkin bulgular Tablo XVII'de verilmiştir.

Tablo XVII. Katılımcıların Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Durumu	N	Ortalama	Ss	*t*	*p*
Demokratik tutum	Kötü	71	43.493	6.061	-2.618	**.009**
	İyi	389	45.229	4.953		
Baskıcı ve otoriter tutum	Kötü	71	31.127	4.249	-.031	.975
	İyi	389	31.144	4.243		
Aşırı hoşgörülü tutum	Kötü	71	43.197	5.285	-7.297	**.000**
	İyi	389	47.776	4.782		
Depresyon	Kötü	71	12.845	9.270	6.120	**.000**
	İyi	389	7.108	6.839		
Umutsuzluk	Kötü	71	7.113	5.515	6.159	**.000**
	İyi	389	3.956	3.623		
Öfkenin içe vurumu	Kötü	71	16.521	3.710	2.594	**.010**
	İyi	389	15.329	3.533		
Öfkenin dışa vurumu	Kötü	71	16.056	4.028	4.552	**.000**
	İyi	389	14.054	3.285		
Öfke kontrolü	Kötü	71	18.704	3.611	-4.880	**.000**
	İyi	389	21.201	4.024		
Sürekli öfke	Kötü	71	21.718	7.229	5.730	**.000**
	İyi	389	17.949	4.610		

Katılımcıların çocukları ile olan ilişkilerini nasıl gördükleri durumu açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına bakıldığında ebeveyn tutumlarından demokratik (*t* = -

2.618, $p<.05$) ve aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu (t = -7.297, $p<.001$), depresyon (t = 6.120, $p<.001$), umutsuzluk (t = 6.159, $p<.001$), öfkenin içe vurumu (t = 2.594, $p<.05$), öfkenin dışa vurumu (t = 4.552, $p<.001$), öfke kontrolü (t = -4.880, $p<.001$) ve sürekli öfkede (t = 5.730, $p<.001$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için değişkenlere ilişkin ortalama değerlerini içeren betimleyici istatistiksel incelenmiştir. Çocukları ile olan ilişkilerini kötü olarak nitelendiren ebeveynlerin daha yüksek düzeyde depresyon ve umutsuzluk yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke içe ve dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çocukları ile ilişkilerini iyi olarak nitelendiren ebeveynlerin daha hoşgörülü ve demokratik ebeveyn tutumu benimsedikleri ve öfke kontrol düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo XVIII. Katılımcıların Çocuklarına Fiziksel Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*T*	*p*
Demokratik tutum	Hayır	335	44.940	5.252	-.140	.889
	Evet	125	45.016	4.966		
Baskıcı ve otoriter tutum	Hayır	335	30.952	4.232	-1.569	.117
	Evet	125	31.648	4.232		
Aşırı hoşgörülü tutum	Hayır	335	47.791	4.927	5.067	**.000**
	Evet	125	45.136	5.187		
Depresyon	Hayır	335	7.125	7.025	-4.108	**.000**
	Evet	125	10.320	8.390		
Umutsuzluk	Hayır	335	4.158	4.149	-2.240	**.015**
	Evet	125	5.208	3.984		
Öfkenin içe vurumu	Hayır	335	15.206	3.472	-3.036	**.000**
	Evet	125	16.336	3.757		
Öfkenin dışa vurumu	Hayır	335	13.881	3.194	-4.991	**.000**
	Evet	125	15.656	3.882		
Öfke kontrolü	Hayır	335	21.200	4.006	3.364	**.000**
	Evet	125	19.784	4.043		
Sürekli öfke	Hayır	335	17.752	4.568	-5.336	**.000**
	Evet	125	20.616	6.376		

Tablo XVIII'de verilen katılımcıların fiziksel şiddet uygulaması açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları ebeveyn tutumlarından aşırı hoşgörülü ebeveyn tutum (t = 5.067, p<.001), depresyon (t = -4.108, p<.001), umutsuzluk (t = -2.240, p<.05), öfkenin içe vurumu (t = -3.036, p<.05), öfkenin dışa vurumu (t = -4.991, p<.001), öfke kontrolü (t = 3.364, p<.001) ve sürekli öfkede (t = -5.336, p<.001) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu göstermiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için değişkenlere ilişkin betimleyici istatistiksel incelenmiştir. Çocuklarına fiziksel şiddet uyguladığını belirten ebeveynlerin daha yüksek düzeyde depresyon ve umutsuzluk yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke içe ve dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çocuklarına fiziksel şiddet uygulamayan ebeveynlerin daha hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri ve öfke kontrol düzeylerinin de daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo XIX. Kadın Katılımcıların Çocuklarına Fiziksel Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*t*	*p*
Demokratik tutum	Hayır	182	45,033	5,108	,458	,647
	Evet	78	44,730	4,284		
Baskıcı ve otoriter tutum	Hayır	182	30,571	4,215	-,982	,327
	Evet	78	31,115	3,786		
Aşırı hoşgörülü tutum	Hayır	182	48,280	4,594	4,699	**,000**
	Evet	78	45,371	4,524		
Depresyon	Hayır	182	7,631	7,084	-3,237	**,001**
	Evet	78	10,987	8,867		
Umutsuzluk	Hayır	182	3,609	3,677	-3,463	**,001**
	Evet	78	5,384	4,033		
Öfke içe vurma	Hayır	182	15,390	3,358	-1,670	**,096**
	Evet	78	16,166	3,612		
Öfke dışa vurma	Hayır	182	13,587	2,810	-4,380	**,000**
	Evet	78	15,410	3,619		
Öfke kontrolü	Hayır	182	21,373	3,948	2,771	**,006**
	Evet	78	19,884	4,019		
Sürekli öfke	Hayır	182	17,653	4,333	-3,917	**,000**
	Evet	78	20,076	5,085		

Kadın katılımcıların fiziksel şiddet uygulaması açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo XIX'da verilmiştir. Analiz sonuçları cinsiyet açısından annelerin fiziksel şiddet uygulaması açısından demokratik ve baskıcı ve otoriter anne baba tutumu ile öfke içe vurma dışında diğer tüm alanlarda farklılaşmanın olduğunu göstermiştir. Fiziksel şiddet uygulayan annelerin daha fazla depresyon ve umutsuzluk yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte fiziksel şiddet uygulamayan annelerin daha hoşgörülü oldukları ve öfke kontrol düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo XX. Erkek Katılımcıların Çocuklarına Fiziksel Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*t*	*p*
Demokratik tutum	Hayır	153	44,830	5,432	-,711	,478
	Evet	47	45,489	5,948		
Baskıcı ve otoriter tutum	Hayır	153	31,405	4,221	-1,549	,123
	Evet	47	32,531	4,795		
Aşırı hoşgörülü tutum	Hayır	153	47,209	5,252	2,697	**,008**
	Evet	47	44,744	6,166		
Depresyon	Hayır	153	6,522	6,928	-2,284	**,023**
	Evet	47	9,212	7,491		
Umutsuzluk	Hayır	153	4,810	4,576	-,141	,888
	Evet	47	4,914	3,927		
Öfke içe vurma	Hayır	153	14,986	3,601	-2,642	**,009**
	Evet	47	16,617	4,008		
Öfke dışa vurma	Hayır	153	14,228	3,575	-2,931	**,004**
	Evet	47	16,063	4,290		
Öfke kontrolü	Hayır	153	20,993	4,075	2,020	**,045**
	Evet	47	19,617	4,120		
Sürekli öfke	Hayır	153	17,869	4,843	-3,795	**,000**
	Evet	47	21,510	8,061		

Erkek katılımcıların fiziksel şiddet uygulaması açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo XX'de verilmiştir. Analiz sonuçları cinsiyet açısından babaların fiziksel şiddet uygulaması açısından demokratik ve baskıcı ve otoriter anne baba tutumu ile umutsuzluk dışında diğer tüm alanlarda farklılaşmanın olduğunu

göstermiştir. Fiziksel şiddet uygulayan babaların daha fazla depresyon yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke içe ve dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte fiziksel şiddet uygulamayan babaların annelere benzer şekilde daha hoşgörülü oldukları ve öfke kontrol düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo XXI. Katılımcıların Çocuklarına Duygusal Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*T*	*p*
Demokratik tutum	Hayır	266	45.417	5.353	2.226	**.026**
	Evet	194	44.335	4.854		
Baskıcı ve otoriter tutum	Hayır	266	31.045	4.453	-.569	.589
	Evet	194	31.273	3.934		
Aşırı hoşgörülü tutum	Hayır	266	48.192	4.772	5.675	**.000**
	Evet	194	45.531	5.220		
Depresyon	Hayır	266	6.936	6.858	-3.363	**.000**
	Evet	194	9.443	8.199		
Umutsuzluk	Hayır	266	3.959	3.687	-2.975	**.003**
	Evet	194	5.108	4.591		
Öfkenin içe vurumu	Hayır	266	14.898	3.363	-4.392	**.000**
	Evet	194	16.356	3.711		
Öfkenin dışa vurumu	Hayır	266	13.699	3.044	-4.908	**.000**
	Evet	194	15.273	3.828		
Öfke kontrolü	Hayır	266	21.357	4.263	3.390	**.000**
	Evet	194	20.072	3.648		
Sürekli öfke	Hayır	266	17.244	4.243	-6.387	**.000**
	Evet	194	20.294	5.998		

Tablo XXI'de verilen katılımcıların çocuklarına duygusal şiddet uygulaması açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde ebeveyn tutumlarından demokratik (t = 2.26, p<.05) ve aşırı hoşgörülü ebeveyn tutum (t = 5.675, p<.001), depresyon (t = -3.363, p<.001), umutsuzluk (t = -2.975, p<.05), öfkenin içe vurumu (t = -4.392, p<.001), öfkenin dışa vurumu (t = -4.908, p<.001), öfke kontrolü (t = 3.390, p<.001) ve sürekli öfkede (t = -6.387, p<.001) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Betimleyici istatistiklere ilişkin sonuçlar çocuklarına duygusal şiddet

uyguladığını belirten ebeveynlerin daha yüksek düzeyde depresyon ve umutsuzluk yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke içe ve dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu göstermiştir. Çocuklarına duygusal şiddet uygulamayan ebeveynlerin daha demokratik ve hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri ve öfke kontrol düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo XXII. Kadın Katılımcıların Çocuklarına Duygusal Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*t*	*p*
Demokratik tutum	Hayır	149	45,489	5,298	2,115	**,035**
	Evet	111	44,207	4,136		
Baskıcı ve otoriter tutum	Hayır	149	30,536	4,649	-,902	,368
	Evet	111	31,000	3,196		
Aşırı hoşgörülü tutum	Hayır	149	48,664	4,403	5,176	**,000**
	Evet	111	45,720	4,708		
Depresyon	Hayır	149	7,751	7,533	-2,139	**,033**
	Evet	111	9,828	8,022		
Umutsuzluk	Hayır	149	3,637	3,389	-2,462	**,014**
	Evet	111	4,819	4,350		
Öfke içe vurma	Hayır	149	15,080	3,284	-2,984	**,003**
	Evet	111	16,351	3,541		
Öfke dışa vurma	Hayır	149	13,610	2,953	-3,129	**,002**
	Evet	111	14,837	3,348		
Öfke kontrolü	Hayır	149	21,731	4,168	3,836	**,000**
	Evet	111	19,846	3,555		
Sürekli öfke	Hayır	149	17,422	4,315	-3,915	**,000**
	Evet	111	19,666	4,894		

Kadın katılımcıların çocuklarına duygusal şiddet uygulama açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo XXII'de verilmiştir. Analiz sonuçları cinsiyet açısından annelerin çocuklarına duygusal şiddet uygulama açısından baskıcı ve otoriter tutum dışında diğer tüm alanlarda farklılaşmanın olduğunu göstermiştir. Çocuklarına duygusal şiddet uygulayan annelerin daha fazla depresyon ve umutsuzluk yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke içe ve dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte duygusal şiddet uygulamayan annelerin daha hoşgörülü ve

demokratik ebeveyn tutumu benimsedikleri ve öfke kontrol düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo XXIII. Erkek Katılımcıların Çocuklarına Duygusal Şiddet Uygulaması Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*t*	*p*
Demokratik tutum	Hayır	117	45,324	5,442	1,028	,305
	Evet	83	44,506	5,696		
Baskıcı ve otoriter tutum	Hayır	117	31,692	4,119	,085	,932
	Evet	83	31,638	4,741		
Aşırı hoşgörülü tutum	Hayır	117	47,589	5,161	2,952	**,004**
	Evet	83	45,277	5,854		
Depresyon	Hayır	117	5,897	5,751	-3,018	**,003**
	Evet	83	8,927	8,450		
Umutsuzluk	Hayır	117	4,367	4,012	-1,784	,076
	Evet	83	5,494	4,894		
Öfke içe vurma	Hayır	117	14,666	3,459	-3,218	**,002**
	Evet	83	16,361	3,949		
Öfke dışa vurma	Hayır	117	13,812	3,164	-3,850	**,000**
	Evet	83	15,855	4,342		
Öfke kontrolü	Hayır	117	20,880	4,351	,857	,392
	Evet	83	20,373	3,769		
Sürekli öfke	Hayır	117	17,017	4,156	-5,121	**,000**
	Evet	83	21,132	7,161		

Erkek katılımcıların çocuklarına duygusal şiddet uygulama açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo XXIII'te verilmiştir. Analiz sonuçları babaların çocuklarına duygusal şiddet uygulama açısından demokratik ve baskıcı ve otoriter tutum ile öfke kontrolü ve umutsuzluk dışında diğer tüm alanlarda farklılaşmanın olduğunu göstermiştir. Çocuklarına duygusal şiddet uygulayan babaların daha fazla depresyon yaşadıkları, sürekli öfke ile öfke içe ve dışa vurum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte duygusal şiddet uygulamayan babaların daha hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri bulunmuştur.

Tablo XXIV. Katılımcıların Çocuklarını İhmal Etme Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*T*	*p*
Demokratik tutum	Hayır	275	45.695	5.322	3.763	**.000**
	Evet	185	43.870	4.745		
Baskıcı ve otoriter tutum	Hayır	275	31.360	4.394	1.350	.178
	Evet	185	30.816	3.988		
Aşırı hoşgörülü tutum	Hayır	275	47.902	5.012	4.322	**.000**
	Evet	185	45.832	5.071		
Depresyon	Hayır	275	6.851	6.529	-4.024	**.000**
	Evet	185	9.692	8.587		
Umutsuzluk	Hayır	275	4.135	3.755	-1.963	.050
	Evet	185	4.903	4.598		
Öfkenin içe vurumu	Hayır	275	15.233	3.702	-2.053	**.041**
	Evet	185	15.930	3.365		
Öfkenin dışa vurumu	Hayır	275	14.295	3.469	-.514	.607
	Evet	185	14.465	3.506		
Öfke kontrolü	Hayır	275	21.095	4.008	1.803	.072
	Evet	185	20.400	4.114		
Sürekli öfke	Hayır	275	18.407	5.489	-.610	.540
	Evet	185	18.714	4.940		

Tablo XXIV'te verilen katılımcıların çocuklarına ihmal uygulaması açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları ebeveyn tutumlarından demokratik (t = 3.763, p<.001) ve aşırı hoşgörülü ebeveyn tutum (t = 4.322, p<.001), depresyon (t = -4.024, p<.001) ve öfkenin içe vurumun da (t = -2.053, p<.001) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu göstermiştir. Betimleyici istatistiklere ilişkin sonuçlar çocuklarına ihmal davranışını uyguladığını belirten ebeveynlerin daha yüksek düzeyde depresyon yaşadıkları, öfke içe vurum düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte çocuklarına ihmal uygulamayan ebeveynlerin daha demokratik ve hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri bulunmuştur.

Tablo XXV. Kadın Katılımcıların Çocuklarını İhmal Etme Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*t*	*p*
Demokratik tutum	Hayır	153	45,673	4,994	2,936	**,004**
	Evet	107	43,897	4,505		
Baskıcı ve otoriter tutum	Hayır	153	30,941	4,129	,973	,331
	Evet	107	30,439	4,037		
Aşırı hoşgörülü tutum	Hayır	153	48,058	4,888	2,671	**,008**
	Evet	107	46,476	4,417		
Depresyon	Hayır	153	7,764	7,012	-2,176	**,030**
	Evet	107	9,887	8,684		
Umutsuzluk	Hayır	153	3,941	3,492	-1,003	,317
	Evet	107	4,429	4,346		
Öfke içe vurma	Hayır	153	15,352	3,597	-1,514	,131
	Evet	107	16,009	3,199		
Öfke dışa vurma	Hayır	153	14,209	3,296	,451	,652
	Evet	107	14,028	3,020		
Öfke kontrolü	Hayır	153	21,241	4,004	1,514	,131
	Evet	107	20,476	4,019		
Sürekli öfke	Hayır	153	18,568	4,829	,771	,442
	Evet	107	18,112	4,506		

Kadın katılımcıların çocuklarını ihmal etme durumu açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo XXV'te verilmiştir. Analiz sonuçları annelerin çocuklarını ihmal etme durumu açısından demokratik ve aşırı hoşgörülü tutum ile depresyon dışında diğer tüm alanlarda anlamlı farklılaşmanın olmadığını göstermiştir. Çocuklarını ihmal eden annelerin daha fazla depresyon yaşadıkları görülmektedir. Bununla birlikte çocuklarını ihmal etmeyen annelerin daha hoşgörülü ve demokratik ebeveyn tutumu benimsedikleri bulunmuştur.

Tablo XXVI. Erkek Katılımcıların Çocuklarını İhmal Etme Durumu Açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanlarına İlişkin Analiz Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	*t*	*p*
Demokratik tutum	Hayır	122	45,7213	5,72693	2,374	**,019**
	Evet	78	43,8333	5,08478		
Baskıcı ve otoriter tutum	Hayır	122	31,8852	4,66780	,869	,386
	Evet	78	31,3333	3,88359		
Aşırı hoşgörülü tutum	Hayır	122	47,7049	5,17574	3,513	**,001**
	Evet	78	44,9487	5,76352		
Depresyon	Hayır	122	5,7049	5,68990	-3,706	**,000**
	Evet	78	9,4231	8,49984		
Umutsuzluk	Hayır	122	4,3770	4,06218	-1,842	,067
	Evet	78	5,5513	4,87679		
Öfke içe vurma	Hayır	122	15,0820	3,83888	-1,359	,176
	Evet	78	15,8205	3,59922		
Öfke dışa vurma	Hayır	122	14,4016	3,68526	-1,196	,233
	Evet	78	15,0641	4,02376		
Öfke kontrolü	Hayır	122	20,9098	4,02062	1,030	,304
	Evet	78	20,2949	4,26435		
Sürekli öfke	Hayır	122	18,2049	6,23366	-1,553	,122
	Evet	78	19,5385	5,40008		

Erkek katılımcıların çocuklarını ihmal etme durumu açısından ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ puanlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo XXVI'da verilmiştir. Analiz sonuçları babaların çocuklarını ihmal etme durumu açısından demokratik ve aşırı hoşgörülü tutum ile depresyon dışında diğer tüm alanlarda anlamlı farklılaşmanın olmadığını göstermiştir. Çocuklarını ihmal eden babaların annelere benzer şekilde daha fazla depresyon yaşadıkları, çocuklarını ihmal etmeyen babaların ise daha hoşgörülü ve demokratik ebeveyn tutumu benimsedikleri bulunmuştur.

4.7. Ebeveynlerin Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre ABTÖ, BUÖ, BDE ve SÖÖTÖ Puanları Arasındaki İlişki

Ebeveynlerin şiddete maruz kalma durumlarına göre DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ puanları arasındaki ilişkiyi görmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu için Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

Şiddete maruz kalan ebeveynlerin DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ puanları arasındaki ilişkiye ait bulgular Tablo XXVII'de sunulmuştur.

Tablo XXVII. Şiddet Gören Ebeveynlerin DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları

	DET	BOET	AHET	DÖ	UÖ	ÖİV	ÖDV	ÖK	SÖ
DET	1								
BOET	.612**								
AHET	.481**	.321**							
DÖ	-0.009	0.081	-.212**						
UÖ	-0.078	0.104	-.258**	.575**					
ÖİV	0.09	.236**	0.023	.260**	0.134				
ÖDV	0.032	0.149	-0.067	.281**	.160*	.341**			
ÖK	0.001	-0.066	.182*	-.232**	-.241**	-0.033	-.352**		
SÖ	0.046	.167*	-0.108	.310**	.225**	.470**	.678**	-.323**	1

Not. DET= Demokratik ebeveyn tutumu, BOET= Baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu, AHET= Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu, DÖ= Depresyon, UÖ= Umutsuzluk, ÖİV= Öfke içe vurumu, ÖDV= Öfke dışa vurumu, ÖK= Öfke kontrolü, SÖ= Sürekli öfke. *p<.05, **p<.001

Pearson korelasyon analiz sonuçlarına göre, şiddet gören ebeveynlerin baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu ile öfkenin içe vurumu (r = .236, p<.001) ve sürekli öfke (r = .167, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmektedir. Şiddet gören ebeveynlerde aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı (r = -.212, p<.001), umutsuzluk arasında negatif yönde anlamlı (r = -.258, p<.001) ve öfke kontrolü (r = .182, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Şiddet gören ebeveynlerde,

depresyon ile umutsuzluk arasında pozitif yönde anlamlı (r = .575, p<.001), öfkenin içe vurumu (r = .260, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfkenin dışa vurumu (r = .281, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfke kontrolü (r = -.232, p<.001) arasında negatif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .310, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Şiddet gören ebeveynlerde, umutsuzluk ile öfke dışa durumu (r = .160, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı, öfke kontrolü (r = -.241, p<.001) arasında negatif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .225, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Tablo XXVIII. Şiddet Görmeyen Ebeveynlerin DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları

	DET	BOET	AHET	DÖ	UÖ	ÖİV	ÖDV	ÖK	SÖ
DET	1								
BOET	.485**								
AHET	.427**	.286**							
DÖ	-0.071	0.095	-.135*						
UÖ	-.119*	.160**	-.278**	.493**					
ÖİV	-0.097	0.005	-0.101	.343**	.213**				
ÖDV	-0.015	0.107	-0.098	.342**	.261**	.404**			
ÖK	-0.017	-0.078	.240**	-0.102	-.166**	0.04	-0.11		
SÖ	-0.06	0.066	-.121*	.418**	.232**	.519**	.575**	-.154**	1

Not. DET= Demokratik ebeveyn tutumu, BOET= Baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu, AHET= Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu, DÖ= Depresyon, UÖ= Umutsuzluk, ÖİV= Öfke içe vurumu, ÖDV= Öfke dışa vurumu, ÖK= Öfke kontrolü, SÖ= Sürekli öfke. *p<.05, **p<.001

Pearson korelasyon analiz sonuçlarına göre, şiddet görmeyen ebeveynlerin demokratik ebeveyn tutumu ile umutsuzluk arasında negatif yönde anlamlı (r = -.119, p<.05) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Ayrıca, şiddet görmeyen ebeveynlerin baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu ile umutsuzluk arasında pozitif yönde anlamlı (r = .160, p<.05) bir ilişki söz konusudur. Şiddet görmeyen ebeveynlerin aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu ile depresyon

arasında negatif yönde anlamlı (r = -.135, p<.05), umutsuzluk arasında negatif yönde anlamlı (r = -.278, p<.001), öfke kontrolü arasında pozitif yönde anlamlı (r = .240, p<.001) ve sürekli öfke arasında negatif yönde anlamlı (r = -.121, p<.05) bir ilişki görülmektedir. Şiddet görmeyen ebeveynlerde, depresyon ile umutsuzluk arasında pozitif yönde anlamlı (r = .493, p<.001), öfkenin içe vurumu (r = .343, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfkenin dışa vurumu (r = .342, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .418, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Şiddet görmeyen ebeveynlerde, umutsuzluk ile öfke içe vurumu (r = .213, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfke dışa vurumu (r = .261, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfke kontrolü (r = -.166, p<.001) arasında negatif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .232, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Tablo XXIX. Şiddet Gören Babaların DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları

	DET	BOET	AHET	DÖ	UÖ	ÖİV	ÖDV	ÖK	SÖ
DET	1								
BOET	.771**								
AHET	.528**	.426**							
DÖ	-0.038	0.188	-.331*						
UÖ	-0.246	-0.023	-.355**	.616**					
ÖİV	0.194	0.253	0.036	.311*	0.049				
ÖDV	0.136	0.144	-0.055	.356**	0.237	.497**			
ÖK	0.069	0.067	.324*	-.327*	-.328*	-0.066	-.526**		
SÖ	0.104	0.227	-0.086	.331*	0.194	.560**	.730**	-.364**	1

Not. DET= Demokratik ebeveyn tutumu, BOET= Baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu, AHET= Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu, DÖ= Depresyon, UÖ= Umutsuzluk, ÖİV= Öfke içe vurumu, ÖDV= Öfke dışa vurumu, ÖK= Öfke kontrolü, SÖ= Sürekli öfke. *p<.05, **p<.001

Pearson korelasyon analiz sonuçlarına göre, şiddet gören babaların aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı (r = -.331, p<.05), umutsuzluk

arasında negatif yönde anlamlı (r = -.355, p<.001) ve öfke kontrolü arasında pozitif yönde anlamlı (r = .324, p<.001) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Şiddet gören babalarda, depresyon ile umutsuzluk arasında pozitif yönde anlamlı (r = .616, p<.001), öfkenin içe vurumu (r = .311, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı, öfkenin dışa vurumu (r = .356, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfke kontrolü (r = -.327, p<.05) arasında negatif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .331, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Ayrıca şiddet gören babalarda, umutsuzluk ile öfke kontrolü (r = -.328, p<.05) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Tablo XXX. Şiddet Görmeyen Babaların DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları

	DET	BOET	AHET	DÖ	UÖ	ÖİV	ÖDV	ÖK	SÖ
DET	1								
BOET	.467**								
AHET	.410**	.400**							
DÖ	0.004	.181*	-0.126						
UÖ	-0.132	0.081	-.304**	.575**					
ÖİV	0.036	0.143	0.06	.302**	.166*				
ÖDV	0.017	0.126	0.045	.360**	.224**	.473**			
ÖK	0.012	0.016	.262**	-0.028	-0.086	0.109	-0.067		
SÖ	-0.057	0.13	-0.036	.345**	.200*	.567**	.605**	0.003	1

Not. DET= Demokratik ebeveyn tutumu, BOET= Baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu, AHET= Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu, DÖ= Depresyon, UÖ= Umutsuzluk, ÖİV= Öfke içe vurumu, ÖDV= Öfke dışa vurumu, ÖK= Öfke kontrolü, SÖ= Sürekli öfke. *p<.05, **p<.001

Pearson korelasyon analiz sonuçlarına göre, şiddet görmeyen babaların baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı (r = .181, p<.05), aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu ile umutsuzluk arasında negatif yönde anlamlı (r = -.304, p<.001) ve öfke kontrolü arasında pozitif yönde anlamlı (r = .262, p<.001) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Şiddet görmeyen babalarda, depresyon ile umutsuzluk arasında pozitif yönde

anlamlı (r = .575, p<.001), öfkenin içe vurumu (r = .302, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfkenin dışa vurumu (r = .360, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .345, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Ayrıca şiddet görmeyen babalarda, umutsuzluk ile öfke içe vurumu (r = .166, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı, öfkenin dışa vurumu (r = .224, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .200, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Tablo XXXI. Şiddet Gören Annelerin DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları

	DET	BOET	AHET	DÖ	UÖ	ÖİV	ÖDV	ÖK	SÖ
DET	1								
BOET	.499**								
AHET	.443**	.233*							
DÖ	0.005	0.045	-0.159						
UÖ	0.044	0.192	-0.174	.584**					
ÖİV	0.014	.233*	0.011	.231*	.200*				
ÖDV	-0.048	0.142	-0.077	.285**	0.096	.243*			
ÖK	-0.05	-0.163	0.053	-.199*	-0.174	-0.011	-.211*		
SÖ	-0.008	0.104	-0.131	.348**	.253*	.412**	.626**	-.285**	1

Not. DET= Demokratik ebeveyn tutumu, BOET= Baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu, AHET= Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu, DÖ= Depresyon, UÖ= Umutsuzluk, ÖİV= Öfke içe vurumu, ÖDV= Öfke dışa vurumu, ÖK= Öfke kontrolü, SÖ= Sürekli öfke. *p<.05, **p<.001

Pearson korelasyon analiz sonuçlarına göre, şiddet gören annelerin baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu ile öfke içe vurumu arasında pozitif yönde anlamlı (r = .233, p<.05) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Şiddet gören annelerde, depresyon ile umutsuzluk arasında pozitif yönde anlamlı (r = .584, p<.001), öfkenin içe vurumu (r = .231, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı, öfkenin dışa vurumu (r = .285, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfke kontrolü (r = -.199, p<.05) arasında negatif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .348, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Ayrıca şiddet gören

annelerde, umutsuzluk ile öfke içe vurumu (r = .200, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .253, p<.05) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Tablo XXXII. Şiddet Görmeyen Annelerin DET, BOET, AHET, DÖ, UÖ, ÖİV, ÖDV ÖK Ve SÖ Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Sonuçları

	DET	BOET	AHET	DÖ	UÖ	ÖİV	ÖDV	ÖK	SÖ
DET	1								
BOET	.516**								
AHET	.459**	.222**							
DÖ	-.156*	0.02	-.163*						
UÖ	-0.107	.218**	-.192*	.426**					
ÖİV	-.248**	-0.142	-.288**	.392**	.286**				
ÖDV	-0.056	0.063	-.258**	.333**	.295**	.319**			
ÖK	-0.046	-0.148	.207**	-.179*	-.256**	-0.025	-0.151		
SÖ	-0.065	-0.019	-.215**	.514**	.272**	.461**	.529**	-.317**	1

Not. DET= Demokratik ebeveyn tutumu, BOET= Baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu, AHET= Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu, DÖ= Depresyon, UÖ= Umutsuzluk, ÖİV= Öfke içe vurumu, ÖDV= Öfke dışa vurumu, ÖK= Öfke kontrolü, SÖ= Sürekli öfke. *p<.05, **p<.001

Pearson korelasyon analiz sonuçlarına göre, şiddet görmeyen annelerin demokratik ebeveyn tutumu ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı (r = -.156, p<.05) ve öfke içe vurumu arasında negatif yönde anlamlı (r = -.248, p<.001); baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu ile umutsuzluk arasında pozitif yönde anlamlı (r = .218, p<.001); aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı (r = -.163, p<.05), umutsuzluk arasında negatif yönde anlamlı (r = -.192, p<.05), öfke içe vurumu arasında negatif yönde anlamlı (r = -.288, p<.001), öfke dışa vurumu arasında negatif yönde anlamlı (r = -.258, p<.001), öfke kontrolü arasında pozitif yönde anlamlı (r = .207, p<.001) ve sürekli öfke arasında negatif yönde anlamlı (r = -.215, p<.001) bir ilişki söz konusudur. Şiddet görmeyen annelerde, depresyon ile umutsuzluk arasında pozitif yönde anlamlı (r = .426, p<.001), öfkenin içe vurumu (r = .392, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfkenin dışa vurumu (r

= .333, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfke kontrolü (r = -.179, p<.05) arasında negatif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .514, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Ayrıca şiddet görmeyen annelerde, umutsuzluk ile öfke içe vurumu (r = .286, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfkenin dışa vurumu (r = .295, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı, öfke kontrolü (r = -.256, p<.001) arasında negatif yönde anlamlı ve sürekli öfke (r = .272, p<.001) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Bu sonuçlara göre, demokratik ebeveyn tutumu ile depresyon ilişkisinin sadece şiddet görmeyen annelerde; baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu ile depresyon ilişkisinin sadece şiddet görmeyen babalarda; aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu ile depresyon ilişkisinin ise şiddet gören babalarda en yüksek olduğu görülmektedir. Demokratik ebeveyn tutumu ile umutsuzluk ilişkisinin sadece şiddet görmeyen ebeveynlerde; baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumu ile umutsuzluk ilişkisinin şiddet görmeyen annelerde en yüksek olduğu; aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu ile depresyon ilişkisinin ise şiddet gören babalarda en yüksek olduğu görülmektedir.

5. TARTIŞMA

"*Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Psikotravmatolojik Bileşenleri ve Psikopatolojik Dinamikleri*" başlıklı bu çalışma, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'ndaki *"Psikotravmatoloji ve Psikotarih Araştırmaları Birimi"*nde doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Bu doktora tez çalışmasının temel amacı hem ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile çocuktan ebeveyne şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi hem de çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin değerlendirilmesidir. Çocuktan ebeveyne yönelik şiddetin incelendiği ülkemizdeki ilk ve öncü çalışmalarından biri olan bu doktora tezi, İstanbul'da ikamet eden 12-18 yaş aralığında en az bir çocuk sahibi 260 anne ve 200 baba olmak üzere toplam 460 ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Klinik adli psikoloji ve aile psikopatolojisi ekseninde yapılandırılan bu çalışma hem disfonksiyonel aile dinamiklerinin hem de şiddet odaklı ve empati kesintili yanlış çocuk yetiştirme stillerinin çocuktan ebeveyne yönelik şiddet üzerindeki etiyolojik rolüne odaklanmaktadır. Bu bölümde çalışmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular ışığında hipotezler, katılımcıların sosyodemografik özellikleri, katılımcıların ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stillerinin ve aile içi ilişkilerinin diğer değişkenler üzerindeki etkisi ilgili alanyazın ekseninde tartışılmaktadır.

5.1. Klinik Adli Psikoloji ve Disfonksiyonel Aile Dinamikleri Açısından Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Temel amacımız doğrultusundaki ilk hipotezimiz "*Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyen anne-babalara oranla istatiksel açıdan daha yüksektir*" doğrulanmıştır. Hipotezimizle ilgili yapılan istatistiksel analize göre, çocukları tarafından şiddet gördüğünü belirten ebeveynlerin BUÖ toplam puanları, çocuğu tarafından şiddet görmediğini belirten ebeveynlere oranla istatiksel açıdan daha yüksektir (Bkz. Tablo XIV). Öztürk (2021),

disfonksiyonel aile dinamikleri ve çocuktan ebeveyne şiddet arasında fonksiyon geçişleri olduğunu önemle vurgulamaktadır ki bu şiddete maruz kalan anne-babalarda; dissosiyatif yaşantılar, depresyon, umutsuzluk ve anksiyete başta olmak üzere birçok psikiyatrik belirti ortaya çıkabilmektedir. Holt (2011)'un iki web sitesinde ebeveynlerin ergen çocuklarından gördükleri şiddet deneyimlerini paylaştıkları mesajları söylem analizi yöntemiyle incelediği çalışmanın sonucuna göre, çocuklarından şiddet gören ebeveynlerin deneyimledikleri olumsuz olay ile baş etme konusunda maksimal oranda kendilerini umutsuz ve güçsüz hissettiğini tespit etmiştir. Benzer şekilde Bell (2018)'in çocuktan ebeveyne şiddet deneyimi ile ilgili 23 anne (%71,8), 4 baba (%12,5) ve 5 üvey babanın (%15,6) online iletişim sitelerinde yer alan 32 çevrimiçi iletisini tematik analiz yöntemiyle incelendiği çalışmanın sonucuna göre, çocukları tarafından şiddete maruz kalan ebeveynlerin umutsuzluk, hayal kırıklığı ve çaresizlik gibi çok sayıda duygusal tepkinin olduğu bir duygusal kargaşa yaşadıkları belirlenmiştir. Araştırma bulgumuz Bell (2018) ve Holt (2011)'un yaptığı çalışmaların sonucu ile paralellik göstermektedir.

Umutsuzluk, depresyon bozukluğunun bir alt kümesi olarak değerlendirilmektedir (Abramson, Metalsky & Alloy, 1989) ve yüksek düzeyli umutsuzluğun depresyon bozukluğu için önemli bir risk faktörü olduğu belirtilmiştir (Mac Giollabhui ve ark., 2018; Marchetti ve ark., 2016). Çalışmamıza katılan ebeveynlerin BDE ve BUÖ ölçek puanları arasında yapılan korelasyon analizine göre hem çocuktan ebeveyne şiddet bildiren (Bkz. Tablo XXVII) hem de bildirmeyen (Bkz. Tablo XXVIII) ebeveynlerde umutsuzluk ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu umutsuzluğun depresyon için önemli bir risk faktörü olduğu düşüncesini desteklemektedir. Çocuktan ebeveyne şiddete maruz kalan ebeveynlerde anksiyete, depresyon ve intihar düşünceleri gibi ruhsal belirtilerin ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013). Doktora tez çalışmamızla ilgili literatür incelendiğinde çocuktan ebeveyne şiddete maruz kalan

ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri ile ilgili sınırlı sayıda araştırmanın (Bell, 2018; Holt, 2011) yapıldığı görülmüştür. Bu kapsamdaki araştırmalar daha çok aile içi şiddet mağduru kadının (eş şiddeti) umutsuzluk düzeyini incelemekte olup bu araştırma sonuçları aile içi şiddet ile mağdur bireydeki umutsuzluğun pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır (Clements & Sawhney, 2000; Şarlak, 2018; Kısa, Zeyneloğlu & Verim, 2019). Kılıç ve Yıldız (2017)'ın Kocaeli ilinde bulunan üç farklı kadın konukevinde kalan ve şiddet görmüş 79 kadının ilişkilere dair bilişsel çarpıtmalarının travmatik stres, depresyon ve umutsuzluk düzeyleri ile olan ilişkisini araştırdıkları çalışmanın sonucuna göre, ilişkilere dair bilişsel çarpıtmalar ve tüm alt etmenlerinin (zihin okuma, yakınlıktan kaçınma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi) travmatik stres, depresyon ve umutsuzluk düzeyleri ile anlamlı bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Benzer şekilde Kısa, Zeyneloğlu & Verim (2019)'in sığınma evine başvurmuş aile içi şiddet mağduru kadınların umutsuzluk ve psikolojik sıkıntı düzeylerini incelemek amacıyla şiddet mağduru 40 kadın ile yaptıkları araştırmanın sonucuna göre, kadınların yarısının orta ve şiddetli düzeyde umutsuzluk yaşadığı tespit edilmiştir.

Haatainen ve arkadaşlarının (2003) çocukluk çağı travmaları (aile içi şiddet, fiziksel ceza, ebeveynler arasında zayıf ilişki, katı ebeveynlik tutumları, alkol kötüye kullanımı) ile mevcut umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla herhangi bir psikiyatrik tanısı olmayan 25-64 yaş arasındaki 1598 yetişkin katılımcı ile yaptıkları araştırmanın sonucuna göre, üç veya daha fazla çocukluk çağı travması bildirenlerin, bildirmeyenlere göre umutsuz olma olasılığı erkeklerde 2.79 ve kadınlarda 2.19 kat daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar aile içi yaşanan şiddetin mağdurlar üzerinde umutsuzluk gibi olumsuz psikolojik etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer aile içi şiddet mağdurlarında ortaya çıkan yüksek umutsuzluk ile şiddet (eşe/çocuklara yönelik) arasındaki ilişki çalışmamızdaki çocuktan ebeveyne şiddet ile ebeveyn umutsuzluğu arasındaki ilişki ile benzer nitelikte olduğunu ön plana çıkartmaktadır. Hem aile içi şiddet mağduru kadınlar ile

yapılan çalışmaların (Clements & Sawhney, 2000; Şarlak, 2018; Kısa, Zeyneloğlu & Verim, 2019) bulguları hem de çocuktan ebeveyne şiddet konusunda mağdur ebeveynlerle yapılan çalışmaların (Bell, 2018; Holt, 2011) bulguları şiddet mağdurlarında belirgin şekilde umutsuzluğun yaşandığını ortaya koymuştur ve bu sonuçlar araştırmamızın bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Çalışmamızın ikinci hipotezi "*Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların Beck Depresyon Envanteri (BDE) toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyen anne-babalara oranla istatiksel açıdan daha yüksektir"* doğrulanmıştır. Hipotezimizle ilgili yapılan istatistiksel analize göre, çocukları tarafından şiddet gördüğünü belirten ebeveynlerin BDE'den aldıkları skorların şiddet görmediğini belirten ebeveynlere göre istatiksel açıdan anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo XIV). Bireylerin deneyimledikleri travmatik olayların (şiddet, istismar, yoksulluk, yas vb.) depresyon olasılığını artırdığı belirtilmektedir (Kong, 2019; Torres, 2020; DSÖ, 2021). Konumuz ile ilgili yapılan çalışmalarda şiddet gören ebeveynlerin yüksek oranda anksiyete, depresyon ve intihar düşünceleri gibi psikolojik sıkıntıları ve aile içi iletişim sorunları yaşadıkları belirlenmiştir (Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013; Home Office,2015). Paterson ve arkadaşları (2002) çocukları tarafından şiddet gören ebeveynlere yönelik düzenlenmiş bir grup müdahale programına katılan annelerin karşılaştıkları bazı ikilemleri, zorlukları ve kararları incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Hem nicel hem de nitel yöntemler kullanarak yapılan bu çalışmanın sonucuna göre, grup programına başlamadan önce katılımcıların %93'nün (n=13) klinik düzeyde psikolojik sıkıntı bildirdikleri tespit edilmiştir.

Bell (2018)'in çocuktan ebeveyne şiddet deneyimi ile ilgili 23 anne (%71,8), 4 baba (%12,5) ve 5 üvey babanın (%15,6) online iletişim sitelerinde yer alan 32 çevrimiçi iletisini tematik analiz yöntemiyle incelendiği çalışmanın sonucuna göre, çocukları tarafından şiddete maruz kalan ebeveynlerde hayal kırıklığı, umutsuzluk ve çaresizlik gibi çok sayıda duygusal

tepkinin olduğu bir duygusal kargaşa yaşadığı, ebeveynlerin yüksek miktarda korku ve depresyon duygularından bahsettikleri tespit edilmiştir. İlgili literatürde yapılan çalışmaların (Bell, 2018; Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013; Paterson ve ark., 2002) bulguları araştırmamızın hipotezini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Buna karşın Nock ve Kazdin (2002)'nin Yale Çocuk Davranış Kliniği'ne terapiye yönlendirilmiş 606 çocuk (151 kız, 455 erkek) ve aileleri ile yaptıkları araştırmada ebeveynine şiddet davranışı göstermiş ve göstermemiş çocuklar ve ailelerinden elde ettikleri verileri karşılaştırdıkları çalışmasının sonucuna göre çocuktan ebeveyne yönelik şiddet bildiren ebeveynlerin, bildirmeyenlere göre daha yüksek ebeveynlik stresi bildirmelerine rağmen depresyon açısından ise bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgunun çalışmamızla paralellik göstermediği görülmektedir. Bu farklılığın nedeninin çalışmalarda seçilen örneklemin özelliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çocuktan ebeveyne şiddetin ebeveynler üzerinde olumsuz sonuçları olduğu gibi ebeveyn depresyonunun çocuklar üzerindeki negatif sonuçları da mevcuttur ve bu açıdan çift yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Yapılan birçok araştırma ebeveyn depresyonunun çocuklardaki içselleştirme (*depresyon, çekingenlik, anksiyete, öğrenme ve dikkat problemleri*) ve dışsallaştırma davranışları (*sözel şiddet, kavga etmek, saldırganlık gösterme ve yıkıcı davranışlar*) (Hoffman, Crnic & Baker, 2006; Lim ve ark., 2011; Sweeney & MacBeth, 2016; Pietikäinen ve ark., 2020; Ivanova, Achenbach & Turner, 2022) ve anne/babaların ebeveynlik uygulamaları üzerindeki olumsuz etkileri (Wilson & Durbin, 2010; Lunkenheimer ve ark., 2021) ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu yönüyle çocuktan ebeveyne şiddetin mağdurları üzerinde ortaya çıkan depresyon aynı zamanda çocuklar üzerinde içselleştirme ve dışsallaştırma davranış sorunları gibi olumsuz etkilere neden olarak bir kısır döngü durumunun oluşmasına neden olabileceğini ortaya çıkarmıştır.

Çalışmamızın üçüncü hipotezi "*Ebeveynlerine şiddet uygulayan çocuklar, ebeveynlerine şiddet uygulamayan çocuklara oranla şiddetin diğer türlerini (çevresindeki insanlara, kendisine, hayvanlara ve eşyalara) de daha fazla gerçekleştirmektedir"* belirli düzeyde doğrulanmıştır. Çalışmamızda katılımcıların çocuklarında ebeveyne şiddet davranışları dışında şiddet davranışlarının olup olmadığını anlamak için çocuğun arkadaşlarına veya çevresindekilere, hayvanlara, kendisine ve çevresindeki eşyalara zarar verip vermediği soruları ebeveynlere yöneltilmiştir. Hipotezimizle ilgili yapılan istatistiksel analize göre, ebeveynlerine şiddet gösteren çocukların, ebeveynlerine şiddet göstermeyen çocuklara oranla istatiksel açıdan anlamlı düzeyde daha fazla çevresindeki eşyalara (χ^2 = 41.339, p<.001) ve kendisine (χ^2 = 18.813, p<.001) fiziksel zarar verdiği tespit edilmiştir. Ancak hayvanlara ve çevresindeki diğer insanlara yönelik şiddet uygulamada şiddet gören ebeveynler ile görmeyen ebeveynlerin çocukları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Bkz. Tablo VII). Bu sonuçlar araştırmamızın hipotezini belirli oranda desteklemektedir ki, ebeveynine şiddet uygulayan çocukların psikolojik ve davranışsal sorunlar gösterme olasılıklarının daha fazla olduğu belirtilmektedir (Calvete ve ark., 2014; Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2014; Kennedy ve ark. 2010).

Çocuktan ebeveyne şiddette mala karşı verilen zararlar çocukların ebeveyni istismar etmek için kullandıkları bir yöntem olarak değerlendirilmektedir ve mala karşı verilen zararların ebeveynler üzerinde duygusal ve finansal zararlara yol açtığı belirtilmektedir (Cottrell, 2001; Holt, 2016; Murphy-Edwards, 2012). Aynı zamanda mala zarar verme davranışının ebeveyne yönelik gerçekleşen fiziksel şiddet boyutunda da ele alındığı görülmektedir (Stewart, Burns & Leonard, 2007). Margolin ve Baucom (2014) tarafından 93 ergen ve ebeveynlerinden oluşan genel popülasyon örneklemi ile yaptığı prospektif boylamsal çalışmanın sonucuna göre araştırmaya katılan çocukların %59'unun evdeki eşyaya veya anne/babaya ait mala zarar verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgumuzda şiddet gören

ebeveynlerin çocuklarının şiddet görmeyen ebeveynlerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde çevresinde bulunan eşyalara zarar vermesi yukarda belirtilen araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir.

Ebeveynine yönelik şiddet davranışı gösteren çocukların bireysel özelliklerini inceleyen araştırmalar ebeveyne yönelik şiddet davranışı gösteren çocukların göstermeyenlere göre daha yüksek oranda intihar düşüncesine sahip olduğunu ortaya koymuştur (Kennedy ve ark., 2010; Martínez-Ferrer ve ark., 2020; Suárez-Relinque ve ark., 2022). Kendine zarar verme davranışı, bireyin intihar amacı olmadan vücuduna amaçlı ve tekrarlı bir şekilde zarar vermesi olarak tanımlanmaktadır (Cloutier ve ark., 2010; Çelik & Hocaoğlu, 2017). Ancak kendine zarar verme davranışının intihar düşünceleri ve girişimleri için önemli bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir (Cooper ve ark., 2005; Hickey ve ark., 2001; Fliege ve ark., 2006; Gillies ve ark., 2018). Küçük ve Çetinkaya (2019) kendine zarar verme davranışıyla intihar ilişkisini tespit etmek amacıyla ergen ve genç erişkin psikiyatrisi ikinci basamak polikliniğinde izlenen 18-20 yaşları arasındaki kendine zarar verme davranışı olan 93 hasta üzerinde yaptıkları çalışmanın sonucuna göre, intihar girişimde bulunan grupta tekrarlayıcı kendine zarar verme davranışının intihar girişimi olmayan gruba göre anlamlı düzeyde daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamıza katılan şiddet gören ebeveynlerin çocuklarının şiddet görmeyenlerin çocuklarına göre daha yüksek oranda kendine zarar verme davranışı göstermesi daha önce yapılmış çalışmalarda (Kennedy ve ark., 2010; Martínez-Ferrer ve ark., 2020; Suárez-Relinque ve ark., 2022) ebeveynine yönelik şiddet uygulayan çocuklardaki intihar düşüncesinin şiddet uygulamayanlara göre daha yüksek çıkmasıyla ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir. Bu anlamda araştırma bulgumuzun literatürdeki çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği ve hipotezimizi belirli düzeyde desteklediği söylenebilir.

Çalışmamızın dördüncü hipotezi "*Çocuğuna fiziksel şiddet uygulayan ebeveynler, çocuktan ebeveyne şiddeti daha fazla deneyimlemektedir*" doğrulanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik fiziksel şiddet uygulayıp uygulamadıkları belirlemek amacıyla ebeveynlere *"Çocuğunuza dayak attığınız oldu mu?"* sorusu yöneltilmiştir. Şiddet gören ve görmeyen katılımcıların ebeveyn-çocuk ilişki özellikleri açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare (χ^2) testi uygulanmıştır. Hipotezimizle ilgili yapılan istatistiksel analize göre, şiddet gören ebeveynlerin çocuklarına anlamlı düzeyde daha çok ($\chi^2 = 31.368$, $p<.001$) dayak attığı sonucuna ulaşılmıştır ve bu sonuç çalışmamızın hipotezini destekler niteliktedir (Bkz. Tablo VII). Literatürdeki birçok araştırma çocuğun aile içinde direkt kendisine yönelik şiddete maruz kalması ve/veya aile içi şiddete (eşler arası ve/veya aile bireyleri arası) tanık olması ile ÇEŞ arasında ilişki olduğunu tespit etmiştir (Beckmann, 2020; Calvete, Gámez-Guadix & Orue, 2014; Contreras, León & Cano-Lozano, 2020; Hoyo-Bilbao ve ark., 2020; Margolin & Baucom, 2014). Gallego ve arkadaşlarının (2019) meta-analiz yöntemiyle çocuktan ebeveyne şiddet ile ilgili 19 araştırmayı inceledikleri çalışmasında, çocuğun direkt kendisine yönelik aile içi şiddet ile ÇEŞ arasında pozitif bir ilişki olduğu, ebeveynleri tarafından mağdur edilmiş çocuklarda ebeveyne yönelik şiddet davranışı gösterme olasılığının mağdur edilmemiş çocuklara göre %71 oranında daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ibabe (2014)'nin 12-18 yaş arası 485 kız ve erkek ergenden oluşan genel popülasyon örnekleme ile yaptığı çalışmada aile içi şiddetin tüm formlarının ergenlerin uyumsuzluğuna katkıda bulunduğu ve ergenlerdeki duygusal ve davranışsal sorunlar aracılığıyla aile içi şiddetin çocuktan ebeveyne şiddet üzerinde dolaylı bir etkisinin olduğu bulunmuştur.

Diğer bir çalışmada, babalarına şiddet uygulayan çocukların daha ağır düzeyde aile içi şiddete maruz kaldığı tespit edilmiş ve ebeveynden çocuğa şiddet davranışı hem anneye hem de babaya şiddet davranışını yordamıştır (Simmons, McEwan & Purcell, 2020). Cuervo (2021)'nun İspanya'da çocuk mahkemesinde ebeveyne yönelik şiddet suçu ve farklı suçlardan

kaydı bulunan 342 ergenden oluşan adli örneklem ile yaptığı çalışmasının sonucuna göre, aile içi şiddete maruz kalmanın çocuktan ebeveyne şiddetin ortaya çıkmasında rol oynadığı belirlenmiştir. Beckmann ve arkadaşlarının (2017) çocuktan ebeveyne şiddette aileye ve çocuğa ait koruyucu ve risk faktörlerinin belirlenmesi amacıyla Almanya'da 9. sınıfta okuyan 6444 katılımcıdan oluşan öğrenci örneklemiyle yaptığı çalışmanın sonucuna göre ebeveyni tarafından sözel ve fiziksel şiddete maruz kalma deneyiminin hem erkeklerde hem de kızlarda ebeveyne yönelik sözel ve fiziksel şiddetin en güçlü yordayıcıları arasında olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, yakın tarihlerde yapılmış çalışmalar çocuğun aile içi gerçekleşen doğrudan ve dolaylı şiddet deneyimleri ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Harries ve ark., 2022; Junco-Guerrero, Ruiz-Fernández & Cantón-Cortés, 2022; Navas-Martínez & Cano-Lozano, 2022). Çocuktan ebeveyne şiddet konusunda yapılmış birçok araştırma sonucunun çocuğun ev içinde ebeveyni tarafından maruz kaldığı şiddet davranışlarının çocuktan ebeveyne şiddetin ortaya çıkmasında belirleyici temel faktörlerden olduğunu ortaya koymaktadır ve bu yönüyle araştırma bulgumuz ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

Yukarıda belirtilen çalışmaların aksine Wood ve Sommers (2011), 2000-2010 yılları arasında yapılan aile içi şiddet ve istismarın ergenler üzerindeki etkilerini araştıran 24 çalışmayı incelemiş olup aile içi şiddet ve istismar deneyimleri ile çocuktan ebeveyne şiddetin ortaya çıkışı arasındaki doğrudan bağlantının tartışmalı olduğu sonucuna varmıştır. Bu araştırmaya göre, aile içi şiddetin ve istismarın kuşaklar arası geçişi hipotezini destekleyen bazı kanıtlar olmasına rağmen, doğrudan bir nedensellik ilişkisi olduğuna dair iddialarını destekleyecek hiçbir kanıt olmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak son on yıldır çocuktan ebeveyne şiddet konusunda artan bir literatür vardır ve yapılan çalışmalar çocuğun aile içi şiddete maruz kalması ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında ilişki olduğunu ortaya koyduğu görülmektedir. Sosyal öğrenme teorisine göre birey, davranış kalıplarını çevresindeki diğer

insanları gözlemleyerek, taklit ederek ve model alarak öğrenmektedir ve saldırganlık da gözlem ya da taklit yoluyla öğrenilmektedir (Bandura, 1977). Bu teoriye göre, ebeveynlerin kendi aralarındaki (çocuğun dolaylı maruz kaldığı) ve çocukları ile olan ilişkilerinde (doğrudan mağduriyet) kullandıkları şiddet davranışları, çocukların bu davranışları model alarak öğrenmelerine hizmet etmektedir (Cottrell & Monk, 2004; Ulman & Straus, 2003). Böylece çocuklar sözlü ve fiziksel şiddeti başkalarının davranışlarını değiştirmek için kullanılan gerekli ve kabul edilebilir bir strateji olarak içselleştirerek ergenlik çağına gelmeleriyle beraber ebeveynlerine karşı şiddet içeren davranışlar sergileyebilmekte ve flört ilişkilerinde de benzer paternleri gösterebilmektedir (Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2020).

Disfonksiyonel aile dinamikleri, bireylerin ebeveynlerinden öğrendiği ancak bilinçdışı bir şekilde farkında olmadan da uygulanabilen psikopatojen dinamiklerdir. Bu psikopatojen dinamikler, kişilerin çevresindeki insanları kontrol edebilme aracı olarak fonksiyon gördüğü ve onları travmatize ettiği belirtilmiştir (Öztürk, 2020b; 2021; 2022c). Disfonksiyonel bir zeminde çocuklarını ihmal eden, onların gelişimleri ile ilgilenmeyen hatta bu konuda sabote edici tutumlar sergileyen ebeveynlerin çocukların duygusal ve davranışsal sorunlar geliştirmesine sebep olduğu öne sürülmektedir (Öztürk, 2018a, 2020b, 2021; Öztürk & Şar, 2006). Çocuğu travmatize edici şiddet davranışlarının disfonksiyonel bir ebeveyn tutumu olduğu ve çocuktan ebeveyne şiddetin ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Ekolojik model perspektifinde ise, ÇEŞ'in makrosistemik, ekzosistemik, mikrosistemik ve ontogenetik faktörlerin etkileşime girmesiyle ortaya çıktığı öne sürülmektedir (Kennair & Mellor, 2007). Çocuğun aile içi şiddete deneyimleri ontogenetik faktörler arasında olduğu ve çocuktan ebeveyne şiddet davranışının ortaya çıkışında direkt etkiye sahip faktörlerden biri olduğu belirtilmiştir (Cottrell & Monk, 2004).

Çalışmamızın beşinci hipotezi "*Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzları Ölçeği'nin (SÖÖTÖ) sürekli öfke, öfkenin içe vurumu ve*

öfkenin dışa vurumu alt boyutları toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyenlere göre daha yüksektir" doğrulanmıştır. Katılımcıların şiddete maruz kalma durumu açısından SÖÖTÖ puan ortalamalarında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını görmek amacıyla bağımsız örneklemler için yapılan t-testi sonucuna göre şiddet gören ebeveynlerin şiddet görmeyen ebeveynlere göre sürekli öfke, öfkenin içe vurumu ve öfkenin dışa vurumu düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo XIV). Buna karşın şiddet görmeyen ebeveynlerin öfke kontrol düzeylerinin şiddet görenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo XIV). Renk, Phares ve Epps (1999)'in araştırmasında, ebeveyn sürekli öfke ve ebeveyn semptomatolojisi ile çocuk ve ergenlerin duygusal/davranışsal sorunları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla iki çalışma yapmıştır. Bu bağlamda yapılan ilk çalışmanın sonuçları, ebeveyn sürekli öfkesinin, ebeveyn semptomları ile çocukların duygusal/davranışsal sorunları arasında bir aracı olarak hizmet etmediğini göstermiştir. Bununla birlikte, ikinci çalışmanın sonuçları ise ebeveyn sürekli öfkesinin, ebeveyn depresyonu ile ergenlerin duygusal/davranışsal sorunları arasında bir arabulucu görevi gördüğünü ortaya koymuştur. Mammen, Pilkonis ve Kolko (2000)'nun ebeveyn öfkesi ile çocuğa yönelik ebeveyn şiddeti arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla duygudurum ve anksiyete bozuklukları tedavisi için psikiyatri servisine başvuran 46 anne katılımcı ile yaptıkları araştırmanın sonucuna göre öfke ile çocuğa yönelik ebeveyn şiddeti arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamız katılımcılarından çocuğuna fiziksel (Bkz. Tablo XVIII) ve duygusal şiddet (Bkz. Tablo XXI) uyguladığını belirten ebeveynlerin, çocuklarına bu şiddet türlerini uygulamadığını belirten ebeveynlere göre sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışa vurum düzeylerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ki bu bulgu Pilkonis ve Kolko (2000)'nın araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir.

Alcázar-Olán ve Deffenbacher (2013)'in Meksikalı üç ergen gurubu (1-yüksek sürekli öfkeye sahip öfke sorunu bildiren, 2-yüksek sürekli öfkeye sahip öfke sorunu bildirmeyen, 3-düşük sürekli öfkeye sahip öfke sorunu bildirmeyen) karşılaştırdığı çalışmanın sonucuna göre düşük sürekli öfke bildiren grup ile karşılaştırıldığında, yüksek öfke grupları daha fazla öfkeli duygular yaşadıkları, daha fazla öfkeyi bastırmakla meşgul oldukları (öfkeyi içinde tutmak ve kin beslemek), öfke ifadesini daha saldırgan şekilde yaptıkları (kendine, diğer insanlara ve nesnelere karşı) ve daha düşük iç ve dış öfke kontrolüne sahip oldukları, yüksek öfke grupları düşük öfke grubuna göre her iki ebeveyn için daha yüksek oranda sürekli öfke bildirdikleri tespit edilmiştir. Benzer şekilde Plickert ve Pals (2020)'ın ergenlikten genç yetişkinliğe kadar ebeveyn öfkesinin çocukların öfkesi ve kendini küçümsemesi ile ilişkisini değerlendirdikleri boylamsal çalışmasının sonucuna göre ebeveynlerdeki öfkenin ergenlik döneminde öfkeye yol açtığı tespit edilmiştir. Avcı ve Gürçay-Sonay (2010)'ın yapmış olduğu çalışmada 14-18 yaşları arasında olan, şiddet davranışı gösteren ve şiddet olaylarına karışmamış ergenlerin ailelerinin öfke düzeylerini, öfke ifade tarzlarını ve aile işlevlerini inceledikleri araştırmanın sonucuna göre, öfke düzeyleri açısından şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin karşılaştırma grubunda yer alan ergenlerin ailelerine göre sürekli öfke, içe yönelik öfke ve dışa yönelik öfke düzeylerinin anlamlı oranda daha yüksek olduğu, şiddet davranışı göstermeyen ergenlerin ailelerinin öfkelerini daha iyi kontrol ettikleri tespit edilmiştir.

Ekinci ve arkadaşlarının (2011) okul öncesi dönemdeki çocukların agresif davranışlarıyla (mala, ebeveyne, kardeşe ve akranlara yönelik) ilişkili faktörleri belirlemek amacıyla Antakya Çocuk Hastanesi Çocuk Psikiyatri Servisi'ne ebeveynlerin bildirdiği şiddetli agresif davranışları olan 72 çocuk (1- 6 yaş) ve 72 sağlıklı çocuğun anne ve babalarından oluşan kontrol grubu ile yürüttükleri çalışmada, katılımcıların demografik bilgileri, ebeveyn-çocuk ilişkisi özellikleri ve ebeveynlerin kişisel ve psikiyatrik özelliklerini inceledikleri araştırmanın sonucuna göre, ebeveynlerin öfke kontrolü ile ilgili olumsuz

deneyimleri hasta grubunda daha yüksek olduğu ve babanın öfke kontrolü ile ilgili olumsuz deneyimleri çocuktaki agresif davranışlarla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ebeveyn öfkesine dair literatür çalışmalarının genellikle ebeveyn öfkesinin çocuklar üzerindeki duygusal ve davranışsal etkileri hakkında olduğu görülmektedir ve büyük oranda doğru ifade edilemeyen ebeveyn öfkesinin çocuklarda saldırganlık gibi olumsuz etkilerinin olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle doğru ifade edilemeyen ebeveyn öfkesinin çocuktan ebeveyne şiddet davranışları ile ilişkili olduğuna dair hipotezimizi destekler niteliktedir. Ayrıca çocuktan ebeveyne şiddet ile çocuğun psikolojik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sonuçları çocuğun öfke düzeyinin artan ebeveyne yönelik şiddet ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Armstrong ve ark., 2018; Kethineni, 2004).

Doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen duygusal tepki olarak ele alınan öfke, diğer duygular gibi son derece evrensel, doğal ve sağlıklı olarak ifade edildiğinde yapıcı ve kişilerarası iletişimi düzeltici olabilen bir duygu olarak tanımlanmıştır (Soykan, 2003). Öfkenin doğru bir şekilde ifade edildiğinde sağlıklı hatta faydalı bir duygu olduğu, ancak doğru bir şekilde ifade edilemeyen öfkenin ise kişinin kendisi ve çevresi için zararlı sonuçlar doğurabileceği belirtilmektedir (APA, 2005; Bedel & Arı, 2012; Cornell, Peterson & Richards, 1999; Gül, Bal & Tumurbağa, 2019). Öfke, işlevsel bir duygu olmakla beraber kontrolsüz öfke geri dönülmez ve ceza gerektiren davranışların ortaya çıkışına zemin hazırlayabilmektedir (Soykan, 2003). Durumsal öfke, kişinin belli bir amaca yönelik davranışının engellenmesi ya da kendisini haksızlığa uğramış hissetmesi durumunda, ne şiddette gerginlik, kızgınlık, sinirlilik ve hiddet gibi subjektif duyguların yaşandığını gösteren duygu durumudur. Sürekli öfke ise, durumsal öfkenin kişinin genel olarak hayatında ne sıklıkla yaşandığını ifade etmektedir (Özer, 1994). Öfke, ifade tarzları bakımından (öfkenin içte tutulması, öfkenin dışa vurulması ve öfkenin kontrol edilmesi) üç biçimde ele alınmaktadır (Özer, 1994; Spielberger ve ark., 1983). Öfkenin içte tutulması,

bireyin öfkesini gizleyerek veya içinde tutarak bastırmasıdır (Özer, 1994; Starner & Peters, 2004). Öfkenin dışa vurulması bireylerde ortaya çıkan öfke duygusunun, sözel ya da davranışsal olarak dışarıya aktarılmasıdır (Bal & Akarca, 2022; Çelebi, 2020; Özer, 1994; Starner & Peters 2004).

Öfkenin kontrol edilmesi, kişinin diğerleriyle ilişkilerinde yaşadığı öfke duygusunu ne ölçüde kontrol altında tuttuğu ya da bu durumda ne ölçüde sakinleşme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir (Starner & Peters 2004). Öfkenin saldırganlık (McDougall, Venables & Roger, 1991), çeşitli psikolojik semtomlar (örn: depresyon; Spielberger ve ark., 1983) ve çeşitli fiziksel semptomlar (örn: hipertansiyon ve kalp hastalığı; Spielberger & London, 1982) gibi bazı olumsuz sonuçlara neden olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur. Yetişkin öfkesinin çocukların davranışları üzerindeki potansiyel etkileri, gözlemsel öğrenme yoluyla saldırgan davranışların kazanılmasında bir etki olarak hizmet edebileceği belirtilmiştir (Bandura, Ross & Ross, 1963). Zorlayıcı bir aile sisteminde, ebeveyn öfkesi, çocuğun düşmanca davranışını kontrol etme çabası olarak disiplin çatışmaları sırasında ortaya çıkmaktadır. Ebeveynin öfkesini sergilemesi, sadece çocukta daha fazla düşmanca davranışa yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda öfkeyi itaatsizliğe veya engellenmeye bir tepki olarak modelleyerek ortamın zorlayıcı karakterini güçlendirmektedir (Robins & Novaco, 1999). Sonuç olarak, aile içinde ebeveynlerde ortaya çıkan öfke doğru ifade edilemediğinde sözel veya sözel olmayan saldırgan davranışlarla kendini gösterebilmektedir ve bu durumun da çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olabilmektedir. Literatürdeki ilgili açıklamaların ve araştırma sonuçlarının çalışma hipotezimizi destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

Çalışmamızın altıncı hipotezi "*Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren ebeveynlerin Anne Baba Tutum Ölçeği'nin (ABTÖ) baskıcı-otoriter tutum ve aşırı hoşgörülü tutum alt boyutları toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyenlere göre daha yüksektir*" doğrulanmamıştır. Tüm katılımcıların şiddete maruz kalma durumu açısından Anne Baba

Tutum Ölçeği (ABTÖ) puanlarına bakıldığında ebeveyn tutumlarından aşırı hoşgörülü tutum (t = 5.959, p<.001), baskıcı ve otoriter tutum (.067, p<.001) ve demokratik tutum (.197, p<.001) alt ölçeklerinde anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir (Bkz. Tablo XIV). Bu sonucun literatür ile genel olarak örtüşmediği görülmektedir. Literatürdeki yapılmış bazı araştırmalar çocuğun ebeveyne şiddeti ile otoriter-kontrolcü ebeveynlik stili (Cottrell & Monk 2004; Ibabe & Bentler, 2016; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Pagani ve ark., 2004) ve aşırı müsamahakar/izin verici ebeveynlik stili (Calvete ve ark., 2014; Calvete, Gámez-Guadix & Orue, 2014; Contreras & Cano, 2014a; Cottrell & Monk 2004; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Kennair & Mellor, 2007) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Cinsiyete göre ise kadın katılımcıların şiddete maruz kalma durumu açısından ABTÖ ölçeğinden aldığı puanlarının analizi sonucuna göre şiddet görmeyen annelerin daha hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri, şiddet gören annelerin daha baskıcı otoriter tutumu benimsedikleri ve demokratik tutumda ise şiddet gören ve görmeyenler arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir (Bkz. Tablo XV). Erkek katılımcıların şiddete maruz kalma durumu açısından ABTÖ ölçeğinden aldığı puanlarının analizi sonucuna göre şiddet görmeyen babaların daha hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri, baskıcı otoriter tutum ve demokratik tutumda ise şiddet gören ve görmeyenler arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir (Bkz. Tablo XVI). Bu sonuçlara göre otoriter baskıcı tutum boyutunda sadece annelerde bir farklılaşma olduğu ve şiddet gören annelerin otoriter baskıcı tutumu şiddet görmeyenlere göre daha çok benimsedikleri görülmektedir. Bu bulgu sınırlı düzeyde de olsa daha önce yapılmış çalışmalardaki otoriter tutum ile çocuktan ebeveyne şiddet arasındaki ilişkiyi destekleyen çalışmalarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Suárez-Relinque ve arkadaşlarının (2019) çocuktan ebeveyne şiddete karşı hangi ebeveynlik tutumunun daha koruyucu olduğunu incelemek amacıyla İspanya'da 12-18 yaş arasında toplam 2112 ergen

örneklem ile yaptıkları çalışmanın sonucuna göre, otoriter ve ihmalkar ebeveynlik tutumlarının çocuktan ebeveyne şiddet ile pozitif bir korelasyona sahip olduğu, müsamahakar ebeveynlik tutumu benimseyen ailelerden gelen ergenlerin ihmalkar ve otoriter tutuma sahip ailelerden gelenlere göre daha düşük düzeyde ebeveyne yönelik şiddet davranışları gösterdiği ve müsamahakar ebeveyn tutumunun ise ebeveyne şiddet için en koruyucu ebeveynlik tarzı olduğu bulunmuştur. Bu bulgu çalışmamızın şiddet görmeyen anne ve babaların daha hoşgörülü ebeveyn tutumu benimsedikleri bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Aşırı hoşgörülü/izin verici ebeveynlik tutumunda demokratik tutuma benzer şekilde ailede sıcak bir ortam, ilgi ve kabul söz konusudur. Ancak, çocuğa gerektiğinde sınır koyma ya da çocuğu kontrol etme konusunda gevşek davranılır (Sümer ve ark., 2010). Doktora tez çalışmamız ile benzer konularda yapılan bazı çalışmalar ise duygusal sıcaklığın, duygusal beslenmenin ve destek vermenin çocuklarda ve ergenlerde şiddet içeren davranış riskine karşı koruyucu faktörler olduğunu göstermiştir (Beckmann ve ark., 2017; Calvete, Gámez-Guadix & Orue, 2014; Cortina & Martin, 2020; Suárez-Relinque ve ark., 2019). Aşırı hoşgörülü/izin verici ebeveyn tutumundaki duygusal sıcaklığın çocuktan ebeveyne şiddet davranışları için koruyucu bir faktör olduğunu düşündürtmektedir. Ibabe, Jaureguizar ve Bentler (2013)'in yaşları 12 ile 18 arasında değişen, her iki cinsiyetten 485 ergenden oluşan örneklem ile yaptıkları çalışmanın sonucuna göre hem babaya yönelik duygusal şiddet ile müsamahakar ebeveynlik tutumu arasında hem de anneye yönelik duygusal şiddet ile otoriter ebeveynlik tutumu arasında ilişki olduğu tespit edilmiş olup ebeveyne yönelik fiziksel ve psikolojik şiddet ile ebeveynlik tutumları arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu bulgu ebeveynlik tutumları ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında sınırlı düzeyde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur ve bu açıdan araştırma bulgumuz ile paralellik göstermektedir.

Şiddet gördüğünü bildiren ve bildirmeyen ebeveynlerin ABTÖ ve SÖÖTÖ ölçek puanları arasında yapılan korelasyon analizine göre, şiddet gördüğünü bildiren ebeveynlerde

baskıcı ve otoriter ebeveynlik tutumu ile sürekli öfke ve öfkenin içe vurumu boyutları arasında pozitif yönde istatiksel açıdan anlamlı bir korelasyon bulunmuşken (Bkz. Tablo XXVII), şiddet bildirmeyen ebeveynlerde ise istatiksel açıdan anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır (Bkz. Tablo XXVIII). Bu sonuç, çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne babalarda baskıcı ve otoriter ebeveynlik arttıkça öfke ve öfke ifade sorunlarının da arttığına işaret etmektedir. Yıldız ve Erci (2011)'nin anne baba tutumları ile ergen saldırganlığı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 15-18 yaşları arasında 525 ergen ile yaptıkları araştırmanın sonucuna göre, anne ve babaları otoriter ve ilgisiz tutuma sahip olan ergenlerin saldırganlık eğilimlerinin anne babası demokratik tutuma sahip olan ergenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gönültaş ve Atıcı (2014)'nın ortaokul son sınıf öğrencilerinin öfke düzeyleri ve saldırganlık düzeylerinin anne baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla 723 öğrenci ile yaptıkları çalışmanın sonucuna göre, anne baba tutumunu baskıcı-otoriter ve ilgisiz-kayıtsız olarak algılayan öğrencilerin sürekli öfke ve saldırganlık puanları, anne baba tutumunu anlayışlı-demokratik olarak algılayan öğrencilerin sürekli öfke ve saldırganlık puanlarından yüksek olduğu tespit edilmiştir. Elkin ve Karadağlı (2016)'nın üniversite öğrencilerinin öfke tarzını ve öfkeyle ilişkili faktörleri belirlemek amacıyla 408 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmanın soncuna göre, annelerini sinirli olarak tanımlayan öğrencilerin öfke dışa vurum düzeylerinin diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak literatürdeki bu çalışmalar hem baskıcı/otoriter ebeveyn tutumunun hem de ebeveyn öfkesinin çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunların ortaya çıkmasında etkili olabileceğini göstermektedir. Hem doktora tez çalışmamız hem de ilgili literatür, çocuktan ebeveyne şiddetin ortaya çıkışında anne baba tutumlarının önemli bir etken ajan olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlik tutumları ile çocuktan ebeveyne şiddet arasındaki ilişkiye dair sonuçlar seçilen örneklemin özelliğine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Bazı genel popülasyon ve

adli örneklemle yapılan çalışmalar otoriter ebeveynlik tutumunun, bazı genel popülasyon, klinik ve adli örneklemlerle yapılan çalışmalar ise aşırı hoşgörülü/izin verici ebeveyn tutumunun çocuktan ebeveyne şiddet ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Simmons ve ark., 2018). Buna karşın bazı araştırmalar ebeveynlik tutumları ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında bir ilişki bulamamıştır (Agnew & Huguley, 1989; Calvete ve ark., 2015a; Ibabe, Jaureguizar & Diaz, 2009). Sonuç olarak modern psikotravmatoloji literatüründe ebeveynlik stilleri ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar olduğu gibi ilişki olmadığına dair çalışmaların da bulunduğu görülmektedir.

Ebeveynlik stilleri, çocukların biyopsikososyal gelişimine etki eden en önemli parametrelerden biri olmakla birlikte, tek belirleyici de değildir. Ayrıca ebeveynlerin uyguladıkları çocuk yetiştirme stilleri, çocuk yaş aldıkça belirli oranda değişkenlik göstermektedir. Örneğin Ulman ve Straus (2003)'un yaptığı çalışmada ebeveynlerin çocuklara uyguladığı şiddet ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında ilişki olduğu, ebeveynlerin daha küçük yaştaki çocuklara daha yüksek oranda fiziksel şiddet uyguladıkları ve çocukların yaşlarının artışı ile birlikte çocuktan ebeveyne şiddetin azaldığını ortaya koymuştur. Bu durum ebeveynlerin çocukların yaşının artışı ile birlikte fiziksel şiddet içeren otoriter ebeveynlik stillerini daha az kullandıklarını göstermektedir. Bunda çocukların olgunlaşmalarıyla birlikte davranışları üzerinde kontrollerinin artmasının da etkili olduğu vurgulanmıştır (Ulman & Straus, 2003). Ebeveynlik stillerinin çocuktan ebeveyne şiddet gibi travmatik deneyimlere göre değişebileceği düşünülmektedir. Ebeveynlerin yaşadıkları şiddet deneyimleri çocukları ile ilişkilerinde kullandıkları ebeveynlik stillerini de etkileyebilmekte, daha müsamahakar/aşırı hoşgörülü ebeveynlerin daha otoriter tutum sergilemelerine veya tam tersi otoriter ebeveynlik tutumu sergileyenlerin daha müsamahakar/aşırı hoşgörülü tutumlar sergilemelerine neden olabileceği düşünülmektedir.

5.2. Çocuktan Ebeveyne Şiddet Ekseninde Katılımcıların Çocuk-Ebeveyn İlişkisinin ve Çocuğun Psikolojik Karakteristiklerinin Değerlendirilmesi

Çalışmamızda çocuğun psikolojik ve bireysel özellikleri ile ebeveyne yönelik şiddet arasındaki ilişkiyi belirlemek için anne-babalara bazı sorular sorulmuştur. Şiddet gören ebeveynler ile görmeyen ebeveynler arasında çocuklarda madde kullanımı konusunda bir farklılaşmanın olup olmadığı istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Buna göre şiddet gören ebeveynlerin çocuklarında daha yüksek oranda alkol/madde kötüye kullanımı (χ^2 = 5.818, p<.05) olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo VII). Alkol/madde kötüye kullanımı ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında ilişki olduğunu ortaya koyan birçok araştırma mevcuttur (Armstrong ve ark., 2018; Beckmann ve ark., 2017; Calvete ve ark., 2020; Cuervo & Palanques, 2022; Hoyo-Bilbao ve ark., 2020; Ibabe & Jaureguizar, 2010). Pagani ve arkadaşları (2004) ergenlerdeki madde kullanımının annelerin sözlü şiddete maruz kalma olasılıklarını %60 oranında arttırdığını, yine Pagani ve arkadaşları (2009) madde kullanımı ile çocuğun babaya karşı fiziksel ve sözel şiddeti arasında ilişkiyi yordadığını bulmuştur. Benzer şekilde Hoyo-Bilbao ve arkadaşlarının (2020) İspanya'da ebeveynine yönelik şiddet davranışı göstermiş 12-18 yaş arasında hakkında adli işlem yapılmış (%49.5) ve hakkında işlem yapılmamış ortaokul öğrencilerinden (%50.6) toplam 298 kişilik iki ergen grubundan oluşan örneklem ile yaptıkları çalışmanın sonucuna göre, çocuğun anneye yönelik şiddetinde çocukların bireysel özellikleri açısından en güçlü yordayıcıların çocukların madde kötüye kullanımı ve dürtüselliği olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ile çalışmamızın bulgusu arasında paralellik olduğu görülmektedir. Ancak madde kullanımı ile ÇEŞ arasında direkt bağlantı olduğuna dair varsayıma karşı çıkan araştırma sonuçları da mevcuttur (Contreras & Cano, 2015; Cottrell & Monk, 2004; Walsh & Krienert, 2007). Çocuktan ebeveyne şiddetin genellikle çocuk ile ebeveyn arasında madde kullanımı konusunda yaşanan tartışmaların sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir (Cottrell & Monk, 2004).

Ayrıca ebeveynlere "*Çocuğunuzun internet-teknoloji bağımlısı olduğunu düşünüyor musunuz*?" sorusu yöneltilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre şiddet gören ebeveynlerin görmeyenlere göre anlamlı düzeyde (χ^2 = 29.242, p<.001) daha fazla çocuklarının internet/teknoloji bağımlısı olduğunu düşündüklerini ortaya koymuştur (Bkz. Tablo VII). Bir maddeye veya davranışa karşı aşırı düşkünlük olarak tanımlanan bağımlılık genel anlamda alkol, sigara, uyuşturucu gibi maddelerin kullanımı şeklinde değerlendirilmektedir. Ancak son yıllarda internet, oyun ve bilgisayar gibi teknolojik aletlerin aşırı kullanımına bağlı olarak da bağımlılığın gelişebildiği belirtilmektedir (Ektiricioğlu, Arslantaş & Yüksel, 2020). Davranış bağımlılığı olarak değerlendirilen internet/teknoloji bağımlılığının, madde bağımlığına benzer özellikler gösterdiği belirtilmektedir (Arısoy, 2009; Dinç, 2015). Bu açıklamalar çalışmamızda şiddet gören ebeveynlerin çocuklarında daha fazla alkol/madde kötüye kullanımı olduğu ve daha yüksek oranda internet/teknoloji bağımlılığı olduğu bulgularını açıklar niteliktedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu iki tür bağımlılığın ebeveyne yönelik şiddet için risk faktörü olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Şiddet gören ebeveynlerin şiddet görmeyen ebeveynlere göre çocuklarını ihmal *(beslenme, giyim, sağlık, eğitim, sevgi görme ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması vb.)* edip etmediklerine dair soruya verdikleri cevap istatiksel olarak analiz edilmiştir. Çocukları tarafından şiddet gören ebeveynlerin şiddet görmeyenlere göre anlamı düzeyde (χ^2 = 6.650, p<.05) daha fazla çocuklarını ihmal ettikleri tespit edilmiştir (Bkz. Tablo VII). Çocuk ihmali, genel olarak çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan bakımın verilmemesi anlamına gelirken, çocuğun düşük kalitede denetimi, yetersiz beslenmesi, okula devamının sağlanmaması ve sağlık sorunları karşısında gerekli tıbbi desteğin verilmemesi gibi olumsuz deneyimleri kapsayan heterojen bir yapı olarak tanımlanmıştır (Mulder ve ark., 2018). İhmal ve istismarın bulunduğu bir aile ortamında yetişen çocuk ile ebeveyni/bakım vereni arasında güvensiz bağ oluşur ve bunun sonucu olarak çocuğun benlik saygısında ve duygu düzenleme

becerilerinde azalma, kayıp ve reddedilme kaygısında artma gibi olumsuz özellikler ortaya çıkar (Ainsworth ve ark., 1978; Bowlby, 1969; Selwyn & Meakings, 2016). Çocuklar için aile ortamı önemli stres kaynaklarından biridir ve ailede yaşanan ihmal ve istismar deneyimleri aile üyeleri arasındaki ilişkiyi olumsuz etkileyerek çatışmalara neden olmaktadır (Balistreri & Alvira-Hammond, 2016). İhmal edilen çocuklar özellikle ergenlik döneminde bir taraftan zararlı alışkanlıklara yönelirken diğer taraftan da sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşamaktadırlar (Şirin, 2019).

Disfonksiyonel aileler, uygunsuz davranışların, çatışmanın ve istikrarsızlığın olduğu ailelerdir ve hem istismarın hem de ihmalin mevcut olduğu bu aile sistemi içinde ebeveynler ve özellikle çocuklar genellikle yıkıcı davranışlara uyum sağlamak zorunda kalırlar (O'Shea Brown, 2021). Dissoanalitik ekole göre ise ihmalkar çocuk yetiştirme stilleri, çocuktan ebeveyne yönelik şiddete yol açmaktadır (Öztürk, 2021). Örneğin, Suárez-Relinque ve arkadaşlarının (2019) çocuktan ebeveyne şiddete karşı hangi ebeveynlik tutumunun daha koruyucu olduğunu incelemek amacıyla İspanya'da yaptıkları çalışma, ihmalkar ve otoriter ebeveynlik tutumlarının çocuktan ebeveyne şiddet ile pozitif bir korelasyona sahip olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Bu bulgu araştırma bulgumuzu destekler niteliktedir. Benzer şekilde, İspanya'da ebeveynlik stilleri ile ergenlerin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmanın sonucuna göre, demokratik ve müsamahakar ebeveynlik sitiline sahip aile ortamında yetişen ergenlerin saldırgan davranış gösterme ihtimallerinin ihmalkar ve otoriter ebeveynlik sitiline sahip aile ortamından gelen ergenlere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Perez-Gramaje ve ark., 2019). Sonuç olarak araştırma bulguları ebeveynlerin çocukları ihmal etmesinin çocuktan ebeveyne şiddet için risk faktörü olduğunu göstermektedir ve bu yönüyle çalışmamızın bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Şiddet gören ebeveynler ile görmeyen ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal şiddet uygulama açısından bir farklılaşmanın olup olmadığı istatistiksel olarak analiz

edilmiştir. Katılımcılara *"Çocuğunuza karşı duygusal şiddet uyguladığınız oldu mu? (Aşağılama, küfür etme, lakap takma, onu görmezden gelme, onu reddetme veya yok sayma vb.)* sorusu yöneltilmiştir. Bu doğrultuda yapılan analiz sonucuna göre şiddet gören ebeveynlerin şiddet görmeyenlere göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde (χ^2 = 50.781, p<.001) çocuklarına duygusal şiddet uyguladıkları tespit edilmiştir (Bkz. Tablo VII). Çocuktan ebeveyne şiddet konusunda yapılan birçok araştırma çocuğun aile içinde direkt kendisine yönelik şiddete maruz kalması ve/veya aile içi şiddete (eşler arası ve/veya aile bireyleri arası) tanık olması ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında ilişki olduğunu tespit etmiştir (Calvete, Orue & Sampedro, 2011; Contreras & Cano, 2016a; Contreras, León & Cano-Lozano, 2020; Gallego ve ark., 2019; Margolin & Baucom, 2014; Pagani ve ark., 2009; Ulman & Straus, 2003). ABD'de çocuk suçlulardan ebeveynlerine şiddet uygulayan ve uygulamayan çocukların özelliklerinin karşılaştırıldığı bir araştırmada, ebeveynine şiddet uygulayan çocuk suçluların ebeveynlerine şiddet uygulamamış çocuk suçlulara göre daha fazla oranda hem aile içi şiddete tanık oldukları hem de diğer aile üyeleri tarafından daha fazla oranda sözel ve fiziksel şiddete maruz kaldıkları bulunmuştur (Kennedy ve ark., 2010).

Ibabe (2014)'nin 12-18 yaş arası 485 kız ve erkek ergenden oluşan genel popülasyon örnekleme ile yaptığı çalışmada, aile içi şiddetin tüm formlarının ergenlerin uyumsuzluğuna katkıda bulunduğu ve ergenlerdeki duygusal ve davranışsal sorunlar aracılığıyla aile içi şiddetin çocuktan ebeveyne şiddet üzerinde dolaylı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Beckmann ve arkadaşlarının (2017) çocuktan ebeveyne şiddette aileye ve çocuğa ait hem koruyucu hem de risk faktörlerinin belirlenmesi amacıyla Almanya'da 9. sınıfta okuyan 6444 katılımcıdan oluşan öğrenci örneklemiyle yaptığı çalışmanın sonucuna göre ebeveyni tarafından sözel ve fiziksel şiddete maruz kalma deneyiminin hem erkeklerde hem de kızlarda ebeveyne yönelik sözel ve fiziksel şiddetin en güçlü yordayıcıları arasında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Gámez-Guadix ve Calvete (2012)'nin aile içi şiddete maruz kalma

(ebeveynler arası ve çocuğa yönelik) ile çocuktan ebeveyne şiddet arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 1681 İspanyol üniversite öğrencisi örneklemi ile yaptıkları araştırmanın sonucuna göre hem ebeveynler arası hem de çocuğun kendisine yönelik psikolojik şiddete maruz kalma ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızın bulgularıyla ilgili literatürdeki araştırmaların sonuçları büyük oranda aile içi ebeveyn tarafından çocuğa yönelik psikolojik ve fiziksel şiddet davranışlarının çocuklardaki duygusal ve davranışsal sorunlar üzerinde etkili olduğunu destekler niteliktedir ve bu yönüyle araştırma bulgumuzla paralellik göstermektedir.

Çalışmamızdaki katılımcıların, çocukların eğitimi ve disiplini konusunda eşleri ile ortak tutum sergileme durumu ile çocuktan ebeveyne şiddet arasındaki ilişki istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre, çocuğu tarafından şiddet gören ebeveynlerin şiddet görmeyenlere göre daha yüksek oranda (χ^2 = 22.232, p<.001) eşleri ile çocuğun eğitimi ve disiplini konusunda uyumsuzluk yaşadıkları tespit edilmiştir (Bkz. Tablo VII). Ibabe, Jaureguizar ve Díaz (2009)'ın ebeveynlerine karşı şiddet içeren davranışlarda bulunduğu bildirilen gençlerin psikososyal profilini ve ayrıca çocuktan ebeveyne şiddet olgusunun aile içi şiddetin iki yönlülüğü hipoteziyle ne ölçüde açıklanabileceğini keşfetmek amacıyla İspanya Bilbao'da Çocuklar için Cumhuriyet Savcılığı'nda dosyası bulunan ve üç grupta (ebeveyne şiddet uygulamış 35 çocuk, hem ebeveyne şiddet hem de diğer suç tiplerinden kaydı bulunan 33 çocuk ve ebeveyne yönelik şiddet suçu işlememiş ancak farklı konularda suç kaydı olan 40 çocuk) ele alınan toplam 103 çocuk suçlunun dosyalarını inceleyerek yaptıkları çalışmanın sonucuna göre, ebeveyne yönelik şiddet suçunu işlemiş iki gruptaki çocukların anne ve babalarının ebeveynlik stilleri arasındaki uyumun, ebeveyne yönelik şiddet suçu işlememiş ancak diğer suç türlerini işlemiş çocuklara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Benzer şekilde Calvete ve arkadaşlarının (2015b) aile içi şiddete maruz kalmanın ve ebeveyn disiplininin çocuktan ebeveyne şiddetin gelişimindeki rolünü belirlemek amacıyla ebeveyne yönelik şiddet uygulamış 15 ergen (10 erkek, 5 kız) ve ebeveynlerinden oluşan örneklem ile yaptıkları nitel çalışmanın sonucuna göre, bu ailelerde kuralların uygulanması ve çocuğun disiplini konusunda anne ve babalar arasında ortak bir tutumun olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgular çalışmamızdaki çocuğu tarafından şiddet gören ebeveynlerin şiddet görmeyenlere göre çocuk eğitimi ve disiplini konusunda eşleriyle anlamlı düzeyde daha uyumsuz oldukları sonucuyla paralellik göstermektedir. Dissoanaliz kuramına göre, disfonksiyonel ailelerde genellikle net kurallar bulunmaz ve bazı kurallar farklı zaman dilimlerinde genellikle baskın ebeveynin isteğine göre zaman zaman uygulanmakta ya da uygulanmamaktadır (Öztürk, 2021). Oysa çocuğun sınırlarını fark etmesi ve bu sınırların sürdürülebilir olması için ebeveynlerin kuralları uygulama konusunda davranışlarının tutarlı olması gerekir. Çocuk, kendisine tanınmış sınırlar içinde yaptığı davranışlardan dolayı cezalandırılırsa veya belirlenmiş kurallara aykırı davrandığında bu görmezden gelinirse şaşkınlık yaşar. Yaşanan bu şaşkınlık ve kafa karışıklığı çocuğun ebeveynlerine karşı güveninin sarsılmasına ve davranış sorunlarına neden olabilir (Geçtan, 1994). Sonuç olarak, ebeveynlerin pozitif disiplin stratejilerini çocuklarına eşleriyle tutarlı bir şekilde uygulamaları çocuğun sağlıklı davranış gelişimi açısından önem taşıdığı ve dolayısıyla empati doğalı doğru ebeveynlik pratiklerinin, çocuktan ebeveyne şiddet için koruyucu bir faktör olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmamız kapsamında şiddet gören ebeveynler ile şiddet görmeyenlerin çocuklarında psikiyatrik bir tanının varlığı açısından anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre şiddet gören ebeveynler ile görmeyenlerin çocuklarında psikiyatrik tanı açısından anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir (Bkz. Tablo VII). Ebeveyne yönelik şiddet gösteren çocukların psikolojik

özelliklerine dair sınırlı düzeyde çalışma yapılmış olmasıyla birlikte bu çocukların psikolojik ve davranışsal sorunlar gösterme olasılıklarının daha fazla olduğu belirtilmektedir (Calvete ve ark., 2014). Kennedy ve arkadaşları (2010)'nın geçmişte ÇEŞ davranışı olan ve olmayan 223 çocuk suçlu üzerinde yaptıkları araştırmada, geçmişinde ebeveyne yönelik şiddet davranışı olan çocukların olmayanlara göre psikiyatrik tedavi amaçlı hastaneye yatırılma, psikotrop ilaç kullanma ve intihara teşebbüs etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. İspanya'da 12-18 yaş arasında 1928 ergen örneklem ile yürütülen farklı bir çalışmada çocuğun ebeveyne yönelik şiddeti ile duygusal yalnızlık, intihar düşüncesi ve aleksitimi gelişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Aynı çalışmanın sonucuna göre çocuktan ebeveyne şiddet skorları yüksek olan katılımcıların duygusal yalnızlık, intihar düşüncesi ve aleksitimi açısından daha yüksek skorlar aldıkları tespit edilmiştir (Suárez-Relinque & ark., 2022). Ibabe, Arnoso ve Elgorriaga (2014) ebeveynlerine şiddet uygulamakla itham edilen çocuk suçluların, diğer şiddet türleri ile itham edilen çocuklardan farklı psikolojik sorunlar gösterip göstermediğini incelemek amacıyla 14-18 yaş arası her iki cinsiyetten 231 çocuk (*59 ebeveyne yönelik şiddet uygulamış ve 47 ebeveyne yönelik şiddet uygulamamış olan toplam 106 çocuk ve geri kalanı genel popülasyon örneklemi*) ile yaptıkları çalışmanın sonucuna göre ebeveynlerine şiddet uygulamış suçlu çocuklar, diğer türden suçlu çocuklara ya da suç işlemeyen çocuklara göre ev dışında daha fazla davranış sorunu ve depresif semptomatolojiyle ilişkili daha fazla özellik gösterdiği tespit edilmiştir.

Armstrong ve arkadaşları (2018) çocuktan ebeveyne şiddet nedeniyle ceza evinde bulunan ergenlerin profillerini belirlemek amacıyla 10-20 yaş arası 4196 ergen ile yaptığı çalışmanın sonucuna göre ebeveyne şiddet uygulamış ergenlerde ruh sağlığı bozuklukları ve/veya semptomlarının ve davranış problemlerinin yaygın olduğu tespit edilmiştir. Seijo ve arkadaşları (2020) ergenlerin ebeveyne yönelik şiddeti ile aile sistemi özellikleri ve ergenlerin psikososyal uyumuyla ilişkisini belirlemek amacıyla 12-17 yaşları arasındaki 210 ergenden

(%51,4 kız) oluşan bir genel popülasyon örneklemi üzerinde yaptıkları saha çalışmasının sonucuna göre babaya ve anneye yönelik psikolojik şiddet uygulayan ergenler, atipiklik, somatizasyon, sosyal stres, anksiyete, depresyon ve yetersizlik duygusu düzeylerinin klinik olmayan genel popülasyonla karşılaştırıldığında önemli ölçüde daha yüksek bir psikolojik uyumsuzluk gösterdikleri tespit edilmiştir. Contreras ve Cano (2016b)'nun ebeveyne yönelik şiddet suçu işleyen ergenlerde duygusal zeka, sosyal tutumlar ve kişisel değerler gibi sosyal yeterliliğin bazı değişkenlerini inceleyerek suçlu olmayan ergenlere göre farklılıklar olup olmadığını analiz etmek amacıyla 60 kişilik (*30 ebeveyne yönelik şiddet suçu işlemiş ve 30 ebeveyne yönelik şiddet suçu işlememiş ergen*) ergen örneklemi üzerinde yaptıkları çalışmanın sonucuna göre, ebeveyne yönelik şiddet suçu işlemiş ergenlerin ebeveyne yönelik şiddet suçu işlememiş ergenlere göre daha düşük duygusal zeka seviyesine sahip oldukları, daha yüksek antisosyal ve daha az toplum yanlısı tutumlar sergiledikleri belirlenmiştir. Genel anlamda literatürde bulunun çalışmalar (Armstrong ve ark., 2018; Contreras & Cano, 2016b; Ibabe, Arnoso & Elgorriaga, 2014; Kennedy ve ark., 2010; Suárez-Relinque ve ark., 2022) ebeveyne yönelik şiddet uygulayan çocuklarda daha fazla psikolojik sorunların olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmamızda ise şiddet gören ebeveynlerin çocukları ile şiddet görmeyen ebeveynlerin çocukları arasında psikiyatrik tanı açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ve bu açıdan bulgumuzun, literatürdeki sonuçlarla çeliştiği söylenebilir. Ancak çalışmamızın daha normal denilebilecek genel popülasyon örneklemi ile yapılması ve sadece tanı düzeyinde çocukların psikiyatrik sorunlarının karşılaştırmasının bu sonucu doğurmuş olabileceğini düşündürtmektedir.

Çalışmamız kapsamında şiddet gören ebeveynler ile şiddet görmeyen ebeveynlerin çocuklarında okul hayatı boyunca disiplin cezası alıp almadıkları konusunda anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre, şiddet gören ebeveynlerin çocuklarının şiddet görmeyen ebeveynlerin çocuklarına göre

daha yüksek oranda (χ^2 = 4.616, p<.05) okulda disiplin cezası aldıkları tespit edilmiştir. (Bkz. Tablo VII). Ibabe, Arnoso ve Elgorriaga (2014)'nın yaptığı araştırmada geçmişinde ebeveyne şiddet davranışı olan ergenlerin geçmişinde ebeveyne şiddet davranışı olmayanlara göre ev dışında daha fazla davranış sorunları yaşadıkları bulunmuştur. Çocukların ev dışında en çok zaman geçirdikleri yerlerin başında gelen okullarda çocukların bu davranış sorunlarını göstererek disiplin süreçlerine dahil olabilecekleri düşünülmektedir. Seijo ve arkadaşları (2020) ergenlerin ebeveyne yönelik şiddeti ile aile sistemi özellikleri ve ergenlerin psikososyal uyumuyla ilişkisini belirlemek amacıyla 12-17 yaşları arasındaki 210 ergenden (%51,4 kız) oluşan bir genel popülasyon örneklemi üzerinde yaptıkları saha çalışmasının sonucuna göre, ebeveyne yönelik şiddet gösteren ergenlerde şiddet göstermeyenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek okula, öğretmenlere ve eğitim yapısına yönelik düşmanca düşüncelere ve genelleştirilmiş bir reddetme tutumuna sahip oldukları tespit edilmiştir.

Armstrong ve arkadaşları (2018) çocuktan ebeveyne şiddet nedeniyle ceza evinde bulunan ergenlerin profillerini belirlemek amacıyla 10-20 yaş arası 4196 ergen ile yaptığı çalışmanın sonucuna göre, ebeveyne yönelik şiddet nedeniyle ceza evinde bulunan ergenlerde okuldan uzaklaştırma ve atılmanın yaygın olduğu sonucuna varılmıştır. Ibabe ve Jaureguizar (2010)'ın anne-babasına yönelik fiziksel ve/veya sözel şiddet uygulayan ergenlerin psikolojik ve ailevi özelliklerini incelemek amacıyla Bilbao (İspanya) mahkemesinde kaydı olan ebeveyne şiddet suçlaması olan ve ebeveyne şiddet suçlaması olmayan ama farklı tür fillerden suçlanan toplam 103 ergenin adli işlemlerini analiz ettikleri çalışmanın sonucuna göre, ebeveyne yönelik şiddet suçlaması olan ergenlerde ebeveyne yönelik şiddet suçlaması olmayan ergenlere göre daha yüksek oranda okulda disiplin sorunları yaşadıkları belirlenmiştir. Routt ve Anderson (2011)'nun ABD'nin Washington eyaletine bağlı King Country Savcılığında ebeveynlerine yönelik şiddet suçu nedeniyle kayıtları bulunan 12-17 yaş arası 268 ergenin savcılık istatistikleri, ebeveynleri ile yapılan görüşmelerden elde edilen

veriler ve bu çocuklarla görüşen uzmanların gözlemlerinden elde edilen verilerin incelendiği araştırmanın sonucuna göre, bu ergenlerin %49'unda okula devam sorunu, %14'ünde öğrenme güçlüğü ve %50'sinde ise okulun önlem almasını gerektirecek öğretmenlere ve/veya diğer öğrencilere karşı davranış sorunları tespit edilmiştir. Ergenlerin okuldaki yıkıcı davranışlarının anneye yönelik saldırgan davranışları yordayıcı bir faktör olduğu belirtilmiştir (Pagani ve ark., 2003; 2004). Daha önce yapılmış çalışmaların büyük kısmında ebeveyne yönelik şiddet gösteren çocuklarda okul disiplin sorunlarının görülme oranının yaygın olduğu belirlenmiştir ve bu yönüyle çalışmamızın bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Çalışmamız kapsamında şiddet gören ebeveynlerin hangi oranda polise bildirimde bulundukları istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Şiddet gördüğünü belirten 157 ebeveynden sadece 1'i (%0.6) polise bildirimde bulunduğunu beyan etmiştir (Bkz. Tablo VII). İngiltere'de yapılan bir çalışmada İngiltere ve Galler Suç Araştırması çalışmasının dokuz yıllık sürede (2011/12–2019/20) 322.990 katılımcıya uygulanan anket verilerinin analiz edildiği çalışmanın sonucuna göre, çocuktan ebeveyne şiddet bildirilen tüm şiddet vakalarının %1,2'sini oluşturduğu ve çocuğu tarafından şiddet gördüğünü rapor eden ebeveynlerin %43'ünün polise herhangi bir bildirimde bulunmadığı tespit edilmiştir (Brennan ve ark., 2022). Bu bulgu ebeveynlerin polise bildirimde bulunma konusunda tereddütleri olduğunu işaret edebilir ki, polise bildirme konusunda yaşanan güçlükler, bulgumuzu destekler niteliktedir. Diğer aile içi şiddet türlerinde olduğu gibi çocuktan ebeveyne şiddette de mağdurlar şiddeti gizleme eğilimindedirler. Genellikle ebeveynler çocuklarının şiddet davranışlarını resmi makamlara bildirmemektedirler ve bu da ilgili şiddet türünün raporlardaki gerçek oranını bilmemizi güçleştirmektedir. Dolayısıyla bu durum çocuktan ebeveyne şiddet hakkında farkındalığın oluşmasına belirli ölçüde engel olmaktadır (Contreras, & Cano, 2016a; Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013; Routt & Anderson, 2011; Walsh & Krienert, 2007). Çocuktan ebeveyne şiddet, gizli tutulması ve mağdurda yaşattığı utanma duygusuyla karakterizedir (Holt & Retford,

2013). Çocuktan ebeveyne şiddette mağdur ebeveynler, kriz durumu oluştuğunda veya şiddet içeren davranışlar tehlikeli boyutlara geldiğinde polise bildirme eğilimindedirler (Brennan ve ark., 2022; Holt, 2013). Çalışmamıza katılan ebeveynlerin 25'i (%5.4) fiziksel şiddet gördüğünü belirtmiştir (Bkz. Tablo V) ve fiziksel yaralanma yaşayan ebeveyn sayısı 7'dir (Bkz. Tablo XII). Bu açıdan bakıldığında çalışmamızın örnekleminde fiziksel yaralanmaların düşük sayıda olduğu görülmektedir ve bu da polise başvuru oranının düşük olmasının nedenlerinden biri olabilir.

Çalışmamız kapsamında şiddet gören ebeveynler ile şiddet görmeyenlerin çocuklarında telefonda veya bilgisayarda şiddet içerikli oyunlar oynama açısından anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı istatistiksel açıdan analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre şiddet gören ebeveynler şiddet görmeyenlere göre anlamlı düzeyde ($\chi^2 = 25.134$, $p<.001$) daha fazla çocuklarının şiddet içerikli dijital oyunları oynadıklarını belirtmişlerdir (Bkz. Tablo VII). Şiddet içerikli dijital oyunların bireylerde şiddet eğilimi, saldırganlık, şiddete karşı duyarsızlaşma ve düşmanca duygularda artış gibi psikososyal sorunlarla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Irmak & Erdoğan, 2016). Anderson ve arkadaşları (2010) şiddet içerikli dijital oyunların saldırgan davranışlar üzerindeki etkisini test etmek için 130.000 katılımcılı 136 araştırmayı analiz ettikleri kapsamlı meta analiz çalışmasının sonucuna göre, şiddet içerikli dijital oyunların bireylerde saldırgan davranışları, saldırgan biliş ve duygulanımı arttırdığı ve uzun süre bu oyunları oynayanların şiddette karşı duyarlılıklarının azaldığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde daha yakın tarihte Prescott, Sargent ve Hull (2018) tarafından şiddet içerikli dijital oyunların fiziksel saldırganlık üzerindeki etkisini incelemek amacıyla bu konuda yapılmış 17.000 (9-19 yaş) örneklemli 24 araştırmanın analiz edildiği çalışmanın sonucuna göre, şiddet içerikli dijital oyunları oynama ile fiziksel saldırganlık arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Shao ve Wang (2019)'ın saldırganlık hakkındaki normatif inançlar ve aile ortamının şiddet içeren dijital oyunlar ve ergen saldırganlığı üzerindeki aracılık etkisini

değerlendirmek amacıyla 12-19 yaş arası 648 Çinli ergen katılımcı ile yaptıkları çalışmanın sonucuna göre, şiddet içerikli dijital oyunlara maruz kalma ile ergen saldırganlığı arasında yüksek bir pozitif ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmaların sonuçları şiddet içerikli dijital oyun maruziyeti ile çocuk ve ergenlerin şiddet eğilimi ve saldırgan davranışları arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır ve bu yönüyle ilgili bulgumuz ile paralellik göstermektedir. Ek olarak, ebeveyne yönelik şiddet genellikle ergenlerin istekleri doğrultusunda hareket etme konusunda (örn: internet kullanımı, dijital oyun oynama, sokağa çıkma, sigara, alkol tüketimi vb.) ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmalar sonrasında ortaya çıkabildiği belirtilmektedir (Calvete ve ark., 2015a).

Doktora tez çalışmamıza katılan ebeveynler, çocukları ile dijital oyun ve internet kullanımı konusunda yaşadıkları gerilime bağlı olarak da daha fazla şiddette maruz kalıyor olabilirler. Bu durum ebeveynlerin çocuklarına yönelik sınır koyma becerilerindeki azalmaya da işaret ediyor olabilir. Buna karşın Ferguson (2007) bu konuda literatürdeki 25 çalışma üzerinde yaptığı meta-analiz çalışmasının sonucuna göre, şiddet içerikli dijital oyunlarla ergenlerdeki saldırganlık arasında ilişkinin tartışmalı olduğu ve şiddet içerikli oyunlar ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkinin yayın yanlılığından kaynaklanabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır. Yine Ferguson ve arkadaşlarının (2012) 10-14 yaş arası 165 kişilik ergen örneklemi ile yaptıkları üç yıllık boylamsal çalışmanın sonucuna göre, şiddet içerikli dijital oyuna maruziyet ile saldırganlık arasında ilişki bulunamamıştır. Hatta şiddet içerikli dijital oyunlar ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında ilişkiyi inceleyen bir araştırma daha şaşırtıcı bir sonuç bulmuştur. Ruiz-Fernández, Junco-Guerrero ve Cantón-Cortés (2021)'in İspanya'da 13-19 yaş arası 628 ergen (429 erkek ve 199 kız) örneklemi üzerinde şiddet içerikli dijital oyunlar ile çocuktan ebeveyne şiddet arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmanın sonucuna göre, şiddet içerikli dijital oyunlara maruz kalanların her iki ebeveyne yönelik daha düşük oranda şiddet gösterdiği tespit edilmiştir. Şiddet içerikli dijital oyunlara maruz kalmak ile

çocuktan ebeveyne şiddet arasındaki ilişki çok sınırlı düzeyde incelenmiştir ve konunun bu yönüyle aydınlatılması açısından daha fazla araştırma yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Çalışmamız kapsamında şiddet gören ebeveynler ile şiddet görmeyen ebeveynlerin hayatlarının işlevselliğinde bozulma durumu açısından anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı istatistiksel açıdan analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre şiddet gören ebeveynlerin şiddet görmeyenlere göre daha fazla oranda (χ^2 = 22.817, p<.001) hayatlarının işlevselliğinde bozulmalar olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo VII). Çocuktan ebeveyne şiddet mağduru ebeveynlerde depresyon, anksiyete, intihar düşünceleri, fiziksel ve mental sağlık sorunları, iş ve mali konularında zorluklar ile sosyal ve aile ilişkilerinde sorunlar ortaya çıktığı belirtilmektedir (Baker, 2021; Clarke ve ark., 2017; Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013, 2016). Gallagher (2004) çocukları tarafından şiddet gören annelerin genellikle benlik saygılarını kaybettiğini, kendilerini sosyal hayattan izole edebildiklerini, utanç duygusu yaşayarak ketumlaşabildiklerini ve sık sık depresif olduklarını belirtmiştir. Mağdur ebeveynler çocuklarından gördükleri şiddeti bir aile sırrı olarak görebildikleri için bu durumun açığa çıkmaması adına kendilerini diğer insanlardan izole ederek sosyal hayatlarını sınırlandırabilmektedirler (Cottrell, 2001). Bu sosyal izolasyon ebeveynlerin yaşadıkları şiddet ile ilgili alabilecekleri sosyal destek ağlarını da sınırlamaktadır (Selwyn & Meakings, 2016).

Çocuktan ebeveyne şiddet nedeniyle zaman zaman eşler birbirilerini suçlayabilmekte ve bunun sonucunda çıkan krizler boşanmalara kadar gidebilmektedir (Cottrell, 2001; Stewart, Burns & Leonard, 2007). Nock ve Kazdin (2002) Yale Çocuk Davranış Kliniği'ne terapiye yönlendirilmiş 606 çocuk (151 kız, 455 erkek) ve aileleri ile yaptıkları araştırmada ÇEŞ davranışı göstermiş ve göstermemiş çocuk ve ailelerinden elde ettikleri verileri karşılaştırmıştır. İlgili çalışmanın sonucuna göre çocuktan ebeveyne yönelik şiddet bildiren ebeveynlerin, bildirmeyenlere göre daha yüksek ebeveynlik stresi deneyimledikleri ortaya

çıkmıştır. Çocuktan ebeveyne şiddetin ebeveynler üzerindeki olumsuz etkileri evle sınırlı kalmamaktadır. Çalışan ebeveynler iş yerinde yoğun zihinsel meşguliyet yaşayabilmekte, sık sık işten izin almaları gerekebilmekte ve bu da iş hayatlarını olumsuz etkileyebilmektedir (Cottrell, 2001; Öztürk, 2022a). Yukarıda değindiğimiz çoğu modern psikotravmatoloji çalışmalarında görüldüğü üzere, çocuktan ebeveyne şiddet mağduru anne ve babalarda yüksek oranda psikolojik sorunlar, dissosiyatif yaşantılar, sosyal ilişkilerde bozulmalar, eş ilişkilerinde gerginlikler ve iş hayatındaki olumsuz etkiler gibi kişilerin gündelik hayatlarındaki işlevselliği üzerindeki olumsuz sonuçları ortaya koymakta olup bu sonuçlar, araştırmamızın bulguları ile büyük oranda paralellik göstermektedir.

Çalışmamıza katılan şiddet gören ebeveynlerin ne oranda uzman desteği aldıkları istatistiksel açıdan analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre, şiddet gören 151 ebeveynden sadece 6 (%3.8) katılımcı uzman (psikolog, pedagog ve psikiyatrist) desteği aldığını belirtmiştir (Bkz. Tablo VII). Bu açıdan bakıldığında ebeveynlerin uzman desteği alma oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Çocuktan ebeveyne şiddet mağduru ebeveynler olumsuz bir aile ortamına sahip olmanın verdiği utanç ve gördükleri şiddetin kendi ebeveynlik becerilerindeki eksikliklerden kaynakladığı şeklinde çevreleri tarafından yapılabilecek yorumlardan dolayı yaşadıkları korku nedeniyle bildirimde bulunmakta veya yardım arayışına girmekten kaçınabilmektedir (Ibabe, 2019). Bu ebeveynler yaşadıkları şiddet daha tehlikeli ve dayanılmaz boyutlara geldiğinde yardım arayışına girmektedirler (Brennan ve ark., 2022; Holt, 2013). Gallagher (2020) mağdur ebeveynlerin, bu konuda yapılacak bir şeyin olmadığına dair inançlarının olması, utanmaları, durumla kendi başlarına başa çıkmaları gerektiğine dair düşünceye sahip olmaları, çocuğun şiddet davranışlarından dolayı kendilerini suçlamaları, daha önce destek alma girişimleri karşısında durumun önemsizleştirilmesi ve küçümsenmesi gibi olumsuz deneyimlere sahip olmaları ve çocuklarının şiddet uyguladıklarını kabullenmekte zorlanmaları gibi gerekçelerle destek arayışına girmekten

kaçınabildiklerini belirtmiştir. Selwyn ve Meakings (2016)'in İngiltere ve Galler'de evlat edinmede aksama yaşayan ve ebeveynlik rollerinin gerçekleştirilmesinin oldukça zor olduğunu ifade eden 90 evlat edinmiş ebeveyn ile yapılan görüşmelerden elde edilen verileri inceleyerek yaptıkları nitel çalışmanın sonucuna göre, bu ebeveynlerde çocuktan ebeveyne şiddetin yaygın olduğu ve çocuktan ebeveyne şiddet ile ilişkili ortaya çıkan damgalanma ve utanç duygularından dolayı yardım almayı geciktirdikleri tespit edilmiştir. Bu sonuç ve literatürde yer alan açıklamalar araştırmamızın bulgusu ile paralellik göstermektedir.

Çalışmamıza katılan katılımcılara "*çocuğunuzla ilişkinizi göz önünde bulundurduğunuzda hayatınızın bir tehdit altında olduğunu veya tehlikede olduğunuzu hissettiniz mi?"* sorusu yönlendirilmiş ve verilen cevaplar istatistiksel açıdan analiz edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan istatistiksel analiz sonucuna göre çocuğundan şiddet gören ebeveynlerin şiddet görmeyenlere göre anlamlı düzeyde (χ^2 = 16.371, p<.001) daha fazla hayatlarını tehdit ve tehlike altında hissettikleri tespit edilmiştir (Bkz. Tablo VII). Çocuğu tarafından şiddet gören ebeveynlerin anksiyete, depresyon, intihar düşünceleri, aile içi ilişkilerde sorunlar, fiziksel ve zihinsel sağlık sorunlarını deneyimlediği belirtilmektedir (Cottrell & Monk, 2004; Holt, 2013; Home Office, 2015). Çocuktan ebeveyne şiddet sonucu mağdur ebeveynler üzerinde ortaya çıkan bu olumsuz etkilerin ebeveynlerin hayatlarını tehdit ve tehlike altında hissetmelerine neden olabileceği düşünülmektedir. Yüksek riskli bir coğrafi bölgede yaşayan annelerdeki çocuktan ebeveyne şiddeti araştırmak amacıyla 185 anne katılımcıdan elde edilen verilerin incelendiği nitel çalışmanın sonucuna göre, şiddet gören annelerin çoğu şiddet uygulayan çocuklarından korktuklarını belirtmişlerdir (Edenborough ve ark., 2008). Benzer şekilde, Selwyn ve Meakings (2016)'in İngiltere ve Galler'de evlat edinmede aksama yaşayan ve ebeveynliği zor bulan 90 evlat edinmiş ebeveyn ile yapılan görüşmelerden elde edilen verileri inceleyerek yaptıkları nitel çalışmanın sonucuna göre, çocuktan ebeveyne şiddet mağduru ebeveynlerin hepsi "*korku içinde yaşamaktan*"

bahsetmişlerdir. İlgili araştırmalarda şiddet gören ebeveynlerde ortaya çıkan korku duygusu ile çalışmamızın bulgusu olan hayatlarının tehdit ve tehlike altında olduğu hissi benzeşmektedir. Bu yönüyle çalışma bulgumuz literatürdeki araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Çalışmamıza katılan katılımcılardan çocuğu tarafından şiddet gören ve görmeyen ebeveynlerin çocuklarıyla sosyal aktivite yapma durumu istatistiksel açıdan analiz edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan istatistiksel analiz sonucuna göre şiddet görmeyen ebeveynlerin şiddet görenlere göre anlamlı düzeyde (χ^2 = 32.478, p<.001) daha fazla oranda çocuklarıyla sosyal aktiviteler yaptığı belirlenmiştir (Bkz. Tablo VII). Ek olarak katılımcılardan çocuğu tarafından şiddet gören ve görmeyen ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerini nasıl gördükleri istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan istatistiksel analiz sonucuna göre şiddet görmeyen ebeveynlerin şiddet görenlere göre anlamlı düzeyde (χ^2 = 31.951, p<.001) daha yüksek oranda çocuklarıyla olumlu ilişkiye sahip oldukları tespit edilmiştir (Bkz. Tablo VII). Bu bulgular çocuk ebeveyn ilişkisini ve aile fonksiyonlarını değerlendirmemiz açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çocuk ebeveyn arasında paylaşılan faaliyetler ve olumlu iletişim yoluyla ebeveyn-çocuk katılımının zayıf olması çocuktan ebeveyne sözel şiddeti için risk faktörü olarak değerlendirilebileceği belirtilmiştir (Ibabe, Jaureguizar & Bentler, 2013). Benzer şekilde aile içindeki zayıf iletişim, destek ve ebeveyn çocuk katılımı ile çocuktan anne ve babaya fiziksel şiddetin ilişkili olduğu belirtilmiştir (Pagani ve ark., 2004; 2009). Kennedy ve arkadaşlarının (2010) ABD'de çocuk suçlulardan (n=223) ebeveynlerine şiddet uygulayan ve uygulamayan çocukların özelliklerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmanın sonucuna göre, çocuktan ebeveyne şiddet faili çocuk suçluların ebeveyne şiddet uygulamamış çocuk suçlularına göre daha yüksek oranda aile üyeleri ile zayıf ilişkiler bildirdikleri belirlenmiştir.

Contreras ve Cano (2014b) çocuktan ebeveyne şiddet vakalarının aile profilini belirlemek amacıyla üç gruptan (çocuktan ebeveyne şiddet faili, farklı tür suçların faili ve herhangi bir suça karışmamış) oluşan 90 ergen örneklem ile yaptıkları çalışmanın sonucuna göre, çocuktan ebeveyne şiddet faili ergenlerin diğer guruptaki ergenlere göre daha yüksek oranda daha düşük aile içi iletişim kalitesi bildirdikleri tespit edilmiştir. Jiménez ve arkadaşlarının (2019) İspanya'da aile içi iletişim ile çocuktan ebeveyne sözel şiddet arasındaki ilişkide ergenlerdeki algılanan stresin aracı rolünü her iki cinsiyetten 11-20 yaş arası 2399 öğrenci örneklemi üzerinde inceledikleri çalışmasının sonucuna göre, aile içi zayıf iletişimin algılanan stres yoluyla doğrudan ve dolaylı bir ilişki ile çocuktan ebeveyne sözel şiddet için bir risk faktörü olduğu tespit edilmiştir. Cuervo ve Palanques (2022)'in İspanyada 2011-2017 yılları arasında çocuk mahkemesinde suç kaydı olan 14-18 yaş arasında 341 ergenin (153'ü ebeveynine şiddet uygulamış grup ve 188'i hırsızlık, kişilere ve mala karşı saldırı vb. suçları işlemiş karşılaştırma gurubu) sosyodemografik ve kriminojenik özelliklerini belirlemek amacıyla takip kayıtlarını inceleyerek yaptıkları araştırmanın sonucuna göre, olumsuz aile ortamının ve disfonksiyonel aile dinamiklerinin çocuktan ebeveyne şiddeti yordadığı belirlenmiştir. Bu araştırmalar özellikle aile içi bireyler arasındaki zayıf iletişim özelliklerinin, olumsuz ilişki dinamiklerinin ve zayıf ebeveyn-çocuk katılımının çocuktan ebeveyne şiddet ile korele olduğunu ortaya koymaktadır ve bu yönüyle çalışmamızın bu konudaki bulguları ile paralellik göstermektedir. Sonuç olarak aile üyeleri arasında güvene dayalı sıcak ilişkilerin, açık iletişimin ve sosyal aktiviteler yapmak gibi nitelikli birlikteliklerin çocuktan ebeveyne yönelik şiddet için koruyucu faktörler olarak değerlendirilebilir.

Dissoanaliz kuramına ve dissoanalitik psikotarihe göre dissosiyojen bir aile ortamı içerisinde ebeveynlerinden sürekli şiddet gören çoçuklar, sosyal öğrenme yöntemi ile bu şiddet döngüsünü tersine çevirerek aynı olumsuz tutum ve davranışları ailelerine

yöneltebilmektedir. Bu bağlamda ebeveynleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalmayan çocuk, ergen ve yetişkinler de disfonksiyonel ilişki dinamikleri ve yanlış çocuk yetiştirme stillerinin kuşaklararası geçiş göstermesi sebebiyle ailelerine özellikle duygusal şiddet türlerini belirli oranlarda uygulayabilmektedir. Disfonksiyonel aile dinamiği olarak şımartılma, çocuk, ergen ya da yetişkinden ebeveyne olan şiddetin en önemli etiyolojik unsurunu oluşturmaktadır. Aileler bazen görünürde iyi bir amaç doğrultusunda, bazen ise aniden gelişebilen aktüel bir durumu tolere edebilmek ya da kurtarabilmek adına iradi ya da bilinçdışı bir şekilde çocuklarını şımartabilmektedir. Ancak bu şımartılma, çocuklar üzerinde hem ergenlik ve gençlik dönemlerinde hem de yetişkinliklerinde psikopatolojik etkiler yaratabilmektedir. Şımartılma, çocukların frustrasyon, belirsizlik ve anksiyete toleranslarını düşürmekte, onların narsisistik bir yapılanma geliştirmelerine neden olarak karakterleri ve kişilikleri üzerinde negatif ruhsal izler bırakmaktadır. Bu açıdan şımartılma süreci ebeveyler tarafından kontrol altına alınarak daha dengeli ve empatik bir yönelimde çocuklarla iletişim sağlanmalıdır çünkü şımartılma en patolojik çocuk yetiştirme stillerinin bir aracıdır. Sonuç olarak çocuktan, ergenden ve yetişkinden ebeveyne olan şiddet döngülerinin kırılabilmesi adına disfonksiyonel aile dinamikleri fonksiyonel aile dinamiklerine transforme edilmelidir. Bu bağlamda klinik psikologlar, psikolojik danışmanlar ve psikiyatrlar başta olmak üzere bütün ruh ve toplum sağlığı uzmanları ailelerin bilinçlendirilmesi adına etkin bir şekilde görev almalıdırlar (Ayhan & Öztürk, 2021; Öztürk, 2021b, 2022b, 2023a, 2023c; Öztürk & Derin, 2023).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

"Çocuktan Ebeveyne Şiddetin Psikotravmatolojik Bileşenleri ve Psikopatolojik Dinamikleri" başlıklı çalışmamızın temel amacı, hem ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile çocuktan ebeveyne şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi hem de çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin değerlendirilmesidir. İstanbul'da ikamet eden ve 12-18 yaş aralığında en az bir çocuk sahibi 260 anne ve 200 baba olmak üzere toplam 460 ebeveyn ile gerçekleştirilen doktora tez çalışmamız, aile psikopatolojisi, klinik adli psikoloji, adli psikotravmatoloji ve adli psikopatoloji perspektifinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, çocuktan ebeveyne yönelik şiddetin ana etiyolojik unsurları arasında yer alan disfonksiyonel aile dinamiklerine, şiddet odaklı ve empati kesintili yanlış çocuk yetiştirme stillerine, ebeveynlerin sürekli öfke düzeylerine ve öfke ifade tarzlarına odaklanılmıştır. Ayrıca aile içinde gerçekleşen şiddetin bu türünün faili: çocuklara ve mağduru: anne-babalara ait psikotoplumsal faktörlerin ve çocuktan ebeveyne şiddetin hedefindeki ebeveynler üzerindeki umutsuzluk ve depresyon yaşantıları gibi ruhsal yansımalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmamızdan elde edilen sonuçlara aşağıda yer verilmiştir:

1. Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyen anne-babalara oranla istatiksel açıdan daha yüksektir. Bir diğer ifade ile, ÇEŞ deneyimleyen anne-babalar, ÇEŞ deneyimlemeyen anne-babalara göre daha umutsuz olduklarını bildirmişlerdir.
2. Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren anne-babaların Beck Depresyon Envanteri toplam puanları, çocuktan ebeveyne şiddet bildirmeyen anne-babalara oranla istatiksel açıdan daha yüksektir. Bir diğer ifade ile, ÇEŞ deneyimleyen anne-babalar, ÇEŞ deneyimlemeyen anne-babalara göre daha depresif olduklarını bildirmişlerdir.

3. Çocuktan ebeveyne şiddet bildiren katılımcıların çocukları, şiddet bildirmeyenlerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha fazla çevresindeki eşyalara ve kendisine fiziksel zarar verdiği belirlenmiştir. Ancak hayvanlara ve çevresindeki diğer insanlara yönelik şiddet uygulamada şiddet gören ebeveynler ile görmeyen ebeveynlerin çocukları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.
4. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre çocuklarına istatiksel açıdan daha fazla fiziksel şiddet (dayak) uygulamıştır.
5. Çocuklarından şiddet gören ebeveynlerin, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeğinde sürekli öfke, öfkenin içe vurumu ve öfkenin dışa vurumu alt boyutlarından aldıkları puanlar anlamlı düzeyde daha yüksektir. Diğer bir ifade ile, çocuktan ebeveyne şiddet deneyimleyen ebeveynler deneyimlemeyen ebeveynlere göre daha yüksek oranda öfkeye sahip olduklarını ve bu öfkelerini daha olumsuz tarzda ifade ettiklerini bildirmişlerdir.
6. Çocuklarından şiddet gören ve görmeyen ebeveynlerin Anne Baba Tutum Ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların istatiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak cinsiyet açısından yapılan istatiksel analiz sonucuna göre çocuklarından şiddet görmeyen anneler, çocuklarından şiddet gören annelere göre aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumunda daha yüksek puan almışken, çocuklarından şiddet gören anneler, çocuklarından şiddet görmeyenlere göre baskıcı-otoriter tutum boyutunda daha yüksek puan almıştır. Çocuklarından şiddet görmeyen babalar, çocuklarından şiddet gören babalara göre sadece aşırı hoşgörülü tutum boyutunda istatiksel açıdan daha yüksek puana sahiptir.
7. Doktora tez çalışmamızda çocuktan ebeveyne; psikolojik şiddet %32,2, ekonomik şiddet %9,1, fiziksel şiddet %5,4 oranında iken, çocuktan ebeveyne şiddetin herhangi bir türüne maruz kalma oranı ise %34,1'dir.

8. Çocuklarından şiddet gören ebeveynlerin çocuklarında, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek oranda alkol/madde kötüye kullanımı bulunmaktadır.
9. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla çocuklarının internet/teknoloji bağımlısı olduğunu bildirmiştir.
10. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla çocuklarını ihmal ettiklerini bildirmiştir.
11. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla çocuklarına duygusal şiddet uyguladıklarını bildirmiştir.
12. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla eşleri ile çocuğun eğitimi ve disiplini konusunda uyumsuzluk yaşamaktadır.
13. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler ile çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlerin çocukları arasında psikiyatrik tanı açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır.
14. Çocuklarından şiddet gören ebeveynlerin çocukları, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek oranda okulda disiplin cezası almıştır.
15. Çocuklarından şiddet gören ebeveynlerin polise bildirim oranları düşüktür.
16. Çocuklarından şiddet gören ebeveynlerin çocukları, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek oranda şiddet içerikli dijital oyunlar oynamaktadır.

17. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla hayatlarının işlevselliğinde bozulmalar olduğunu bildirmiştir.
18. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla uzman desteği almışlardır. Ancak çocuklarından şiddet gören ebeveynlerin uzman desteği alma oranı düşüktür.
19. Çocuklarından şiddet gören ebeveynler, çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla hayatlarını tehdit ve tehlike altında hissetmiştir.
20. Çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynler, çocuklarından şiddet gören ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla çocuklarıyla sosyal aktiviteler yaptıklarını bildirmiştir.
21. Çocuklarından şiddet görmeyen ebeveynler, çocuklarından şiddet gören ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha fazla oranda çocuklarıyla olumlu ilişkiye sahip olduklarını bildirmiştir.

Doktora tez çalışmamız son onlu yıllarda dissoanalitik açıdan önemli bir psikotoplumsal sorun olarak değerlendirilen ve aile içi şiddetin bir türü olan çocuktan ebeveyne şiddet fenomeninine ilişkin etkin ve uygulanabilir önleme stratejileri geliştirmek amacıyla ebeveynlerden oluşan genel popülasyon örneklemi ile nicel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu tez çalışması dışında ülkemizde çocuktan ebeveyne şiddete ilişkin kapsamlı ve detaylı bir araştırılma yapılmaması, çocuktan ebeveyne yönelik şiddetin önlenmesi odaklı geliştirilecek psikotoplumsal politikalara bilimsel veri oluşturulması açısından yeni çalışmaların ivedilikle gerçekleştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu açıdan çocuktan ebeveyne şiddetin mağduru ebeveynlerin, faili olan çocukların bireysel özelliklerinin ve aile dinamiklerinin ele alınması çocuktan ebeveyne yönelik şiddetin risk faktörlerinin belirlenmesi adına gerekli görülmektedir. Bu perspektifte, *"Çocuktan Ebeveyne*

Şiddetin Psikotravmatolojik Bileşenleri ve Psikopatolojik Dinamikleri" başlıklı doktora tezi çalışmamızdaki bulgularımızla ilişkili olarak gelecek çalışmalar için yapılandırılan öneriler aşağıda belirtilmiştir:

I. Doktora tez çalışmamızın örneklemini 12-18 yaş aralığında çocuk sahibi olan ebeveynler oluşturmaktadır. Ancak çocuktan ebeveyne şiddet fenomenini bilimsel açıdan daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde değerlendirebilmek ve bu konuda psikotoplumsal önleme stratejileri geliştirebilmek adına hem anne-babalarına şiddet uygulayan çocuklar hem de çocuktan ebeveyne yönelik şiddet ile ilgili kamu profesyonelleri (polis, adalet çalışanları, sosyal hizmet uzmanları, ruh sağlığı çalışanları vb.) ile daha geniş örneklemli araştırmaların yapılması önerilmektedir.

II. Çalışmamıza katılan ebeveynlerin bazıları tek çocuk sahibi iken bazı ebeveynler birden çok çocuğa sahiptir. Araştırmamızda, ebeveynlerin çocuklarından hangisi/hangileri tarafından şiddete maruz kaldıklarına dair bir soru bulunmamaktadır. Gelecek çalışmalarda, çocuktan ebeveyne şiddetin faili olan çocukların özelliklerini (cinsiyet, yaş vb.) belirlemek adına bu konu ile ilgili soruların görüşme formuna eklenmesi önerilmektedir. Ayrıca anne-babalarına şiddet gösteren çocuklar ve onların ebeveynleri ile yapılacak gelecek çalışmaların boylamsal olarak gerçekleştirilmesinin, çocuktan ebeveyne şiddetin ortaya çıkmasında rol oynayan uzun dönemli risk faktörlerinin belirlenmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

III. Gelecek çalışmalarda, aile dinamiklerinin ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin psikotarihsel perspektiften değerlendirilebilmesinin, çocuktan ebeveyne yönelik şiddetin açıklanmasında temel bir öneme sahip olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda psikotarih ve özellikle dissoanalitik psikotarih temelli çocuk yetiştirme stilleri ile çocuktan ebeveyne

yönelik şiddet arasındaki ilişkiye dair bilimsel anket formlarının hazırlanması ve/veya ölçeklerin geliştirilmesi önerilmektedir.

IV. Çalışmamız nicel bir araştırma olup anne-babalar, görüşme formları ve psikometrik ölçekleri kendileri doldurmuştur. Kapalı uçlu sorular, seçeneklerden oluşan yanıt verebilmesi nedeniyle niteliksel açıdan sınırlı bilgi sağlamaktadır. Bu nedenle gelecek araştırmalarda hem ebeveynlerle hem de çocuklarla derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmasının çocuktan ebeveyne şiddetin risk faktörlerinin aydınlatılması konusunda literatüre önemli ve değerli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

V. Çalışmamızda kullandığımız Ebeveyne Yönelik Şiddet Davranışları Görüşme Formu geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmamış bir görüşme formudur. Henüz ülkemizde çocuğun ebeveyne şiddeti ile ilgili hem geliştirilmiş hem de geçerliliği ve güvenirliği yapılmış bir psikometrik ölçek bulunmamaktadır. Bu doğrultuda gelecek çalışmalarda çocuktan ebeveyne şiddet konusunda hem ebeveynlere hem de çocuklara yönelik psikometrik ölçeklerin geliştirilmesi ve bu ölçeklerle çalışmaların yapılmasının literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

VI. Çocuktan ebeveyne şiddet, ebeveynlerin ruh sağlığı üzerinde negatif etkiler yarattığı gibi disfonksiyonel çocuk yetiştirme stillerini benimseyen ebeveynler de evlatlarının davranış problemleri göstermesinde neden olabilmektedir ve bu durum aile üyelerinin tamamını travmatize edebilmektedir. Bu yönüyle aile üyelerinin refahı için anne-babalara çocuktan ebeveyne şiddet konusunda uzmanlığı bulunan klinik psikologlar ve psikolojik danışmanlar tarafından ruhsal destek verilmesi önem arz etmektedir. Ebeveynlerin hizmet alabilecekleri psikolojik destek mekanizmalarının geliştirilmesi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde aile içi şiddet konusunda hizmet veren danışmanlık hattının çocuktan ebeveyne şiddet konusunda da anne-babalara gerekli yönlendirmeleri

yapmalarının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'nda çalışan ruh sağlığı profesyonellerine yönelik çocuktan ebeveyne şiddet konusunda bilgilendirme çalışmaları yaparak ebeveynlerin bu uzmanlardan destek almalarının sağlanması önerilmektedir.

VII. Çocukları tarafından şiddet gören ebeveynler yüksek oranda öfke sorunları yaşayabilmekte ve bu öfkelerini çevresindekilere yönelterek ifade edebilmektedir. Ebeveyn öfkesi, genetiksel olarak öfkeye yatkın olabilen veya bu öfkeye tanık olarak model alabilen çocukların davranışlarını da doğrudan etkileyebilmektedir. Bu durum ebeveynlerin öfkelerini nasıl kontrol etmeleri ve daha sağlıklı nasıl ifade etmeleri gerektiğine dair eğitim çalışmaları yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda ebeveynlere yönelik Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda ve halk eğitim merkezlerinde öfke kontrolü konusunda bilinçlendirme ve farkındalık eğitimleri verilmesi gerekmektedir. Ayrıca şiddetli öfke sorunları yaşayan ebeveynlerin psikiyatri kliniklerine yönlendirilerek psikolojik destek almaları konusunda cesaretlendirmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

VIII. Ebeveyn tutumları çocukların kişilik gelişimindeki en etkili faktörlerden biridir. Aşırı izin verici ve baskıcı-otoriter ebeveyn tutumları, çocukların davranış sorunları geliştirmesine neden olan ebeveynlik tutumlarının başında gelmektedir. Asimetrik travmatik yaşantı olarak tanımlanan çocuktan ebeveyne şiddetin temelinde şiddet odaklı, aşırı hoşgörülü diğer bir ifade ile çocuklarını şımartan ve empatiden uzak yanlış çocuk yetiştirme stilleri uygulayan disfonksiyonel aile dinamikleri bulunmaktadır. Bu bağlamda empatik, sosyal ilişkiler kurabilen, doğaya saygılı ve şiddet karşıtı çocuklar yetiştirebilmek için gelişim odaklı fonksiyonel bir aile modeli olarak "*Doğal ve Rehber Ebeveynlik Stili"* ve *"Demokratik/Dengeli Ebeveynlik Stili"* önerilmektedir. Bu kapsamda anne-baba okullarında, ebeveyn olmaya karar veren çiftlere empati odaklı doğru çocuk yetiştirme

stilleri, çocukla etkili iletişim, çocuk gelişimi ve çocukları travmatik yaşantılardan korumaya yönelik temel nitelikteki eğitimler, yapılandırılmış modüller halinde psikotravmatologlar, psikolojik danışmanlar, klinik psikologlar, travma terapistleri, psikotarihçiler ve dissoanalistler tarafından verilmelidir.

IX. Çocuktan ebeveyne şiddetin hedefinin genellikle anneler olduğu vurgulanmaktadır. Çocukların bakımı ve eğitimi konusunda daha çok inisiyatif alan anneler, evlatlarıyla daha fazla zaman geçirdikleri için babalara oranla şiddete daha sık maruz kalabilmektedir. Anneler, çocuktan ebeveyne şiddete daha sık maruz kalsalar da babalar da bu evlatları tarafından şiddet deneyimlemektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak hem annelerin hem de babaların dahil edildiği şiddet odaklı eğitim ve psikososyal destek çalışmaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

X. Çalışmamızdaki katılımcılardan şiddet gördüğünü belirten ebeveynlerin polise başvuru ve psikolojik destek alma oranının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Çocuktan ebeveyne şiddet mağduru anne-babalar olumsuz bir aile ortamına sahip olmanın verdiği utanç ve gördükleri şiddetin kendi ebeveynlik becerilerindeki eksikliklerden kaynaklandığı şeklinde çevreleri tarafından yapılabilecek yorumlardan dolayı yaşadıkları korku nedeniyle bildirimde bulunmaktan veya yardım arayışına girmekten kaçınabilmektedir. Ayrıca bu ebeveynler polise bildirim veya destek arayışına girdiklerinde çocukların adli sürece girmelerinden veya çocuk koruma sistemi tarafından ellerinden alınacağına dair endişelerinden dolayı yaşadıkları şiddeti minimize edebilmektedirler. Öncelikle ülkemizde resmî belgelerde çocuktan ebeveyne şiddetin herhangi bir tanımı bulunmamaktadır. Çocuktan ebeveyne yönelik şiddetin resmi olarak kabul edilmesi ile bu şiddet türü daha görülür ve fark edilebilir hale gelecektir. Çocuktan ebeveyne yönelik şiddetin resmi kurumlar nezdinde tanınmasının hem mağdur anne-babalara yönelik verilebilecek psikososyal destek çalışmalarının yaygınlaşmasına hem de

bu ebeveynlerin psikososyal destek arama konusunda daha cesur davranmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde şiddet gören ebeveynlere yönelik grup danışma etkinlikleri düzenlenebilir.

XI. Çocuktan ebeveyne şiddet birçok yönüyle ele alınması gereken karmaşık bir fenomen olup, şiddetin bu türüne yönelik alınacak önlemler çeşitli devlet kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının koordineli bir şekilde çalışmasıyla gerçekleştirilebilir. Çocuktan ebeveyne şiddet zaman zaman polise bildirim, adli süreçler veya klinik destek süreçlerinde karşımıza çıkabilmektedir. Bu doğrultuda ülkemizde çocuktan ebeveyne şiddete yönelik ilgili bakanlıkların ve sivil toplum örgütlerinin iş birliği içinde psikotoplumsal önleme stratejileri geliştirilmelerinin öncül bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

XII. Ülkemizde aile içi şiddet konusundaki istatistiklerde çocuktan ebeveyne şiddet konusunda herhangi bir veri bulunmamaktadır ve bu yönüyle çocuktan ebeveyne şiddet, siyah sayılar kapsamında değerlendirilebilir. Resmi suç istatistiklerinde ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki danışma hatlarında çocuktan ebeveyne şiddetin ayrı bir kategoride değerlendirilerek kayıtlarının tutulması önerilmektedir. Çocuktan ebeveyne yönelik şiddetin, aile içi şiddet içerisinde ayrı bir kategori olarak değerlendirilmesi ile bu şiddete ilişkin objektif ulusal verilerin elde edilebileceği düşünülmektedir.

XIII. Çalışmamızın sonuçları göz önüne alındığında çocuklarda şiddet içerikli oyunlar oynama, okulda disiplin cezası alma, kendisine veya çevresine karşı fiziksel şiddet uygulama, alkol/madde kötüye kullanımı gibi davranışların çocuktan ebeveyne yönelik şiddet için bir risk faktörü oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca ebeveyne yönelik şiddet davranışlarının özellikle ergenlik döneminde artış göstermektedir. Bu yönüyle çocuktan ebeveyne şiddet ile mücadelede çocukların risk faktörü olarak değerlendirilen davranışlarının erken dönemde tespiti ve hem çocuklara hem de ebeveynlere yönelik müdahale çalışmalarının etkin bir şekilde yürütülüyor olması önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda çocuktan

ebeveyne şiddet konusunda uzman olan profesyoneller tarafından ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki öğretmenlere bu konu ile ilgili farkındalık eğitimlerinin düzenlenmesi öncül bir öneme sahiptir.

XIV. Günümüzde dünyanın çoğu toplumunda hüküm süren disfonksiyonel ailelerde deneyimlenen ebeveynlerden çocuklara olan şiddet döngüleri, çocuktan, ergenden ve yetişkinden ebeveynlere olan şiddet döngülerine evrilmiştir. Doktora tez çalışmamız, çocuklarını fiziksel ve duygusal anlamda istismar ve ihmal eden ebeveynlerin daha yüksek oranda çocuktan ebeveyne şiddetin hedefi olduğunu ortaya koymuştur. Disfonksiyonel aile dinamikleri ve yanlış çocuk yetitşirme sitilleri ile karakterize olan çocukluk çağı travmaları, bireylerde uzun dönemli yıkıcı psikolojik etkilere neden olmaktadır. Dissoanaliz kuramına göre, şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stillerinin uygulandığı aile ortamındaki bireyler ise yetişkinliklerinde empatiden uzak, anlayışsız ve sadakatsiz kişilere dönüşebilmektedir. Çocuğun direkt kendisine yönelik ve dolaylı maruz kaldığı aile içi şiddet ile çocuktan ebeveyne şiddet arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Aile içinde şiddete maruz kalan çocuklar sosyal öğrenme yoluyla algıladıkları şiddeti normalize edebilmektedir. Bu durum, çocukların şiddeti hem ebeveynleriyle hem de çevreleri ile ilişkilerinde kullandıkları bir stratejiye dönüştürmelerine ve aile üyelerinin tamamını etkileyen bir şiddet döngüsünün oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu kapsamda ebeveynlerin çocuklarını fiziksel ve duygusal açıdan istismar ve ihmal etmelerinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili ebeveynleri bilinçlendirici çalışmalar yaparak doğru ebeveynlik stratejileri geliştirmeleri konusunda eğitimler düzenlemek faydalı olacaktır. Aile içi diğer şiddet türlerinde olduğu gibi çocuktan ebeveyne şiddet konusunda da hem ebeveynlere hem de çocuklara yönelik fiziksel açıdan disipline edici yöntemlerden uzak eğitim modülleri geliştirilmesi ve bu modüllerin eğitim kurumlarında yaygınlaştırılması öncül bir öneme sahiptir.

7. KAYNAKÇA

Abraham, H. (2017). A family is what you make it? Legal recognition and regulation of multiple parents. *Journal of Gender, Social Policy & the Law*, 25(4), 405–444.

Abramson, L. Y., Metalsky, G. I., & Alloy, L. B. (1989). Hopelessness depression: A theory-based subtype of depression. *Psychological Review*, *96*(2), 358-372.

ABS. (2018). National health survey, first results, 2017–18. Alıntı: https://www.abs.gov.au/statistics/health/health-conditions-and-risks/national-health-survey-first-results/latest-release, Görüntüleme Tarihi: 11.10.2022

Acton, R. G., & During, S. M. (1992). Preliminary results of aggression management training for aggressive parents. *Journal of Interpersonal Violence*, 7, 410-417.

Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). Development of the scale of economic abuse. *Violence Against Women, 14*(5), 563-588.

Adler, A. (2004). *Yaşamın Anlamı ve Amacı*. (Çev. K. Şipal,), 7. baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Agnew, R., & Huguley, S. (1989). Adolescent violence toward parents. *Journal of Marriage and Family, 51*, 699–711.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012). T.C. Resmî Gazete, 28239, 20 Mart 2012.

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation.* Lawrence: Erlbaum.

Ainsworth, M. S. (1997). The personal origins of attachment theory. An interview with Mary Salter Ainsworth. Interview by Peter L. Rudnytsky. *The Psychoanalytic Study of the Child*, *52*, 386-405.

Akandere, M., Acar, M. & Baştuğ, G. (2009). Zihinsel ve fiziksel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22*, 23-32.

Akın, M. (2013). Aile içi şiddet. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, *71*(1), 27-41.

Akün, E. (2017). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *53*(1), 85-116.

Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, *151*(1), 445-455.

Alcázar-Olán, R. J., & Deffenbacher, J. L. (2013). High trait anger mexican youth: characteristics, parental anger, and counseling needs. *The Spanish Journal of Psychology*, *16*. 1-10.

Ali, S. K., & Soomar, S. M. (2019). Hopelessness leading to self-harm and suicide. *Journal of Neurology and Neuroscience*, *10*(2), 1-2.

Aluş, Y. (2015). Kültürel ve toplumsal gerçekliğimiz açısından aile anlayışlarının ve Türk ailesinin değerlendirmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *1*(1), 15-24.

Anastasiu, I. (2012). The social functions of the family. *Euromentor Journal Studies About Education*, *3*, 133-139.

Anda, R., Williamson, D., Jones, D., Macera, C., Eaker, E., Glassman, A., & Marks, J. (1993). Depressed affect, hopelessness, and the risk of ischemic heart disease in a cohort of U.S. adults. *Epidemiology*, *4*(4), 285-294.

Anderson, C. A., Shibuya, A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A., Rothstein, H.R. & Saleem, M. (2010). Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in eastern and western countries: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin, 136*(2), 151-173.

Anıl, Y.Ş. (2008). *Boşanma Sebebi Olarak Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması: Geçimsizlik*. 1. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları. 83-84.

APA (2005). *Controlling anger-before it controls you*. Alıntı: https://www.apa.org/topics/anger/control, Görüntüleme Tarihi: 06.Temmuz 2021

APA (2022). Parenting. Alıntı: https://www.apa.org/topics/parenting, Görüntüleme Tarihi: 15Aralık 2022

Arabacı, L. B., & Uygun, T. (2022). Şiddet uygulayan ve şiddet uygulanan bireylerin özellikleri. *Hemşirelik Bilimi Dergisi, 5*(1), 38-46.

Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 1*(1), 55-67.

Armstrong, G. S., Cain, C. M., Wylie, L. E., Mufti, L. R., & Bouffard, L. A. (2018). Risk factor profile of youth incarcerated for child to parent violence: A nationally representative sample. *Journal of Criminal Justice,* 58, 1-9.

Arslan, G., & Balkıs, M. (2014). Ergenlikte görülen problem davranışlar ve aile sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *SDU International Journal of Educational Studies, 1*(1), 11-23.

Arslan, S. S., Alemdaroğlu, İ., Öksüz, Ç., Karaduman, A. A., & Yılmaz, Ö. T. (2018). Genç bireylerde fiziksel aktivitenin akademik başarı ve depresyon üzerine etkisi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, 6*(1), 37-42.

Ataç, İ. (2020). Suça sürüklenen terör mağduru çocuklar. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 10*(26), 118-131.

Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *3*(1), 163-213.

Avcı, R. & Güçray Sonay, S. (2010). Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, aile bireylerine ilişkin problemler, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 10*(1), 45-76.

Avşaroğlu, S. & Gilik A. (2017). Özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babaların kaygı durumlarına göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *İlköğretim Online, 16*(3), 1022-1035.

Ayan, S. (2007). Aile içinde çocuğa yönelik şiddet: Sivas ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerine bir inceleme. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Aybak, T., & İpek, M. (2021). Ergenlik dönemindeki çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları sorunlar. *Aydın Sağlık Dergisi*, *7*(2), 141-165.

Aydın, M. (2000). *Kurumlar Sosyolojisi*. 2. Baskı. Ankara: Vadi Yayınları. 46.

Aydoğdu, H. İ., Askay, M., Kırçıl, H. S. & Özer, E. (2017). Çocuklarda ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi. *Klinik Tıp Aile Hekimliği, 9*(4), 15-18.

Ayhan H., & Öztürk E. (2021). Aile psikopatolojisi, çocuktan ebeveyne şiddet ve postmodern bir trend olarak sharenting. E. Öztürk (Ed.). *Aile Psikopatolojisi* içinde. 1. Baskı. (40-66). Ankara: Türkiye Klinikleri.

Ayhan, F. N. (2022). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Kadına Yönelik Psikolojik Şiddet Algısı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.

Ayyıldız, E., & Akardaş, E. (2020). Aklımızdaki 'çocuk': erken çocukluk uzmanlarının çocuk algısı fenomenolojisi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *4*(1), 56-65.

Azevedo, F. B. D., Wang, Y. P., Goulart, A. C., Lotufo, P. A., & Benseñor, I. M. (2010). Application of the spielberger's state-trait anger expression inventory in clinical patients. *Arquivos de Neuro-psiquiatria*, *68*, 231-234.

Bahçe, Z. (2020). Şiddet ve şiddete eğilim. Alıntı: https://www.medicalpark.com.tr/siddet-ve-siddete-egilim/hg-1897, Görüntüleme Tarihi: 15 Aralık 2022

Baker, V. L. (2021). Exploring adolescent violence and abuse towards parents: the experiences and perceptions of young people. Unpublished Doctoral Thesis, University of Central Lancashire, Preston.

Bal, P. N., & Akarca, B. Z. (2022). Examination of the relationship between phubbing and continuous anger and anger expression styles in adults. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, *9*(3), 619-632.

Balistreri, K. S., & Alvira-Hammond, M. (2016). Adverse childhood experiences, family functioning and adolescent health and emotional well-being. *Public Health*, *132*, 72-78.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *66*, 3-11.

Bariola, E., Gullone, E., & Hughes, E. K. (2011). Child and adolescent emotion regulation: The role of parental emotion regulation and expression. *Clinical Child and Family Psychology Review*, *14*, 198-212.

Barnett, O., Miller-Perrin, C. L., & Perrin, R. D. (2005). *Family Violence Across the Lifespan*: *An introduction*. 2nd ed. California: Sage.

Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, *37*, 887-907.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, *4*(1, Pt. 2), 1-103.

Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *4*(8), 101-129.

Beardslee, W.R., Versage, M.A., & Gladstone, R.G. (1998). Children of affectively ill parents: A review of the past 10 years. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *37*, 1134-1141.

Beck, A. T., Weissman, A., Lester, D. & Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: The hopelessness scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *42*, 861-865.

Beck, A. W. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of General Psychiatry, 4*, 561-571.

Beckmann, L. (2020). Family relationships as risks and buffers in the link between parent-to-child physical violence and adolescent-to-parent physical violence. *Journal of Family Violence, 35*(2), 131-141

Beckmann, L., Bergmann, M. C., Fischer, F., & Mößle, T. (2017). Risk and protective factors of child-to-parent violence: A comparison between physical and verbal aggression. *Journal of Interpersonal Violence, 36*(3-4), 1-26.

Bedel, A., &Arı, R. (2012). Kişiler arası sorun çözme beceri eğitiminin ergenlerin yapıcı problem çözme ve sürekli öfke düzeylerine etkisi. *İlköğretim Online, 11*(2), 440-451.

Bell, R. (2018). Adolescent-to-parent violence and abuse: abused parents' accounts. Unpublished Master's Thesis. University of Bedfordshire, Luton.

Bell, S.K. (2001). The hopelessness theory of depression: A comprehensive test of its applicability to elementary school children. Unpublished Doctoral Thesis. The University of Memphsis, Memphis.

Belsky, J. (1980). Child maltreatment: An ecological integration. *American Psychologist*, *35*(4), 320-335.

Bhugra, D., & Fiorillo, A. (2012). Families, functioning and therapies. *International Review of Psychiatry*, *24*(2), 79-80.

Bilican Gökkaya, V. (2014). Ailelerin, koruyucu aile olma nedenleri (Sivas ili örneği). *International Journal of Human Sciences*, *11*(1), 603-620.

Bilican Gökkaya, V., & Ayan, S. (2017). Sosyal öğrenme kuramı ve aile içi şiddet. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *10*(48), 389-394.

Bobic, N. (2004). Adolescent violence towards parents (topic paper), Sydney, NSW: Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse, University of New South Wales. Alıntı:https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.564.7976&rep=rep1&type=pdf, Görüntüleme Tarihi: 07 Eylül 2021

Bornstein, M. H. (2005). Series foreword: monpgraphs in parenting, T. Luster ve L. Okagaki (Der.). *Parenting: An Ecological Perspective* içinde. 2nd ed. (ix-x). Mahwah, N.J: Lawrence Erlbaum Associates.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. Vol. 1. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1988). Developmental psychiatry comes of age. *The American Journal of Psychiatry*, *145*(1), 1–10.

Boxer, P., Gullan, R. L., & Mahoney, A. (2009). Adolescents' physical aggression toward parents in a clinic-referred sample. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *38*(1), 106-116.

Bozbayındır, A. E. (2017). *Kriminoloji*. 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 3-15.

Bozkurt, Ö. D. (2004). Klimakterium dönemindeki kadınların yaşam kalitelerinin ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Brennan, I., Burnley, N., Cutmore, M., Holt, A., Lillis, J., Llewellyn, J., MacLeod, S., Shah, M., Van Zanten, R. and Vicentini, L. (2022). Comprehensive needs assessment of

Child/Adolescent to Parent Violence and Abuse in London. Alıntı: https://www.london.gov.uk/sites/default/files/comprehensive_needs_assessment_of_child-adolescent_to_parent_violence_and_abuse_in_london.pdf, Görüntüleme Tarihi: 07.Eylül 2022

Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, Harvard University Press.

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. T. Husen ve T.N. Postlethwaite (Ed.*). International Encyclopedia of Education* içinde. 2nd ed., Vol. 3. (37-43). Oxford, UK: Elsevier.

Bronfenbrenner, U., & Ceci, S. J. (1994). Nature-nuture reconceptualized in developmental perspective: A bioecological model. *Psychological Review, 101*(4), 568-586.

Brule, Nancy J. and Jessica J. Eckstein. (2016). "'Am I really a bad parent?': Adolescent-to-parent abuse (AtPA) ıdentity and the stigma management communication (SMC) model. *Journal of Family Communication, 16*(3), 198–215.

Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. 2. Baskı. Ankara*:* Bilim ve Sanat Yayınları.

Bulut, E. (2019). Sağlıkta şiddet. Y. Daşlı ve E. Bulut (Ed.). *Sağlık Sosyolojisi* içinde. 1. Baskı. (106-107). Ankara: Anı Yayıncılık.

Bülbül, S. & Doğan, S. (2016). Suça sürüklenen çocukların durumu ve çözüm önerileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, *59*(1), 31-36.

Büyük, Y., Kurnaz, G., Eke, S. M., Ankaralı, H. C., & Oral, G. (2011). Medico-legal evaluation of adolescent parricide offenders: Thirty nine cases from Turkey. *Journal of Family Violence, 26*(1), 1-7.

Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Calvete, E., & Veytia, M. (2018). Adaptation of the child-to-parent violence questionnaire to mexican adolescents. *Revista Latinoamericana de Psicología*, *50*(1), 49–60.

Calvete, E., Gámez-Guadix, M., & Orue, I. (2014). Family characteristics associated with child-to-parent aggressions in adolescents. *Anales de Psicología*, *30*(3), 1176–1182.

Calvete, E., Gámez-Guadix, M., Orue, I., González-Diez, Z., de Arroyabe, E. L., Sampedro, R., ... & Borrajo, E. (2013). Brief report: the adolescent child-to-parent aggression questionnaire: an examination of aggressions against parents in spanish adolescents. *Journal of Adolescence*, *36*(6), 1077-1081.

Calvete, E., Orue, I., & Gámez-Guadix, M. (2013). Child-to-parent violence: Emotional and behavioral predictors. *Journal of Interpersonal Violence*, *28*(4), 755–772.

Calvete, E., Orue, I., & Gonzalez-Cabrera, J. (2017). Child-to-parent violence: Comparing adolescent-reports with parent-reports. *Revista de Psicología Clínica con Niños y Adolescentes*, *4*(1), 9-15.

Calvete, E., Orue, I., & Sampedro, R. (2011). Child to parent violence in adolescence: Environmental and individual characteristics. *Infancia y Aprendizaje*, *34*(3), 349-363.

Calvete, E., Orue, I., Bertino, L., Gonzalez, Z., Montes, Y., Padilla, P. & Pereira, R. (2014). Child-to-parent violence in adolescents: The perspectives of the parents, children, and professionals in a sample of Spanish focus group participants. *Journal of Family Violence, 29*(3), 343–352.

Calvete, E., Orue, I., Fernández-González, L., Chang, R., & Little, T. D. (2020). Longitudinal trajectories of child-to-parent violence through adolescence. *Journal of Family Violence*, *35*(2), 107-116.

Calvete, E., Orue, I., Gamez-Guadix, M., & Bushman, B. J. (2015a). Predictors of child-to-parent aggression: A 3-year longitudinal study. *Developmental Psychology*, *51*(5), 663-676.

Calvete, E., Orue, I., Gámez-Guadix, M., del Hoyo-Bilbao, J., & de Arroyabe, E. L. (2015b). Child-to-parent violence: An exploratory study of the roles of family violence and parental discipline through the stories told by Spanish children and their parents. *Violence and Victims, 30*(6), 935-947.

Cano-Lozano, M. C., Rodríguez-Díaz, F. J., León, S. P., & Contreras, L. (2020). Analyzing the relationship between child-to-parent violence and perceived parental warmth. *Frontiers in Psychology, 11*, 1-12.

Center for Behavioral Health Statistics and Quality (CBHSQ). (2021). 2020 National Survey on Drug Use and Health (NSDUH): Methodological summary and definitions. Alıntı: https://www.nimh.nih.gov/health/statistics/major-depression, Görüntüleme Tarihi: 10 Ekim 2022

Chang, E. C. (2017). Hope and hopelessness as predictors of suicide ideation in Hungarian college students. *Death Studies, 41*(7), 455-460.

Chapman, D. P., Whitfield, C. L., Felitti, V. J., Dube, S. R., Edwards, V. J., & Anda, R. F. (2004). Adverse childhood experiences and the risk of depressive disorders in adulthood. *Journal of Affective Disorders, 82*(2), 217-225.

Clarke, K., Holt, A., Norris, C., & Nel, P. W. (2017). Adolescent- to- parent violence and abuse: Parents' management of tension and ambiguity—an interpretative phenomenological analysis. *Child & Family Social Work, 22*(4), 1423-1430.

Clements, C. M., & Sawhney, D. K. (2000). Coping with domestic violence: Control attributions, dysphoria, and hopelessness. *Journal of Traumatic Stress, 13*(2), 219-240.

Cloutier, P., Martin, J., Kennedy, A., Nixon, M. K., & Muehlenkamp, J. J. (2010). Characteristics and co-occurrence of adolescent non-suicidal self-injury and suicidal behaviours in pediatric emergency crisis services. *Journal of Youth and Adolescence, 39*(3), 259-269.

Cohen, S., Murphy, M. L., & Prather, A. A. (2019). Ten surprising facts about stressful life events and disease risk. *Annual Review of Psychology, 70*, 577-597.

Cohen, Z. P., & Yavuz, M. F. (2018). Fiziksel-sözel şiddet davranışı ve dürtüsellik arasında öfkenin aracılık etkisinin incelenmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, *4*(2), 99-125.

Condry, R., & Miles, C. (2014). Adolescent to parent violence: framing and mapping a hidden problem. *Criminology & Criminal Justice, 14*(3), 257-275.

Contreras, L. & Cano, C. (2014a). Adolescents who assault their parents: A different family profile of young offenders. *Violence and Victims, 29*(3), 393–406.

Contreras, L., & Cano, M. C. (2014b). Family profile of young offenders who abuse their parents: A Comparison With General Offenders and Non-Offenders Adolescents. *Journal of Family Violence, 29*, 901–910.

Contreras, L., & Cano, M. C. (2015). Exploring psychological features in adoles-cents who assault their parents: A different profile of young offenders? *The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology, 26* (2), 224-241.

Contreras, L., & Cano, M. C. (2016a). Child-to-parent violence: the role of exposure to violence and its relationship to social-cognitive processing. *European Journal of Psychology Applied to Legal Context, 8*(2), 43-50.

Contreras, L., & Cano, M. C. (2016b). Social competence and child-to-parent violence: analyzing the role of the emotional intelligence, social attitudes, and personal values. *Deviant Behavior*, *37*(2), 115-125.

Contreras, L., Bustos-Navarrete, C., & Cano-Lozano, M. C. (2019). Child-to-parent violence questionnaire (CPV-Q): validation among spanish adolescents. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, *19*(1), 67-74.

Contreras, L., León, S. P., & Cano-Lozano, M. C. (2020). Socio-cognitive variables involved in the relationship between violence exposure at home and child-to-parent violence. *Journal of Adolescence*, *80*, 19-28.

Coogan, D. (2011). Child-to-parent violence: challenging perspectives on family violence. *Child Care in Practice*, *17*(4), 347-358.

Coogan, D. (2014). Responding to child-to-parent violence: innovative practices in child and adolescent mental health. *Health & Social Work*, *39*(2), e1-e9.

Cooper, J., Kapur, N., Webb, R., Lawlor, M., Guthrie, E., Mackway-Jones, K., & Appleby, L. (2005). Suicide after deliberate self-harm: a 4-year cohort study. *American Journal of Psychiatry*, *162*(2), 297-303.

Cornell, D.G., Peterson, C.S., & Richards, H. (1999). Anger as a predictor of aggression among incarcerated adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *67*(1), 108-115.

Cortina, H., & Martín, A. M. (2020). The behavioral specificity of child-to-parent violence. *Anales de Psicología / Annals of Psychology, 36*(3), 386–399.

Coşkun, R., Altunışık, R., & Yıldırım, E. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. 9. Baskı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık. 151.

Cottrell, B. (2001). *Parent abuse: The abuse of parents by their teenage children.* The Family Violence Prevention Unit, Health Canada.

Cottrell, B., & Monk, P. (2004). Adolescent-to-parent abuse: A qualitative overview of common themes. *Journal of Family Issues*, *25*(8), 1072-1095.

Council of Europe. (2019). Gender identity, gender-based violence and human rights. *Gender Matters*. Alıntı: https://rm.coe.int/chapter-1-gender-identity-gender-based-violence-and-human-rights-gende/16809e1595, Görüntüleme Tarihi: 15 Eylül 2022

Cuervo, K. (2021). A deeper understanding of child to parent violence (CPV): personal traits, family context, and parenting. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1-27.

Cuervo, K., & Palanques, N. (2022). Risk and protective factors in child-to-parent violence: A study of the YLS/CMI in a Spanish Juvenile Court. *Journal of Child and Family Studies*, *31*(6), 1707-1723.

Cummings, E.M., & Davies, P.T. (1994). Maternal depression and child development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 35*(1), 73-112.

Çağan. K. (2011). Aile işlevleri. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.). *Aile Sosyolojisi* içinde. (83-93). İstanbul: Açılım Kitap.

Çalıs, N. (2019). Ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin aile ilişkilerinin okul yasamına yansımaları ve okul sosyal hizmeti. Yayımlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çalışkan, H., & Çevik, E. İ. (2018). Kadına yönelik şiddetin belirleyicileri: türkiye örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(14), 218-233.

Çelebi, G. Y. (2020). Öğretmen adayları ile polis adaylarının sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile bağlanma stillerinin incelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *6*(1), 1-18.

Çelik, F. G. H., & Hocaoğlu, Ç. (2017). Kasıtlı kendine zarar verme davranışı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *9*(2), 209-226.

Çelik, F. H., & Hocaoğlu, Ç. (2016). Majör depresif bozukluk 'tanımı, etyolojisi ve epidemiyolojisi: Bir gözden geçirme. *Çağdaş Tıp Dergisi*, *6*(1), 51-66.

Çiçek, B., & Çopur, Z. (2018). Bireylerin kadınların çalışmasına ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, *3*(4), 1-21.

Çiftçi, F. (2013). Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet ve kadın sığınmaevleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkklae.

Çoban, A. (2022). Aile içi şidddetin sebepleri. Alıntı: https://www.adnancoban.com.tr/aile-ici-siddetin-sebepleri, Görüntüleme Tarihi: 15 Aralık 2022

Çocuk Koruma Kanunu (2005). T.C. Resmî Gazete,25876, 15 Temmuz 2005.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.

Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin, 113(3),* 487-496.

de la Torre, J. A., Vilagut, G., Ronaldson, A., Dregan, A., Ricci-Cabello, I., Hatch, S. L., ... & Alonso, J. (2021). Prevalence and age patterns of depression in the united kingdom. A population-based study. *Journal of Affective Disorders*, *279*, 164-172.

Demirutku, K. (2017). *Değerlerin Edinilmesinde Ailenin Rolü*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Aile Eğitim Programı Kitapçığı, Ankara.

Derin, G., & Öztürk, E. (2018). Psikotarih temelli çocuk yetiştirme stillerinin kuşaklararası travma geçişi açısından incelenmesi. *Turaz Akademi*, *1*, 16-29.

Dil, S., & Bulantekin, Ö. (2011). Hemşirelik öğrencilerinde akademik başarı düzeyi ile aile işlevselliği ve kontrol odağı arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Journal of Psychiatric Nursing*, *2*(1), 17-24.

Dilbaz, N., & Seber, G. (1993). Umutsuzluk kavramı: depresyon ve intiharda önemi. *Kriz Dergisi*, *1*(3), 134-138.

Dinç, A. (2020) Türkiye'de çocuk mahkemelerinin çocuk adalet sistemindeki yeri. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 62-79.

Dinç, M. (2015). Teknoloji bağımlılığı ve gençlik. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, *3*(3), 31-65.

Doğan, İ. (2007). *Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları*, 6. Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık. 47-49.

Douglas, H., & Walsh, T. (2018). Adolescent family violence: What is the role for legal responses?. *Sydney Law Review*, *40*(4), 499-526.

Downey, G. & Coyne, J. C. (1990). Children of depressed parents: An integrative review. *Psychological Bulletin, 108*(1*)*, 50-76.

Downey, L. (1997). Adolescent violence: A systemic and feminist perspective. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy, 18*(2), 70-79.

Durak, A., & Palabıyıkoğlu, R. (1994). Beck umutsuzluk ölçeği geçerlilik çalişmasi. *Kriz dergisi, 2*(2), 311-319.

Durğun, A. (2016). Aile içi problemler ve çözüm önerileri. *Mehir Aile Dergisi, 3*(1), 83-95.

Edenborough, M., Jackson, D., Mannix, J., & Wilkes, L. M. (2008). Living in the red zone: the experience of child- to- mother violence. *Child & Family Social Work, 13*(4), 464-473.

Ekinci, Ö., Topcuoğlu, V., Yasin, B. E. Z., Sabuncuoğlu, O., & Berkem, M. (2011). Erken çocukluk döneminde agresyon: Klinik bir örneklemde ilişkili faktörler. *Marmara Medical Journal, 24*(3), 174-180.

Ektiricioğlu, C., Arslantaş, H., & Yüksel, R. (2020). Ergenlerde çağın hastalığı: Teknoloji bağımlılığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 29*(1), 51-64.

Elkin, N., & Karadağlı, F. (2016). Üniversite öğrencilerinin öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences, 21*(1), 64-71.

Erdiller-Yatmaz, Z. B., Erdemir, E., & Erbil, F. (2018). Çocuk ve çocukluk: Okulöncesi öğretmen adayları anlatıyor. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 6*(3), 284-312.

Erküt Z., Balcı S., & Yıldız S. (2017). Tarihsel süreç içinde çocuk. *Çocuk & Medeniyet Dergisi, 1*, 17-28.

Ferguson, C. J. (2007). Evidence for publication bias in video game violence effects literature: A meta-analytic review. *Aggression and Violent Behavior, 12*(4), 470-482.

Ferguson, C. J., San Miguel, C., Garza, A., & Jerabeck, J. M. (2012). A longitudinal test of video game violence influences on dating and aggression: A 3-year longitudinal study of adolescents. *Journal of Psychiatric Research, 46*(2), 141-146.

Flamant, N., Boncquet, M., Van Petegem, S., Haerens, L., Beyers, W., & Soenens, B. (2022). To endure or to resist? adolescents' coping with overprotective parenting. *Journal of Applied Developmental Psychology, 82*, 101444.

Fliege, H., Kocalevent, R. D., Walter, O. B., Beck, S., Gratz, K. L., Gutierrez, P. M., & Klapp, B. F. (2006). Three assessment tools for deliberate self-harm and suicide behavior: evaluation and psychopathological correlates. *Journal of Psychosomatic Research, 61*(1), 113-121.

Ford, D. E., & Erlinger, T. P. (2004). Depression and c-reactive protein in us adults: data from the third national health and nutrition examination survey. *Archives of Internal Medicine, 164*(9), 1010-1014.

Frost, R. O., Lahart, C. M., & Rosenblate, R. (1991). The development of perfectionism: A study of daughters and their parents. *Cognitive Therapy and Research, 15*(6), 469-489.

Gallagher, E. (2004). Parents victimised by their children. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy, 25*(1), 1-12.

Gallagher, E. (2020). Who's in Charge. Alıntı: https://whosincharge.co.uk/wp-content/uploads/WIC-Addressing-Child-to-Parent-Violence-and-Abuse-Information-to-help-parents-V1-2020-3.pdf, Görüntüleme Tarihi: 11 Ocak 2023

Gallego, R., Novo, M., Fariña, F., & Arce, R. (2019). Child-to-parent violence and parent-to-child violence: A meta-analytic review. *European Journal of Psychology Applied to Legal Context, 11*(2), 51-59.

Gámez-Guadix, M., & Calvete, E. (2012). Child-to-parent violence and its association with exposure to marital violence and parent-to-child violence. *Psicothema, 24*(2), 277-283.

Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (Çev: B. Onur) 5. baskı. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. 31-480.

Garnefski, N. Kraaji, V. Etten, M. (2005). Specificity of relations between adolescentst cognitive emitiom regulation strategies and internalizing and externalizing psychopathology. *Journal of Adolescence. 28*(5), 619- 631.

Geçtan, E. (1994) *İnsan Olmak.* 14. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi. 41-54.

Gelfand, D. M. & Teti, D. M. (1990). The effects of maternal depression on children. *Clinical. Psychology Review, 10*, 329-353.

Genç, S. Z. (2016). *Eğitim Sürecinde Aile Okul ve Toplum*. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları. 1.

General Prosecutor Office (2019). Annual Report. Alıntı: https://www.fiscal.es/memorias/memoria2019/FISCALIA_SITE/recursos/pdf/capitulo_III/cap_III_6_2.pdf, Görüntüleme Tarihi: 08 Eylül 2022

George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update* (10a ed.) Boston: Pearson.

Gillies, D., Christou, M. A., Dixon, A. C., Featherston, O. J., Rapti, I., Garcia-Anguita, A., ... & Christou, P. A. (2018). Prevalence and characteristics of self-harm in adolescents: meta-analyses of community-based studies 1990–2015. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *57*(10), 733-741.

Gladding, S. T. (2015). *Aile Terapisi: Tarihi, Kuram ve Uygulamaları* (Çev. İ. Keklik ve İ. Yıldırım). 5. Baskı. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları. 1-7.

Goleman, D. (2010). *Duygusal Zeka*. 33. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları. 252.

Goodman, S. H. & Gotlib, I. H. (1999) Risk for psychopathology in the children of depressed mothers: A developmental model for understanding mechanisms of transmission. *Psychological Review, 106,* 458–490.

Goodman, S. H., Rouse, M. H., Connell, A. M., Broth, M. R., Hall, C. M., & Heyward, D. (2011). Maternal depression and child psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, *14*(1), 1-27.

Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford: Stanford University Press. 97-100.

Gök, M. (2009). Aile içi şiddet ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Gök, M. (2016). Kadına yönelik şiddetin kuramsal temelleri ve çözüm önerileri. *Turkish Studies, 11*(2), 451-472.

Gökçe, B. (1991). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Der.). *Aile Yazıları 1* içinde. (199-217). Ankara: T.C. Başbakanlık Araştırma Kurumu.

Gökçe, B. (2012). Türk toplumunda aile yapısı. A. Kasapoğlu ve N. Karkıner (Ed.). *Aile Sosyolojisi* içinde. 3. Baskı. (50-82). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Göktürk, N., Özgenç, İ., & Üzülmez, İ. (2012). *Ceza Hukukuna Giriş*. 1.Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 51-55.

Gönültaş, O., & Atıcı, M. (2014). Ortaokul son sınıf öğrencilerinin öfke düzeyleri ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23*(1), 370-386.

Görgülü, T. (2019). Mcmaster aile işlevleri modeli ve gömleği yırtık kırmızı gül öyküsü'nün mcmaster modeli temelinde incelenmesi. *Turkish Studies Language and Literature, 14*(1), 99-114.

Gross, H. E., Shaw, D. S., Moilanen, K. L., Dishion, T. J., & Wilson, M. N. (2008). Reciprocal models of child behavior and depressive symptoms in mothers and fathers in a sample of children at risk for early conduct problems. *Journal of Family Psychology, 22*(5), 742-751.

Guo, Y., Zhang, H., Gao, J., Wei, S., Song, C., Sun, P., & Qiao, M. (2015). Study of genes associated with the 'anger-in'and 'anger-out'emotions of humans using a rat model. *Experimental and Therapeutic Medicine, 9*(4), 1448-1454.

Gutiérrez-Rojas, L., Porras-Segovia, A., Dunne, H., Andrade-González, N., & Cervilla, J. A. (2020). Prevalence and correlates of major depressive disorder: a systematic review. *Brazilian Journal of Psychiatry, 42*(6), 657-672.

Gül, N., Bal, C. &Tumurbağa, M. (2019). Sürekli Öfke ve öfke ifade tarzının demografik özelliklerle ilişkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9*(2), 63-72.

Gül, S. K., & Güneş, İ. D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi, 11*(1), 79-101.

Gümüş, İ., Kurt, M., Ermurat, D. G., & Feyetörbay, E. (2011). Anne-baba tutumu ve okul başarısına etkisi. *Ekev Akademi, 47,* 423-442.

Günüşen, N. P. (2016). Öfke, saldırganlık ve psikiyatri hemşireliği. *Turkiye Klinikleri Journal of Psychiatric Nursing-Special Topics*, *2*(2), 36-43.

Gürhan, N., Erdoğan, G., & Seyran, F. (2020). Cinsel şiddet. *Meyad Akademi*, *1*(1), 59-65.

Haatainen, K. M., Tanskanen, A., Kylmä, J., Honkalampi, K., Koivumaa-Honkanen, H., Hintikka, J., ... & Viinamäki, H. (2003). Gender differences in the association of adult hopelessness with adverse childhood experiences. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *38*(1), 12-17.

Hammen, C. L. (2009) Children of depressed parents. I.H. Gotlib ve C.L. Hammen (Ed.*). Handbook of Depression* içinde. 2nd. ed. (275-297). New York: The Guilford Press.

Hanington, L., Ramchandani, P., & Stein, A. (2010). Parental depression and child temperament: Assessing child to parent effects in a longitudinal population study. *Infant Behavior and Development*, *33*(1), 88-95.

Harbin, H., & Madden, D. (1979). Battered parents: A new syndrome. *The American Journal of Psychiatry*, *136*(10), 1288–1291.

Harries, T., Curtis, A., Valpied, O., Baldwin, R., Hyder, S., & Miller, P. (2022). Child-to-parent violence: examining cumulative associations with corporal punishment and physical abuse. *Journal of Family Violence*, 1-8.

Herzog, J. I., & Schmahl, C. (2018). Adverse childhood experiences and the consequences on neurobiological, psychosocial, and somatic conditions across the lifespan. *Frontiers in Psychiatry*, *9*, 1-8.

Heywood, C. (2003). *Baba Bana Top At! Batı'da Çocukluğun Tarihi* (Çev. E. Hoşsucu). 1. Baskı. İstanbul: Kitap Yayınevi. 36.

Hickey, L., Hawton, K., Fagg, J., & Weitzel, H. (2001). Deliberate self-harm patients who leave the accident and emergency department without a psychiatric assessment: a neglected population at risk of suicide. *Journal of Psychosomatic Research, 50*(2), 87-93.

Hisli, N. (1988). Beck depresyon envanterinin geçerliği üzerine bir çalışma. *Türk Psikoloji Dergisi, 6*(22), 118-126.

Hisli, N. (1989). Beck depresyon envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliliği, güvenirliliği. *Psikoloji Dergisi, 23*(7), 3-13.

Hoffman, C., Crnic, K. A., & Baker, J. K. (2006). Maternal depression and parenting: Implications for children's emergent emotion regulation and behavioral functioning. *Parenting: Science and Practice, 6*(4), 271-295.

Holden, G. W., & Edwards, L. A. (1989). Parental attitudes toward child rearing: Instruments, issues, and implications. *Psychological Bulletin, 106*(1), 29-58.

Hollenhorst, P. S. (1998). What do we know about anger management programs in corrections. *Federal Probation*, 62(2), 52-64.

Holt, A. (2009). Parent abuse: some reflections on the adequacy of a youth justice response. *Internet Journal of Criminology*, 1-9.

Holt, A. (2011). 'The terrorist in my home': teenagers' violence towards parents–constructions of parent experiences in public online message boards. *Child & Family Social Work, 16*(4), 454-463.

Holt, A. (2013). *Adolescent-to-Parent Abuse: Current Understandings in Research, Policy and Practice*. 1st ed. Bristol: Policy Press.1-154

Holt, A. (2016). Adolescent-to-parent abuse as a form of "domestic violence" a conceptual review. *Trauma, Violence, & Abuse*, *17*(5), 490-499.

Holt, A. (2021) International and cross-cultural research on violence against parents'. T.K. Shackelford (Ed.). The SAGE *Handbook of Domestic Violence* içinde. 1st. ed. (841-858). London: Sage Publications.

Holt, A. (2022). Child to Parent Abuse. Alıntı: https://pure.roehampton.ac.uk/ws/files/8676690/Academic_Insights_Child_to_Parent_Abuse_Dr_Amanda_Holt.pdf, Görüntüleme Tarihi: 9 Kasım 2022

Holt, A., & Retford, S. (2013). Practitioner accounts of responding to parent abuse–a case study in ad hoc delivery, perverse outcomes and a policy silence. *Child & Family Social Work*, *18*(3), 365-374.

Home Office. (2015). Information guide: Adolescent to parent violence and abuse (APVA). Alıntı: https://safelives.org.uk/sites/default/files/resources/HO%20Information%20APVA.pdf, Görüntüleme Tarihi: 10.11.2022

Hong, J. S., Kral, M. J., Espelage, D. L., & Allen-Meares, P. (2012). The social ecology of adolescent-initiated parent abuse: A review of the literature. *Child Psychiatry & Human Development*, *43*(3), 431-454.

Horney, K. (1991). *Ruhsal Çatışmalarımız: Yapıcı Bir Nevroz Teorisi* (Çev. S. Budak). Ankara: Öteki Yayınevi. 146-147.

Hosokawa, R., & Katsura, T. (2019). Role of parenting style in children's behavioral problems through the transition from preschool to elementary school according to gender in Japan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *16*(21), 1-17.

Howard, J. O. (2011). Adolescent violence in the home: the missing link in family violence prevention and response. *Australian Domestic & Family Violence Clearinghouse*, University of New South Wales. 1-17.

Hoyo-Bilbao, D., Orue, I., Gámez-Guadix, M., & Calvete, E. (2020). Multivariate models of child-to-mother violence and child-to-father violence among adolescents. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*. *12*(1), 11-21.

Ibabe, I. & Bentler, P. M. (2016). The contribution of family relationships to child-to-parent violence. *Journal Of Family Violence, 31*(2), 259–269.

Ibabe, I. (2014). Direct and indirect effects of family violence on child-to-parent violence. *Estudios de Psicología, 35*(1), 137-167.

Ibabe, I. (2015). Predictores familiares de la violencia filio-parental: el papel de la disciplina familiar. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, *31*(2), 615-625.

Ibabe, I. (2019). Adolescent-to-parent violence and family environment: The perceptions of same reality?. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *16*(12), 2215.

Ibabe, I., & Jaureguizar, J. (2010). Child-to-parent violence: profile of abusive adolescents and their families. *Journal of Criminal Justice*, *38*(4), 616-624.

Ibabe, I., Arnoso, A., & Elgorriaga, E. (2014). Behavioral problems and depressive symptomatology as predictors of child-to-parent violence. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, *6*(2), 53–61.

Ibabe, I., Arnoso, A., & Elgorriaga, E. (2020). Child-to-parent violence as an intervening variable in the relationship between inter-parental violence exposure and dating violence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *17*(5), 1514.

Ibabe, I., Jaureguizar, J., & Bentler, P. M. (2013). Risk factors for child-to-parent violence. *Journal of Family Violence*, *28*(5), 523-534.

Ibabe, I., Jaureguizar, J., & Diaz, O. (2009). Adolescent violence against parents. Is it a consequence of gender inequality?. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, *1*(1), 3-24.

Ilabaca, P., & Gaete, J. M. (2018). Adolescents who are violent toward their parents: An Approach to the situation in Chile. *Journal of Interpersonal Violence*, 1–21.

Irmak, A. Y., & Erdoğan, S. (2016). Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı: Güncel bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27(2):128-137.

Ivanova, M. Y., Achenbach, T. M., & Turner, L. V. (2022). Associations of parental depression with children's internalizing and externalizing problems: Meta-analyses of cross-sectional and longitudinal effects. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *51*(6) 827-849.

İbiloğlu, A. O. (2012). Aile içi şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *4*(2), 204.

İnci, R. (2019). Çalışan kadınlarda şiddet algısı ve bu algıda ekonomik şiddetin yeri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, *2*(3), 189-206.

Jackson, D. (2003). Broadening constructions of family violence: mothers' perspectives of aggression from their children. *Child & Family Social Work*, *8*(4), 321-329.

Jacob, T., & Johnson, S. L. (1997). Parent–child interaction among depressed fathers and mothers: Impact on child functioning. *Journal of Family Psychology*, *11*(4), 391–409.

Jaworska, N., & MacQueen, G. (2015). Adolescence as a unique developmental period. *Journal of Psychiatry & Neuroscience*, *40*(5), 29-293.

Jiménez, T. I., Estévez, E., Velilla, C. M., Martín-Albo, J., & Martínez, M. L. (2019). Family communication and verbal child-to-parent violence among adolescents: the mediating role of perceived stress. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *16*(22), 1-13.

Junco-Guerrero, M., Ruiz-Fernández, A., & Cantón-Cortés, D. (2022). Family environment and child-to-parent violence: The role of emotional insecurity. *Journal of Interpersonal Violence*, *37*(15-16), NP13581-NP13602.

Kahraman, M. S., & Çokamay, G. (2016). Aile içi şiddet ve çocuklar üzerindeki etkileri: Temel kavramlar, güvenlik planı hazırlama ve alternatif tedavi model örnekleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *8*(4), 321-336.

Kalyencioğlu, D., & Kutlu, Y. (2010). Ergenlerin aile işlevi algılarına göre uyum düzeyleri. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, *18*(2), 56-62.

Kan, Ç. (2018). Kadına yönelik aile içi psikolojik şiddet ve toplumsal hukuki kodları. M. Gür, M.Ş. Güneş ve Ö. Bilen (Ed). *Aile Eksenli Şiddetten Sosyal Travmalara* içinde. Ankara: HEGEM Yayınları, 94-113.

Kane, P., & Garber, J. (2009). Parental depression and child externalizing and internalizing symptoms: Unique effects of fathers' symptoms and perceived conflict as a mediator. *Journal of Child and Family Studies*, *18*(4), 465-472.

Karakurt, G., & Silver, K. E. (2013). Emotional abuse in intimate relationships: The role of gender and age. *Violence and Victims*, *28*(5), 804-821.

Karasar, N. (2012) *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 23. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 79-81.

Karslı, N. (2016). Psiko-sosyal açıdan şiddet ve çözüm yolları. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 16*(3), 63-89.

Kaya Çabuk, N (2018). Aile ve çocuk. A. Kasapoğlu ve N. Karkıner (Ed.). *Aile Sosyolojisi* içinde. (106-131). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A., Bozaslan, H., & Gülten, G. E. N. Ç. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*, 208-225.

Kaya, M. (1997). Ailede ebeveyn tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *9*, 193-204.

Kendler, K. S. & Prescott, C.A. (1999). A population-based twin study of lifetime majör depression in men and women. *Archives of General Psychiatry, 56*(1), 39-44.

Kennair, N. & Mellor, D. (2007). Parent abuse: A review. *Child Psychiatry and Human Development, 38*(3), 203–219.

Kennedy, T. D., Edmonds, W. A., Dann, K. T. J., & Burnett, K. F. (2010). The clinical and adaptive features of young offenders with histories of child-parent violence. *Journal of Family Violence, 25*(5), 509-520.

Kethineni, S. (2004). Youth-on-parent violence in a central ıllinois county. *Youth Violence ad Juvenile Justice*, *2*(4), 374–394.

Kılıç, G., & Yıldız, M. (2017). Kadın konukevinde kalan ve şiddete uğramış kadınların ilişkilere ilişkin bilişsel çarpıtma düzeylerinin örseleyici stres, depresyon ve umutsuzluk düzeyleri ile ilişkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *3*(2), 1-5.

Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381–404.

Kısa, S., Zeyneloğlu, S., & Verim, E. S. (2019). The level of hopelessness and psychological distress among abused women in a women's shelter in Turkey. *Archives of Psychiatric Nursing*, *33*(1), 30-36.

Kızmaz, Z. (2006). Şiddetin sosyo-kültürel kaynakları üzerine sosyolojik bir yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,*16*(2), 247-267.

Kızmaz, Z. (2018). Şiddetin çocuklar üzerindeki travmatik etkisi: aile içinde şiddete maruz kalma ve şiddet. M. Gür, M.Ş. Güneş ve Ö. Bilen (Ed.). *Aile Eksenli Şiddetten Sosyal Travmalara* içinde. (386-398). Ankara: HEGEM Yayınları.

Kim, Y., Kim, K., Chartier, K. G., Wike, T. L., & McDonald, S. E. (2021). Adverse childhood experience patterns, major depressive disorder, and substance use disorder in older adults. *Aging & Mental Health*, *25*(3), 484-491.

Kim-Cohen, J., Moffitt, T. E., Taylor, A., Pawlby, S. J., & Caspi, A. (2005). Maternal depression and children's antisocial behavior: nature and nurture effects. *Archives of General Psychiatry*, *62*(2),173–181.

Kobak, R. R., Cole, H., Ferenz-Gillues, R., Fleming, W., & Gamble, W. (1993). Attachment and emotion regulation during mother-teen problem-solving: A control theory analysis. *Child Development*, *64*(1), 231-245

Kocacık, F., & Çağlayandereli, M. (2009). Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *6*(2), 25-43.

Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *1*(17), 231-238.

Kolburan, G. (2016). Şiddet ve zorbalığı önleme modeli olarak arabuluculuk eğitimleri. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, *2*(3), 43-57.

Kong, R. (2019). Depression: The importance of etiology and involvement of dopaminergic reward system. *Journal of Depression and Anxiety*, *8*(347), 1-5.

Konuk Kandemir, N., & Alıcı, B. (2022). Ekonomik şiddetin toplumsal yansımalarına Türk sinemasından bakış: Nefesim kesilene kadar örneği. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 17*(57), 365-385.

Köknel, Ö. (2005). *Ruhsal Çöküntü Depresyon*. 6. Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi. 14.

Köroğlu, E. (2013). *Dsm-5 Tanı Ölçütleri Başvuru Kitabı*. 1. Baskı, Ankara: HYB Basım Yayın Matbaası. 91-113.

Köse, N. (2015). Ergenlerde akran ilişkilerinin mutluluk düzeyine etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *2*(4), 1-6.

Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi.* 6. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi. 122.

Kulaksızoğlu, A. (2011). Ergenin temel gelişim özellikleri. N. Türkyılmaz-Catic (Ed.). *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları* içinde, 1. Baskı, Ankara: Timaş yayınları.

Küçük, A., & Çetinkaya, S. (2019). İntihar amaçlı olmayan kendine zarar verme davranışı ve intihar ilişkisi; tanı, borderline kişilik bozukluğu ve mizaç ve karakter özelliklerinin rolü. *Cukurova Medical Journal*, *44*(2), 360-368.

Lee, A. H., & DiGiuseppe, R. (2018). Anger and aggression treatments: a review of meta-analyses. *Current Opinion in Psychology*, *19*, 65-74.

Lerner, H. (2016). *Öfke Dansı* (Çev. S. Gül). 3. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları. 6.

Lew, B., Huen, J., Yu, P., Yuan, L., Wang, D. F., Ping, F., ... & Jia, C. X. (2019). Associations between depression, anxiety, stress, hopelessness, subjective well-being, coping styles and suicide in Chinese university students. *PloS ONE, 14*(7), e0217372.

Lieb, R., Isensee, B., Höfler, M., Pfister, H., & Wittchen, H. U. (2002). Parental majör depression and the risk of depression and other mental disorders in offspring: A prospective longitudinal community study. *Archives of General Psychiatry*, *59*(4), 365-374.

Lim, J., Wood, B. L., Miller, B. D., & Simmens, S. J. (2011). Effects of paternal and maternal depressive symptoms on child internalizing symptoms and asthma disease activity: Mediation by interparental negativity and parenting. *Journal of Family Psychology*, *25*(1), 137-146.

Loinaz, I., & de Sousa, A. M. (2019). Assessing risk and protective factors in clinical and judicial child-to-parent violence cases. *European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, *12*(1), 43-51.

Loinaz, I., Barboni, L., & de Sousa, A. M. (2020). Gender differences in child to parent violence risk factors. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, *36*(3), 408-417.

Lotfaliany, M., Hoare, E., Jacka, F. N., Kowal, P., Berk, M., & Mohebbi, M. (2019). Variation in the prevalence of depression and patterns of association, sociodemographic and lifestyle factors in community-dwelling older adults in six low-and middle-income countries. *Journal of Affective Disorders*, *251*, 218-226.

Lunkenheimer, E., Skoranski, A. M., Lobo, F. M., & Wendt, K. E. (2021). Parental depressive symptoms, parent–child dyadic behavioral variability, and child dysregulation. *Journal of Family Psychology*, *35*(2), 247-257.

Luoma, I., Tamminen, T., Kaukonen, P., Laippala, P., Puura, K., Salmelin, R., et al., (2001). Longitudinal study of maternal depressive symptoms and child wellbeing. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychichiatry, 40*(12*)*, 1367-1374.

Lyons, J., Bell, T., Fréchette, S., & Romano, E. (2015). Child-to-parent violence: Frequency and family correlates. *Journal of Family Violence*, *30*(6), 729-742.

Mac Giollabhui, N., Hamilton, J. L., Nielsen, J., Connolly, S. L., Stange, J. P., Varga, S., ... & Alloy, L. B. (2018). Negative cognitive style interacts with negative life events to predict first onset of a major depressive episode in adolescence via hopelessness. *Journal of Abnormal Psychology*, *127*(1), 1-11.

Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child ınteraction. P.H. Mussen ve E.M. Hetherington (Ed.). *Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality, and Social Development* içinde. (1-101). New York: Wiley.

Malhotra, N. K. (2004). *Marketing Research an Applied Orientation*, 4. Ed., New Jersey: Pearson Prentice Hall. 321.

Mammen, O. K., Pilkonis, P. A., & Kolko, D. J. (2000). Anger and parent-to-child aggression in mood and anxiety disorders. *Comprehensive Psychiatry*. *41*(6), 461-668.

Marchetti, I. (2019). Hopelessness: A network analysis. *Cognitive Therapy and Research*, *43*(3), 611-619.

Marchetti, I., Loeys, T., Alloy, L. B., & Koster, E. H. (2016). Unveiling the structure of cognitive vulnerability for depression: Specificity and overlap. *PloS ONE*, *11*(12), e0168612.

Margolin, G., & Baucom, B. R. (2014). Adolescents' aggression to parents: Longitudinal links with parents' physical aggression. *Journal of Adolescent Health*, *55*(5), 645-651.

Markkula, N., Suvisaari, J., Saarni, S. I., Pirkola, S., Peña, S., Saarni, S., ... & Härkänen, T. (2015). Prevalence and correlates of major depressive disorder and dysthymia in an eleven-year follow-up–Results from the Finnish Health 2011 Survey. *Journal of Affective Disorders*, *173*, 73-80.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. 2. Baskı. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 120.

Martínez-Ferrer, B., Romero-Abrio, A., León-Moreno, C., Villarreal-González, M. E., & Musitu-Ferrer, D. (2020). Suicidal ideation, psychological distress and child-to-parent violence: A gender analysis. *Frontiers in Psychology*, *11*, 575388.

Masud, H., Ahmad, M. S., Cho, K. W., & Fakhr, Z. (2019). Parenting styles and aggression among young adolescents: A systematic review of literature. *Community Mental Health Journal*, *55*(6), 1015-1030.

Maughan, A., Cicchetti, D., Toth, S. L., & Rogosch, F. A. (2007). Early-occurring maternal depression and maternal negativity in predicting young children's emotion regulation and socioemotional difficulties. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *35*(5), 685-703.

Mayor, E. (2015). Gender roles and traits in stress and health. *Frontiers in Psychology*, *6*, 779.

McCloud, E. J. (2017). Adolescent-to-parent violence and abuse (APVA): An investigation into prevalence, associations and predictors in a community sample. Unpublished Doctoral Thesis. University of Portsmouth, Portsmouth.

McDougall, C, Venables, P., & Roger, D. (1991). Aggression, anger control and emotion control. *Personality and Individual Differe*nces, *12*(6), 625- 629.

Meral, P.S. (2007). Televizyonda reklam ve gerçeklik: Kozmetik reklamlarında kadına yönelik şiddet. C. Bilgili ve N.T. Akbulut (Ed.). *Medya Eleştirileri 2007 "Gerçeğin Dışındakiler"* içinde. 1.Baskı. (275-287). İstanbul: Beta Yayınları.

Meydan, B. (2021*).* Ergenlik döneminin doğası ve psikososyal uyum. R. Akdoğan ve E. Çimşir (Ed.). *Ergenlik ve ergen Bireye Yaklaşım* içinde. 1. Baskı. (1-22). Ankara: Anı Yayıncılık.

Mor Çatı (2022). Cinsel şiddeti dile getirmek güç ama mümkün. Alıntı: https://morcati.org.tr/yayinlarimiz/brosurler/185-cinsel-siddeti-dile-getirmek-guc-ama-mumkun/, Görüntüleme Tarihi: 20 Aralık 2022

Morsünbül, Ü., Çok, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3*(3), 533-570.

Moulds, L., Day, A., Mayshak, R., Mildred, H., & Miller, P. (2019). Adolescent violence towards parents—Prevalence and characteristics using Australian Police Data. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, *52*(2), 231-249.

Mulder, T. M., Kuiper, K. C., van der Put, C. E., Stams, G. J. J., & Assink, M. (2018). Risk factors for child neglect: A meta-analytic review. *Child Abuse & Neglect*, *77*, 198-210.

Munro, M., & Milne, R. (2020). Symptoms and causes of depression, and its diagnosis and management. *Nursing Times*, *116*, 4-18.

Murphy-Edwards, L, J. (2012). Not just another hole in the wall: an ınvestigation into child and youth perpetrated domestic property violence. Unpublished doctoral thesis. University of Canterbury, Christchurch.

Murphy-Edwards, L., & van Heugten, K. (2018). Domestic property violence: A distinct and damaging form of parent abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, *33*(4), 617-636.

Murray, L., Fiori- Cowley, A., Hooper, R., & Cooper, P. (1996a). The impact of postnatal depression and associated adversity on early mother- infant ınteractions and later infant outcome. *Child Development*, *67*(5), 2512-2526.

Murray, L., Stanley, C., Hooper, R., King, F., & Fiori- Cowley, A. (1996b). The role of infant factors in postnatal depression and mother- ınfant ınteractions. *Developmental Medicine & Child Neurology*, *38*(2), 109-119.

National Research Council. (2009). Depression in parents, parenting, and children: Opportunities to improve identification, treatment, and prevention. Alıntı: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK215119/, Görüntüleme Tarihi: 13 Kasım 2022

Navaro, L. (2014). *Gerçekten Beni Duyuyor musun?*. 28. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi. 150.

Navas-Martínez, M. J., & Cano-Lozano, M. C. (2022). Differential profile of specialist aggressor versus generalist aggressor in child-to-parent violence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *19*(9), 5720.

Nock, M. K., & Kazdin, A. E. (2002). Parent-directed physical aggression by clinicreferred youths. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *31*(2), 193- 205.

OECD. (2013). SF3.4: Family Violence. Alıntı: https://www.oecd.org/els/soc/SF3_4_Family_violence_Jan2013.pdf, Görüntüleme Tarihi: 05 Ekim 2022

Oral, G. (1999) Adli psikiyatri. Z Soysal, C Çakalır (Ed.), *Adli Tıp* içinde, Cilt III, (1377-1571). İstanbul: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.

O'Shea Brown, G. (2021). *Healing Complex Posttraumatic Stress Disorder: A Clinician's Guide*. 1st. ed. Cham: Springer. 47-59.

Öntaş, Ö. C. (2008). Çocuk adalet sistemi ve çocuk-polis ilişkisi. *Journal of Society & Social Work, 19*(2), 21-37.

Özbey, S. (2010). Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21*(21), 9-18.

Özer, A. K. (1994). Sürekli öfke (SL-ÖFKE) ve öfke ifade tarzı (ÖFKE-TARZ) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi, 31,* 26-35.

Özer, Z. (1997). Duygu dünyasının bam teli öfke. *Bilim ve Teknik Dergisi, 354,* 80-84.

Özkalp, E. (2018). Aile ve toplumsal gruplar. A. Ç. Kırel ve Z. Sk. Taşdemir (Ed.). *Davranış Bilimleri 1* içinde. (91-124). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özkan, Ö. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması*. 1. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi. 87.

Özmen, A. (2006a). Öfke: Kuramsal yaklaşımlar ve bireylerde öfkenin ortaya çıkmasına neden olan etmenler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39*(1), 39-56.

Özmen, A. (2006b). Öfkeyle başa çıkma eğitiminin ve etkileşim grubu uygulamasının içe yönelik öfke üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30*(2), 175-185.

Özmen, D., Dündar, P. E., Çetinkaya, A. C., Taşkın, O., & Özmen, E. (2008). Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve umutsuzluk düzeyini etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 9,* 8-15.

Öztürk, E. (2017). *Travma ve Dissosiyasyon: Dissosiyatif Kimlik Bozukluğunun Psikoterapisi ve Aile Dinamikleri*. 1. Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi. 77-84.

Öztürk, E. (2018a). Psikotarih Ruhsal Travma ve Dissosiyasyon. O. Celbiş (Ed.). *Turaz Akademi 2018* içinde, 1.Baskı. (92-106). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Öztürk, E. (2018b). Travma merkezli alyans model terapi: Dissosiyatif kimlik bozukluğunun psikoterapisi. E. Öztürk (Ed.), *Ruhsal Travma ve Dissosiyasyon* içinde (31-38). Ankara: Türkiye Klinikleri.

Öztürk E. (2020a) Psikotarih, travma ve dissosiyasyon: Çocukluk çağı travmaları, savaşlar ve dissosiyasyonun anamnezi. E. Öztürk E, (Ed.). *Psikotarih* içinde. 1. baskı. (1-21). Ankara: Türkiye Klinikleri.

Öztürk E. (2020b). *Travma ve Dissosiyasyon: Psikotravmatoloji Temel Kitabı*. 2. baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi. 1-399.

Öztürk, E. (2021). Disfonksiyonel aile modellerinden fonksiyonel aile modeline: "Doğal ve rehber ebeveynlik stili". E. Öztürk, (Ed.). *Aile Psikopatolojisi* içinde. (1-39). 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.

Öztürk, E. (2022a). Dissoanaliz ve psikotoplumsal bilinç alyansı kuramı: İnkar travması ve dissosiyatif yansıtımlı kimlik geçişi. E. Öztürk (Ed.). *Psikotravmatoloji* içinde (1-40). 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.

Öztürk, E. (2022b). Dissoanalysis as a modern psychotraumatology theory: denial trauma and mass dissociation versus dissociative revolution and psychocommunal therapy. *Medicine Science, 11*(3), 1359-1385.

Öztürk, E. (2022c). Dysfunctional generations versus natural and guiding parenting style: Intergenerational transmission of trauma and intergenerational transfer of psychopathology as dissociogenic agents. *Medicine Science*, *11*(2), 886-904.

Öztürk, E. (2023a). Dissoanalytic psychohistory: Dissoanalysis of the traumatic history of humanity and the construction of a new societal reality. *Medicine Science*, *12*(1), 303-18.

Öztürk, E. (2023b). Shared dissociative identity disorder and defector alter personality: controlled human syndrome and the objectification trap phenomenon as a gaslighting form based on dissociative narcissism from the perspective of dissoanalysis theory and dissoanalytic psychohistory. *Medicine Science*, *12*(2), 495-521.

Öztürk, E. (2023c). Dissoanalitik psikotarih: Soykırımların, baskıların, çocuk istismarlarının ve savaş travmalarının dissoanalizi. E. Öztürk (Ed.). *Savaş Psikolojisi* içinde (1-35). 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.

Öztürk, E., & Derin, G. (2021a). Aile Psikopatolojisinin Travmatik ve Dissosiyojenik Bileşenleri. *VII. TURKCESS Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi*, *1*(03), 54-60.

Öztürk, E., & Derin, G. (2021b). Çocuktan, Ergenden ve Yetişkinden Ebeveynlere Yönelik Şiddet. *VII. TURKCESS Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi*, *1*(03), 119-124.

Öztürk, E., & Derin, G. (2023). Dissoanaliz kuramı açısından savaş psikolojisi ve göç travması: Savaş kökenli kuşaklararası travma geçişi ve kuşaklararası psikopatoloji aktarımı. E. Öztürk (Ed.). *Savaş Psikolojisi* içinde (36-51). 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.

Öztürk E., & Şar, V. (2006). "Apparently normal" family: A contemporary agent of transgenerational trauma and dissociation. *Journal of Trauma Practice*. *4*(3-4): 287-303.

Öztürk, M. O., & Uluşahin, A. (2008). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*.11. Baskı. 1. Cilt. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri. 342.

Özyürek, A. (2018). Anne-baba çocuk yetiştirme tutumları ve üç farklı ölçek geliştirme çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *22*(2), 659-676.

Özyürek, A.& Özkan, İ. (2015). Ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *15*(2), 280-296.

Paçacıoğlu, B. (2018). Üç farklı kuşaktaki evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile aile işlevleri arasındaki ilişki. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Padencheri, S. & Russell, P. S. (2002). Challenging behaviours among children with intellectual disability: The hope busters? *Journal of Learning Disabilities*, *6*(3), 253-261.

Pagani, L. S., Tremblay, R. E., Nagin, D., Zoccolillo, M., Vitaro, F., & McDuff, P. (2004). Risk factor models for adolescent verbal and physical aggression toward mothers. *International Journal of Behavioral Development*, *28*(6), 528–537.

Pagani, L., Larocque, D., Vitaro, F., & Tremblay, R. E. (2003). Verbal and physical abuse toward mothers: The role of family configuration, environment, and coping strategies. *Journal of Youth and Adolescence*, *32*, 215-222.

Pagani, L., Tremblay, R. E., Nagin, D., Zoccolillo, M., Vitaro, F., & McDuff, P. (2009). Risk factor models for adolescent verbal and physical aggression toward fathers. *Journal of Family Violence*, *24*(3), 173-182.

Page, A. Z., & İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, *11*(22), 81-94.

Papamichail, A., & Bates, E. A. (2020). "I want my mum to know that i am a good guy…": A thematic analysis of the accounts of adolescents who exhibit child-to-parent violence in the United Kingdom. *Journal of Interpersonal Violence*, *37*(9-10), NP6135-NP6158.

Parentline Plus. (2009). Parentline Plus helps lift the lid on parentscoping with abuse from their children. Alıntı: https://www.familylives.org.uk/about/press/parents-coping-with-abuse-from-their-children/ Görüntüleme Tarihi: 03 Temmuz 2020

Parman T. (2021). *Ergenlik ya da Merhaba Hüzün*. 1. Baskı. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul. 22.

Parsova, G., & Eroğlu, D. (2018). Kır kökenli kadın girişimciliğinin ekonomik şiddet ve toplumsal cinsiyet bağlamında analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 153-166.

Paterson, R., Luntz, H., Perlesz, A., & Cotton, S. (2002). Adolescent violence towards parents: Maintaining family connections when the going gets tough. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, *23*(2), 90-100.

Patten, S. B., Williams, J. V., Lavorato, D. H., Fiest, K. M., Bulloch, A. G., & Wang, J. (2015). The prevalence of majör depression is not changing. *The Canadian Journal of Psychiatry*, *60*(1), 31-34.

Paulson, M. J., Coombs, R. H. & Landsverk, J. (1990). Youth who physically assault their parents. *Journal of Family Violence*, *5*(2), 121–133.

Peek, C. W., Fischer, J. L. & Kidwell, J. S. (1985). Teenage violence toward parents: A neglected dimension of family violence. *Journal of Marriage and the Family, 47*(4), 1051-1058.

Pereira, R., Loinaz, I., del Hoyo-Bilbao, J., Arrospide, J., Bertino, L., Calvo, A., & Gutiérrez, M. M. (2017). Proposal for a definition of filio-parental violence: Consensus of the

Spanish Society for the Study of Filio-Parental Violence (SEVIFIP). *Papeles del Psicólogo*, *38*(3), 216-223.

Perez-Gramaje, A. F., Garcia, O. F., Reyes, M., Serra, E., & Garcia, F. (2019). Parenting styles and aggressive adolescents: relationships with self-esteem and personal maladjustment. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, *12*(1), 1-10.

Phillips, R. (2013). Exploring the salience of anger for new mothers, their partners, and their young offspring. Unpublished Doctoral Thesis. Cardiff University, Cardiff.

Pınar, R. & Sabuncu, N. (2004). Long-termtraumatic stress responses of survivors of the August 1999 earthquake in Turkey. *Journal of Loss and Trauma*, *9*(3), 257-268.

Piccinelli, M., & Wilkinson, G. (2000). Gender differences in depression: Critical review. *The British Journal of Psychiatry*, *177*(6), 486-492.

Pietikäinen, J. T., Kiviruusu, O., Kylliäinen, A., Pölkki, P., Saarenpää- Heikkilä, O., Paunio, T., & Paavonen, E. J. (2020). Maternal and paternal depressive symptoms and children's emotional problems at the age of 2 and 5 years: A longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *61*(2), 195-204.

Plickert, G., & Pals, H. (2020). Parental anger and trajectories of emotional well- being from adolescence to young adulthood. *Journal of Research on Adolescence*, *30*(2), 440-457.

Polat O. (2017) *Şiddet*. 2.baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık. 48-55.

Polat O. (2018). *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*. 5.baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık. 233.

Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, *22*(1), 15-34.

Prescott, A. T., Sargent, J. D., & Hull, J. G. (2018). Metaanalysis of the relationship between violent video game play and physical aggression over time. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *115*(40), 9882-9888.

Renk, K., Phares, V., & Epps, J. (1999). The relationship between parental anger and behavior problems in children and adolescents. *Journal of Family Psychology*, *13*(2), 209-227.

Robins, S., & Novaco, R. W. (1999). Systems conceptualization and treatment of anger. *Journal of Clinical Psychology*, *55*(3), 325-337.

Rohner, R. P. (1994). Patterns of parenting: The warmth dimension in cross-cultural perspective. W.J. Lonner ve RS Malpass (Ed.), *Psychology and Culture* içinde. (113-120). Boston: Allyn and Bacon.

Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance- rejection: Theory, methods, cross- cultural evidence, and implications. *Ethos*, *33*(3), 299-334.

Routt, G., & Anderson, L. (2011). Adolescent violence towards parents. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, *20*(1), 1-19.

Ruiz-Fernández, A., Junco-Guerrero, M., & Cantón-Cortés, D. (2021). Exploring the mediating effect of psychological engagement on the relationship between child-to-parent violence and violent video games. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(6), 2845.

Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, *1*(2), 43-56.

Santrock, J. W. (2014). *Ergenlik*, (Çev. Edit: D.M. Siyez). 14. Baskı Ankara*:* Nobel Yayıncılık. 16-54.

Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim*. (Çev. Ed. G. Yüksel), 13. baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. 28.

Schiamberg, L. B., & Gans, D. (1999). An ecological framework for contextual risk factors in elder abuse by adult children. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, *11*(1), 79-103.

Schiffrin, H. H., Liss, M., Miles-McLean, H., Geary, K. A., Erchull, M. J., & Tashner, T. (2014). Helping or hovering? The effects of helicopter parenting on college students' well-being. *Journal of Child and Family Studies*, *23*(3), 548–557.

Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., & Tekin, D. (1993). Umutsuzluk ölçeği: Geçerlilik ve güvenirliği. *Kriz Dergisi*, *1*(3), 139-142.

Seijo, D., Vázquez, M. J., Gallego, R., Gancedo, Y., & Novo, M. (2020). Adolescent-to-parent violence: Psychological and family adjustment. *Frontiers in Psychology*, *11*, 573728.

Selçuk, B. (2015). Bilge Selçuk ile söyleşi: Türkiye'de ebeveynlik. *Cogito*, *81*, 108-116.

Selwyn, J., & Meakings, S. (2016). Adolescent-to-parent violence in adoptive families. *British Journal of Social Work, 46*(5), 1224-1240.

Sezer, A., Kolaç, N., & Erol, S. (2013). Bir ilköğretim okulu 4, 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne-baba tutumları ve bazı değişkenler ile ilişkisi. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *3*(4), 184-190.

Shao, R., & Wang, Y. (2019). The relation of violent video games to adolescent aggression: An examination of moderated mediation effect. *Frontiers in Psychology, 10*, 384.

Simmons, M., McEwan, T. E., & Purcell, R. (2020). A social-cognitive ınvestigation of young adults who abuse their parents. *Journal of Interpersonal Violence, 37*(1),1-23.

Simmons, M.; McEwan, T. E.; Purcell, R.; Ogloff, J.R.P. (2018) Sixty years of child-to-parent abuse research: What we know and where to go. *Aggress and Violent Behavior*, *38*, 31–52.

Simons, K. J., Paternite, C. E., & Shore, C. (2001). Quality of parent/adolescent attachment and aggression in young adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, *21*(2), 182–203.

Sloan, D. M., & Sandt, A. R. (2006). Gender differences in depression. *Women's Health*, *2*(3), 425-434.

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry, 13*(4), 249–275.

Sokullu-Akıncı, F. (2013). *Kriminoloji*. 10. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları. 75-78.

Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi. 11*(2), 19-27.

Spertus, I. L., Yehuda, R., Wong, C. M., Halligan, S., & Seremetis, S. V. (2003). Childhood emotional abuse and neglect as predictors of psychological and physical symptoms in women presenting to a primary care practice. *Child Abuse & Neglect*, *27*(11), 1247-1258.

Spielberger, C. D., & London, P. (1982). Rage boomerangs: Lethal Type-A anger. *American Health 1*, 52-56.

Spielberger, C. D., Jacobs, G., Russell, S., & Crane, R. S. (1983). Assessment of anger: the state trait anger scale. J.N. Butcher, C.D. Spielberger (Ed.). *Advances in Personality Assessment* içinde. (161-189). 2.baskı. Hillside, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Spielberger, C. D., Johnson, E. H., Russel, F. S., Crane, R. S., Jacobs, G. A., & Worden, T. J. (1985). The exprerience and expression of anger: Construction and validation of an anger expression scale. M.A. Chesney, RH Roseman (Ed). *Anger and Hostility in Cardiovascular and Behavioral Disorder* içinde. (5-30). New York: Hemshire/Mcgraw-Hill.

Spielberger, C. D., Krasner, S. S., & Solomon, E. P. (1988). The experience, expression, and control of anger. M.P. Janisse (Ed.), *Individual Differences, Stress, and Health Psychology* içinde. (89-108). New York: Springer Verlag Publishers.

Starner, T. M. & Peters, R. M. (2004). Anger expression and blood pressure in adolescents. *The Journal of School Nursing*, *20*(6), 335-342.

Stewart, D. E., & Robinson, G. E. (1998). A review of domestic violence and women's mental health. *Archives of Women's Mental Health*, *1*, 83-89.

Stewart, M., Burns, A., & Leonard, R. (2007). Dark side of the mothering role: Abuse of mothers by adolescent and adult children. *Sex Roles*, *56*(3), 183-191.

Stewart, M., Jackson, D., Mannix, J., Wilkes, L., & Lines, K. (2005). Current state of knowledge on child-to-mother violence: A literature review. *Contemporary Nurse*, *18*(1-2), 199-210.

Suárez-Relinque, C., Arroyo, G. d. M., León-Moreno, C., &Jerónimo, J. E. C. (2019). Child-to-parent violence: Which parenting style is more protective? A study with Spanish adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 16*(8), 1320.

Suárez-Relinque, C., Del Moral, G., León-Moreno, C., & Callejas-Jerónimo, J. E. (2022). Emotional loneliness, suicidal ideation, and alexithymia in adolescents who commit child-to-parent violence. *Journal of Interpersonal Violence, 38*(3-4) 1-27.

Subaşı, N., & Akın, A. (2003). Kadına yönelik şiddet; nedenleri ve sonuçları. *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın*, *231*, 249.

Sullivan, P. F., Neale, M. C., & Kendler, K. S. (2000). Genetic epidemiology of major depression: Review and meta-analysis. *American Journal of Psychiatry*, *157*(10), 1552-1562.

Summermatter, A. & Erden, S. (2016). Anger Control in adolescence: Effectiveness of the cognitive-behavioral approach based anger control program. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*. *5*(10), 20-27

Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, *13*(25), 42-59.

Sweeney, S., & MacBeth, A. (2016). The effects of paternal depression on child and adolescent outcomes: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, *205*, 44-59.

Şar, V. (2000). Çoğul kişilik kavramı ve dissosiyatif bozukluklar. *Psikiyatri Dünyası*, *4*, 7-11.

Şarlak, D. (2018). Şiddetsiz iletişim psiko- eğitim programının aile içi şiddet öyküsü olan annelerin umut duygusu ve stresle başetme yöntemleri üzerine etkisi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *3*(3), 43-54.

Şendil, G. & Demir, E. K. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, *11*(21), 15-25.

Şirin, S. (2019). *Yetişin Çocuklar: Bebeklikten Ergenliğe Çocuk Yetiştirme Kılavuzu*. 23. baskı, İstanbul: Doğan Kitap. 57-60.

Taşkın, Ö. Ö. (2006) Velâyette çocuğun yüksek yararı ilkesi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Tatlılıoglu, K., & Karaca, M. (2013). Öfke olgusu hakkında sosyal psikolojik bir değerlendirme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *6*(6), 1101-1123.

Tegin, B. (1980) Depresyonda bilişsel şemalar. Yayımlanmamış doktora tezi: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Topuzoğlu, A., Binbay, T., Ulaş, H., Elbi, H., Tanık, F. A., Zağlı, N., & Alptekin, K. (2015). The epidemiology of major depressive disorder and subthreshold depression in Izmir, Turkey: Prevalence, socioeconomic differences, impairment and help-seeking. *Journal of Affective Disorders, 181*, 78-86.

Torres, F. (2020). What is depression. *American Psychiatric Association*. Alıntı: https://www.psychiatry.org/patients-families/depression/what-is-depression, Görüntüleme Tarihi: 14 Kasım 2022

TÜİK (2018). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, 2017. Alıntı: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27609, Görüntüleme Tarihi: 03Temmuz 2020

TÜİK (2021). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2021. Alıntı: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Guvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2021-45586, Görüntüleme Tarihi: 15 Ekim 2022

Türk Ceza Kanunu (2004). T.C. Resmî Gazete, 25611, 12 Ekim 2004.

Ulman, A., & Straus, M. A. (2003). Violence by children against mothers in relation to violence between parents and corporal punishment by parents. *Journal of Comparative Family Studies*, *34*(1), 41-60.

Uluslararası Çalışma Örgütü (2015). 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi. Alıntı: https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang-tr/index.htm, Görüntüleme Tarihi: 10 Temmuz 2022.

UNICEF (2023). Adolescents, Alıntı: https://data.unicef.org/topic/adolescents/overview/#:~:text=Defined%20by%20the%20United%20Nations,the%20Rights%20of%20the%20Child., Görüntüleme Tarihi: 01Mayıs 2023

UNICEF. (2004). Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi. Alıntı: https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf, Görüntüleme Tarihi: 10 Temmuz 2022.

Ünal, A. (2019) Çocuk ağır ceza mahkemelerinde hükme bağlanan parrisid vakalarının kriminolojik özellikleri. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Ünal, B., Ergör, G., Horasan, G. D., Kalaça, S., & Sözmen, K. (2013). Türkiye kronik hastalıklar ve risk faktörleri sıklığı çalışması. Ankara: Sağlık Bakanlığı.

Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum Dergisi*, *2*(8), 77-85.

Ünal, S. (2009). *Ailenin Temel Özellikleri ve İşlevleri*, Uzaktan Eğitim Yayını. No 2009-001.2. Malatya: İnönü Üniversitesi.

Üngüren, E., & Ehtiyar, R. (2009). Türk ve Alman öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması ve umutsuzluk düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Turizm eğitimi alan öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Journal of Yasar University*, *4*(14), 2093-2127.

Van Petegem, S., Albert Sznitman, G., Darwiche, J., & Zimmermann, G. (2022). Putting parental overprotection into a family systems context: Relations of overprotective parenting with perceived coparenting and adolescent anxiety. *Family Process, 61*(2), 792-807.

Van Petegem, S., Antonietti, J.-P., Eira Nunes, C., Kins, E., & Soenens, B. (2020). The relationship between maternal overprotection, adolescent internalizing and externalizing problems, and psychological need frustration: A multi-informant study using response surface analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, *49*(1), 162–177.

Vatandaşlar, S. E., & Sümer, Z. H. (2019). Kadınlara yönelik psikolojik şiddet ölçeğinin (Psychological maltreatment of women inventory) Türk kültürüne uyarlanması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *9*(53), 341-371.

Vatansever-Bayraktar H. & Girgin, S. (2019). Öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *12*(63), 884-891.

Vetrayan, J., Daud, A. & Paulraj, S. J. P. V. (2013). Level of hopelessness among parents with autistic children. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, *4*(4), 875- 878.

Vural-Batık, M. (2012). Psikolojik destek programının zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin umutsuzluk ve iyimserlik düzeylerine etkisi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *31*(1), 64-87.

Walsh, J. A. & Krienert, J. L. (2007). Child–parent violence: An empirical analysis of offender, victim, and event characteristics in a national sample of reported incidents. *Journal of Family Violence, 22*(7), 563–574.

Walsh, J. A. & Krienert, J. L. (2009). A decade of child-initiated family violence: Comparative analysis of child–parent violence and parricide examining offender, victim, and event characteristics in a national sample of reported ıncidents, 1995–2005. *Journal of Interpersonal Violence, 24*(9), 1450–1477.

Walsh, J. A., Krienert, J. L., & Crowder, D. (2008). Innocence lost: A gender-based study of parricide offender, victim, and incident characteristics in a national sample, 1976–2003. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 16*(2), 202-227.

Weissman, M. M., Leckman, J. F., Merikangas, K. R., Gammon, G. D., & Prusoff, B. A. (1984). Depression and anxiety disorders in parents and children: Results from the Yale Family Study. *Archives of General Psychiatry, 41*(9), 845-852.

Wharton, W., Gleason, C. E., Olson, S. R., Carlsson, C. M., Asthana, S. (2012). Neurobiological underpinnings of the estrogen-mood relationship. *Current Psychiatry Reviews, 8*(3):247–256.

Whiffen, V. E., & Gotlib, I. H. (1989). Infants of postpartum depressed mothers: Temperament and cognitive status. *Journal of Abnormal Psychology, 98*(3), 274-279.

Widom, C. S. (1989a). Child abuse, neglect, and adult behavior: research design and findings on criminality, violence, and child abuse. *American Journal of Orthopsychiatry, 59*(3), 355–367.

Widom, C. S. (1989b). The cycle of violence. *Science, 244*(4901), 160–166.

Wilcox, P. (2012). Is parent abuse a form of domestic violence?. *Social Policy and Society, 11*(2), 277-288.

Wilcox, P., & Pooley, M. (2015). Children who are violent to their parents need protection too. N. Stanley ve C. Humphreys (Ed.), *Domestic Violence and Child Protection: New Challenges and Developments* içinde. (81-96). London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Wilcox, P., Pooley, M., Ferrando, M., Coogan, D., Lauster, E., Assenova, A., & Mortensen, U. (2015). Responding to Child to Parent Violence–Executive Summary of the Responding to Child to Parent Violence Project. Alıntı: https://helenbonnick.files.wordpress.com/2021/04/rcpv-executive-summary-may-2015_english.pdf, Görüntüleme Tarihi: 03 Eylül 2020

Wilson, S., & Durbin, C. E. (2010). Effects of paternal depression on fathers' parenting behaviors: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, *30*(2), 167-180.

Wood, S. L., & Sommers, M. S. (2011). Consequences of intimate partner violence on child witnesses: A systemic review of the literature. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, *24*(4), 223–236.

World Health Organization (2002). World Report on Violence and Health., Geneva: World Health Organization.

World Health Organization. (2019). *Violence against women: intimate partner and sexual violence against women: evidence brief* (No. WHO/RHR/19.16). World Health Organization, Alıntı: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329889/WHO-RHR-19.16-eng.pdf, Görüntüleme Tarihi: 10 Temmuz 2022

World Health Organization. (2021). Depression. Alıntı: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression, Görüntüleme Tarihi: 07 Temmuz 2022.

World Health Organization. (2023). Adolescent health, Alıntı: https://www.who.int/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1, Görüntüleme Tarihi: 01 Mayıs 2023

Wright, M. O. D., Crawford, E., & Del Castillo, D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse & Neglect*, *33*(1), 59-68.

Yavuz, R. A. (2016). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekseninde kadın istihdamı ve ekonomik şiddet. *Journal of Life Economics*, *3*(3), 77-100.

Yavuzer, H. (2004). *Ana Baba Okulu.*11. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi. 127.

Yavuzer, H. (2005). *Ana-baba ve Çocuk*. 18. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi. 28-257.

Yazıcı, O. & Çakır, S. (2009). Duygudurum bozuklukları. I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç ve O. Yazıcı (Ed.) *Psikiyatri* içinde. 1. Baskı. (106-128). İstanbul: Galenos Yayınevi.

Yıldız, E., & Erci, B. (2011). Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *1*(3), 6-11.

Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., & Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, *12*(4), 883-896.

Zafer, C. (2019). Üniversite öğrencilerinin umutsuzluk nedenleri. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*(2), 549-572.

Zeyrek, E. Y., Gençöz, F., Bergman, Y., & Lester, D. (2009). Suicidality, problem-solving skills, attachment style, and hopelessness in Turkish students. *Death Studies*, *33*(9), 815-827.

8. EKLER

EK 1: BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

AÇIKLAMA

Bu araştırma, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Mehmet Akif YALÇIN tarafından tez çalışması olarak yürütülmektedir. Bu araştırma çocuktan ebeveyne şiddet ile ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri, öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi ve ebeveynlerdeki umutsuzluk ve depresyon düzeylerini incelemek amacıyla Prof. Dr. Erdinç ÖZTÜRK danışmanlığında yürütülmektedir. Sizden 1 adet kişisel bilgi ve aile dinamikleri formu, 1 adet ebeveyne yönelik şiddet davranışları görüşme formu ve 4 adet ölçek doldurmanız beklenmektedir. Soruları eksiksiz biçimde ve içtenlikle doldurmanız sağlıklı veri toplanabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankete katılanlardan kimlik belirten hiçbir bilgi istenmemektedir. Çalışmadan elde edilen bilgiler toplu halde değerlendirilecek ve sadece bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır. Size ait bilgiler gizli tutulacaktır.

Form ve ölçekleri cevaplarken sorular karşısında herhangi bir rahatsızlık duyarsanız anketi yarıda bırakabilirsiniz. Rahatsızlığınızla ilgili görüşmek isterseniz araştırmacıya başvurabilirsiniz. Bu araştırmaya yönelik sorularınızı aşağıda ismi ve iletişim bilgisi verilmiş kişiye yöneltebilirsiniz.

Gönüllüyseniz, lütfen her bölümü, başındaki açıklamayı okuduktan sonra cevaplamaya başlayınız. Katkınız için teşekkür ederiz.

Mehmet Akif YALÇIN

Uzm. Psikolojik Danışman

e-mail: XX

EK 2: KİŞİSEL BİLGİ VE AİLE DİNAMİKLERİ FORMU

1. **Cinsiyetiniz:** ( ) Kadın ( ) Erkek
2. **Yaşınız**:……
3. **İlişki Durumunuz Nedir?**
   ( ) Evli ( ) Evli ama ayrı yaşıyor ( )Boşanmış ( ) Diğer-Belirtiniz:……
4. **Eğitim Durumunuz Nedir?**
   ( ) Okur Yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise
   ( ) Üniversite Mezunu ( ) Yüksek Lisans ve üstü
5. **Doğum Yeriniz :……**
   ( ) Büyükşehir (İstanbul, Ankara, İzmir) ( ) Şehir ( ) Kasaba ( ) Köy
6. **Yaşamınızın Çoğunun Geçtiği Yer Neresidir?:……**
   ( ) Büyükşehir (İstanbul, Ankara, İzmir) ( ) Şehir ( ) Kasaba ( ) Köy
7. **Mesleğiniz Nedir : ……**
8. **Çalışıyor musunuz ?**
   ( ) Evet ( ) Hayır
9. **Aylık Geliriniz Nedir? (*Çalışmıyorsanız Ailenizin Aylık Geliri*) (TL Olarak)**
   ( ) 2000 TL ve daha az ( ) 2000 – 4000 ( ) 4000-6000 ( ) 6000 ve üstü
10. **Kaç Çocuğunuz Var: …….**
11. **Çocuklarınızın Yaş ve Cinsiyetlerini Belirtiniz**

	Yaş	**Cinsiyet**
1.Çocuk		
2.Çocuk		
3.Çocuk		
4.Çocuk		
5.Çocuk		
6.Çocuk		
7.Çocuk		

Bundan sonraki sorulara 12-18 yaş aralığındaki *(eğer bu yaş aralığında birden fazla çocuğunuz varsa ve Sözel-Duygusal-Ekonomik-Fiziksel Şiddet gördüğünüzü düşündüğünüz*) **çocuğunuzu/çocuklarınızı göz önünde bulundurarak cevap veriniz. Şiddet gördüğünüzü düşünmüyorsanız dahi 12-18 yaş aralığındaki çocuğunuzu/çocuklarınızı göz önünde bulundurarak doldurunuz.**

12. **Çocuğunuzla İlişkinizi Nasıl Görüyorsunuz?**
    ( ) Çok Kötü
    ( ) Kötü
    ( ) Kabul Edilebilir Düzeyde
    ( ) İyi
    ( ) Çok İyi

13. Çocuğunuzla Sosyal Aktiviteler Yapıyor musunuz? (Spor yapmak, sinemaya gitmek, yürüyüş yapmak, oyun oynamak vb. içerebilir)

( ) Hiç Yapmıyoruz
( ) Nadiren (Yılda bir ila üç kez)
( ) Arada bir (Yaklaşık ayda bir kez)
( ) Sık sık (Yaklaşık olarak haftada bir kez)
( ) Neredeyse her gün

14. Çocuğunuzla en çok hangi konularda sorun yaşarsınız? (Birden çok madde işaretlenebilir)

( ) Dışarıda vakit geçirme
( ) Bilgisayar-telefon-internet kullanımı
( ) Evdeki sorumlulukları
( ) Okul hayatı, dersleri
( ) Para harcamaları
( ) Diğer ……..

15. Bir anne/baba olarak çocuğunuzu daha çok hangi ebeveynlik tutumuyla yetiştirdiğinizi düşünüyorsunuz?

( ) Demokratik Tutum
( ) Baskıcı – Otoriter Tutum
( ) Aşırı Hoşgörülü – İzin Verici Tutum
( ) Koruyucu Tutum
( ) İlgisiz tutum

16. Çocuğunuza dayak attığınız oldu mu?

( ) Asla
( ) Nadiren (Yılda bir ila üç kez)
( ) Arada bir (Yaklaşık ayda bir kez)
( ) Sık sık (Yaklaşık olarak haftada bir kez)
( ) Neredeyse her gün

- **Eğer dayak attıysanız bunu hangi yöntemle yaptınız? (Tokat atmak, tekme atmak, saçını çekmek, tartaklamak veya bir alet kullanarak dövmek vb.)**

Cevabınız: …….

- **Çocuğunuzun hangi davranışı ona dayak atmanıza neden oldu?**

Cevabınız: ……

17. Çocuğunuza karşı duygusal şiddet uyguladığınız oldu mu? (Aşağılama, küfür etme, lakap takma, onu görmezden gelme, onu reddetme veya yok sayma vb.)

( ) Asla
( ) Nadiren (Yılda bir ila üç kez)
( ) Arada bir (Yaklaşık ayda bir kez)
( ) Sık sık (Yaklaşık olarak haftada bir kez)
( ) Neredeyse her gün

18. Çocuğunuzu ihmal etiğinizi düşünüyor musunuz? (Beslenme, giyim, sağlık, eğitim, sevgi görme ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması vb.)

( ) Asla
( ) Nadiren (Yılda bir ila üç kez)
( ) Arada bir (Yaklaşık ayda bir kez)
( ) Sık sık (Yaklaşık olarak haftada bir kez)
( ) Neredeyse her gün

19. Çocuğunuzun eğitimi ve disiplini konusunda eşinizle ortak tutum sergileyebiliyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

20. Çocuğunuz bilgisayarda-telefonda- internette ortalama günde kaç saat vakit geçirir? Cevabınız:……..

21. Çocuğunuzun internet-teknoloji bağımlısı olduğunu düşünüyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

22. Çocuğunuz ev dışında arkadaşlarına veya çevresindekilere şiddet uygular mı?

( ) Evet ( ) Hayır

23. Çocuğunuzun hayvanlara zarar verdiği oldu mu ?

( ) Evet ( ) Hayır

24. Çocuğunuzun kendisine fiziksel bir zarar verdiği oldu mu?

( ) Evet ( ) Hayır

25. Çocuğunuzun çevresindeki eşyalara zarar verdiği oldu mu?

( ) Evet ( ) Hayır

26. Çocuğunuzda alkol ve/veya madde kötüye kullanımı var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

27. Çocuğunuz okul hayatı boyunca disiplin cezası aldı mı?

( ) Evet ( ) Hayır

28. Çocuğunuz şiddet içerikli oyunlar (bilgisayarda veya telefonda) oynar mı?

( ) Evet ( ) Hayır

29. Çocuğunuzun herhangi bir psikiyatrik tanısı var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

Cevabınız evet ise tanısı nedir? : Belirtiniz:…….

30. Çocuğunuzun size karşı gösterdiği saldırgan davranışlar sonucunda herhangi bir fiziksel yaralanma yaşadınız mı?

( ) Evet ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise ne tür bir yaralanma? Belirtiniz:…….

31. Çocuğunuzla ilişkinizi göz önünde bulundurduğunuzda hayatınızın bir tehdit altında olduğunu veya tehlikede olduğunuzu hissettiniz mi ?

( ) Asla
( ) Nadiren (Yılda bir ila üç kez)
( ) Arada bir (Yaklaşık ayda bir kez)
( ) Sık sık (Yaklaşık olarak haftada bir kez)
( ) Neredeyse her gün

32. Çocuğunuzun size karşı şiddet davranışları ile ilgili uzman desteği aldınız mı ?

( ) Evet ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise ne tür bir destek aldınız? Belirtiniz:

…….

33. Çocuğunuzun size karşı saldırgan davranışlarından dolayı hiç polise başvurdunuz mu?

( ) Evet ( ) Hayır

34. Çocuğunuzun size yönelik şiddet davranışlarından dolayı hayatınızın işlevselliğinde bozulmalar olup olmadığını 1 ile 5 arasında derecelendiriniz. (1: Hiç bozulmadı, 5: Çok bozdu). Sizin için uygun kutucuğa (X) koyunuz.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

EK 3: EBEVEYNE YÖNELİK ŞİDDET DAVRANIŞLARI GÖRÜŞME FORMU

(EYŞDGF)

Aşağıda varsa çocuğunuzun size karşı şiddet davranışlarını anlamaya yönelik bazı sorular sorulmuştur. Her soru için cevaplarınızı 1'den 5'e kadar derecelendiriniz. Sizin için uygun kutucuğa (X) koyunuz.

1: Asla

2: Nadiren (Yılda bir ila üç kez)

3: Arada bir (Yaklaşık ayda bir kez)

4: Sık sık (Yaklaşık olarak haftada bir kez)

5: Neredeyse her gün

1. Sizi hakaret seviyesinde eleştirdi.	1	2	3	4	5
2. Size anne/baba yerine isminizle hitabetti.	1	2	3	4	5
3. Size hoşunuza gitmeyecek lakaplar taktı.	1	2	3	4	5
4. Sizi bilgilendirmeden ev dışında saatlerce vakit geçirdi ve eve geç geldi.	1	2	3	4	5
5. Sizi korkutmak için tehditler savurdu. Örneğin intihar edeceğini veya kötü bir şey yapacağını söyledi.	1	2	3	4	5
6. Evde yapılacak işlerle ilgili sorumluluk almayı reddetti.	1	2	3	4	5
7. Size kötü anne/baba olduğunuzu söyledi	1	2	3	4	5
8. Size küfür ederek hakaretlerde bulundu.	1	2	3	4	5
9. Evden kaçtı ve haber vermeden bir veya birkaç gün ev dışında bir yerde kaldı.	1	2	3	4	5
10. Sizden nefret ettiğini söyledi	1	2	3	4	5
11. Size keşke ölseydin dedi.	1	2	3	4	5
12. Sizi aşağıladı, küçük düşürücü sözler söyledi.	1	2	3	4	5
13. Paranızı çaldı.	1	2	3	4	5
14. Size danışmadan eve ait parayı harcadı.	1	2	3	4	5
15. Ekonomik anlamda karşılayamayacağınız düzeyde harçlık istedi.	1	2	3	4	5

16. Ekonomik anlamda karşılayamayacağınızı bilmesine rağmen sizden istediği şeyi almanız konusunda ısrarcı oldu.	1	2	3	4	5
17. Aile dışından birilerinden borç alarak sizin ödemenize neden oldu ve sizi zor durumda bıraktı.	1	2	3	4	5
18. Size vuracağı veya bir şey fırlatacağı konusunda tehdit etti.	1	2	3	4	5
19. Sizinle tartışma sırasında çevrede bulunan bir eşyaya zarar verdi, tekme attı, eşyayı kırdı.	1	2	3	4	5
20. Varsa kardeşine veya kardeşlerine fiziksel şiddet uygulayacağı konusunda sizi tehdit etti.	1	2	3	4	5
21. Sizi itekledi ve/veya tartakladı.	1	2	3	4	5
22. Sizi bir bıçak veya silahla tehdit etti.	1	2	3	4	5
23. Size tokat, yumruk, tekme attı ve/veya boğazınızı sıktı.	1	2	3	4	5
24. Sizi öldürmekle tehdit etti.	1	2	3	4	5
25. Size bıçakla, silahla veya başka bir aletle saldırdı.	1	2	3	4	5

EK 4: ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ (ABTÖ)

Değerleri Anne ve Babalar,

Aşağıda verilen anne-baların çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin ifadelere katılma düzeyinizi "Tamamen katılıyorum", "Katılıyorum", "Kısmen katılıyorum", "Katılmıyorum" ve "Hiç katılmıyorum" şıklarından birini işaretleyerek (X) belirtmeniz beklenmektedir. Katkılarınız için teşekkürler.

Maddeler	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1.Çocuğumu, her durumda duygu ve düşüncesini ifade etmesi için desteklerim.					
2. Çocuğumu, istediği gibi davranmakta özgür bırakırım.					
3. Çocuğumla ilgili konularda kontrolü her zaman elimde tutarım.					
4. Çocuğumu, toplumun istediği ideal insan olarak yetiştiririm.					
5. Çocuğuma, onu cezalandırılacağımı söylesem de bu cezaları uygulamam.					
6. Çocuğuma duyduğum güveni ona belirtirim.					
7. Çocuğum için kurallar koysam da kurallara uymasını beklemem.					
8. Çocuğumu şımartırım.					
9. Çocuğumun gelişimini ve yetişmesini, asla kendi haline bırakmam.					
10. Çocuğumu, yeni şeyler denemesi konusunda cesaretlendiririm.					
11. Gerçekleştiremediğim hedeflere çocuğum ulaşmasını beklerim.					
12. Çocuğum, yapmasını istediğim bir işi yapmadığında hoşgörü ile karşılarım.					
13. Çocuğum için, her zaman uyması gereken kurallar koymam.					
14. Çocuğuma hiçbir konuda "hayır" demem.					
15. Çocuğumu disipline etmeye çalışmam.					
16. Çocuğumun bireysel özelliklerin ve mizacının farkında olarak ona saygı duyarım.					
17. Çocuğumdan, koyduğum kurallara sorgulamadan uymasını beklerim.					
18. Çocuğumun yaptığı bir yanlışa eşim kızarsa, ben hoşgörü ile yaklaşırım.					
19. Çocuğum olumlu davranışlar sergilediğinde, onu överim.					
20. Çocuğumdan, taleplerimi yerine getirmesini beklerim.					
21. Çocuğum bir işi yapmakta zorlandığında, o işi ben yaparım.					
22. Küçük çocuklardan, büyük kardeşleri gibi kurallara uymasını beklemem.					

23. Çocuğumun, benim yaptığım hataları tekrarlamamasını beklerim.					
24. Farklı bir ortamda, çocuğumun kurallara uymamasını önemsemem.					
25. Çocuğumu ilgilendiren konularda, onun fikrini de alırım.					
26. Çocuğuma karşı duygularımı güzel sözlerle, sarılarak ve öperek gösteririm.					
27. Çocuğumun her an nerede ve ne yaptığını takip ederim.					
28. Çocuğum ile zaman geçirmek için özel planlamalar yaparım.					
29. Çocuğum ile göz teması kurar ve sözünü kesmeden dinlerim.					
30. Çocuğumun girişkenliğini ve yeteneklerini desteklerim.					
31. Hiçbir zaman çocuğumu yalnız bırakmam.					
32. Çocuğumun sorularını önemserim ve sabırla cevaplarım.					
33. Çocuğuma hiçbir zaman şiddet uygulamam.					
34. Çocuğumdan her zaman başarılı olmasını beklerim.					
35. Çocuğum hata yaptığında, onu ayıplamam.					

EK 5: BECK UMUTSUZLUK ÖLÇEĞİ (BUÖ)

Aşağıda geleceğe ait düşünceleri ifade eden bazı cümleler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak bunların size ne kadar uygun olduğuna karar veriniz. Örneğin okuduğunuz ilk ifade size uygun ise **"evet"** uygun değilse "**hayır"** ifadesinin altındaki kutunun içine (X) işareti koyunuz.

		EVET	**HAYIR**
1.	Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.		
2.	Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur.		
3.	İşler kötüye giderken bile her şeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.		
4.	Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.		
5.	Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım var.		
6.	Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.		
7.	Geleceğimi karanlık görüyorum.		
8.	Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha çok yararlanacağımı umuyorum.		
9.	İyi fırsatlar yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağıma inanmam için de hiçbir neden yok.		
10	Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe iyi hazırladı.		
11	Gelecek, benim için hoş şeylerden çok tatsızlıklarla dolu görünüyor.		
12	Gerçekten özlediğim şeylere kavuşabileceğimi ummuyorum.		
13	Geleceğe baktığımda şimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum		
14	İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.		
15	Geleceğe büyük inancım var.		
16	Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallık olur.		
17	Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.		
18	Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.		
19	Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.		
20	İstediğim her şeyi elde etmek için çaba göstermenin gerçekten yararı yok nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.		

EK 6: BECK DEPRESYON ENVANTERİ (BDE)

Aşağıda, kişilerin ruh durumlarını ifade ederken kullandıkları bazı cümleler verilmiştir. Her madde, bir çeşit ruh durumunu anlatmaktadır. Her maddede o ruh durumunun derecesini belirleyen 4 seçenek vardır. Lütfen bu seçenekleri dikkatle okuyunuz. Son bir hafta içindeki (şu an dahil) kendi ruh durumunuzu göz önünde bulundurarak, size en uygun ifadeyi bulunuz. Seçmiş olduğunuz cümlenin yanındaki kutuyu ( ) işaretleyiniz.

Seçiminizi yapmadan önce her gruptaki cümlelerin hepsini dikkatle okuyunuz.

1	Kendimi üzgün hissetmiyorum. ( ) Kendimi üzgün hissediyorum. ( ) Her zaman için üzgünüm ve kendimi bu duygudan kurtaramıyorum. ( ) Öylesine üzgün ve mutsuzum ki dayanamıyorum. ( )
2	Gelecekten umutsuz değilim. ( ) Geleceğe biraz umutsuz bakıyorum. ( ) Gelecekten beklediğim hiçbir şey yok. ( ) Benim için gelecek yok ve bu durum düzelmeyecek. ( )
3	Kendimi başarısız görmüyorum. ( ) Çevremdeki birçok kişiden daha fazla başarısızlıklarım oldu sayılır. ( ) Geriye dönüp baktığımda, çok fazla başarısızlığımın olduğunu görüyorum. ( ) Kendimi tümüyle başarısız bir insan olarak görüyorum. ( )
4	Her şeyden eskisi kadar zevk alabiliyorum. ( ) Her şeyden eskisi kadar zevk alamıyorum. ( ) Artık hiçbir şeyden gerçek bir zevk alamıyorum. ( ) Bana zevk veren hiçbir şey yok. Her şey çok sıkıcı. ( )
5	Kendimi suçlu hissetmiyorum. ( ) Arada bir kendimi suçlu hissettiğim oluyor. ( ) Kendimi çoğunlukla suçlu hissediyorum. ( ) Kendimi her an için suçlu hissediyorum. ( )
6	Cezalandırıldığımı düşünmüyorum. ( ) Bazı şeyler için cezalandırılabileceğimi hissediyorum. ( ) Cezalandırılmayı bekliyorum. ( ) Cezalandırıldığımı hissediyorum. ( )
7	Kendimden hoşnutum. ( ) Kendimden pek hoşnut değilim. ( ) Kendimden hiç hoşlanmıyorum. ( ) Kendimden nefret ediyorum. ( )
8	Kendimi diğer insanlardan daha kötü görmüyorum. ( ) Kendimi zayıflıklarım ve hatalarımdan dolayı eleştiriyorum. ( ) Kendimi hatalarımdan dolayı çoğu zaman suçluyorum. ( ) Her kötü olayda kendimi suçluyorum. ( )
9	Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok. ( ) Bazen kendimi öldürmeyi düşünüyorum, fakat bunu yapmam. ( ) Kendimi öldürebilmeyi isterdim. ( ) Bir fırsatını bulsam kendimi öldürürdüm. ( )
10	Her zamankinden daha fazla ağladığımı sanmıyorum. ( ) Eskisine göre bu sıralarda daha fazla ağlıyorum. ( ) Bu sıralarda her an ağlıyorum. ( ) Eskiden ağlayabilirdim, ama bu sıralarda istesem de ağlayamıyorum. ( )

11	Her zamankinden daha sinirli değilim. ( ) Her zamankinden daha kolayca sinirleniyor ve kızıyorum. ( ) Çoğu zaman sinirliyim. ( ) Eskiden sinirlendiğim şeylere bile artık sinirlenemiyorum. ( )
12	Diğer insanlara karşı ilgimi kaybetmedim. ( ) Eskisine göre insanlarla daha az ilgiliyim. ( ) Diğer insanlara karşı ilgimin çoğunu kaybettim. ( ) Diğer insanlara karşı hiç ilgim kalmadı. ( )
13	Kararlarımı eskisi kadar kolay ve rahat verebiliyorum. ( ) Bu sıralarda kararlarımı vermeyi erteliyorum. ( ) Kararlarımı vermekte oldukça güçlük çekiyorum. ( ) Artık hiç karar veremiyorum. ( )
14	Dış görünüşümün eskisinden daha kötü olduğunu sanmıyorum. ( ) Yaşlandığımı ve çekiciliğimi kaybettiğimi düşünüyor ve üzülüyorum. ( ) Dış görünüşümde artık değiştirilmesi mümkün olmayan olumsuz değişiklikler olduğunu hissediyorum. ( ) Çok çirkin olduğumu düşünüyorum. ( )
15	Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum. ( ) Bir işe başlayabilmek için eskisine göre kendimi daha fazla zorlamam gerekiyor. ( ) Hangi iş olursa olsun, yapabilmek için kendimi çok zorluyorum. ( ) Hiçbir iş yapamıyorum. ( )
16	Eskisi kadar rahat uyuyabiliyorum. ( ) Bu sıralarda eskisi kadar rahat uyuyamıyorum. ( ) Eskisine göre 1 veya 2 saat erken uyanıyor ve tekrar uyumakta zorluk çekiyorum. ( ) Eskisine göre çok daha erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum. ( )
17	Eskisine kıyasla daha çabuk yorulduğumu sanmıyorum. ( ) Eskisinden daha çabuk yoruluyorum. ( ) Bu sıralarda neredeyse her şey beni yoruyor. ( ) Öyle yorgunum ki hiçbir şey yapamıyorum. ( )
18	İştahım eskisinden pek farklı değil. ( ) İştahım eskisi kadar iyi değil. ( ) Bu sıralarda iştahım epey kötü. ( ) Artık hiç iştahım yok. ( )
19	Son zamanlarda pek fazla kilo kaybettiğimi sanmıyorum. ( ) Son zamanlarda istemediğim halde Üç kilodan fazla kaybettim. ( ) Son zamanlarda istemediğim halde Beş kilodan fazla kaybettim. ( ) Son zamanlarda istemediğim halde Yedi kilodan fazla kaybettim. ( )
20	Sağlığım beni pek endişelendirmiyor. ( ) Son zamanlarda ağrı, sızı, mide bozukluğu, kabızlık gibi sorunlarım var. ( ) Son zamanlarda ağrı, sızı gibi sıkıntılarım beni epey endişelendirdiği için başka şeyleri düşünmek zor geliyor. ( ) Bu tür sıkıntılar beni öylesine endişelendiriyor ki, artık başka hiçbir şey düşünemiyorum. ( )
21	Son zamanlarda cinsel yaşantımda dikkatimi çeken bir şey yok. ( ) Eskisine oranla cinsel konularla daha az ilgileniyorum. ( ) Bu sıralarda cinsellikle pek ilgili değilim. ( ) Artık cinsellikle hiçbir ilgim kalmadı. ( )

EK 7: SÜREKLİ ÖFKE-ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEĞİ (SÖÖTÖ)

I.BÖLÜM

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları birtakım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki bölümler arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur.

1. Hiç **2.** Biraz **3.** Oldukça **4.** Tümüyle

		Hiç	**Biraz**	**Oldukça**	**Tümüyle**
1	Çabuk parlarım.	1	2	3	4
2	Kızgın mizaçlıyımdır.	1	2	3	4
3	Öfkesi burnunda bir insanım.	1	2	3	4
4	Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.	1	2	3	4
5	Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkar.	1	2	3	4
6	Öfkelenince kontrolümü kaybederim.	1	2	3	4
7	Öfkelendiğimde ağzıma geleni söylerim.	1	2	3	4
8	Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir.	1	2	3	4
9	Engellendiğimde içimden birilerine vurmak gelir.	1	2	3	4
10	Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim.	1	2	3	4

II.BÖLÜM

YÖNERGE: Herkes zaman zaman kızgınlık veya öfke duyabilir. Ancak, kişilerin öfke duygularıyla ilgili tepkileri farklıdır. Aşağıda, kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duygunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan bölüme (X) işareti koyun. Doğru veya yanlış cevap yoktur.

1. Hiç **2.** Biraz **3.** Oldukça **4.** Tümüyle

ÖFKELENDİĞİMDE veya KIZDIĞIMDA…

		Hiç	**Biraz**	**Oldukça**	**Tümüyle**
11	Öfkemi kontrol ederim.	1	2	3	4
12	Kızgınlığımı gösteririm	1	2	3	4
13	Öfkemi içime atarım	1	2	3	4
14	Başkalarına karşı sabırlıyım	1	2	3	4
15	Somurtur ya da surat asarım.	1	2	3	4
16	İnsanlardan uzak dururum.	1	2	3	4
17	Başkalarına iğneli sözler söylerim.	1	2	3	4
18	Soğukkanlılığımı korurum.	1	2	3	4
19	Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.	1	2	3	4
20	İçin için köpürür ama gösteremem	1	2	3	4
21	Davranışlarımı kontrol ederim.	1	2	3	4
22	Başkalarıyla tartışırım	1	2	3	4
23	İçimde, kimseye söylemediğim kinler beslerim.	1	2	3	4
24	Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım.	1	2	3	4
25	Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.	1	2	3	4
26	Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.	1	2	3	4
27	Belli ettiğimden daha öfkeliyim.	1	2	3	4
28	Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.	1	2	3	4
29	Kötü şeyler söylerim.	1	2	3	4
30	Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım	1	2	3	4
31	İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim.	1	2	3	4
32	Sinirlerime hâkim olamam.	1	2	3	4
33	Beni sinirlendirene, ne hissettiğimi söylerim.	1	2	3	4
34	Kızgınlık duygularımı kontrol ederim.	1	2	3	4

9. ÖZGEÇMİŞ

Ad- Soyadı : Mehmet Akif Yalçın

Eğitim Bilgileri

Lisans: Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Yüksek Lisans: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

İş Tecrübeleri

- 2006 yılından beri Milli Eğitim Bakanlığa'na bağlı okullarda psikolojik danışman olarak görev yapmaktadır.

Uluslararası Bilimsel Kongrelerde Sunulan Bildiriler ve Araştırmalar

- Özmen, G. Yılmaz, A. **Yalçın M. A.,** Kaşıkçı, G., Akkapulu, F., Yorulmaz, C.A. (2011). Sexual Abuse and Drawing Tests. 19th IAFS Trıennıal Meetıng Funchal-Madeira-Portugal. (Sözlü Sunum).
- Kaşıkçı, G., **Yalçın, M.A.,** Özmen, G., Yılmaz, A., Yorulmaz, A. (2011). Children Living in some Institutions (Projected by Law) and The Concept of Self-Esteem. 19th IAFS Trıennıal Meetıng Funchal-Madeira-Portugal. (Sözlü Sunum).
- Özmen, G., Yılmaz, A., Kaşıkçı, G., **Yalçın, M.A.,** İşcan M.Y., Yorulmaz, A. (2011). Self-Injury and Children in Conflict with Law. 19th IAFS Trıennıal Meetıng Funchal-Madeira-Portugal. (Sözlü Sunum).
- Yılmaz, A., Özmen, G., **Yalçın, M.A**., Kaşıkçı, G., Yorulmaz, A., Ziyalar, N. (2011). Analysis of Demographic and Criminological Characteristics of Children in Conflict with Law and Victim Children. 19th IAFS Trıennıal Meetıng Funchal-Madeira-Portugal. (Sözlü Sunum).

Bilimsel Yayınlar

- **Yalçın, M. A**., & Öztürk, E. (2018). Cinsel saldırı suçu mağduru kadınlara karşı toplumsal tutumlar ile adil dünya inancı ve çelişik duygulu cinsiyetçiliğin ilişkisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine and Forensic Sciences*, *15*(2), 43-51.